DICCIONARI DE BARBRISMES

PURCHASED FOR THE

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

FROM THE

CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT

FOR

CATALAN LANGUAGE & LITERATURE 68

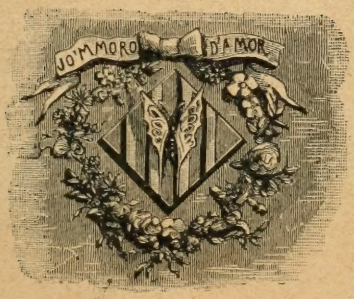
JO'M MORO
D'A MOR

DICCIONARI DE BARBRISMES

DICCIONARI

DE

BARBRISMES

INTRODUHITS EN LA

LLENGUA CATALANA

CONTÉ, AB L'APÈNDIX QUE HI HA AL ACABAMENT, MES DE TRES MIL ARTICLES, EN LOS QUALS S'ESMENAN EXPRESSIONS DEL LLENGUATGE PARLAT Y ESCRIT, TANT EN LO D'US VULGAR COM EN LO REFERENT A ARTS, OFICIS, CIENCIAS, HISTORIA, GEOGRAFIA, MITOLOGIA, ETC., ILUSTRATS AB GRAN COPIA D'EXEMPLES TRETS DE DOCUMENTS OFICIALS Y PARTICULARS, DE PROSISTAS Y POETAS DE DIVERSAS CENTÚRIAS, D'APLECHS DE LITERATURA POPULAR RECULLITS DE BOCA DEL POBLE MATEIX

OBRA COMPOSTA

PER

ANTONI CARETA Y VIDAL

BARCELONA

VILANOVA Y GELTRÚ : OLIVA, TIPOGRAF : RAMBLA LLIBERTAT

1901

«Fill, vullas usar llealtat.
Quant porás enten en bondat.
Ama lá honra de ta ciutat
e de ta terra.»

(Fra Entelm Turmeda.)

«Qui llengua té, á Roma va».

(Aforisme popular.)

«... Considerant, tambe, que so yo lo primer que ha gosat acometre tant treballosa y dificultosa empresa, perque es cert que fa mes qui lo principi de qualsevol cosa fa, que no fa qui apres ajusta, *quia facile est inventis addere.*»

(Mossen Cristofol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

A LA MEMORIA DEL EXIMI POETA

FRANCESCH PELAY BRIZ,

LO NOBLE AMICH DE LA MEV' ÁNIMA,

LO CATALÀ DEL NOSTRE TEMPS

QUE MES HA FET

Y MES S'HA SACRIFICAT

PER LA RENAIXENSA NOSTRA,

Y AL QUI SOS COMPATRICIS D'AVUY

NO EXALSAN COM DEURIAN,

ANTONI CARETA Y VIDAL.

Llenga idolatrada
de la meva vida,
greument ultratjada,
vilment perseguida,
jo vull exalsarte,
jo en tu parl a Déu.
¿Qui podrá arrancarte
d'aquest poble teu?

PRÒLECH

«Lengua (la catalana) ciertamente grandiosa y magnífica, puesto que no le bastó servir de instrumento á los más ingenuos y pintorescos cronistas de la Edad Media, ni dar carne y vestidura al pensamiento espiritualista de aquel gran metafísico del amor que tanto escudriñó en las soledades del alma, ni le bastó siquiera dar leyes al mar y convertir á Barcelona en otra Rodas, sino que tuvo otra gloria mayor aún y bien malamente olvidada por sus panegiristas, la de haber sido *la primera entre todas las lenguas vulgares* que sirvió para la especulación filosófica, heredando en esta parte al latín de las escuelas mucho antes que el italiano, mucho antes que el castellano y muchísimo antes que el francés.»

(MARCELINO MENÉNDEZ PELAYO. Discurs sobre Ramon Lull.)

I

Que'l catalá sia un idioma tant idioma com qualsevol altre, avuy ningú ho posa en dupte, com no sia algun ignorantíssim y tant endarrerit que no sols no s'ha pres lo treball d'examinarho, sino que ni menys sap lo que l'ilustre Capmany ja'n deya en las darrerias de la passada centuria (1), ni té indicis de que se n'hajan ocupat ab respectuosa consideració homes de valer d'Espanya, França, Italia, Alemanya, Anglaterra, Suecia, etc. Als qui 's troban en semblant ignorancia voluntaria, així com als que sistemáticament detractan nostra llengua pél gust, no mes, de combatre tot lo que té de propri Catalu-

(1) «Fué (lo catalá), en una palabra, una lengua nacional, y no una xerga territorial, desde el siglo XII hasta principio del presente.»
(CAPMANY. Prólech del Código de las costumbres marítimas de Barcelona.)

nya, no'ns hem d'escarrasar volentlos convence: fóra treball inútil: no hi ha pitjor sórt que aquell que no hi vol sentir. Per aquests que a gratscient volen desconeixe la evidencia, no hi hauria res millor que obligarls a apendre de cor lo que sobre'l particular diu lo ja esmentat Capmany y mólt de lo contengut en lo Diccionari d' escriptors catalans del bisbe Torres Amat. Llavors, per grossa que fos la seva mala fe, no tindrian mes remey que rendirse davant de la rahó per no afrontarse ells mateixs.

Pero deixèm aquesta digressió, y anèm de dret al fi que m'ha mogut a escriure aquestas ratllas, lo qual es explicar l'obgecte del present llibre, comensant per dir ab quatre paraulas de quina manera'l nostre idioma ha vingut al punt en que 's troba avuy dia.

La llengua catalana, essent mólt antiga, se pot dir que arribá al major grau de perfecció a las darrerías del segle XIV y en part del XV: pero l'unirse la nostra nacionalitat ab la de Castella va donarli un colp terrible, ja que mólts dels escriptors d'aquí, cortesans alguns d'ells, entre altres, Joan Boscá, lo celebrat Boscán de la poesia castellana, se giraren vers lo sol llavors naixent y abandonaren la parla dels séus majors per adoptar la del centre, que oferia camp extès, no solzament á la activitat, sino també al afany de gloria y distincions.

Tant lo bo com la mal exemple, sempre van de dalt a baix: e inspirantse en los qui llavors eran los primers en la societat catalana, los altres feren lo que veyan fer, arribant poch a poch—pero arribanthi, per desgracia—a tenir en menyspreu lo catalá com a idioma literari y anantsen, cada hu com podia y sabia, a escriure exclusivament en castellá. Bé es cert qu'encara fins en los segles XVII y XVIII lo catalá s'usava en academias y públichs certàmens; mes pot ben dirse que, fòra excepcions mólt comptadas, ja no hi havia qui fes d'ell un obgecte de devoció com per sentiment artístich y patriótica dignitat cal al llenguatge d'un poble.

Lo dalè de posar a un mateix ras polítich y administratiu a totas las antigas nacionalitats d'Espanya, vingut per imposició cesarista en la passada centuria y sostingut y afermat inconscientment pél poble enlluhernat ab la Constitució de 1812, acabaren ab lo poch que dels nostres drets s'aguantava, y'l llenguatge també hagué de ressentirsen llastimosament. Los esfors cada día mes grans de la centralisació per que la ensenyansa fos en tot castellana, fins la de coneixe, amar y pregar a Déu, apitjoraren lo mal. Per fi, sobre tot entre les gèneras vingudas de mig segle a esta part, hi ha hagut mólts cassos de personas atacadas d'una mánia de *finura* extranya, que, duhentlas a voler parlar a tot hora exclusivament en castellá, las ha conduhidas a no saber ni ellas mateixas lo que parlan, a malmetre 'l parlar dels que 's troban al séu voltant y a ser la riota de la gent de seny que las considera com a simis y bogias que obran no mes per esperit d'imitació.

II

Mólt mal se trobava ja'l nostre idioma, quan, apareixent, de tant en tant, entre l'espetech de revoltas políticas y de guerras civils, alguns esclats particulars del esperit verament patriòtich, venia determenantse cada día mes en sas aspiracions la renaixensa catalana. Se restauravan, després, los Jochs Florals, eixian llibres y periódichs y 's fundava un teatre.

De la esmentada festa anyal de Maig, n' han eixit fruyts fins dignes de la enveja de móltas vellas literaturas ; en la novela, han vist la llum algunas obras de válua, y la escena, sobre tot en los primers temps, ha dat notas brillantíssimas y originals. No parlaré de la marxa que han anat seguint aquestas diversas manifestacions, perque no es aquest lo meu obgecte, y he de reduhirme a tractar de lo que 's refereix al conreu del llenguatge.

Entre els lírichs y prosistas dels primers temps n' hi hagué bon nombre que 's mostraren zelosos del ben dir y, dels tals, lo qui no era estudiós procurava seguir las petjadas dels mes doctes. En quant a la literatura escènica, ab tot y no haver sigut may la que mes se distingesca en est punt, al principi tingué autors com lo meritíssim Eduart Vidal y'l gran creador Federich Soler, que, un colp donats sos primers passos ab composicións lleugeras, s'aplicavan a vestir las obras que anavan fent ab un catalá cada dia millor. Avuy, per mes que s'hajan publicat gramáticas tant dignas de estima com la del P. Nonell y la de D. Antoni Bulbena, per exemple, la majoria dels conreadors de las lletras sembla qu'escriga 'l catalá tal com raja, encara que raje de mala manera: y no parlèm dels qui al teatre's dedican, donchs, llevat de mólt pochs, la inmensa majoria ja no sembla sino que ni se'n preocupe gens ni gota. Pero lo que mes admira es veure que 'ls mateixs que això fan, al proposarse escriure en qualsevol altra llenga hi aplican tot lo séu seny. ¡Qu'es extrany! ¿Han cregut, tal vegada, que allò en que s'expressan no es idioma, sino dialecte de bohemians o de gent de qualsevol cosa?

III

Ab tot, se diu que l'esperit catalá renaix mes y mes cada dia, lo qual fa de bon creure perqu'es de lley que sia així y perque inconscientment procuran que aixi sia los enemichs interns y externs de Catalunya. No obstant, lo poch amor al idioma es un senyal negatiu del sentiment patriòtich, donchs, per mes que algú diga lo contrari, lo llenguatge es la fesomía de l'ánima d'un poble, y qui a gratscient lo descuyda es que oblida la seva dignitat. Donchs en tal mancament incorren mólts que no sols de bons catalans fan gala, sino, també, d'amadors de la llengua del país. ¡Quants y quants n'hi ha d'aquests que

no tenen mare, sino *mamá* o *mamita* ; ni oncles, sino *tios* (2); que 'ls séus fills no 's diuhen Jaume, Joseph, Roser ni Concepció; sino *Santiago*, *Pepe*, *Rosario* y *Conchita*?... Y tot per la malehida *finura* (¡!).

¡De quin rebaixement intelectual y moral no es indici semblant preocupació!

Tots aquests són elements corruptors del ben parlar que duhen la contagió no solzament a las sevas familias y a la gent que tenen pél servey a casa, sino també als a ells sotmesos en oficinas, fábricas o empresas diversas. Aquests són los comerçants qu' ensenyan a bastaixs y carreters a dir *caldos* als líquits que s'envian per mar y vi *nou* al vi novell; aquests són los fabricants que donan al jornaler lo mal exemple de convertir en *pana* 'l vellut de cotó, en *manubrio* la maneta o manoella de la máquina y en *algodonera* la industria cotonera: com d'igual fust ixen los arquitectes que donan ocasió de que vingan manobres setciencias a la castellana dient *tetxo* al sostre, *ménsula* al permòdol y *armaduras* a las encavalladas.

Si bé 's considera semblant estat d'anarquia en la expressió de las ideas y se 'l compara ab las manifestacións de llegitim particularisme que són majors quant mes va en la nostra terra, per forsa haurèm de veure en l'actual gènera un cas anormal de pertorbament psicológich que ha de posarns al aguayt de lo que'ns passa. Sí, perque no es de bon esser qu'entre 'l pensament, la paraula y l'obra deixe d'haverhi la mes estreta conformitat.

IV

¿Hem sigut o no un poble? ¿Som o no som encar una rassa? ¿Volém anar deixatantnos ab algun'al-

(2) «No digas oncle, que fa *gitano*», advertía un home de «pes» a una criatura.

Aixi, donchs, no sols serán *gitanos* los catalans, sino també, tots los francesos.

tra colectivitat? Es a dir ¿cercarèm no esser res, fer una fi anònima, no mes per engruixir un gran tot?

¿O desitjèm polir y continuar la rovellada cadena de nostra historia per esser, dins de lo qu'es possible y de rahó, una entitat digna davant dels pobles de la terra?

Si d'aquestas proposicions adoptèm la segona, cal, primerament, traurens tot allò que'ns desnaturalise. Comensèm, donchs, ja que desitjám procehir a la catalana, per expressarnos en bon catalá, netejantlo del llot de paraulas y altras formas d'expressió corruptas que hi agombolaren centurias de servilisme y deixadesa.

—Pero això ¿com se fa?—Preguntarán mólts.

—Com se fan totas las cosas, volentho.—Jo'ls respondré.

L'afecte que duch a tot lo de la meva patria no m'encega fins al punt de desconeixe las grans dificultats de tal empresa; pero si en esta, qu'es obra d'amor, hi treballessen de bona fe móltas voluntats,—ja que, en mes o en menys, tothom pot ajudarhi,—no dupto gens de que no trigariam gayre a obtenir resultats que semblarian maravellosos.

Es ben cert que'l mal que s'ha de combatre es gran y vell; pero no está tan arrelat com sembla. Jo, que vaig observantlo des de bastants anys, puch assegurar que móltas vegadas la mateixa persona que algun colp expressa determenadas ideas ab mot foraster o corromput, las diu encara mes sovint ab lo vocable propri. Axi, donchs, són mólts los barbrismes usats, mes que per ignorancia, per no posar esment en lo que's diu.

Un altreargument me porta a creureen la possible eficacia del remey, y es la naturalesa mateixa del idioma. Ja des dels séus millors temps, bé sia pél tracte continuat ab Aragó o per erradas de copistas castellans, que també aquí 'n venian, se troban en manuscrits y estampats expressions com

aquestas: «*Viua, viua lo Rey*», «*quinta*» (3), «*caliç*», «*mariposa*» (4), «*manto*», «*perro moro*» (5), «*pluma*» (6), etc. Lo llatí també, després d'haver contribuhit tant a la formació del catalá, quan hagué passat la Etat Mitjana y ab la Renaixensa va venir la fùria del clacissisme, influhia novament; y succehí llavors al nostre idioma, com també al de Castella, que allò mateix que'l polia acabava per desnaturalisarlo en mes o en menys. Alguna cosa d'açò crech que s'observa en los escrits del venerable per mes d'un concepte Fra Lluis de Leon (7); no dupto de que'l mateix jahent duya a la figura mes original, potser, de la literatura castellana, al enginyosíssim Quevedo, a escriure sas obras doctrinals en una sintàxis amanerada, en la que sovint lo lector se pert, de tant confosa; y no parlém ja del poeta Góngora y la escola séva.

Donchs bé, es maravellós veure com móltas de semblants taras, tant d'un com d'altre orígen, en lo transcurs del temps desapareixen fent lloch a formas equivalentas castissas; y, si bé es cert que, per deixadesa, lo mal ha anat invahint l'idioma en altres endrets, també es veritat que bona cosa de barbrismes, fins de la época de major corrupció, s'han rectificat espontaniament. ¿Quin catalá gosaria avuy escriure «*instancia*», per estada o habitament, «*cerca*», «*consuelo*» y «*niny-o Jesús*»? Donchs això 's llegeix, y no pocas vegadas, en llibres dels segles XVII y XVIII.

V

«Lo catalá es mort y no hi ha qui 'l ressucite», diuhen alguns pessimistas als qui ben segur no'ls

(3) EXIMENIS. Tractat del regiment de princeps e comunitats.
(4) Recull de eximplis.
(5) JOHANOT MARTORELL y MARTÍ JOAN DE GALBA. Tirant lo Blanch.
(6) PERE SERAFÍ.
(7) D. Gregori Mayans y Siscar y'l coleccionador de las obras del mestre León en la Biblioteca de Autores Españoles, censuran l'artifici que s'observa en molts endrets dels escrits del ilustre religiós. Vejas Bib. Aut. Esp., vol. XXXVII de la colecció y II d'*Escritores del siglo XVI*.

dolria gayre que així fos; mes jo dich qu'es viu, tant viu que, replegant tot lo bo d'ell que 's troba en us, lo mateix en lo Principat, qu'en lo Rosselló, la Cerdanya, las Balears y Valencia, lo tindriam refet. Que 's fassa, donchs, aquesta tria, mitjansant en lo treball l'estudi dels clàssichs, y llavors se veurá si possehim o no en tota sa entegretat lo tresor del nostre idioma.

Una de las obgeccions que solen ferse a la vidalitat de la llenga catalana, es que li mancan termes per expressar ideas referents a novas invencions, termes que li ha sigut precís mantllevar al francès, al alemany o al anglès. A n'això he de respondre qu'en igual cas se troban cada dia totas las llengas, y que pél tecnicisme solen recorre a las vellas grega y llatina, quan no adaptan lo vocable originari al jahent propri. Además, cal considerar qu'en lo que de nou nos ve no tot es nou, y sovint nos amohinèm en va per una expressiò que, cercantla en lo vocabulari dels antichs arts y oficis, trobariam, no essent extrany que vingués mes enmotllada a la idea que la copiada d'altra nació. Per fi, lo mateix poble devegadas crea un mot nou o n'aplica un de vell per la expressiò que se li fa necessaria. Aixi, pensó que de cap manera ha de dirse «*rails*» a las guias dels camins de ferre, quan aquí hi ha qui'n diu carrils, ni «*túnel*» del forat que travessa un mont, quan la gent de la terra espontaniament l'anomena foradada.

De lo que vaig dient y de la naturalesa de la present obra no se'n deduhesca pas que vull que 'l catalá 's pedrifique. Lo meu desig es de que's mantinga y creixca en complerta sanitat; y per ço consider que s'hi han d'admetre las naturals evolucions; pero sempre y quan no 'l desnaturalisen. Tota innovació que no duga segell ben català hem de rebujarla sens contemplació.

VI

Imbuhit de las ideas y dels sentiments exposats, anys fa que vaig concebre 'l pensament d'un diccionari de barbrismes, pensament que vaig manifestar en la revista Lo Gay Saber (8), que llavors eixia, demanant a las persónas doctas que la executassen. Ningú respongué a la crida, y llavors comensí, fent forsas de flaquesa, a empèndrem la tasca pél meu compte y fins a donar a llum lo meu treball; mes, per causas que no poguí evitar, la publicació va estroncarse després d'eixit lo primer quadern. Ha passat mólt temps des de llavors, y, encara que diversas consideracions, principalment la desconfiansa en las mevas forsas, m'haguessen quasi fet desistir del propósit, l'amor que tinch, pot dirse de tota la vida, a la puretat de la expressió me duya sempre, sens adonarmen, a observar en aquest sentit lo qu'en catalá llegia u ohia: fins que las continuas excitacions d'un bon company me feyan llansar novament a la fatlera encara ab mes dalé.

He dut a cap la empresa lo millor qu'he sabut, valentme dels llibres qu'en altre lloch deix apuntats y de lo qu'he sentit de boca de la gent, mólt diversa en origen de població, en ofici y en estament, que m'han dut a tractar las especials circunstancias de la meva vida.

Per justificar las esmenas que proposo, en mólts dels articles s'insertan fragments de poetas y prosistas, o de documents de diferentas èpocas fins al segle XVIII, com també quelcom de cants, jochs y aforismes populars. De lo qu'he vist que feya pél meu propósit, he procurat triar lo millor; pero algunas vegadas no he pogut menys de valdrem de texts en los quals no tot es puresa y 'ls he aprofitat pensant que, així y tot, servían per provar que fins en temps de decadencia se perseverava en determe-

(8) Vejas lo nombre del primer de Maig de 1877.

nada forma. Sovint, tractantse d'un text curiós o notable péls conceptes o la gentilesa en lo dir, m' estench en las transcripcions mes de lo que fóra necessari pél meu obgecte, a fi de qu'en certa manera vinga a ser, també, 'l present diccionari com una xica antologia.

Per no ferir l'amor propri de ningú, no anomeno 'ls llochs d'hont trech los exposats barbrismes, com també 'm só estat de posar exemples de ben dir deguts a autors moderns. Y tant cert es que no 'm proposo mortificar a ningú ab esta publicació, que de bon grat confesso haver encorregut en mólts dels defectes que trach a la vergonya y que no seré jo qui menys tinga de consultar lo que oferesch al públich.

No se 'm considere possehit de la vanitat de creurem que fixo definitivament l'idioma ni tan sols de que dono al públich una obra mitjanamente perfeta ni complerta o poch menys. Sé que lo primer no pot ferho un home sol, encara que valga mólt mes de lo que jo valch, sino una academia; y, en quant a lo segon, estich convençudissim de que mólts podràn corretgirme, y jo 'ls agrahiré que ho fassan. Pero també estich cert de que, ab tot, alguna cosa podrá apendres en mon llibre.

Tinch la convicció d'haver dut alguna pedreta al gros cabal que 's necessita per l'estudi del parlar nostre, y, si es aixi, no 'm consider culpable per haber emprès lo qu'es superior a las mevas forsas, quan los qui verament podrian no ho han intentat solzament. ¡Tant de bo que cada hu dels que saben mes que jo s'hagués esforsat tant pél bon conreu d'aquesta llengua, que, com Torres Amat diu, y altres autors ho corroboran, ab la seva poesia, fou mare y mestra de las llenguas y poesias modernas vulgars!

Barcelona, Maig de 1901.

L'autor se considera obligat a donar un pùblich testimoni d'agrahiment a sos amichs **D. Anfós Damians**, del Arxiu Municipal de Barcelona, autor d'alguns treballs d'investigació histórica ab mólta justicia llohats: al enamorat y estudiós zelolosissim de nostre idioma **D. Antoni Bulbena**, ben conegut per sas valiosas publicacions, y al distingit escriptor y artista, director de la Biblioteca Arús, **D. Eudalt Canibell**. A la persuassiva insistencia del primer de dits senyors se dèu que l'obra, feya temps comensada y deixada a recó, se tornás a empendre y 's continuás encar ab mes entussiasme; gracias al segon, s'han pogut resoldre certs duptes qu'en algun endret del treball hi havia hagut; y, finalment, lo terç d'aquests bons companys, que ha dibuixat las hermosas caplletras estrenadas en la present edició, s'ha pres un interès vivíssim, tant per que's fes lo llibre com per que surtis a llum.

LLIBRES QUE HAN SERVIT PER FER AQUEST DICCIONARI

Crónica del Rey Jaume primer lo Conqueridor.
Constitutions de Catalunya.
Historia de Cataluña, por D. Víctor Balaguer.
Nobiliario de los reinos y señorios de España, por D. F. Piferrer.
Historia de la lengua y literatura catalanas, por D. Magín Pers y Ramona.
Crónica del Rey Pere lo Cerimoniós, publicada per D. Antoni de Bofarull.
Crónica Catalana de Ramon Muntaner.
Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina, per D. Pere Labernia (1866).
Gramática y apología de la llengua cathalana, per Joseph Pau Ballot y Torres.
Llissons familiars de gramática catalana, per Antoni Tallander.
Libre de algunes coses asanyalades succehides en Barcelona, per Pere Joan Comes.
Histories e conquestes dels excellentissims e catholics Reys de Aragó, per Mossen Pere Tomic.
Libre del orde de cavayleria, per Ramon Lull.
Felix de les maravelles del mon, per Ramon Lull.
Obras rimadas de Ramon Lull, publicadas per D. Geroni Rosselló.
Historia de la filla del Rey d'Hungria.
Invenció del cors de Sant Antoni Abat.
Tractat d'astrologia, o sciencia de les steles, per mestre Pere Gilbert y Dalmau Planes, ab la colaboració del juheu Jacob Corsuno.
Lo sompni de Bernat Metge.
Historia de Valter e la pacient Griselda, escrita en llatí per Petrarca y arromançada per Bernat Metge. (Aquesta y l'anterior publicadas per D. A. Bulbena.)
Libre de les dones e de concells, per Jaume Roig, publicat per D. Francesch Pelay Briz.
Obras d'Ausias March, publicadas pél mateix Briz.
Lo llibre del poetas, aixi mateix publicat per Briz.
Capitols dels drets y altras cosas del General de Cathalunya, etc., del any 1481 al 1564.
Tirant lo Blanch, per Johanot Martorell, la quarta part per Martí Johan de Galba.
Recull de eximplis, etc. (Aquest y l'anterior, publicats per don Marian Aguiló.)
Genesi de Scriptura, per Mossen Guillem Serra, publicat per D. Miquel Victoriá Amer.
Jardinet de orats, publicat per Briz.
Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, publicats per D. Prosper y D. Manel de Bofarull.
Memorias históricas de Barcelona, por D. Antonio de Capmany.

Llibre del Consolat dels fets maritims, estampat en Barcelona per Sebastiá Cormellas l'any 1592.
Lo mateix llibre traduhit al castellá per D. Antoni de Capmany.
Diccionario de la lengua castellana, por la Real Academia Española (edició de 1900).
Vocabulario de términos de arte, por J. Adeline, traducido, aumentado y anotado por José Ramón Mélida.
Cansons de la terra, publicadas per Briz.
Romancer popular de la terra catalana, publicat per Aguiló.
Cançoner d'obres rimadas en nostra lengua materna escrits, publicat pel mateix Aguiló.
Doctrina moral, del mallorquí en Pax.
Manual de novells ardits, o sia Dietari municipal de Barcelona.
Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle, de Pierre Larousse.
Vocabularius Ælii Antonii Nebrissensis, adaptat y editat per Fra Gabriel Busa. Estampa de Cárles Amorós, 1507.
Thesaurus Puerilis, del Dr. Onofre Pou.—Barcelona, 1579.
Gazophilacium catalano-latinum, per Antoni Lacavalleria.
Dictionarivm sev thesavrvs Catalano-latinvs, per Pere Torra (edició de Barcelona, 1726).
Obras poéticas de Pere Serafí.
Historia del esforçat cavaller Partinobles.
Llibre de costums de Vall de Hebron. Ms. de 1732.
Tractat del regiment de princeps e de comunitats, per Fra Francesch Eximenis, publicat per Bulbena.
Práctica, forma, y stil de celebrar Corts, per D. Lluis de Peguera.
Llibell de la inmortalitat de l'ánima nostra, publicat per don Gayetá Vidal.
Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa, per Mossen Cristófol Despuig.
Libre en lo qual están assentades les rebudes y gastos fets per los priors del convent de Montalegre, de 1503 a 1531. Manuscrit del Arxiu Municipal de Barcelona.
Cancionero llamado Flor de enamorados, sacado de diversos Autores, etc., *copilado por Juan de Linares.*
Preludis Militars, per Domingo Moradell, donzell. 1640.
Despertador de Cataluñya.
Libre de paraules e dits de saris e filosofs, per Jahuda Bonsenyor.
Cronicón Mayoricense, por D. Álvaro Campaner y Fuertes.
Descripció de la grandesa y antiguitats de la ciutat de Manresa, per Magí Canyelles (segle XVII).
Antigua marina catalana, por D. Francisco de Bofarull y Sans.
Don Jaime de Aragón, último Conde de Urgel, por D. Andrés Gimenez Soler.
Orígenes históricos de Cataluña, por D. José Balari y Jovany.

Sens altres llibres y mólts documents, los uns, d'aquests, publicats en diversas revistas, y 'ls mes que 's troban inédits en l'Arxiu Municipal de Barcelona.

Advertiments péls qui consulten est Diccionari

Respecte a ortografia en general

Escrivim los barbrismes. tot lo possible, no en la ortografia del séu idioma originari, sino en la del catalá, perque aixi solen escriurels los qui'ls usan.

Accents

Com respecte a la válua dels accents hi ha en us mes d'un sistema, entengas qu'en tot lo qu'en lo present llibre es del autor y no copiat d'altri, los accents que van de dreta a esquerra (´) indican vocal tancada y 'ls que van d'esquerra a dreta (`) vocal oberta: es a dir tal com s'usan en francès.

S'han accentuat totas las sílabas que s'ha cregut necessari per que resulte major claretat, donchs articles hi ha en est llibre que no's refereixen mes que al accent d'una paraula.

Abreviacions y senyals

Las abreviacions Arx. Mun. y Diet. Mun. volen dir respectivament Arxiu Municipal de Barcelona y Dietari Municipal, o sia Manual de novells ardits.

Lo senyal (‖) es expressiu d'accepció diferenta.

Los texts que's posan copiats, van entre cometas (« ») y axi mateix las expressinos no catalanas que's troban en las explicacions.

En las transcripcions expressadas, que s'aduheixen com a justificants de las esmenas que's proposan, la paraula que constituheix la prova s'estampa en lletras *cursivas*.

Los barbrismes o altras paraulas obgecte d'estudi se posan en MAJÚSCULAS o en VERSALETAS.

Las esmenas dels barbrismes van en **lletras grassas**.

A

A, com a preposició, devegadas fa l'ofici d'**en**. Vejas esta paraula.

Á. Esta lletra, quan per si sola forma paraula y es preposició, seguint una rutina del castellá, ve escrivintse ab accent; pero, com en los bons temps del idioma nostre no s'hi posava semblant titllet, ni 's pot confondre ab cap mes paraula, ni hi ha rahó de cap orde que'l demane ni 'l acredite, escriurèm senzillament **a**.

A FINS. Pel cantó d'Olot hi ha 'l costum de dir: «A FINS aquí», «A FINS allá». L'A primera constituheix un pleonasme lleig á tot serho; digám, donchs: «**fins** aquí», «**fins** allá».

AB. Quan en lloch d'expressar motiu o companyia, se li dóna significansa de lloch y temps. **En**. Vejas l'exemple del article SENDOS, hont se diu impropriament: «assentarse AB sengles cadiras.»

[ABANDERADO.

ABANDERADO. **Banderer. gonfanoner.**

«Un Rey de la ciutat de Domas veentse prop de la mort feuse venir denant si son *banderer*, e dix li: Tu que solies portar denant mi en les batalles la mia bandera, porta per tota aquesta ciutat la mortalla que man feta, e a altes veus publicament digues: Huy mor lo Rey dorient en la ciutat de Domas, e no sen porta ab si sino aquest poch de drap de li.»

(Recull de Eximplis.)

«Apres anaue lo noble don Miquel de Agullo *Gamfanoner* o, alferis armat en blanch... lo qual aportaue la gran bandera...»

(Quint libre de serimonies de la Ciutat de Barcelona, fol 56. Any 1588. Arx. Mun.)

ABANDONO. **Abandó.** ‖ **Deixadesa.**

La primera forma se troba en las Obras rimadas de Ramon Lull y també en Joan de Resa. La segona, en lo llenguatge corrent.

ABARCAR. **Abrassar**, en tots los sentits menys en lo de manifestació afectuosa.

«Qui mólt *abrassa*, poch estreny.»

(Aforisme popular.)

ABARQUILLAT. **Barcat.** ‖ **Caragolat, rullat.**

ABASTECEDOR. **Provehidor.**

ABECÉ y

ABECEDARI. Sens que cap d'aquestas denominacions puga dirse ben extranya al catalá, són mes escayentas las d'**abecerolas** o **becerolas** y **Jesús**.

«No saber d'una cosa ni las *becerolas*». «Cantar a algú *becerolas*». «No saber ni 'l *Jesús*», son expressions populars.

[ABELLOTA.

En lo que hi ha barbrisme evident, en materia de *abecerolas*, es en denominar móltas lletras en castellá. Posèm totas las del temps antich usadas en nostre idioma, ab lo nom que té cada consonant.

Aa—Bb, *bé*—Cc, *cé*—Çç, *cé trencada*—CHch, *cé hach*—Dd, *dé*—Ee—Ff, *ef*—Gg, *gé*—Hh, *hach*—Ii—Jj, *jota*—Kk, *ka*—Ll, *él*—LLll, *éll*—Mm, *ém*—Nn, *én*—NYny, *ény*—Oo—Pp, *pé*—Qq, *ku*—Rr, *ér*—Ss, *és*—Tt, *té*—Uu—Vv, *vé*—Xx, *xeix*—Yy, *i grega*—Zz, *zeta* ó *idzeta*. (1)

ABELLOTA. Que s' use com a menyspreu o fástich de l' abella, no hi ha res que dir; pero no 'ns apar prou catalá que 's prenga com a sinónim de **gla**, per mes que aixis se trobe en escriptors antichs y 's sente de boca del poble en lo Reyalme de Valencia.

ABERCOCH. **Albercoch**.

«Per sermenyes y *albercochs* iiij sous, iiij°,» llegim en lo llibre de comptes del monestir de Montalegre (de 1503 á 1531).

ABISSINIS. **Abissins**, escriu Lacavalleria.

ABLANDAR. **Ablanir**.

«Al cor li fassa mala bua si m' ablaneix!»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

ABOFETEJAR. **Bofetejar**.

ABOGAT. **Advocat**.

[ABOLLAT.

(1) Encara que aquí 's posan totas, cada una de las que presentan diferencia de nom ab lo castellá se trobará notada en lo lloch corresponent.

ABOLLAT. **Abonyegat.** || **Arrufat.**

ABONAR LA TERRA. **Adobar, engreixar, femar.**

ABORT. **Gastament.**

ABORTAR. Una dòna. **Gastarse.** || Una idea, una conspiració, etc. **No reeixir, malmetres.**

ABORTO. **Gastament.**

ABOTXORNAR. **Avergonyir: aporronar.**

ABOVEDAT. **Cobert de volta.**

ABRÁS. **Abrassada.**

ABRASSAR. Com a cremar mólt o a destruir per foch. **Abrusar.**

ABREVADERO. **Abeurador**, se llegeix en Lacavalleria y aixís ho diu lo poble.

ABREVIATURA. **Abreviació.**
Us. Lacavalleria.

ABROTXAR. **Cordar.**

«E molt prest (Tirant) fou vestit sens acabarse de *cordar*, e feuse dar un manto tot brodat de perles e dor febreria...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ABRUMAR. **Carregar.** || **Oprimir.** || **Aclaparar.** || **Flagellar.** || **Afadigar.** || **Molestar.**

ABSORVIR. En sentit natural. **Xuclar.** || En lo figurat d'apoderarse d'interessos d'altre o de fersels malbé. **Xuclarse, xuclárseli** 'ls diners o 'ls interessos. || L'atenció. **Embadalir, encisar, cativar.**

ABUNDANCIA. **Abundor.**

[ABUNDANT.

ABUNDANT. **Abundós**.

«Com fo venguda la nit lo sopar fou molt *abundos* e de la similitut del dinar.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ABUNDANTMENT. **Abundosament**.

«Dicte, Scipio, que molt fora estada bella cosa si haguessem haguda cura per haber pau entre nosaltres, car dicte que Sicilia ni Serdenya, ¡fera cruel!, ni la gran tenguda de tota la Spanya no son premis suficients que valguen a tantes morts de tanta gent darmes, ne a la sanch tan *abundosament* escampada en les guerres que havem hagudes.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

ACABAR COM LO ROSARI DE L' AURORA, es forma castellana. **Acabar com la comedia de Falset**, se sol dir en catalá.

ACAPARAR. **Agavellar**.

En una representació feta pels calceters de Barcelona en lo segle XVI, se posa mes d' una vegada la paraula *agavelladors*, qu' encara usa 'l poble.

ACARICIAR. **Afalagar**, **amanyagar**.

«Una veguada sent Johan apostol e euangelista tenia una perdiu viua en la ma, e un joue queu veu dix a altres joues: «Vejats con esta aquell vell *afalagant* la perdiu axi con si fos fadri poch».

(Recull de Eximplis.)

ACARREAR. **Carretejar**. ‖ Sentit figurat. **Ocasionar**, **aportar**, **portar**.

ACARREIG. **Carreteig**.

ACCIONISTA. **Personer**.

Vejas l'article ACCIONS, hont se troba usada la paraula *personers*.

[ACCIONS.

ACCIONS d'una empresa industrial o mercantivol. **Parts**.

«Com lo senyor de la nau ó del leny començara de fer la nau, é volra fer *parts*, ell deu dir é fer entenent als personers de quantes *parts* la fara...»

Llibre del Consolat de Mar.

ACÈMILA. **Adzembla**.

ACENDRAT. Com a qualitat intensa d'amor. **Afogat**. **encès**.

«Senyor, dix Felix á Blanquerna, ¿perque no son homes tan *affogats* en amar Deu, que Deus per ells illumin tant hom qui nol ama nil coneix?»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

ACEPTAR. **Acceptar**.

«Y encontinent feu escriurer lletras al Rey Sornaguer, dient que lo Compte *acceptava* la batalla cos per cos ab ell.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

ACÈQUIA. **Cèquia**, **cìquia**.

En lo Diet. Mun. se troba un «Discvrs fet per ordre dels molt Illustres Senyors Consellers, Obrers, y saui Concell de cent, en lo aniuellar, y aportar vna *sequia* de aygua del riu Lobregat, á la ciutat de Barcelona, als 9 de Maig 1627.»

ACIAGO. **Abziach**.

Us. Joan de Resa.

ACÍBAR. **Cèber** o **acèber**.

«Lo desmamar
parteix l'amor
en l'amargor
d'*aceber* groch.

[ACISCLE.

quan en lo broch
de llurs mamelles
se posen elles,
quan los desmamen
ja par desamen.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.

ACISCLE. Nom de Sant. **Iscle**.

En la provincia de Barcelona hi ha un poble anomenat Sant *Iscle* de Vallalta.

ACLARACIÓ. **Aclariment**.

ACOMETRE. **Escometre**.

Ramon Lull en las Obras rimadas té la paraula *escomès*.

Es. també. usual avuy día.

ACONDICIONAT. **Endressat. aconduhit**.

ACOPIO. **Aplega. aplech. provisió**.

ACORTAR. **Acursar. escursar**.

ACTAS (LAS.) Escrit públich. (títol de proprietat. per exemple) y també relació de la sentada que ha tingut o de algun acte que ha fet una corporació. **Los actes**.

ACURRUCARSE. **Arraulirse. ajupirse**.

ACUTXILLAR. **Acoltellar**.

ADALID. **Capdill**.

ADAMASCAT. **Endomascat**.

ADAN. **Adam**.

«E si *Adam* no hagues peccat. engenrara lo hom sens peccat e menys de sutzetat e menys de cobdicia carnal. e la muller concebera en aquella matexa manera e infantara sens dolor.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

[ADELANTAR.

ADELANTAR. **Avansar. avensar.**

ADIESTRAR. **Adestrar. assinestrar. ensinestrar. destrificar.**

«La donzella, axi com la Viuda la hauia *asinestrada*, con fo dauant de sa altesa agenollas en terra...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Destrificar, se troba en Joan de Resa. *Adestrar* y *ensinestrar* corren en boca del poble.

ADIÓS. Salutació, fórmula de cortesia per quan un se separa d'altras personas. **A Déu. a Déu siau.**

ADIVÍ. **Endevinayre. Devinador.**

ADIVINADOR. **Endevinayre.**

ADJACENT. **Adjahent.**

ADOQUINAT. **Empedrat.**

ADORMIDERA. **Cascall.**

ADORNO. **Ornament. adornament.**

ADREDE. **A dretas. a gratscient.**

ADUANA. **Duana.**

«Al molt noble e magnifich lo S.^{or} de la *Duana* de Tuniç.»

«Molt noble e magnifich *duaner*...»

(Arx. Mun. Carta dels Concellers al duaner de Tunis. 2 de Desembre de 1462.)

ADUANERO. **Duaner.**

Vejas l'exemple del article ADUANA.

ADULACIÓ. **Llagot.**

Us. «... ara dicvos (tota manera de *llagot* apart) que no trobe en la nació Catalana la miseria en lo donar de menjar...»

(Mossen Cristófol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

[ADÚLTERA.

ADÚLTERA. **Adultra**.

ADULTERAR alguna substancia. **Ensamerar**.

«Que neguna persona no gos comprar ne tenir negun safra falsat ne *ençamerat*», se llegeix en unas ordinacions municipals de Barcelona, any 1372.

ADÚLTERO. **Adultre**.

ADVERTENCIA. **Advertiment**.

En lo Diet. Mun., jornada de sis d'Abril de 1618, al donarse compte d'una embaixada dels Concellers als Deputats, hi ha la paraula *advertiment*.

AFEAR. En sentit de presentar una cosa mal aspecte. **Enlletgir**. ‖ Aplicat a persona. **Enlletgir**, **desparensar**.

«Aparechme que molt era bella fadrina aquella; e lo companyo respos: Verament, senyor... E labat li dix: Una cosa la *enlexex*, ques torta.»

(Recull de Eximplis.)

«Senyor, molt mes valdrá que partim de assi, y jo vos aportaré en altra terra, ahont menjareu y beureu á vostre plaher, y llevaré aqueixos cabells queus *desparensan*...»

(Historia del esforçat caballer Partinobles.)

AFEYTAR. **Afaytar**.

AFEYTE. **Afayt**.

En lo Coloqui e rahonament entre dues dames, se diu d'una que

«Ab sos *afayts* los orbs engana e fa-s polleta.»

AFIANSAR. **Afermar**, **fer ferm**. ‖ **Afermansar**.

AFIJO. **Afix**.

«...no deu esser leuat al Duch de Macedonia

[AFILADORA.

son dret que es la capitania general, com a ell se pertangua essent mes *afix* a la imperial corona.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

AFILADORA (PEDRA.) **Afinadora**.

Us. General entre fusters, manyans y gent d'altres oficis.

AFILAR. Tractantse d'eynas de tall. **Afinar**, **esmolar**. Fer punxa a alguna cosa. **Refilar**.

AFILAT. **Refilat**. ‖ **Esmolat**.

«Lo Rey hermita portaua una lança ab lo ferro ben *esmolat*, e una pauesina en lo bras, lespasa e un punyal.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

AFIRMAR. **Afermar**.

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

AFIRMAT. Com a particip. **Afermat**. ‖ Com a nom. **Empedrat** y, també, **engravat** de passeigs y carreteras.

AFORTUNAT. **Sortat**, **assortat**, **sortós**.

AFRENTA. **Afront**.

AGAFADERO. **Agafador**.

AGITACIÓ. **Trasbals**. ‖ **Avalot**.

AGITAR. **Somoure**. ‖ **Trasbalsar**, **trastornar**. ‖ **Pertorbar**. ‖ **Remenar**.

AGLÁ (LO.) **La gla, la glan**.

«Donar se deu a quiscu son mester.
La joya al hom y la *glan* al *porcell*.»

(Pere Serafí.

AGOTADA. Una font o altra cosa que abans rajés. **Estroncada**. ‖ Una edició, una provisió, etc. **Acabada**.

[AGRADABLE.

AGRADABLE. **Agradós.**

AGRADO. **Agradansa. gradatge.**

AGRAVAT. **Agreujat.**

«Con lo Emperador veu a Tirant en tal punt estar, pres lin molt gran compassio, e feu venir alli tots los seus metges, e volgue veure la cama en quina disposicio staua. Los metges la trobaren molt *agreuiada*...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

AGRIMENSOR. **Acanador. cadenador.**

Us. Corrent en lo poble.

AGUDESA. **Suptilesa, acudit.**

ÁGUEDA. Nom de Santa. **Agata.**

AGÜERO. **Avarany** o **averany. auvir** o **avir.**

«E en axi con lo jutge daria falsa sentencia si no jutjava segons testimonis, et jutjava per *auvirs* e *avaranys*, en aixi cavayler fa contrari de son offici con desment so que raho e discrecio li demostra, et creu aço que les aus fan per lurs necessitats. et perço cor van volant per laer a aventura.»

(Ramon Lull. Libre pel orde de cavayleria.)

«Ceba de cap–d'–any es bon *avarany*.»

(Aforisme popular.)

AGÜERO (SER DE MAL.) **Ser de mal flayre.**

AGUILENYO (NAS.) **Nas aguilench.**

Se troba en lo Thesaurus de Pou.

AGUSAR. **Refilar** || En sentit figurát. **Aprimar.**

AGUSAT. **Refilat.**

AGUSTINO (FRARE.) **Agustí.**

AHOGO. **Tribulació.**

ÁHUYE. Corrupció generalisada a Valencia. **Ayga, aygo, aygua.**

[AISLADA.

AISLADA (CASA.) **Casa a quatre vents.**

AISLARSE. **Separarse, apartarse.**

AISLAT. **Aillat, assoliat, sol, desert.**

«...dos milions no bastarien a reparar dits danys que donaren los rius eixint de mare y los que en algun tems no acostumaven portar aygua se tornaren rius caudalosos y en particular lo riu de Lobregat... que prengue tot lo Prat en tant que la gent de les cases restaren *ayllats* dins de ellas...»

(Diet. Mun. 4 de Novembre de 1617.)

AIXECARSE DEL LLIT. No es mal dit; pero resulta mes catalá **llevarse.**

AIXEDRÉS. **Escachs.**

AIXINS. **Aixís.**

AJEDRÉS. **Escachs.**

Us. Una vegada hoy recomptar que .j. rey molt honrat e molt rich jugaua als *scachs*, e .j. saui hom dix a aquell rey perque staua occios e no feya tot lo be que fer podia a honrar Deu, pus que Deus hauia creat lo mon per tal que hi fos honrat. Dix aquell rey que ell jugaua per ço que no faes mal ni cogitas en mal, e per aço que passas lo temps en que era.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

AJUAR. **Aixovar, eixovar.**

«No loets cativa que cost poch ni donzela que port molt *axovar*.»

(Máxima antiga.)

«Volguí provar
son *eixovar*
si me'l donarien
ó 'm pagarien.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

AJUST, en qualitat de tracte ó conveni. **Convinença.**

[AJUSTAR.

«De *convinença* feta per comandatari de nau» tracta 'l Cap. CCLXXXVIII del Llibre del Consulat de Mar.

AJUSTAR tracte. **Cloure**, **fermar**, se llegeix en molts documents.

ALABASTRO. **Alabaust**.

Us. «Item; volgue et ordoná lo Sr. Rey que la sepultura del Sr. Rey en Jacme fos per lo dit mestre Jacme obrada et feyta, per lo qual ha á fer una image de rey de *alabaust*, de VII palms, et esmaltada de vidre...»

(Document del segle XIV. *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, 1899, p. 107.

«... pujaren alt en una gran sala tota obrada de *alabaust*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ALAMBICAR. **Alambinar**.

ALAMBICH. **Alambí**.

ALAMBRE. **Filferre, fil de llautó** o de qualsevol altre metall.

Us. «...preneu *fil de ferre* de aquell que posen en les lanties ques doblega á totes parts, e cobriulo tot de seda a manera de cordo...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ALAMEDA. **Albareda**.

ALARDE (FER.) **Fer gala**, en sentit d'alabarse.

ALARDEAR. **Fer gala** d'alguna cosa. ‖ **Gallejar**.

ALARIT. **Ahuch**, **hudol**, **esgarip**.

ALBA, en l'accepció d'arbre. **Alber**.

«Una pastera *dalber* bona ab tots sos arreus »

(Inventari de 1487. Notularum V, fol. XII. Arxiu Mun.)

ALBALÁ. **Albará** o **alberá**.

[ALBANYAL.

«E con vench en lestiu la horoneta sen torna a casa del hom qui primerament li hauia scrit l*albara*, el liga en la cama: lo qual home vee l*albara* de resposta que Pere hauia feta...»

(Recull de Eximplis.)

ALBANYAL. **Claveguerò. albolló.**

En una disposició dels Concellers de Barcelona, en lo segle xv, se dona permìs als manobres per «fer escurar claveguères e *albollons*».

(Arx. Mun.)

«Item com les males olors sien molt contraries a la preservatio del dit mal (peste) per tant statuhiren y ordenaren los dits honorables Consellers y prohomens que desta hora avant no sia licit ni permes a algunes persones Ciutedans o habitadors de la dita ciutat ni altres scurar buydar o neteiar per si o per altri priuades algunes ni *albollons* en la dita Ciutat sots lo dit ban de cent solidos» etc.

(Arx. Mun. Cridas y ordinacions. 8 de Febrer de 1530.)

ALBAREDA. Quan no expressa un conjunt d'àlbers, sino d'arbre d'altre qualitat. **Arbreda.**

ALBEDRIO. **Albir, arbitre.**

ALBEDRIO (LIBRE.) **Franch arbitre** o **albir.**

«... lo *franch arbitre*, regit y reglat ab sauiesa per les potencias intelectuals, com sia sotsmes a les costillacions dels cossos celestials, refrena les vanes e folles cogitacions e fantesies de les nostres penses, e ab prudencia senyoreja les aduersitats de la trista fortuna.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

ALBEDRIU. Vejas ALBEDRIO.

ALBIGENSE. **Albigés.**

ALBORADA. **Albada** o **aubada.**

[ALBORNÓS.

«Per mes que'm cantes *albadas*,
—La griva griva—
casada ab tu no'm veurán.
—La griva van—
Avans me faré mongeta
del convent que n'es tan gran.»

(Cant popular.)

ALBORNÓS. **Albornús.**

«E lo moro se despulla un *albornúç* que vestia e donal a Plaerdemauida...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ALBOROT. **Avalot, esvalot.**

ALBOROTAR. **Avalotar, esvalotar.**

ALBRICIAS. **Albíxeras, albexirias.**

«Piramus se agenolla dauant lo Emperador e dix: Senyor, bona noua, daume *albixeres*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Lo Emperador dona de *albixeres* al scuder. ij. milia ducats, el vesti de seda, e mes li dona vn bell cauall cecilia, e armes e tot lo que hagues mester.»

(Ibídem.)

En concell de trentados del día 3 de Febrer de 1592, la ciutat de Barcelona desliberá fossen donadas al portador de las lletras fent saber la nova de la presa de Granada, «per estrenes o *albexiries* vint e quatre liures.»

ALCALDE. **Arcalde.**

ALCANCÍA. **Guardiola, lladriola.**

La primera forma es corrent en lo Principat; la segona, en lo Reyalme de Valencia.

ALCANFOR. **Cánfora.**

La paraula *cánfora*, qu'es encara avuy d'us

[ALCANSAR.

generalíssim, entre altres llochs, l'havèm trobada en una llista de farmacopea del segle XVII.

ALCANSAR. Sens afermar qu'esta paraula no sia catalana, en molts cassos se pot substituir ab avantatge. **Conseguir**. || **Aconseguir, atrapar, assolir** a algú.

«Y quant lo Comte veu aquell cavaller fonch molt alegre y cuytava per eixir al camí ral, pera *aconseguir* aquell cavaller, lo qual era moro y havia nom Gaudin.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

ALCAPARRA. **Tápara**.

ALCAYDE. **Alcayt**.

«... açi se ha seguit hun cas ço es que *lalcayt* dels moros un vespre volch tolre les armes a hun fadri cristia qui les aportave per la moreria...»

(Arx. Mun. Cartas comunas de 1444.)

ALCOHOL. **Alcofol** o **alcofoll**.

La paraula *alcofol* se troba repetida en una carta dels Consellers de Barcelona al Prefet de la duana d'Alexandría, any 1301.

ALCORÁN. **Alcorá**.

«—... si us recorda vos me prestats l *Alcora*, e estudielo be e diligentment.

—E donchs, dix ell, quet par?

—Tot mal digui yo, car innumerables errors e bestialitats hi ha.

—Hoch; mas espressament hi es contengut, dix ell quels moros de Deu, apres lur mort, iran en paradis, en lo qual trobaran rius d'aygua clara e neta, e de let, la sabor de la qual nos mudara, e de vin fort delitable als bevents, e de mel colada. E en altre loch del dit *Alcora*, hon

es descrit paradis es contengut que aqui haura fonts, fruytes, mullers, tapits de seda e moltes poncelles ab les quals los moros de Deu jauran.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ALEACIÓ. **Lliga** de metalls.

ALEJANDRO. Nom d'home. **Alexandre**.

ALEMAN. **Alemany**.

ALEMANIA. Nom geográfich. **Alemanya**.

«Sols passa un esmolador,
y 'ns par cosa molt estranya,
y causa tant gran rumor,
com la entrada en *Alemanya*
de Carlos Emperador.»

(Francesch Vicens García.)

ALENTAR. **Alenar**.

ALERTA (ESTAR.) **Estar amatent** o **al aguayt**.

ALET. **Elet**.

ALFABET. Correspon a esta paraula lo que s'ha dit d'ABECÉ y ABECEDARI. Vejas l'article que'n tracta.

ALFOLÍ. **Salí**.

En lo llibre de «Prouisions y comissions», corresponent als anys de 1441 a 1446, fol. 96 girat, existint en l'Arx. Mun., hi ha un document que du per títol: «Per raho del *sali* del Comtat de Empuries.»

ALFONSO. Nom propri d'home. **Anfòs**.

ALGARABIA. **Xarimaxarama**.

Us. Popular.

ALGUASIL. **Algutzir**.

[ALIENTO.

«... y nos puga peradaço enviar *Algutzir* ni commissari algu per lo Loctinent...»

(Constitutions de Cathalunya.)

ALIENTO. **Alè**. ‖ **Coratge**.

ALIMENTICI. **Alimentós**. **d'aliment**.

D'us corrent en lo poble.

ALINEAR. **Arrenglar**. **arrenglerar**. **afilerar**. ‖ **Arrestellar**.

ALIOLI. **Allioli**.

Com a mostra d'us de la paraula posèm entegra la curiosa recepta següent, treta d'un llibre fet per mestre Robert, coch de D. Ferrán, Rey de Nápols, y estampat en Barcelona en 1568:

«De menjar gat rostit.

«Lo gat pendras y matar las, so es, degollarlo e quan sia mort leuali lo cap y guarda que nengu non menjas per la vida car per ventura tornaria orat: y apres escorxal be y netament y obril y fes lo ben net: e quant sia net, prenlo y metlo en vn drap de li que sia net y soterral deuall terra de manera que estiga vn jorn y vna nit: y apres trau lo de alli e met lo en ast y vaja al foch a coure y apres quant quant coura, vntal ab bon *all y oli* y quant sia vntat, batlo be ab vna verga, asso faras fins que sia cuyt vntant y batent: y quant sia cuyt pendraslo y tallar las, axi com si fos vn conill y metlo en vn plat gran y pren del *all y oli* que sia destemprat ab bon brou, de manera que sia ben clar, y lansal damunt lo gat y apres menja dell y veuras una vianda singular.»

ALIVIAR. **Alleujar**. **alleugerir**. ‖ **Aconsolar**. ‖ **Amorosir**.

[ALIVIO.

«Nom resta sino 'l clamar
Per *aleujar*
La dolor qu'en mi te presa,
Y si aquest remey vos pesa
Esclat yo, no hajau pesar.»

(Pere Serafí.)

Aleujar també 's troba en Joan de Resa.

ALIVIO. **Alleujament**.

«E sia en *alleuiament* de vos, Senyor, e de la dita Ciutat, ço es, en *alleuiament* de cascuna part», llegim en una concordia ajustada l'any 1378 entre 'l Rey y la Ciutat de Barcelona.

ALJABA. **Buyrach**.

ALMACENATGE. **Magatzematge**.

ALMENA. **Muró**, **marlet**.

« .. demanaren armes al Compte y fonch los donada per armes una torre de argent ab quatre *murons*, dos finestres y una porta posada en camp vermell.»

(Mossen Cristófol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

«... y en la sala de las armas estiguessen en las finestras y alt en los *marlets* posats dos cents o mes mosquets tots armats per tirar aquells quan entraria» [lo Príncep de Saboya.]

(Diet. Mun. 4 de Juliol de 1613.)

Pero com se vulla sia,
sent tal ocupació mia,
en la punta de un *marlet*
lo escolá estará tot dret,
vetllant de nit y de dia.»

(Francesch Vicens García.)

ALMIRANT. **Almirall**.

ALMIZCLE. **Almesch**.

[ALMOGAVAR.

«... en un lit ben perfumat de benhohi. algalia, *almesch* fi...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ALMOGAVAR. **Almugaver**.

Us. En la crónica de Muntaner y altras.

ALMOTACÉN. **Mostassaf**.

«Les peixcadores
grans robadores
son d'entradós
e caladós
. . . . . .
. . . . . .
lo *mustaçaf*,
los balancès
hi van de mes:
ans d'aforar
solen mostrar
triar millor.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

ALQUIMISTA. **Alquimiayre** sembla mes característich del catalá.

«Com lo senyor Rey en sa partida que feu de la present ila per passarsen en Catalunya nos digues que jatse fos que en les letres queus havie fetes de manament que en Jacme de lustrac *alquimiayre* que havia jaquit sots nostra guarda...»

(Cartas Comunas de la antiga Curia de Gobernació de Mallorca. 1395.)

ALQUITRANAR. **Enquitranar**.

ALREDEDOR. **Engir**, **entorn**.

ALREDEDORS. **Voltants**. ‖ D'una població. **Rodalia**.

ALTANER. **Altivol**.

[ALTIU.

ALTIU. **Altivol**.

ALTRE, en lloch d'**altri**. Lo pronom *altri* enclou sempre la idea d'*altre* o, millor, d'*altres* indetermenats.

«Treballar per *altri*, fer feynas per *altri*, patir per *altri*, viure ab *altri*», son expresions corrents entre 'l poble.

«A 27 de Juliol de 1548 fou extret en receptor Barthomeu Aldebó y per ser inhabil e impedit y estar ab *altri* ne fou tret *altro*.»

(Dietari del Concell de Cent, jornada de 17 de Febrer de 1607.)

ALTRUISME. Ja qu'en catalá tenim lo pronom altri, per expressar la idea de lo oposat al egoisme ¿no podriam dir **altrisme**, sens la u?

ALTURA. **Alsaria**. || Sentit figurat. **Altesa**.

ALUCINACIÓ. **Enlluhernament**, **encegament**.

ALUMBRAMENT. **Part**.

ALLARGOS. **Allongament**, **allargas**.

ALLEVAR. **Llevar**.

Diu la doctrina: «No *llevarás* fals testimoni ni mentirás.»

AM. Volent expresar lo ganxet sotil que serveix per pescar. **Ham**.

Vejas l'exemple del article GARFIO, hont hi ha la paraula *ham*.

AMA. **Mestressa**.

AMA DE LLAVES. **Mestressa de claus**, **majordona**.

AMALGAMA. **Lliga**.

AMAMANTAR. **Alletar**.

[AMANCEBAT.

«Y la Verge qui l'*alletá*
les mamelles li amostrará.»

(Fra Entelm Turmeda.)

AMANCEBAT. **Amigat. amistansat.**

«D'avol fembra no prengas *amistansa*,
car qui la pren, tantost la llansa,
y may la llur privansa
ompla la bossa.»

(Fra Entelm Turmeda.)

AMANEIXE. **Llevarse** 'l dia o algú quan se fa dia.

AMARGURA. **Amargor.**

AMARTELLAR. **Martellejar.** pegar colps de martell. ‖ **Posar al punt de dalt** un'arma de foch.

AMB. Corrruptela parlada que alguns han reproduhit escrivint. **Ab**, preposició.

Parlat. en la plana de Vich, provincia de Gerona y altres endrets. Escrit, en tots los clàssichs catalans.

ÁMBAR. **Ambre.**

«Quan viu son cos | sota un dosser de porpra
E sos cabells | flamayants com estelas
. . . . . .
Fuy sbahit | é quaix fora d'arbitre
E quan fuy prop | de la gentil persona
Mes odorant | que *ambre* ne violeta
Sobre mon coll | me posá son bras destre
E va 'm besar | de vegadas ben trenta.»

(Francesch de la Via.)

AMBAS. **Abduas.**

(Ramon Lull. Obras rimadas.)

AMBAS. Algunas vegadas se sent dir AMBAS PARTS. **Abduas parts. las duas parts**, deu dirse.

AMBOS. **Abdós.**

Vejas AMBAS.

[AMENISAR.

AMENISAR. **Fer delectable.**

AMENO. **Delectable. delitós.**

AMINORAR. **Minvar. alleugerir.**

AMO. **Mestre, senyor. cap de casa.**

AMOJONAR. **Fitar, acodolar.**

Las pedras per *fitar* o *acodolar* se diuhen *fitas*, com se veu en lo segon exemple:

«... segons que es *fitat* e senyalat en la tapia de senyal de creu...»

(Document de 1328, referent als murs de la vila de la Selva del Camp.)

«... ladonchs membra que hauia presa o o leuada aquella pedra de un *mollo* o *fita* que staua en un tros de terra sua. e que la hauia mudada mes auant en un altre troç de terra de un seu veyi per crexer lo seu troç de terra e ferlo major.»

(Recull de Eximplis.)

AMONTONAR. **Apilotar. apilar.**

AMORTIGUAR. **Amortar. esmortir, esmortuir.**

«Dix lo saui: mon fill digues que ment cell qui diu que mal ab mal fa *amorta*. e si ho vols prouar que fassa dos fochs e veges si *amorta* la un l altre: mas lo be *amorta* lo mal axi com fa l aygua al foch.»

(Jahuda Bonsenyor. Libre de paraulas e dits de sauis e filosofs.)

AMORTIGUAT. **Esmortit. esmortuhit. amortat.**

«.... aço causava la inestimable alegria que tenia de la venguda de son marit: e tanta fou la turbacio, que perdé los sentiments e caygue en terra *smortida*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

AMPIT. **Antpit.**

[AMPOLLA.

AMPOLLA. En lo sentit d'inflor entre la pell. **Botllofa**.

ANÁLECH. **Semblant**.

ANÁLOGO. **Semblant**.

ANCLA. **Ancora**.

Vejas l'article CRISÓSTOMO, ahont se troba la paraula *áncora*, que també es d'us corrent en lo poble.

¡ANDA! **Vés, vésten**. **¡Vaja!, ¡tira!**

ANDADOR. **Anador**.

ANDAR. **Anar, caminar**.

ANDAS. Per mes que's troba en bons escriptors, apar mes catalá **civera**.

«... ab aqueix orde y concert parti la profeso anant devant los Sors. canonges de la seu y despres lo demes clero e inmediadament los promens ab lo pendo en la forma sobre dita e consecutivament la *sivera* (*civera*) portant los Sors. consellers lo talem», etc.

(Diet. Mun. 7 de Janer de 1617.)

ANDREA. Forma femenina del nom de Sant Andreu. **Andreua**.

«E apres hague altra muller, la filla del Rey de Ungria, appellada *Andreua*, neta del Emperador de Constantinoble...»

(Pere Tomich, Historias e Conquestas.)

ANÉMONE. Corrupció local. **Anémsen**, **Anémnosen**.

ANFITEATRO. **Anfiteatre**.

ANGUSTIA. **Angunia**, **angoixa**.

[ANGOST.

Us de la primera accepció. Popular.—De la segona. Ramon Llull, Obras rimadas.

ANGOST. **Estret, esquifit.**

ÁNGUL. **Angle.**

«La sua doctrina (la de Mahomet) es favorable e disposta a luxuria e a altres delits carnals. E per ço com no es fundada en raho e bons costums, no pens que tant hagues durat, sino per tal com es feta en favor de les fembres, lo costum de les quals es tirar los homens e especialment los afeminats a aquell *angle* que desigen.»

(Bernat Metge.—Sompni.)

ANGUSTIA. **Angúnia, angoixa.**

ANGUSTIAR. **Anguniar, anguniejar.**

ANGUSTIÓS. **Anguniós, angoixós.**

ÁNIMO. **Pit, coratge, cor.** ‖ **Intenció, voluntat ferma, cor.**

ANIQUILAT. **Anorreat.**

(Joan de Resa.)

ANO. **Ces.**

ANÓMALO. **No regular, irregular.**

ANONADAR. **Anorrear.**

AN QUE. **En que, encar que, encara que.**

ANSELMO. Nom de Sant. **Anselm.**

ANTEBRÁS. **Avantbrás, devantbrás.**

ANTECRISTO. **Anticrist.**

«Blanquerna dix que *Antichrist* vendra en lo mon per intencio que sia honrat en lo honrament que a Ihesucrist se coue solament, lo qual *Antichrist* volra esser honrat contra Christ.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

[ANTELACIÓ.

ANTELACIÓ. Lo qu'en castellá 's diga «con antelación» no es motiu bastant per qu'en catalá 'ns expressém d'igual manera. **Per avant. per endavant. a l'avansada.**

ANTEOJO. **Ullera.**

ANTES. **Abans. suara.**

ANTICIPAT. **A l'avansada. per endavant.** || Tractantse de diners. **a la bestreta.**

ANTIGÜETAT. **Antiguitat.**

ANTÍOCO. Nom propri d'home. **Antioch.**

«E en special legim de Marco Publio ciutada e conseller de Roma. que apres la mort de Tholomeu rey de Egipte. *Antioch*. rey de Grecia. falsament ana en Egipte per ensenyorirse del regne.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del Regiment de princeps.)

ANTOJO. **Antull.**

«En la terra de Leudonia. en un loch que ha nom Corembar. una fembra ab gran deoucio combregaua molt souent: e un dia lo clergue no la volch combregar. dientli que les fembres per *antuyll* volien combregar.»

(Recull de Eximplis.)

ANTON. Forma popular castellana del nom **Antoni.**

Algú ha volgut donar a entendre que 'l nom ANTON era 'l del Sant Abat y 'l d'*Antoni* lo del de Padua. Sant *Antoni* diu al un y al altre 'l poble. tal com se veu en los escrits mes vells en nostre idioma.

ANUAL. **Anyal.**

[ANULAT.

ANULAT. Per mes que fins Joan de Resa 'l porta, será menys llatí pero mes catalá en mólts cassos **anorreat**.

ANYADIR. **Afegir**.

APACIGUAR. **Apaybagar**.

APARADOR. **Tinell**.

APARATO. **Aparell**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

APAREJO. **Aparell**.

APEADERO. **Pujador**.

APEARSE DEL COTXE. **Desencotxar**.

«... Y al cap de poch rato dits Srs. Concellers tingueren noticia que dit Sr. Virrey *desencotxaua*...»

(Arx. Mun.—*Dietari* n.º 34, jornada de dissapte 12 Febrer 1678.)

APEGADÍS. **Agafallós**. || **Comanadís**.

APELLIDO. **Nom de casa, sobrenom, cognom**.

La primera forma es popular.

«Apres aquest fou molt bon rey e bataller gran contra moros, e pres muller de la qual procrea un fill, qui fou appellat Garçia Auarques. Aquest *cognom* prengueren los reys per tant com lo rey Sanxo portaua auarques com fou presentat a les corts, axi com dessus es dit.»

(Tomic. Historias e conquestas.)

«... los noms y *cognoms* dels proms y confrares», se llegeix en una nota de concordia entre 'ls ferrers dels quarters del portal Nou y de Sant Antoni, d'una part y 'ls ferrers manyans del quarter del Regomir, d'altra.

(1711. Arx. Mun.)

[A PENAS.

«. . . . . .
Fra Anselm me apella hom
Turmeda, *sobre nom*,
tots me ajustan.»

(Fra Anselm Turmeda.)

«Lo enteniment
veig que tens clar
e Baltasar
nom de sciencia,
de sapiencia
e prophecia
de senyoria
e principat
fou imposat
a Daniel
quant Israel
fou transmigrat
per ser honrat
nom e plahent
es real nom.
»Bou *sobrenom*,
mansuetut
diu e virtut.
Bou coneguè
Crist quant nasquè
. . . . . .
. . . . . .
Bou menjant fe
aparaguè
l'Angel Miquel
alt en lo Cel.
. . . . . .
. . . . . .
Nom e *cognom*
e lo renom
que pots cobrar
del bon obrar
serán conformes.
Perque informes» etc.

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

A PENAS. **Tantost.** ‖ **Quasi.**

APÉNDICE. **Apèndix.**

APERCIBIRSE d'alguna cosa. ‖ **Atalayarse, talayarse, adonarse.**

Us. Popular.

«No 's *talayava*
sa muller fos.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

APESTAT. **Empestat, empestiferat.**

APLASSAR. **Ajornar, adjornar.**

APODO. **Apodament, motiu, renom, sobrenom, mal nom, moteig.**

[APOSENTO.

APOSENTO. **Estada, estatge.**

APOYAR. **Sostenir, aguantar.** ‖ **Apuntalar.** ‖ **Defensar.**

APOYARSE. **Sostenirse, aguantarse, repenjarse.** ‖ **Apuntalarse.** ‖ **Defensarse.**

APOYO. **Ajuda, favor, defensa.** ‖ **Afermament, sosteniment.**

APRECI. **Estima, estimació.**

APRECIAR. **Estimar.** ‖ **Preuhar.**

APREMI. **Penyorament.**

APRESAT. **Pres, après.**

En lo Llibre del Consolat de Mar lo Capitol CCLXXV tracta «de nau de mercaderia *presa* per nau armada.»

APRESURAR. **Apressar, donar pressa.**

APRETO. **Estrenyor.**

APROXIMACIÓ. **Atans, acost.**

Us de la darrera forma. Joan de Resa.

APROXIMARSE. **Acostarse, aprohismarse.**

«No trop remey ni sè á qui m'*acost*.»

(?)

«E la donzela que veihe quel fet *saproismave*, gitas en terra davant son pare plorant e pregalo que aquel fet no fes per res.»

(Historia del Rey d'Hungría.)

APUNTACIÓ. **Apuntament.**

APUNTE. **Apuntament.**

AQUARIUM. **Peixera.**

AQUEIX usat en lloch d'**aquest.**

Vejas lo que 's diu en l'article AQUEST.

[AQUERONTE.

AQUERONTE. **Acarón**.

«En una part separada de Infern ha un loch fort tenebros ab calitja espessa, d hon neix un riu appellat *Acharon*. E d aquest riu neix un estany d aygua appellat Stix: los quals guarda Caron, fort vell, ab los pels blanchs, larchs e no pentinats, ab los ulls flamejants, abrigat de un mantell fort sutze e romput: lo cual ab una petita barcha passa les animes de l altra part...»

(Bernat Metge. Sompni.)

AQUEST usat en lloch d'**aqueix**.

Est o aquest s'aplica á lo qu'es prop de qui parla, y **eix** o **aqueix** a lo que 's troba prop del qui escolta.

En una carta escrita en 1406 pels Jurats de Valencia als concellers de Barcelona, llegim: «... a honor del Senyor Rey et a utilitat de *aqueixa* Ciutat e *daquesta*.»

«*Aquexa* insigna ciutat de Barcelona..... *aquesta* vila» (la de Sant Pedor), escrivian los síndichs y prohomens de la darrera, en carta als Concellers de la primera.

(Arx. Mun. Cartas comunas. De 1410 á 1419.)

AQUET. **Aquest** es lo pronom demostratiu.

ÁRABE. **Arab**, **arabesch**, **alarb**.

ARABESCO. **Arabesch**.

ARANYA. Com adornament voltat de brochs per llumenar. **Salamó**.

ARANYAR. **Esgarrapar**.

ARAR. Diu Ramon Lull, en son Libre del ordre de Cavayleria: «E cove que les gens aren e caven e traguen mal, perço que la terra leu los

[ARBITRI.

fruyts on viua cavaller e ses besties: et que cavayler cavalch e senyoreig e haia benanança daquelles coses on los homens han mal tret e malanança.» Ab tot y aquest exemple y moltissims d'altres que's poden aduhir, la paraula *arar* fora avuy castellanisme. **Llaurar**.

ARBITRI. **Arbitre**.

Us. Joan de Resa y popular.

ÁRBITRO. **Àrbitre**.

ARBOLAR. **Arborar**.

ARBOLAT. **Arborat**.

«En les spatles de la roca hauia un jardi molt ben *arborat*, hon lo Rey molt souint entraua per deport perque era molt delitos...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ARBOLEDA. **Arbreda**.

«Saltaren dins una *arbreda*
que granava y no floria;
al bell mig d'aquella *arbreda*
un ginjoler hi havia,
al costat del ginjoler
brolla una font d'aygua viva.»

(Cansó popular.)

ARCEDIÁ. **Ardiaca**.

«L*ardiacha* cuydaua esser elet a bisbe, e lo cabiscol altrestal...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

«No n'hi ha hu qu'en si no tinga
una vil taca,
sino lo bo del *ardiaca*
qui'n te cinch-centes.»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

«Prengam lo llum, que l'*ardiaca*
es a la trona

[ARDOR.

e ja lo seu bordó resona
fortment lo Passi...»

(Ibidem.)

ARDOR. **Xardor, cremor.**

ARENAL. **Sorral, areny.**

«Terra pus ferma,
nova, mes plana,
blana, solana,
lluny del *areny*,
bon regadiu
de font o riu.»

(Jaume Roig. Llibre de les Dones.)

Son vivas encara abduas formas: la primera es mólt general y la segona la usan mólt los gironins.

ARENILLA per'aixugar lo escrit. **Sorretas.**

ARGEL. Nom geográfich. **Alger.**

ARIDÉS. **Aridesa, ariditat.**

ARISTÓTELES. **Aristòtil.**

«*Aristotil* tench expresament... les animes esser inmortals. Diogenes cregue fermament e dix que les animes eren inmortals e sen pujaven al cel, si estant en lo cors havien virtuosament obrat.»

(Bernat Metje. Sompni.)

ARMADURA. Volent expressar lo conjunt de pessas de fusta o ferre que, arrancant de las parets, aguantan lo sostre o coberta d'un edifici. **Encavallada.** || Pessas de metall que vestían los militars antichs. **Armeig.**

ARMASSON. **Armeig, ormeig.**

ARMAT DE PUNTA EN BLANCH. **Armat en blanch.**

[ARMATOSTE.

Vejas l'article VANGUARDIA, hont figura aquesta expressió.

ARMATOSTE. **Armatoa**.

ARMINYO. **Armini**, **armeli**.

«Com tots foren ajustats, lo Rey hermitá isque de una cambra, e entra en lo consell molt be abillat de roba de brocat, ab lo mantell de carmesi forrat de *harminis*, ab la corona al cap e lo ceptre a la ma.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ARNALDO. Nom de Sant. **Arnau**.

«Essent procurador per vosaltres senyors nostres..... lo honorable *Narnau* Fonolleda...»

(Carta als Concellers, 15 de Febrer de 1436. Arx. Mun.)

ARO. **Cèrcol**.

«Item hun *cerquol* de ferre de bombarda e II astes de lançe sens ferres...»

(Any 1484. Inventari de la Dressan. Notularum 5é., fol. 9 girat. Arx. Mun.)

ARPILLERA. **Sarpellera**, **xarpellera**.

ARQUITECTO. **Arquitecte**.

ARQUITRABE. **Arquitrau** ne diu lo Thesaurus d'Onofre Pou.

ARRACADAS. **Orelleras**.

Vejas l'article FUNDIDOR, hont se troba la paraula *oreylleres*.

ARRAYGAR. **Arrelar**.

ARRAYGAT. **Arrelat**.

Us corrent en lo llenguatge parlat.

ARRAYGO (HOME DE.) **Home de cabals**, **de béns**, **de diners**, **d'arrels**.

ARREAR. En sentit d'excitar un animal a que camine. **Arriar**.

ARREBATAR. **Arrabassar**. | **Enfurismar**. | **Entusiasmar**. En sentit místich. **Arrapar**.

«Labat Sylvano, segons ques recompte, fo *arrapat* en lesperit: e apres que fou tornat lesprit al cors ploraua.»

(Recull de Eximplis.)

ARREBATAT. **Prompte**. **Irable**.

ARREBATO. **Promptitut**.

ARREGLO. **Orde**. **disposició**. | **Composta**.

ARREMANGAR. **Arrebossar**, **atrossar**.

ARREMANGAT. Aquest mot, que ha de venir del castellá «manga», per mes que vol dir tirat amunt, no sols referintse a mánegas sino a tota mena de roba principalment, no es catalá. **Atrossat**.

«...anant tambe los Sors, concellers aquell die ab les gramalles de raixa negre ab les faldes *atrossades* sota del bras...»

(Diet. Mun. 13 d'Abril de 1627.)

En molts endrets de Catalunya se diu avuy dia *atrossat*.

ARREMANGOS. **Amenassas**, **provocació**. | **Vantolaría provocativa**.

ARREMETRE. **Arremir**, **escometre ab furia**.

ARREPENTIMENT. **Penediment**.

«E si per lo poch que de vos fins ara meresch mes paraules de fe nous paren dignes de perdo, me sera forçat ma presta mort, obligant vos a tot *penediment*, vos sia testimoni de veritat.»

(Martí Johan Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

[ARREPENTIRSE.

ARREPENTIRSE. **Penedirse**.

ARREPENTIT. **Penedit**.

Vejas ARREPENTIMENT.

ARRIBO. **Arribada**.

ARRIESGAR. **Arriscar**.

«... perço com vos sentiu mal dret e manteniu poca veritat, a vos ne seguira gran carrech e perpetual infamia, la qual tot bon caualler deu esquiuar e ans *arriscar* e posar a la ventura cent vides, si tantes ne tenía ans que blasme de couardia li pogues esser imputat.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Dona hi ha que ja *s'arrisca*
á mánega de sati;
y no falta altra que isca
ab lo vellut carmesí
sobre la grana morisca.»

(Francesch Vicens García.)

«Qui no s'*arrisca*,
no'n pisca.»

(Aforisme popular.)

ARRIESGAT. **Arriscat. perillòs**.

ARRIMO. **Acostament**.

Ramon Lull. Obras rimadas.

ARRODILLAR, ARRODILLARSE. **Agenollar, agenollarse**.

«Lescuder devant laltar se deu *agenollar*, e que leu los uyls a Deu corporals e spirituals, e ses mans a Deu.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

«Estava *agenollada*
donsella Beatriu.
Mentres oració feya
li ve un jove gentil.»

(Cant popular.)

[ARROGANCIA.

ARROGANCIA. **Altivesa.**

ARROJAR lo menjar ó beure. **Restituhir. treure. gitar.**

ARROPAR. **Abrigar ab roba.**

ARRUINAR. **Arrunar. enrunar. enderrocar.**

«Avaricia *enderrocha* la hobra de la valor.»

(Máxima antiga.)

ARRUINAT (UN EDIFICI.) **Rònech. arrunat.**

«Troya e moltes altres terres foren destruydes per folla amor de lutxuria, segons recompten les histories; que romangueren *ronechs* molts castells e cremades sgleyes e destroits monestirs.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

ARRUMACO. **Magarrufa.**

ARSENAL. **Dressanal, dressana.**

«En est die fou averada en la mar la galera Real de sa Magt. que estave en lo *dressanal* de la present Ciutat y en lo entrar en la mar se tiraren moltas pessas de las galeras que estaven en la mar y molta archabusseria.»

(Diet. Mun. Primer d'Agost de 1617.)

ARSENIO. Nom d'home. **Arseni.**

Vejas l'exemple del article RODILLA, hont se troba 'l nom *Arseni.*

ARTESON. **Tagell.**

ARTESONAT. **Taginat** o **teginat.**

«E fastich n'han les perafulles
del *teginat*
que vos hajau axi gosat
manar callar

[ARTÍSTICH.

a qui us pot, sens pecat, cagar
en mig la barba.»
(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

ARTÍSTICH. **Artisat**.

Jaume Roig, en lo Llibre de les Dones, diu que Valencia cresqué mólt quan lo rey en Jaume l'hagué poblada

«de cleresia,
cavalleria
artiçat poble
constant, inmoble.»

ARTUR. Nom propri d'home. **Artur**.

ARXIPÉLACH. **Arsepèlach**.

ASPAVIENTO. **Esgarrif**, **esgarrifall**, **extremitut**.

ASPERESA. **Aspresa**, **aspror**.

ÁSPERO. **Aspre**.

ÁSPID. **Aspis**.

«Una serpent qui ha nom *aspis* ha tanta de discrecio que com la volen encantar, ella se clou la una de ses orelles ab la terra, e l altra ab la coha fahent que no hoge lo ancantador qui la vol occiure.»
(En Pax. Doctrina Moral.)

ASQUERÓS. **Fastigós**, **repugnant**.

ASSAHAR (FLORS DE.) **Flors de taronger**.

ASSABATXE. **Atzabeja**, **gayeta**.

ASSEAR. **Agensar**.

ASSEAT. **Assenat**, **prudent**. ‖ **Nèt y aconduhit**. ‖ **Ben posat**.

ASSERRADURAS. **Serraduras**.

ASSEVERACIÓ. **Averament**.

[ASSÍDUO.

ASSÍDUO. **Assiduhit.**

ASSIENTO. **Seti, setial.**

ASSILAT. **Acullit. recullit. albergat.**

ASSILO. **Refugi. aculliment. alberch.**

ASSIRIS. **Assirians.**

Vejas l'exemple del article MEDOS, hont la paraula *assirians* se troba.

ASTA. En l'accepciò d'escreixensa de certs animals. **Banya, corn.**

ASSUMPTO. **Cas.** | **Fet.** | **Questió.** | **Argument. materia. tema** de una obra. | **Afer. negoci.**

ASTROLABI. **Estelabre. estrelau.**

«Lo Rey Darago:

»Molt nos maravellam com nons has acabada et tramesa la taula del *estelabre* quet manam fer. Perquet manam expressament que la dita taula acabes ens trametes sens tardança. E aço no muts per res saben que si ho tardaves quens seria greu. Datum ut supra (28 de Janer de 1352.) A Davi Bonjorn juheu de Perpenya.»

(Del Arxiu de la Corona d'Aragó.)

«Lo Rey:

»Gobernador sapiats que Natan del Barri nos devia trametre en Barchinona *lestalabre* lo qual nos havia fet e ia sia lo dit Natan nos havia fet saber quen Vidal Ferrer juheu de Barchinona nos daria lo dit *estalabre* lo qual ell li havia trames, empero ne lo dit Vidal Ferrer es vengut devant nos ne sabem per qual raho sa estat ne havem haut lo dit *estalabre* perque us dehim e us manam que façats quel dit Naçan del Barri vos do lo dit *estalabre*, quens ha ya

[ASTRÓNOMO.

fet o quens en fassa altre sens tarda e trametets lons encontinent a Montço. Dada en Belloch sots nostre anell mayor a X de Novembre en lany de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCXII. Al gobernador Rosselló.»

(Del mateix Arxiu.)

«Item un *Strelau* qui ere den Roger, lo qual es de lauto.

. . . . . .

»Item un *strelau* daur ab son stoix de cuyr daurat ab bordo vell vermell.»

(Inventari dels bens del Rey Martí.)

«Lo Rey:

»Honrat Abat. Nos volriem fort e hauriem gran plaher per nostre car primogenit lo Rey de Sicilia un joven instruit en lo *Strelau* e que en aquell sabes levar la hora de dia et de nit.»

(Carta del Rey Martí al Abat de Poblet. Arx. C. d'Aragó.)

ASTRÓNOMO. **Astronomiá**.

«Demana Felix al pastor, si en los .xij. signes e en les .vij. planetes es calor, humiditat, fredor e secor. Respos lo pastor que los *astronomians* han apropiades les .iiij. calitats demunt dites als .xij. signes e a les .vij. planetes, per ço car son occasio a multiplicar les .iiij. calitats dels elements, pus fortment en .j. temps que en altre; e aço es per raho de la influencia que los corses terrenals reben dels celestials.»

(Ramon Lull. Felix de les maravellés del mon.)

ATAREAT. **Aqueferat, afeynat, enfeynat, atrafegat, amohinat**.

ATASCAT. **Encallat**.

ATAVIO. **Agensament**.

ATENIENSE. **Ateniès**.

[ATESORAR.

ATESORAR. **Tresaurisar**, **atresorar**.

«Diu Horaci, que la moneda o ella serveix, o ella es servida, perque ell diu: yo vull sotmetre mes coses a mi, no pas mi a mes riqueses: car la mesura de les riqueses es so que necesitat requer: e l hom avar vol *tresaurisar* la sua casa d on se vulla que vinga.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

ATESTAR. **Omplir**. ‖ **Testimoniar**.

ATESTAT. **Ple a seny**, **a curull** o **de gom a gom**, segons de que 's tracta. ‖ **Testimoniejat**.

ATESTIGUAR. **Testimoniar**, **testimoniejar**.

ATISSAR. En sentit de provocar a una persona o bestia contra un'altra. **Atiar**. ‖ Donant a entendre que's donan colps. **Pegar**, **clavar**, **arriar**.

ATORNILLAR. **Caragolar**, **collar**.

ATRAGANTARSE. Lo menjar. **Entravessarse**, **ennuagarse**. ‖ Sentit figurat referintse a ser desplahent una persona o cosa. **Entravessarse**.

ATRÁS. Com a nom. **Endarreriment**. ‖ Com a adverbi o interjecció. **Enrera**.

ATRAURE. Vejas ATREURE.

ATRAPAT. **Endarrerit**.

ATRE. **Altre**.

ATREURE. **Atirar**, **tirar**.

«Axi com es *atirat*
Lo ferre per caramida
Disponlo a mal son grat,
De tal valor es garnida,

[ATRI.

Enaxi per semblant mida
Los corsors celestials
Disponen los terrenals
En aquesta present vida.»

(Entelm Turmeda. Cobles á la divisió del Regne de Mallorques.)

«Tanta era la honestat de la sua vida (la de Griselda), e la noblea de les sues paraules ab les quals se *tirava* les coratges de les gents.»

(Bernat Metge. Historia de Valter e Griselda.)

ATRI. **Pati**. ‖ **Porge** o **porxe**. ‖ **Altri**, pronom.

ATRIL. **Faristol**.

ATROPELLO. **Atropellament**.

«Premediten los catalans la (durada) que tindrian las lleys de Castella rendida Catalunya, y la que poden tenir los incendis, los saqueigs, los *atropellaments*», etc.

(Despertador de Catalunya.)

ATZAGALLADA. Considerant que aquest mot ha de voler dir, en sentit figurat, «colp d'*atzagayra*», s'hauria de dir y escriure **atzagayada**.

AUCELL. Mal us d'aquesta paraula aplicada a essers volátils grossos. **Au**.

AUDACIA. **Ardiment**.

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

AUDÁS. **Audaciós**.

AUDIENCIA. **Audiensa**.

AUGUSTO. Nom d'home. **August**.

AULLAR. **Hudolar**, **adular**.

«Lo Peregrí.

«Ara vos prech me vullau dir
¿ques lo que's sent

[AUSENCIA.

que *hudola* terriblement
com si fos ca?

L'ÁNIMA.

Mon pare, que cremant esta
dins en lo foch,
al qual no aturan un poch
lo turmentar
perçol sentiu *hudolar*
incessantment
car ell volgué eternalment
exercitar mal.
perço haurá pena eternal
ab los dampnats.»

(Romiatge del venturós Peregrí.)

«Un hom fo condempnat a mort: e quant lo meteren en la preso no pogueren partir dell .j. seu ca. E quant lo dit hom hagueren degollat en la plaça, lo dit ca *adulaua* molt continuament, e anaua per la vila, e lo pa que podia auer portaua lo en la bocha e metia lo en la boca de son senyor mort, cuydantse lo ca que son senyor stigues per aytal manera de fam. E en laltre dia seguent lo cors del dit hom mort fou gitat en lo riu: e lo ca tentost gitas en lo riu sostenent ab les espatles e ab la bocha lo cors de son senyor per manera que no anas al fons.»

(Recull de Eximplis.)

AUSENCIA. **Absencia**.

AUSENT. **Absent**.

ÁUSIAS. Mala pronùncia del nom **Ausàs**.

AUSTERO. **Estret**, en menjar, en beure y en fruir de plahers corporals. ‖ **Retirat**, **penitent**. ‖ **Recte**, **estret** de conciencia en grau mólt gran.

AUSTRÍACH. **Austriách**.

[AUTOS.

AUTOS. **Auts**.

Us. Joan de Resa.

AUTORISACIÓ. **Autorisament**.

AVANS, com a nom. **Avens**. || Com a adverbi. **Abans**.

Abans, segons los etimologistas, ve del llatí «ab antea.»

AVANTES. **Abans**.

AVANTS. **Abans**.

AVARO. **Avar**.

«Perço que fo gran usurer
mercadejant
entre gent pobre contractant
sense pietat,
exercint molt crueltat
ab quant ha fet.
En temps de gran fam e destret
se feu molt rich,
era molt *avar* y molt crich
e envejos.»

(Romiatge del Venturós Peregrí.)

AVENENCIA. **Avinensa**.

Lo cap. CCLXXX del Llibre del Consulat de Mar tracta «de *avinences* entre patró é mercaders per roba noliejada.»

AVERANY. Vejas AGÜERO. || Si aquesta paraula ve del llatí «augurium», no li trobèm la relació ab «apreci» y «estimació» que li dóna lo diccionari de Labernia. La expressió *fer mals averanys*, que avuy s'usa com a fer menyspreu o fàstichs d'alguna cosa, es una accepció a que s'ha extès lo seu sentit originari de fer predic-

[AVERIAT,

cions observant lo cant, lo vol y altras circunstancias de las aus.

AVERIAT. **Gastat, malmès, estantìs.**

En lo Diet. Mun. se troba algunas vegadas haverse *gastat* blats dels que's tenìan com a provisió de la ciutat.

AYGUA NAF. **Aygua nafa.**

«Aigues estilades de olors com son *aigua nafa*, aigua ros, aigua de mosqueta, aigua de trevol, aigua de murta, y altres una cosa estremada especialment de la *nafa* sen fa tanta que sen provehix la mitat de Aragó...»

(Mossen Cristofol Despuig, Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

AYGUAR. **Aygualir, aygalir.**

AYMA. Paraula qu'en català es un temps del verb aymar; pero que alguns usan tal vegada confonentla ab *arma*, qu'antigament espressava la idea d'esperit. **Anima, arma.**

En aquesta darrera forma se troba sovint en Ausias March.

AYRAT. **Irat, irós.**

«Aqueix joue curt de cos
dauli a rosegar vn os.
Rosegue perque sestire
y mes estirat se mire
de aço que li dich no es ayre
y sis vol mostrar *yros*
dauli a rosegar vn os.»

(Cancionero llamado Flor de Enamorados.)

AYRE LLIURE (AL.) Quan se diu per l'ayre precisament. **Al ayre.** ‖ Quan se diu per contraposició al lloch clos. **Al ras.**

B

BABIECA. **Babáu**.

BACINILLA. **Gibrella**, **gibrelleta**.

BÁCUL. En totas las accepcions. **Crossa**.

En lo Diet. Mun., jornada de 7 d'Agost, se diu que l'Abadessa de Santa Clara tenía «sa *crossa* al costat.»

BADEJO. **Badench**, **bacallar**.

«Item per mig quintar de *badench* salat. 1 lliura 5 sous.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre.)

BAHÍA. **Badía**.

BAIX LO PUNT DE VISTA. Com fa notar D. R. M. Baralt, en son «Diccionario de galicismos», aquesta expressió es un disbarat ideológicament considerada. **Mirat d'aquesta o de l'altra manera**, **des de tal o qual punt de vista**, **mirat o vist per aquest cantó**.

[BAIXADA.

BAIXADA. No expressant l'acte de baixar sinó 'l lloch que's baixa, será mes castissa la paraula **devallada**.

Devallada de la Presó, *devallada* de Santa Eularia, etc., deyan en ma infantesa 'ls vells, y ho trobo escrit, entre altres llochs, en la obra de Magí Canyelles.

BALAR. **Belar**.

«Ovella que *bela,* pert bocí.»

(Aforisme popular.)

BALBUCEAR. **Barbotegar**.

BALDE, BALDES (DE). **De franch**. || **En va, debades**.

BALDOMERO. Nom de Sant. **Baldomer**.

BALDOSA. De pedra, y, si es gran, també de terra cuyta. **Llosa**. | De terra cuyta, essent de tamany xich. **Rajola**, **cayró**.

«E deus saber que el (Nemroth) fonch lo primer qui troba de coure *rajola*...»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

BALLENA. **Balena**.

«E adonchs foren creades les *balenes* grans e totes coses viuents, quis crien en les aygues, cascuna de sa natura e de sa figura.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

BALLENER. Nom d'embarcació. **Balener**.

«Nosaltres som dotze naus y tres galeres, y ells son .xxiij. naus grosses, les majors e millors de tota Genoua: e mes porten quatre *balaners* e dues sageties.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

BANCH DE PEDRA. **Pedrís**.

[BANDERÍA.

BANDERÍA. **Bandositat**.

«... per raho de *bandositat* cove comportar e sostenir mals homens: e qui nodreix e soste mals homens es personer de llurs pecats.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

«... apres fui arribat assi en lo loch de Sant P. pescador lo qual es poblat de cent fochs o mes he trobada vna gran *bandositat* la qual comprenia tots los homens del dit loch per dues parts en la qual *bandositat* savian saguits duna part e daltre tocaments hi nafres...»

(Cartas del procurador del comptat de Ampurias. 1440. Arx. Mun.)

BANDIDO. **Facinorós, bandit**.

Vejas l'article FACINERÓS.

La paraula *bandit* no la hem trobada sino en l'escrit del quin trayém los bocins següents:

«... auisam vostra senyoria com per alguns *bandits* fils de iniquitat posposada la temor de Deus e la correccio temporal de pochs dies ença en la vostra vila de Vilagrassa se nodrescan de ladronicis.....»

(Carta de Tárrega als Concellers de Barcelona. 1440. Arx. Mun.)

«... ates lo nombre de dits *bandits* que es molt...»

(Ibídem.)

BANDO. Com a partit, lo mateix que com a document. **Ban**.

«*Ban*, es crida que lo Oficial que es cap mana fer al Atambor major...»

(Domingo Moradell. Preludis Militars.)

BAQUETA d'arma de foch. **Burxa**.

«... ab la *burxa* del arcabus, dita per altres la VAQUETA», se llegeix en los Preludis Militars de Domingo Moradell.

[BARATO.

BARATO. **Barat**, en l'accepciò d'econòmich.

BARBA POSTISSA. **Barba falsa**.

«Que nenguna persona de qualque condició sia no gos portar per la Ciutat de nits ne de dies *barba falsa* ne la cara cuberta...»

(Arx. Mun. Bans y cridas. 14 de Desembre de 1360.)

«Vestits de seda
vns com a vells,
ab *barbes falses*...»

(D'una relació del carnestoltas de Barcelona l'any 1616.)

BÁRBARO. **Barbre**.

Us. En Ausias March, entre altres autors.

«. . . . . .
ab rams, verdura
fonch ó figura
de les murteres,
brot d'oliveres
e atres arbres,
molts d'aquells *barbres*
qui si trobaren
ne enramaren
Jethsemaní.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

BARCO. **Veixell**.

BARRAGANA. **Bagassa**, **amigada**, **amistansada**.

BARRET APUNTAT. **Barret de cresta**.

BARRET DE TRES PICOS. **Barret de gresol**, usat des del comens del segle XVIII. || **Barret de cresta**, usat a las darrerias de la mateixa centùria.

BARRO. Castellanisme ab que'ls esculptors anomenan l'argila pastada, que serveix per modelar. **Brach**, **fanch**, **argila**.

[BARRO CUYT,

BARRO CUYT. **Terra cuyta.** ‖ En forma de vaixella. **Terrissa.**

Per la paraula *brach*, vejas l'article LAGO, primer exemple. Las demés formas son usuals.

BASTARDO. **Bastart, bort.**

BASTOS. Com a denominació d'un dels colls del joch de cartas. **Bastons.**

«Lo nostre Rey no tenia
sino espasas y gualons,
vol lemvit de Picardia
que confia ab los *bastons*.
Lo frances ab sa manera
lo partit li ha trencat,
mas si laltre fa primera
restara molt embafat.»

(Vilancet sobre la presa de Sanct Quintí.)

També havèm sentit esta denominació usada en to festiu péls jugadors.

BATETJOS. **Bateigs.**

BATIBURRILLO. **Bat-y-bull, bat-y-bull-farina.**

BAUDILI. Nom propi d'home. **Baldiri.**

BAUPRÈS. **Bouprès.**

Bouprés trobèm escrit en un document del any 1331, insert en la colecció diplomática de las Memorias históricas de Barcelona, per Capmany, y aixìs ho deyan fa alguns anys los mariners de la terra.

BAUTISME. **Baptisme.**

Vejas l'article BAUTISTA.

BAUTISTA. **Baptista.**

[BAYLARÍ.

«Joan *Baptista*
may hach tal vista:
may en Thabor
ab tal claror
ni tant hi veren
cinch que vingueren.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

BAYLARÍ y BAYLARINA. Si es que denominèm axì als quins fan ofici de ballar, per distingirls dels que ho fan per gust o distracció, ha de dirse, com diu lo poble, **ballarí**, **ballarina**, perque no ve de «bailar», sino de *ballar*.

BAYNERS. **Veyners**.

En documents antichs hem vist esta paraula constantment escrita ab b: pero ha de serho ab v, per quant ve del llatí «vagina».

BEATO. **Beat**.

«Alguns homens hi ha *beats*
que tenen unglas de gats.»

(Aforisme.)

BEBÉ. **Nina** per jugar las criaturas.

BEDEL. **Bedell**.

BELICÓS. **Belicorós**.

Vejas l'exemple del article BELICOSITAT.

BELICOSITAT. **Belicorositat**.

«... la princesa de totes les provincies, que beu es Spanya per la sua gran riquea, e bellea, e noblea, per la *bellicorosital* dels seus naturals, entre totes les del mon...»

(Bernat Boades. Feyts darmes de Catalunya.)

BENEFICI, expressant que's guanya, es catalá: pero en certs cassos es preferible dir **guany**, **profit** o **bé**.

[BENITA.

BENITA. Nom de dona. **Beneta**.

BENITO. Nom de Sant. **Benet**.

Benet s'anomenava a tots los Sants Pares que 's deyan en castellá «Benedicto», entre altres, al aragonès Luna, conegut per XIII$^{é.}$ en lo pontificat llavors en disputa.

BERNARDINO. Nom de Sant. **Bernardí**.

«... arribaren las setze galeras de Spanya, de las quals era capitá don *Bernardi* de Mendoça.»

(Libre de la benaventurada vinguda del Emperador y Rey don Carlos. Palma, 1542.)

BETA. **Veta**.

BISIEST (ANY.) **Any bexest**.

«... lo qual any dix que esta encare en los .iiij. temps demunt dits, e sta en .xij. meses, e en .iij. setmanes, e en .ccclxv. dies e .vj. hores, les quals .vj. hores fan *bexest* en lo quart any, etc.»

(Ramon Lull. Felix de las maravelles del mon.)

BLANCURA. **Blancor**.

«... la cara e les mans se demostrauen de inestimable *blancor* e bellea.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

BLANCH, BLANCO. Expressant lo lloch a hont se dirigeix lo tir d'arma o aquesta mateixa, quan es de las que's llansan. **Fitó**.

«Com me pens tirar certer
dant al *fito* o paper,
non do en tot lo terrer,
ans molt defora.
Y aixím fa sospirar
tant ma senyora.»

(Cobles de la Ballesta.—Anónim del segle xv.)

[BLANDIR.

BLANDIR. **Brandar**.

BLANDÓ. **Brandó**.

«Davant lo dit senyor rey ana un carro ab V *brandons* molt grans, tro que fo en la dita esglesia.»

(Crónica del rey Pere 'l Cerimoniós.)

BLANURA. **Blanor**.

BLASFEMAR. **Flastomar**.

BLASFÉMIA. **Flastomía**.

«Glay cruel feya
ab les flastomies que deya.»

(Romiatge del Venturós Pelegrí.)

BLASFEMO. **Flastomador**.

BLINCAR. **Vinclar**.

BLOQUEJAR. **Assetjar**.

BOCACALLE. **Cap de carrer**.

BOCADO. **Bocada**, **bocì**, **mòs**, **mossada**, **queixal**, **queixalada**. ‖ Part del fre del cavall. **Mòs**.

«Lo sinque pecat fo gola: per una mala *bocada* passa (Adam) lo manament del Senyor.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

BOCA DE JARRO (A). Tirar o desparar un'arma molt prop del objecte que's vol tocar. **A boca de canó**.

BOCINA. **Botzina**.

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

«E aixi mateix mana a tots los patrons que com ferrien en lestol dels moros que fessen molt gran sclatit de trompetes, e anafils, e de *botzines*...»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

BODEGA. **Celler**.

[BOJOS.

BOJOS. **Boigs**.

«*Boigs* fan vitllas»

(Aforisme popular.)

BOMBARDEIG. **Bombeig**.

BOMBONS. **Dolços, bobons**.

BONETE } **Bonet**.
BONETO }

«E lo Rey ixque ab una roba de brocat sobre brocat carmesi forrada de erminis, e hague dexada la corona, e portaua en lo cap un petit *bonet* de vellut negre, ab un fermall que stimauen valer cent sinquanta milia scuts.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Item per un *bonet* e sabates...»

(Llibre de comptes del Monestir de Montalegre.)

Bonet diuhen al dels sacerdots en la provincia de Lleyda.

BOQUETE. **Esboranch**.

BORDAR. **Brodar**.

«E Tirant ixque mol be abillat, e deuisas en aquesta forma, ço es, ab gipo de brocat carmesi, e sobre lo gipo un gesaran de malla e sobre l gesaran un jaquet dor febreria, e ab moltes perles quey hauia *brodades*, ab spasa cenyida, y en la cama portaua la garrotera e al cap un bonet de grana ab un fermall de molt gran stima.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

¡BORRANGO! Aquesta interjecció, per mes qu'estiga generalisada en la nostra terra, no's dèu admetre en catalá, donchs creyèm que ve del castellá y es un atenuant del mot «borracho». Com equivalent a lo que se li fa expressar, pot dirse, segons los casos: **¡carat! ¡dimontri! ¡que dius!** etc.

[BORRAR.

BORRAR. **Esborrar**.

BORRATXERA. **Ubriaguesa**.

BORRATXO. **Ubriach**.

BORRICADA. **Asenada**.

BOSCOS. **Boschs**.

BOSSAL. **Morrió** per las bestias.

BOTAR una nau. **Avarar**.

D'us bastant general en lo poble encara avuy dia.

«Fo *verada* la nau nova de II cubertes den Broniquer la qual ses feta devant les voltes dels fusters.»

(Diet. Mun. 16 Abril de 1393.)

«... *avararen* a la Dreçana una galera de las quatre del general de Cathalunya.»

(Diet. Mun., jornada de 3 de Juliol de 1607.)

BOTELLA. S'usa bé quan se diu d'una eyna de pell tova que serveix per dur vi y bèurel: mes no quan se vol expressar **ampolla**.

Vejas l'exemple que's troba en l'article SURTIDOR, hont hi ha 'l mot *ampolla*.

BOTICARI. **Apotecari**.

BOTONADURA. **Botonada**.

BOTXORNÓS. **Xafogós**. | **Vergonyós**. **afrontós**.

BÓVEDA. **Volta**.

«Aquests leons, e tomba stauen dins una capella de *volta*, los archs de la qual eren de porfis, e recolzauen sobre quatre pilars de jaspis, e la clau del cruer era dor macis buydada, guarnida de moltes fines pedres...»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

[BRAS.

BRAS (SOTA'L). Esta expressió no es. ben mirat. cap barbrisme: pero es mólt mes catalá y corrent **sota l'aixella**.

Aixella 's troba en lo Thesaurus d'Onofre Pou y es d'us corrent.

BRASSOS (PORTAR A ALGÚ A BRASSOS O EN BRASSOS.) **A bras**. quan no mes se porta en un. **A pes de brassos**. quan se porta ab tots dos brassos estirats.

BREU (EN.) **Abiat**.

BREVATGE. **Beuratje**. **abeuratje**.

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

També es popular en alguns endrets.

Vejas l'exemple del article DARIO, hont se troba la paraula *abeuratge*.

BRILLAR. **Lluhir**.

BRILLO. **Lluhor**. **lluhentor**. **lluhissor**.

«L anet vegue en laygua la *luor* duna stela e pensant que fos peix volchlo pendre e noy troba res. E un altra vegada viuhi un peix e pensant que fos tal com laltre no si volch acabussar e endura per sa gran peresa.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

BRODAT. Com a nom general de cosas brodadas. **Broderia**.

«Los nostres... han guanyat sis estandarts, y quatre banderas. dels quals se embian al Rey dos estandarts en *broderia*: en lo hu está Sant Jaume al mitg...»

(Relació d'un fet d'armas del Marqués de la Motte en la guerra de separació.)

BROQUEL. **Broquer**.

[BROTXA.

«En est die se tingueren brassos a cerca que lo virrey havie fet desarmar cert cavaller de un *broquer* y una spasa, lo que es contra constitutio...»

(Diet. Mun. 18 Septembre de 1617.)

BROTXA. **Bronja**.

BROTXE. **Fermall**, **tanca**. De llibre, **tancador**.

«Com Phelip hague rebut los diners que son pare li hauia trames, èll se abilla molt be de robes de brocat rocegant e de xaperia e ell tenia ja molts *fermalls* e cadenes de or e moltes altres joyes de stima.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Lo mestre de sentencies, ab dos *tancadors*.»
»Virgili, de pergami, ab IV *tancadors*.»

(Inventari de 1483.)

BRUJAS. Com a nom geográfich. **Bruges**.

Bruges escrivian en 1405 als Concellers de Barcelona los consols y mercaders catalans d' aquella població.

BUBÓNICA (PESTE.) **Peste de la glánola**.

«Impediment perillos se diu, quant en lo lloch destinat pera les corts, y ha pestilentia, y si moren de la *glanola* engendrada de corruptio de ayre.»

(Lluis de Peguera. Práctica de celebrar corts.)

BUCH. Si bé aquesta paraula es llegìtima y corrent pera expressar l'arna o rusch hont viuhen y treballan las abellas, aixis com també altras ideas del vuyt d'algun objecte, y, encara qu'hem trobat aquesta paraula usada en lo segle XV com a sinónima d'embarcació, los pochs que avuy la usan l'han refeta inspirantse en lo castellà. **Nau**.

[BÚFALO.

BÚFALO. **Brúfol**.

«Com tots se foren dinats anaren al gran mercat, lo qual trobaren molt be emparamentat de molts singulars draps de raç, e aqui corregueren *brufols* qui eren molt braus e son molt singular festa de veure.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Entre bous, *brufols* e camells eran passats. CL. milia per la gran prouesio que hauien feta pera fornir la ost.»

(Martí Johan Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

BUGÍA. Quan no's dóna com a nom de cert animal, sino d'objecte que s'encen pera fer llum. **Candela**.

Lo poble que parla catalá no ho diu d'altra manera.

Vejas l'article VELA.

BUGIR. **Vogir**, **voltar**.

«Lo caualler qui en batalla es vençut deu pensar sis coses: la primera es que la victoria deualla de Deu: la segona es que Deu qui la donada a altre la pot donar a ell: la terça es perque se humilie a Deu e a gents: la quarta es que dels majors princeps del mon son stats vençuts: la cinquena es que per sos peccats mereix axo e mes auant: la sisena es que la fortuna *vogint* la sua roda li plau axi.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

BUHÓ o BUHOR. **Bafor**.

BURDO. **Groller**, tant en sentit natural com en lo figurat.

BURRA. Quan ab tal paraula no's vol expressar la substancia grassa y oliosa de la llet, sino la femella del ase. **Àsena**, **ruca**, **somera**.

[BURRO,

«No sols moral
mes natural
la llet altera,
si de *somera*
mama la llet
lo xich pertret
may porá ser
cavall llauger.

Jaume Roig. Libre de les Dones.)

BURRO. **Asc. ruch.**

«Ab gran escarn
mes nat dins carn
pel bou e *ruch*
com rey e duch
fonch conegut,
servit, temut.»

Jaume Roig. Libre de les Dones.

«Qui dona l'os al *ase* y pall' al cà,
Mostra que té poqueta sabiesa:
Pus vol donar tot al revés quan fa,
Car demostrant tenir molt gran simplesa;
En aquest temps v'em s'usa tal grossesa
Que'ls sapients sostenen pobre stat
Y 'ls ignorants honra y prosperitat
que per rahò te de ser lo contrari:
Huy mes que may v'em que á la pobretat
Doctrina sta sugeta per desvari:»

(Pere Serafi.)

BUYDOR. **Vuydor**. Del llati *vacuitas*.

BUYT. **Vuyt**. Del llati *vacuus*.

BUYTRE. **Voltor**.

«Los luxuriosos son turmentats per *voltors* qui incesantment menjen lurs fetges inmortals.»

(Bernat Metge. Sompni.)

C

CABALGADURA. **Cavalcadura.**

«Y apenas la ferradura
en lo terme estampará
la vostra *cavalcadura*,
quan á tot lo lloch fará
senyal de tanta ventura.»

(Francesch Vicens García.)

CABALGAR. **Colcar, cavalcar.**

Us de la primera accepció. Mallorca.—De la segona. Ramon Lull, Obras rimadas.

«Aufer *descavalcá* y ajudá á des*cavalcar* al Compte, que no podia *cavalcar* ni des*cavalcar* sino li ajudavan.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

CABALGATA. **Colcada, cavalcada.**

«En est dia festa del glorios St. Joan los senyors consellers al mati acompanyats de cavalles y ciutadans a cavall feren la *cavalcada* com es acostumat quiscun any.»

(Diet. Mun. 24 de Juny de 1612.)

[CABALLAR.

CABALLAR. Lo propri dels cavalls o lo que se'ls sembla. **Cavallal**.

«*Cavallal* cosa de bon cavall», se llegeix en lo Vocabularius de Nebrija, publicat per Fra G. Busa.

CABALLERISSAS. **Estables**.

CABIDA. **Cabuda**.

CABILDE y

CABILDO CATEDRAL. **Capítol catedral**.

CABO. ¿Perque no podrian dirse **caps** als qu'en l'exercit s'anomenan CABOS? En los Preludis Militars, de Domingo de Moradell, obra d'una época en que l'idioma anava ja mólt cap per avall, encara's deya *caps* d'esquadras.

CADÁVER. **Cadavre**.

CADENCIA. **Cayent**.

Son d'us fins vulgar las expressions: «Aquest vestit tè mòlt bon *cayent*», «lo *cayent* d'una tonada», etc.; per lo que's veu qu'en nostre idioma lo derivat del llatí «cadente», a mes de la accepció musical, ne té d'altras.

CÁDIS. Nom geográfich. **Cális**.

«*Calis* illa de Spanya», se troba en lo Vocabularius Aelii Antonii Nebrissensis, publicat per Fra Gabriel Busa.

CAHÍS. Mida. **Cafís**.

«... una ni ha (d'heretat) entre les altres pera cullir pa..... que si cullen tres cents cinquanta *cafisos* de gra mesura de Tortosa, que son de Urgell mes de cinch cents *cafisos*, y de la vostra mesura valenciana mes de mil.»

(Mossen Cristófol Despuig, Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

[CAIN.

CAIN. **Caim**.

«Com Adam fon en la vall de Ebron comensa a viure de la sua suor e hach dos fills, *Caym* e Abel. E per raho del sacrifici de les besties cresch a *Caym* enveja contra Abel. Cor Abel offeria del millor bestiar que havia. E *Caym* offeria del pitjor.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

CAIXA. Es paraula ben catalana que s'aplica a un objecte vuyt per ficarhi alguna cosa; mes açò dèu entendres sols tractantse de mida gran y de materia resistenta. S'incorre en castellanisme dient: «caixa de cartró, caixa de pendre tabach», ja que llur veritable nom es **capsa**.

«E apres alcuns dies lo Cardenal ach un rossinyol, e mes lo en una *capça*, e acomanala al dit servidor, dientli ques guardas que no obris la dita *cabça*, que si la obria que de continent lo gitaria de casa sua e de tot son benifet. Lo dit seruidor pres la dita *cabça*; e con fou apartat en sa cambra comença a parlar en si matex: E que pot esser en aquesta *cabça* ques puxa perdre? e pus que negu nou veu nou sabra lo Cardenal. E ell vençut de la tentacio obri la dita *cabça*, e lo rossinyol que era dins tantost isque se vola, e anassen.»

(Recull de Eximplis.)

CAIXA DE FUSELL, PISTOLA, TRABUCH o CARRABINA. La part de fusta que hi ha en cada una d'aquestas armas. **Encep**.

A la vila de Ripoll hi havia hagut molts armers, y allí 's treballavan lo mateix los panys y canons que'ls *enceps*.

En un document del Arx. Mun. hem llegit de cert fuster qu'era, també, *encepador*.

[CAIXAL.

CAIXAL. **Queixal**.

«Com lo Rey se fou leuat pres vna lança que troba en terra, e mes se a poch a poch entre la gent, e acostas tant enuers Tirant, e tirali un bot de lança, e perço com no tenia bauera donali en mig de la galta, e derroca li .iiij. *queixals* de que perde molta sanch...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Queixal diuhen en la provincia de Lleyda.

En lo diccionari de Labernia se troba la expressió «menjar á dos *queixos*».

CALABRE. **Cadavre**.

CALAFAT. L'ofici qu'expressa aquest nom, la majoria de la gent lo confon ab lo de **mestre d' aixa**. CALAFAT es lo qui tapa forats y junts de naus ab estopa y quitrá; *mestre d'aixa* lo qui fa la obra de fusta de la nau, per lo que li serveix mólt l'aixa.

Aquesta confusió no es gayre extranya per quant los d'un y altre ofici solen treballar mólt aplegats y a Barcelona formaren un sol gremi des de 1711.

CALAFATEJAR. **Calafatar** ne diu Onofre Pou.

CALAT. **Vogit, reixat, trepat.** || **Amarat**.

Per l'us de la primera forma vejas l'article BUGIT.

«E con lo dit Polonio ho ach oyt, tentost gita de sí la garlanda que tenìa en lo cap, e despullas de les vestedures *trepades* e desonestes que portaua.»

(Recull de Eximplis.)

CALAVRE. **Cadavre**.

[CALDO.

CALDO. **Brou.**

Encara 's diu «*brou* de pa».

CALENTAR. **Escalfar.** ‖ Fer tornar ruenta al foch alguna cosa. **Caldejar.**

CALESSA. Nom de carruatge. **Calès.**

«Si vas á Montserrat, ves per Sant Lluch,
Que no't picará 'l Sol, per mes que't toch,
No vajas ab *calés* (*), gasta mes poch,
Ves com madò Guilleuma, sobre un ruch.
Veurás allí unas perlas com un truch,
Las esmeraldas com un plat de foch,
Los diamants mes grossos que un gran roch;
Entre las llántias mira la del Duch.
Si pujas á la hermita del bon grech,
Com molt no facias lo xerrich xerrach,
Veurás pinsá que pren pinyó ab lo bech,
De la ma del que va vestit d'un sach:
Altres cosas veurás, que jo no aplech,
Perqué no caben en aquest buyrach.

(Pere Serra y Postius. 1747.)

CÁLIS. Per mes que algunas, pocas, vegadas en escrits dels bons temps hem llegit aquesta paraula, la que tenim per bona y que ha perseverat des de segles es **cálzer**. No diuhen CÁLIS avuy sino 'ls que's pensan parlar fi no parlant catalá.

CÁLIT. **Calt, calent.**

«... ¿per qual natura es laygua del pou *calda* en iuern e de stiu freda?»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

CALOR (LO). **La calor.**

Vejas l'exemple posat en l'article PORO, hont se diu *la calor*.

(*) Ço es, no vajas ab lo carruatge aixis anomenat.

CALÓ. Com a forma diminutiva popular del nom Miquel. **Queló**.

CALVICIE. «**Calvesa** de cabells», se troba en lo Vocabularius Aelii Antonii Nebrissensis publicat per Fra Gabriel Busa.

CALLO. **Ull de poll** o altra **duricia**.

«Çabata streta,
qui apar ben feta
al mirador
e fa dolor
e *ull de poll*
al peu del foll.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Se diu generalment per tota Catalunya.

CAMADA. De bestias. **Llorigada**. || En sentit figurat, aplicantho a personas. **Llorigada**, **quatreta**, **llopada**.

CÁMARA. **Cambra**.

CAMARER. **Cambrer**.

CAMARERA. **Cambrera**.

«Con lo *cambrer* veu star en tal punt á la Comtesa, molt spantat sen torna al Rey ab la cara molt alterada.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Lo *cambrer* del Emperador sentia be les paraules de lamentacions que feya Tirant.»

(Ibídem.)

CAMBISTA. **Cambiador**.

Cambiador y *cambiadors*, se troba en divers documents, entre altres en un del segle XV que forma part d'un lligall pertanyent a gremis en l'Arx. Mun.

[CAMILLA.

CAMILLA. **Llitera, civera.**

CAMISETA INTERIOR. **Samarreta.**

CAMPANILLA. **Campaneta.** || **Gargamellò.**

«Sant Antoni va per mar
du una *campaneta* al costat.
La campaneta fa ninch, ninch;
tots los peixos van surtint.»

(Relació popular.)

CAMPBORDON. Nom de població. **Camprodon.**

CAMPEÓN. **Campió.**

CAMPESTRE. Paraula qu'hem vist usada algun colp péls antichs. **Camperol** sembla mes propri de nostre idioma.

CAM-PRO-DON. Alguns pronuncian malament aquest nom aplicant la *p* al comens de la segona sílaba, quant dèu ser final de la primera. Ha de pronunciarse aixís: **Camp-ro-don.**

CAM-PRU-BÍ· Mala pronuncia d'aquest nom de casa. La veritable es: **Camp-ru-bí.**

CANASTRÓ. **Canastó.**

«... dos *canastons* de fust de pesar moltons, o altre bestiar.»

(Notularum 5é., fol. 11 girat. Arx. Mun.)

CANDELABRO. **Canalobre, candelobre.**

«Ue al monestir, e porta lo *canalobre* de coure, e lança lo dins en aquella font, e veuras con tot sera regalat e fus. E labat porta de continent lo *candelobre* e gita lo dins la font, e decontinent regala aixi con si fos cera mesa en .j. foch.»

(Recull de Eximplis e Miracles.)

«En les vespres al magnificat acompanyen

[CANGREJA.

tots... al Prevere que va al altar dels majors en dignitat, ab sis *canalobres* de argent grans y dos encencers...»

(Mossen Cristófol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

CANGREJA. Terme de náutica. **Vela de crossa**.

CANSANCI. **Cansament**.

CANTAR. Esta paraula es catalana usada com a verb; mes no quan ab ella s'expressa la idea d' una sola posada mólt curta y mólt en us fora de terra catalana. **Corranda**, **follia**.

CANTÉR. **Pedrapiquer** o **picapedrer**, quan se pren, en general, pél qui pica pedra. ‖ Quan se vol expressar unicament lo qui treballa á la pedrera. **Trencador de pedra**.

Pedrapiquer y *picapedrer* se troban en lo Thesaurus d'Onofre Pou.

En una concordia feta en lo segle XV entre mestres de casas y molers, existint en l'Arx. Mun., se fa distinció entre molers, *trencadors* y picadors de *pedra*.

CANTI. **Canter**.

«En lo sonar del *canter* coneix
hom si es sencer o no.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

«Apenas te set en publich;
mes sabla á voltas fingir,
posant lo morro en un *cánter*
y bufant de part de dins.»

(Francesch Vicens García.)

«Deu te guart, perleta mia,
Suplichte vullas ohir

[CANTO.

tres o quatre parauletas
mentre 'l *cánter* se va omplint.»

(Idem.)

CANTO. No com a temps del verb cantar. **Cantell, gruix.**

CANYAMÁS
CANYAMASSO } **Canamás.**

«Item dos matalafs ab cubertes groges e verdes e sotanes de *canamas* vermell.» 1486.

(Arx. mpal.—*Notularum*, vol. 5nt., fól. 4.)

CANYELLA. Aixìs tractantse del òs de la cama com de la escorsa que serveix d'especias. **Canella.**

«Per un pa de sucre e *canella* vj sous iiij°», se llegeix en un llibre de comptes del monestir de Montalegre. (De 1503 a 1531.)

CANYERÍA. **Canonada.**

CAP. La expressió AL FI Y AL CAP es de forma castellana. **Al cap y a la fi.**

CAPACETE. **Cabacet.**

«Com Tirant fou en terra molt hague a fer de poder se leuar, perço com lo cauall tenia sobre la cama: ab tot aço ell feu tan gran sforç de si que ell se leua de peus, e caygueli la bauera del *cabacet* que portaua...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CAPDAL. Hem vist usar erradament aquesta paraula en lloch de **cabal.**

CAPERUSSA.
CAPERUTXA. } **Caparó. caperó.**

Se troba en Ramon Lull.

[CAPILLA.

CAPILLA. Volent expressar lo vel blanch que's posa a las criaturas al batejarlas. **Capida**.

«Aquest ben voler que tinch ab la *capida* ho prengui e ab la mortalla ho dexare.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CAPISCÓL. **Cabiscòl**.

«Ay, de la negra samarra
senyal aduga!
O, capó fer, lletja tortuga
e rot de coll!
Ves a cridar lo *cabiscol*:
digues que vinga.»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

«E ladonchs lo sots *cabiscol* dixli una paraula que es molt vergonyosa de dir...»

(Recull de Eximplis.)

CAPITAL. Com a quantitat de diners que guanya. **Cabal. cabals**. Com a cosa primera o qu'está en primer lloch. **Capdalt**. | **Principal**.

CAPITAL (LLETRA). **Caplletra**.

«Item per *capletrar* vn libret de capitoles e oracions del cor vj. sous.»

(Arx. Mun. Llibre de comptes del monestir de Montalegre, de 1503 a 1531.)

«Per fer les *capletres*, a la taula dels sants de .3. libres iij sous.»

(Ibídem.)

CAPITONAT (SETIAL o ESPATLLER). **Banovat. enconxat. encoixinat**.

En lo Diet. Mun., tractanse de sentadas, festas y actes de cerimonial, sovint se parla de seure en «banchs *banovats*».

La paraula *enconxat* es d'us encara, sobre tot en certs teixits que semblan *encoixinats*.

[CAPTA.

CAPTA. En l'accepció de nom. **Acapta** o **acapte**.

«Item que los dits consols sian tinguts acullir tots dissaptes los diners del *acapte* de la... confraria...»

(Privilegi concedit per Felip III al gremi de calafats de Barcelona en 1599.)

CAPTAR. Demanar almoyna. **Acaptar**.

Us. Lacavalleria.

«Bona fora la pobresa e lo *acaptar* si no fos Deu vos en do.»

(Máxima antiga.)

CAPUTXA. **Capulla**.

«E tentost lo dit abat ab tots los monges del seu monestir cavalcant en sos muls e palaffrens sens armes alcunes, meses sobre lurs caps les *capulles* dels abits, vengren en la dita heretat o camp...»

(Recull de Eximplis.)

CARBASSA. **Carabassa**.

CARBUNCLO. Com a pedra preciosa. **Carboncle**.

«E sobre la roba portaua la deuisada senyora cenyint un cint de fil dor tirat tot sembrat de diamants, robins, baxos, safirs e maragdes molt grossos qui lançauen molt gran resplandor: en los seus pits portaua un reluent *caruoncle*, lo qual del seu coll vna madexa dor de fil tirat sostenia, e ligada a la francesa».

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

CARCELER. **Carceller**.

CAREAR. **Acarar**, **encarar**.

CAREIG. **Encarada**, **encarament**.

CAREIXER. **No tenir**, **tenir falla**, **estar mancat** d'alguna cosa.

CAREO. **Encarament**, **encarada**.

CARGA. Lo que's carrega y lo que fa 'l pes de tres quintars. **cárrega**. Y móltas altras accepcions.

«Encara es tengut lo senyor de la nau: quel mariner pot *carregar* e des*carregar* les sues portades ab la barca de la nau. deuenli ayudar los altres mariners.»

(Llibre del Consolat de Mar.)

«Dar la *carrega*. es disparar tots junts.»

(Domingo Moradell. Preludis militars.)

CARGAMENT. **Cárrech. cárrega**.

CARGOL. Tant en l'accepció d'animal y en la de rosca com en altras. **Caragol**.

«Ves á buscar espinachs,
minyona, puix tant ho vols;
mes guarda que'ls *caragols*
no't toquen ab sos llimachs.»

(Francesch Vicens Garcia.)

«Costara la fusta de las bancaças per tenir las canals. y las matexas canals. y posts de trastalladors. y los *caragols* per alçar. y baxar los trastalladors y jornals de obraro.—1000 lliures.»

(Discurs estampat, insert en lo Diet Mun. 1627.)

CARIZ (PRESENTAR MAL). **Presentar mal aspecte** una cosa. **ser de mal flayre**.

Us popular.

CARLISTA. **Carlí**.

«Montanyas de Busa
que tan altas sóu,
¿no voldriau dirme
los *carlins* hont sòn.»

—

«Vosaltres pagesos
que crieu conills,

[CÁRLOS.

crieulos ben grassos
péls pobres *carlins*.»

(Coblas populars.)

CÁRLOS. Nom de Sant. **Cárles**.

Carles s'anomena en la Cort de Montsó de 1542 al Emperador nét dels Reys Catòlichs.

CARNATGE. **Carnalatge**.

CARNAVAL. **Carnestoltas**.

«En una ciutat stauen dos homens lo dimarts de *carnes toltes* en una tauerna, e stigueren sopant tro a la mitja nit. E lo dimecres per lo mati anaren a la tauerna en la qual estigueren beuent tro que tocaren a missa, e dix la un: Be hauem vuy dejunat: e axi anem a la sgleya pendre cendra. E laltre scarnint de la cendra, dix: Asseute, e jo dar te cendra. E tentost pres de la cendra del fogo, e mes sen sobre lo seu cap. E tentost per son pecat vench tant de pols a la sua cara, que obrint la boca per cridar que li acorréguessen, li entra tant de pols e de cendra en la boca que decontinent lauccis que no li pogueren donar algun remey.»

(Recull de Eximplis.)

CARONTE. Nom propri mitològich. **Carón**.

Vejas l'exemple del article AQUERONTE, hont se troba 'l nom *Carón*.

CARRERAS. En sentit de corre gent esparverada. **Corredissas**. ‖ **Cóssos** de personas o d'animals.

CARRET. Té la significació de carro xich; pero algú comet castellanisme usant est vocable per indicar la pessa tornejada en que's plega 'l fil. **Rodet**.

[CARTA,

CARTA DESCLOSA hem llegit, aplicant la expressió a una carta feta perque tothom pogués llegirla. ¿Com podia ser desclosa, si may l'havian clos? **Carta oberta**.

CARTELA, solen dir nostres escultors de talla a lo qu'en castellá 's diu «ménsula» y en catalá **permódol**, en general. Onofre Pou ne diu **cartó**, y, pensant en aquesta forma y en lo barbrisme CARTELA, judiquèm que una y altre provindrán de que antigament se posavan *permòdols* esculturats ab cartells o *cartons* sols o bé aguantats per figuras.

CARTÍLAGO. } **Tendrum**.
CARTÍLECH. }

En lo Thesaurus d'Onofre Pou.

CARTÓ. **Cartró**.

«Tant sos usatges antichs
Barcelona un temps guardá,
que ab cossos sants los comprá
ab alguns dels sants mes richs;
y en estos segles inichs;
han passat en *cartroners*
y en mans de vils saboners,
y ab novas constitucions,
son los bandolers barons,
y los barons bandolers.»

(Francesch Vicens Garcia.)

CARTUIXA. **Cartoixa**.

Cartoixa 's llegeix en un llibre de comptes del segle XVI, pertanyent al monestir de Montalegre, per exemple.

CARTULINA. **Cartronet** fi.

CASA AISLADA. **Casa a quatre vents**.

[CASA DE MONEDA.

CASA DE MONEDA. **Ceca.**

«... donar llicentia y facultat als magnifichs concellers de Barcelona que ells y no altra persona pugan fabricar o fer fabricar en la *seca* Real de la present Ciutat la moneda catalana a la lley y qualitat...»

(Diet. Mun. 5 de Janer de 1614.)

CASAS CONSISTORIALS. **Casa de la ciutat, de la vila** o **del comú**, segons sia la població de que's tracta.

CASCO. La pessa d'armadura que cobreix la testa. **Capell.** | Lo baix de las potas dels cavalls, ases y muls. **Unglot.**

«*Capeyl* de ferre es donat a cavayler a significar vergonya, cor cavayler sens vergonya no pot esser obedient al ordre de cavayleria.»

(Ramon Lull. Libre del ordre de cavayleria.)

CASER. } Com a qualitat propria de casa. **De**
CASERO. } **casa, casolá.** || **Proprietari de casa.**

CASILLA. En sentit de casa per estar de guarda un o pochs homes. **Caseta, barraca** y, també, quan allí 's cobran drets, **colecta.**

«... lo denunciar y pagar los drets se fa junt o deuant la finestra o la porta de la *caseta* ahont resideixen los collectors.»

(Document de 1691 sobre una presa d'estamenya blanca. Arx. Mun.)

CASTIDAT. **Castedat** o **castetat.**

«Deu hauer *castedat* lo princep, la qual es bellea en tots los homens, mas en princep ha singularitat de bellea: res no es mes bell que princep cast, ne mes leix que princep luxurios».

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

[CASTILLA.

CASTILLA. **Castella**.

Castella 's troba en crònicas, documents oficials y tota mena d'escrits en nostra llengua, des dels primers temps d'aquesta, fins, almenys, a tot lo segle XVII.

CATAFAL. **Cadafalch**.

CATALANISTA. ¿No estaria mes en armonia ab lo geni de la nostra llengua dir **catalanesch**? Creyèm que valdría la pena de ferho, encara que no fos sino perque'ls catalans no's confonguessen ab tants y tants «istas» que no fan sino mal á Catalunya.

Ramon Muntaner, en la seva crònica, diu: «E aquest En Corral de Llança exi hu dels bells homens del mon, e mills parlant e pus savi, si que en aquell temps se deya, quel pus bell *cathalanesch* del mon era dell e del dit En Roger de Luria: e no era maravella que ells, axi com davant vos he dit, vengren molt fadrins en Cathalunya, e nudrirense de cascun loch de Cathalunya e del regne de Valencia tot ço bo ne bell parlar los paria ells aprengueren. E axi cascu dells fo lo pus perfet cathala que nengun altre, e ab pus bell *cathalanesch*.»

CATARRO. **Cadarn**.

CATÁSTROFE. **Terrabastall**, **desgracia terrible**. En sentit familiar. **Daltabaix**.

CAUDAL. En accepció de quantitat de diners, de bens o de materials. **Cabal**, **cabals**.

«Y encara que mon *cabal* no sia prou bastant pera instruir perfetament acerca les dites coses, lo ques deu:..... la bona voluntat ab queu

[CAUDALÓS.

fas suplira la falta», diu Lluis de Peguera, referintse á lo contengut en son llibre Práctica, forma y stil de celebrar corts generals en Catalunya.

CAUDALÓS. **Cabalós**.

Ramon Lull. Obras rimadas.

CAURE LA LOTERÍA. **Traure la rifa**.

CAURE UNA FESTA en tal o qual dia de la setmana. **Escaures** en tal o qual dia.

CAUTERISAR. **Calterisar**.

«Ferro per *calterisar*. Cauterium, ij, cauteris», se troba en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

CAUTIU. **Catiu, captiu**.

«L'aucell *catiu* dins de la gabia pres
No dexa pas per sa *cativitat*
De fer son cant com si libert se ves
Passant millor aquella adversitat:
Perço l'hom deu en tot ser avisat
Qu'en temps advers s'ha d'avorrir tristor
Prenent delit per alegrar son cor;
A pendre enuig es cercarse la mort,
Gastar son cor per sobres de dolor,
Y bandejar de si pler y confort.»

(Pere Serafi.)

«... los Sors. Concellers reberen letras dels Jurats de Menorca y juntament foren avisats per part del Sor. Virrey que de Alger se aparellava una armada de setanta naus que era arribada alla ab una gran presa de *catius* de mes de mil sinchcents y ques tenia per cosa certa que vindrien sobre..... Menorca.»

(Diet. Mun. Primer de Novembre de 1617.)

CAUTIVITAT. **Captivitat, cativitat**.

«Era un saui juheu que longament studia

[CAVALLAR.

en sa ley, e marauellauas molt fortment de la *captiuitat* hon stat tan longament; car en lo temps ans de Christ foren en dues *captiuitats* per alguns grans falliments que faheren; empero lur *captiuitat* hac fi, car en la una stegueren .cccc. anys, e en laltre .lxx. anys; mas en aquesta que son, han stat mes de .m.cc. anys sens que no saben perque.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

CAVALLAR. **Cavallal**.

Vejas l'article CABALLAR.

CAVALLERISSAS. **Estables**.

CÁVAT. **Cávech**.

«Item iiij magalls e dos *cauechs*.»

(Notularum 5e, fol. 11 girat. Arx. Mun.)

CAYADO. **Callada** se troba mes d'un colp en lo Vocabularius de Nebrija, publicat per Fra G. Busa.

CAYRO. Nom geográfich. **Cayre**.

«... posa Guillelmus Gallicus, *in Corona sua*, que tot lo mon deu hauer en honor lo *Cayre*, on sta lo Solda de Babilonia, car a tot lo mon tramet sucre e copia de specieria.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

CEDILLA. Vejas mes avant l'article Ç.

CEDIR. En lo sentit de no resistir una persona o cosa. **Donarse**. || No poder resistir. **Desdir**.

CEDRO. **Cedre**.

CÉFIRO. **Zefir**.

CEGAT. **Encegat**.

«Si donchs... aço feyen los gentils *encegats* per la vanitat mundanal, quan mes deuria lo crestia...» etc.

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

[CEGO.

CEGO. **Orb, cech.**

«Axi com l'*orb* sens guia va errat
E no veu com entra y surt del camí,
Nostre apetit no pot fer de per si
Bè sens rahò, é si'l fa mal format.»

(Ausias March.)

«Altres son *cechs* e sens ulls, e tenen taules ben parades, ab molta vianda, e veuen arpies, que son aucells ab cara de donzella e ab peus de gall, quils leven la vianda davant e apres ensutzen les taules.»

(Bernat Metge. Sompni.)

CELOS. Ira o dolor per la sospita o seguretat de que la persona amada dirigesca son afecte vers algun altre que no sia hom mateix. **Gelosia.**

«Sol y solet, julivert vert.
¡Malhaja la *gelosia*!»

(Cant popular.)

«Contaminant
la sua fe,
no se perque,
sols *gelosia*
crech la movia.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

CENCERRADA. **Esquellots, esquellotada,**

CENDAL. **Cendat.**

«. . . . . .
leixant son pare
en Zebedeu
en son bateu.
. . . . . .
e la esposada
en sa posada,
e lo mantell
de terçanell

[CENICIENTA.

e de *cendat*
desabrigat...»

(Jaume Roig. Llibre de les Dones.)

CENICIENTA (LA). Nom de l'heroina d'una rondalla popular. **La Cendrosa. la Ventafochs.**

CENISSERO. En l'accepció de platet pera tirarhi la cendra quan se fuma. ¿No podria dirse **cendrer**, lo mateix que'l drap hont se posa la cendra en la bugada?

Aixís hem sentit anomenarho a mes de hu.

CENYIDOR. **Cinyell.**

«En los libres dels passats
E les histories antigues
Veurets que les maluestats
Que pel mon se son seguides
Enuege les ha cegnides
De son *sinyell* verament:
Les gents al comensament
Pel divis foren partides.»

(Fra Entelm Turmeda. Cobles de la divisió del Regne de Mallorques.)

CENTAURO. **Centaure.**

«... é si los gegants e los *centaures* per crueltat se fehien posar escrits de llahors...»

(Arenga del Rey Martí. 1406.)

CENTÍMETRO. **Centimetre.**

CENTINELLA. **Guayta.**

«Tot senyor de nau ó leny es tengut que en continent que parteix d'allá on haurá levat viatge e haura feta vela, ell deu partir ses *guaytes* que guayten en la nau ó leny...»

(Llibre del Consolat de Mar.)

CENTINELLA (FER). **Guaytar, fer guayta.**

[CENTRO.

«E es axi, que aquells qui *guayten* anant ab veles, si s'adormen á la *guayta*, de tot aquell iorn no deuen beure vi.»

(Llibre del Consolat de Mar.)

CENTRO. **Centre**.

«Si vols saber la latitut de qual te vullas planeta de les sobiranes minuaras son auge del seu mig moviment egualat e hauras son *centre* egualat...»

(Pere Gilbert y Dalmau Planes. Tractat d'Astrología.)

CEPA. **Cep**. en l'accepció de planta que fa 'ls rahims.

CER. **Acer**.

«Als comtes coronauen ab corona de cuyro, al marquesos de *açer*, als duchs de argent, als reys dor, als emperadors corona ab set coronés dor.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CERCA. Com a substantiu. **Tanca. clos**. || Com a adverbi: **Prop**.

CERCÁ. **Prop. proper. prohisme**.

CERDAS. **Sedas**. diuhen los sabaters als pèls de porch que'ls serveixen pél séu ofici.

«*Seda* axi com de porc. Seta, e», se llegeix en lo Vocabularius publicat per Fra G. Busa.

En la llengua francesa passa, també, que la paraula «soie», tant vol dir pèl de porch com lo bri subtil filat per las cucas, del qual se fan los mes richs teixits.

CERDENYA. Nom de l'illa d'Italia. **Sardenya**.

CERILLA. **Candeleta**.

CERTESA. Sens afermar que aquest mot no sia

[CESSÁREO.

catalá, semblan esserho mes **certitut** y **certenitat**.

Us. Popular en abduas formas.

«Diu Boeci: que fortuna descobre la *certenitat* dels amichs.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

CESSÁREO. Lo mateix com a nom de Sant que com a adjectiu. **Cessari**.

«Lemparador Julia aposteta anaua a combatre contra los de Persia, e menassa a sent Basili que quan tornas que destrouria la ciutat *Cessaria*.»

(Recull de Eximplis.)

Lo nom de fonts *Cessari* hi ha qui'l porta avuy en dia.

CESSE (DONAR LO). **Donar comiat**, en lo sentit d'ordenar que una persona deixe d'exercir cárrechs que tenia. | **Despatxar** se diu usualment referintse a treballadors d'oficis mecánichs y a criats.

CETRO. **Ceptre**.

Us. Joan de Resa.

«Esta priora
mare, senyora,
está á la dreta
regina feta
celestial,
ceptre real
te é corona
al cap redona.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

CEUTA. Nom geográfich. **Cepta**.

«... et puis que romanga aquella pau entrels

[CICERÓN.

vostres fills et los nostres en tal manera que vos nos façats ajuda a pendra *Cepta*. . . .
. . . . . .
et si mes dun an estaven los cavallers en pendre *Cepta* vos darem tot quant la quantitat del an sera.»

(Conveni entre 'l rey d'Aragó y 'l de Marroch. Any 1274. Arx. de la Corona d'Aragó.)

CICERÓN. Nom propi. **Cícero**.

«Parla com un *Cícero*.»

(Comparansa popular.)

CIEGAS (A). **A ulls cluchs**.

CIEGO. **Cech, orb**.

Vejas l'article CEGO.

CIERRE. Acció o efecte referent a tancar portas, establiments, termenar festas, etc. **Tancament** y en alguns cassos **clausura**. || Tractantse de panys o altres mecanismes pera tancar. **Tancaduras**. || De llibre o altras cosas semblants. **Tancas**. **tancadors**. || De llibres de comerç, d'actas, etc., en sentit figurat. **Clohenda**.

«Item un altre libre apellat Almanach scrit en pergamins ab posts de fust nues ab dos *tancadors* de fil de diverses colors.»

(Inventari de la llibrería del Rey Martí.)

«*Clohenda* de llibres» se troba en los Capìtols de Corts de 1481.

CIERVO. **Cervo**.

«La ovella fuig al lop: la rata al gat: la perdiu al falco; lo *cervo*, als cans. Los ocells fan nius; les feres, cerquen cavernes en que habiten; els peixos, roques en que s meten.»

(Bernat Metge. Sompni.)

«Lo *cervo* qu'es nafrat cerc' aygua clara
per refrescar tenint mortal ferida;

[CILINDRADOR.

si troba font o riu prest se declara
de ben curar y renovar sa vida;
tal so nafrat, mas se qu'es molt avara
qui'm pot donar la sanitat complida,
que te per be de pura set matarme
primer que may no vulla remediarme.»

(Pere Serafí.)

CILINDRADOR. **Cilindrayre**.

Us. Entre la gent del ofici.

CIMACI y

CIMACIÓ. **Cimasa** o **gola**.

CIMACIÓ INVERTIT. **Cimasa** o **gola revessa**.

Se troba en Onofre Pou.

CIMENTAR. Es l'acció d'aplanar los fusters la sola del ribot o de la garlopa; pero no'l fer o establir fonaments. **Fonamentar**.

CIMENTS. **Fonaments**.

«E hauent ja rebut los dits juheus gran partida del dit tresor e fets ja los *fonaments* del dit temple, fou feta terratremol...»

(Recull de Eximplis.)

CÍNGUL. **Cinyell**.

CINTA de fil o de cotó. **Veta**.

CINTA (ESTAR EN). **Estar prenys**.

Diu Jaume I: «E quan la Reyna nostra mare se senti *prenys*, entrassen a Montpestler.»

CINTO. **Cint**.

Vejas l'article CARBUNCLO, hont se troba usada la paraula *cint*.

CINTURÓN. **Cint** y, ab mes proprietat, **cintó**, si's vol fer diminutiu.

«... que dins la present ciutat ne suburbis de

[CINZELL.

aquella palesament ne amagadá gos obrar o fer obrar *cints* alguns bosses escarcelles o altres qualsevol obres de dit offici de pells de molto sino de cordouans...»

(Suplicació del mercers demanant ordinacions pels cinters. Segle xv. Arx. Mun.)

«—Si voleu la cordonera
o'l *cintó* del davantal...
—Jo no vull la cordonera
ni'l *cintó* del davantal,
sino las pometas blancas
qu'en lo vostre pit portau.»

(Cant popular.)

«Item per un *sint* per Andreu .iij. sous.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre, de 1503 á 1531. Arx. Mun.)

CINZELL. **Cisell**.

CÍRCOL. **Cerch**, **cercle**, **cèrcol**.

La primera forma 's troba en Joan de Resa. En quant a la segona, Ramon Lull es autor d'un Tractat de la quadratura e trianglatura del *cercle*.

CIRCULAR. Com a verb. **Corre**. ‖ **Voltar**, **donar lo tom**, **rodar**.

CIRO. Nom d'home. **Cir**.

«E Na Thamar
¿no feu matar
lo gran rey *Cir*
e feu partir
lo cap del cos
sense repós?

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

CISANYA. Com a mala herba que 's cria en los sembrats. **Cugula**. ‖ Com a cosa que pertorba

[CISNE.

las ideas o fica lo divís entre las personas. **Zisania**.

«Axi mateix hem vistes IIII letres trameses..... a homens ciutadans daquexa ciutat e aço per sembrar divis e *zizania*...»

(Carta del Rey Martí als Pahers de Lleyda. 19 de Juny de 1413.)

CISNE. **Cigne**.

«De quiscu en particular
lo cant y notable vol
impossible es explicar
puys es póc los comparar
al *Signe* y al Rossinyol.»

(Libell de la inmortalitat de l'anima nostra.)

CISTER. Orde religiosa. **Cistell**.

«Un abat del orde de *Cistell* vench deuant Felip rey dels romans sobre alcuns negocis del seu monestir.»

(Recull de Eximplis.)

Vejas, també, l'exemple del article MANDATO, tret del mateix llibre.

CLARABOYA. **Badalot**.

CLASSE. **Mena**. **lley** y també **sòrt** en l'accepció de calitat. ‖ **Estament**. **condició**. **categoría social**.

Us de l'accepció darrera. Ramon Lull. Obras rimadas.

CLASSIFICAR. **Sortejar**.

A Sabadell y a Tarrasa hi ha mólts *sortejadors* de llana.

«Tarifa de tota *sort* de teles, de llautó, aram, ferro, acer» etc.

(«Tarifa dels preus» etc. 1671.)

CLAUDIO. Nom de Sant. **Claudi**.

[CLAUSTROS.

Clàudi trobém escrit, entre altres llochs, en un llibre de comptes del monestir de Montalegre, anys de 1503 a 1531.

CLAUSTROS (LOS). **Las claustras**.

«En est die del benaventurat Bisbe y Martir St. Sever los Sors. concellers anaren á la Seu y ohiren lo offici y sermo y per causa de la gran pluja se feu la professo per les *claustres*.»

(Diet. Mun. 6 de Novembre de 1617.)

CLAVASSÓ. Aquest mot que posa Labernia com equivalent del «clavazón» castellá, es un barbrisme. **Claus**, en l'accepció de trossos de ferre o acer ab punxa, y **clavó**.

«...que tots perns | *clauo* | e altres ferramentas haien esser fets per lo farrer de la ciutat...»

(Suplicaciò dels ferrers de la ciutat, segle xv. Arx. Mun.)

CLAVÍCULAS. Com a òssos que van del pit al muscle. **Ansas del coll**.

Onofre Pou, en son Thessaurus diu que les *anses del coll* «van de les espatlles a la post del pit, y tòquen la primera costella».

CLEMENT. Nom de Sant. **Climent**.

«E sent Pere entes tantos que aquella era la mare de sent *Climent*, e dix li: Yo te mostrare ton fill *Climent*.»

(Recull de Eximplis.)

CLIENT. **Parroquiá**.

CLÍMAN. **Clima**.

CLOACA. **Claveguera**.

«Dit die (26 de Janer de 1752), á la *claveguera* que está á la embocada del carrer de casa D. Jaume Brondo y surt al Born, sorti un

[CODEJARSE.

diforme drach ab una colle com á colle de bou y sen duya una miñone de circa de dos anys, pero cridant dita miñone acodi gent y la va dexar dit drach y sen entrá dins la *clave-guera*: se fan diligencias á veure si sortirá per metarlo.»

(D'un dietari de Palma de Mallorca.)

CODEJARSE. Vejas **Colzejarse**.

CODICIAR. **Cobdiciar**, **cobejar**.

«Lo terç peccat fo avaricia, cor ell *cobeja* mes que no li era atorgat.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

CODICIÓS. **Cobejós**, **cobdiciós**.

«Per tal que negu no pens que de tal regiment jo sia molt *cobejos*, plau me altre sia elet, en la electio del qual tostemps sere aparellat.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CODICILO. **Codicil**.

«Mudí d'estil,
fiu *codicil*
del tot cassant
é revocant
lo testament.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

COHETS. **Qüets**.

«E finalment tragueren un toro ab una vestidura li havian feta y ab ella molts *quets*, y al exir lo toro en la plassa posaren foch als *quets*...»

(Diet. Mun. 3 de Desembre de 1601.)

COLA. En l'accepció de materia que serveix per enganxar. **Ayguacuyta**, **ayguacuyt**. ‖ Com a roba rossegant. **Qua**, **ròssech**.

Un document del segle XVII, pertanyent al

[COLECCIÓ.

Arx. Mun. se refereix a un blanquer que fabricava pergamins y dels retalls ne feya *aygua cuyt*.

COLECCIÓ. **Aplech**, **arreplech**.

COLECTOR de tributs. **Cullidor**.

Cullidor en esta accepció se troba en molts documents del Arx. Mun. y en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

COLEGA. ¿Havèm de dirho aixís perqué aixís se diu en castellá? ¿No aniria millor dir **confrare**? Los francesos bé diuhen «confrère».

COLGADURAS. **Guarniment de draps** o **robas**.

COLISSEO. **Colisseu**.

COLMO (SER LO o UN). **Ser lo extrem mes gran**. També si's diu **ser lo non plus ultra**, resultará de mes bon gust, per esser, si's pot dir, lo barbrisme clássich.

COLONIA. Com a nom geográfich. **Colunya**.

«Recompta Fulgencius que en Astrigoni, ciutat de Alemanya, vengue un hom per studi qui era de la ciutat de *Colunya*.»

(Recull de Eximplis.)

COLUMNA. **Colona**.

«Una sala excellent
Sus la font edificada.
Be son les *colones*. C. [cent.]
Sobre la qual es fundada,
Tota quanta es murada
De jaspis verts e vermells,
Colones e capitells
Tot es obra florejada.»

(Fra Entelm Turmeda. Cobles de la divissió del Regne de Mallorques.)

[COLUMNA SALOMÓNICA,

«E hay un gran portal les *colones* del qual son de diamant, e sobre aquelles esta una torra de ferro fort alta, davant la qual seu Thesifone, ab vestidura sangonosa...»

(Bernat Metge. Sompni.)

COLUMNA SALOMÓNICA. **Colona entorxada**.

Entorxada 'n diu lo Thesaurus d'Onofre Pou.

COLUMPIO. **Gronxador**.

COLZEJARSE AB ALGÚ. Traducció literal de la expressió castellana «codearse». **Fregarse**, en sentit figurat de **tractarse** o **freqüentarse** ab algú.

COLZO. **Colze**.

COMBATENTS. **Combatadors**.

«E si lescuder es veyl e ha debilitat de son cors e vol esser cavayler, enans que fos veyl feu injuria cavayleria, qui es mantenguda per los forts *combatadors*, et es avilada per flachs, despoderats, e vençuts fugidors.»

(Ramon Lull. Libre del ordre de Cavayleria.)

COMBATIR. **Combatre**.

COMBINAR. **Conjuminar**.

COMENDADOR. **Comanador**.

«... com lo Sr. Regent Banyatos havia sentit molt que estant ell exercint son offici de visitador en sa casa era anat alli..... lo *Comanador* Xammar de la orde de St. Joan de Hierusalem» etc.

(Dict. Mun. 11 de Juliol de 1612.)

COMERCIANT. **Comerçant**, en totas las accepcions de nom, verb y particip.

[COMESTIBLE,

«Com de Judá
pus char fill seu
en Jacob feu
entre'ls germans
tribs *comerçants*
fos preferit
e reverit
en Simò, Pere
major prevere
feu e clavari...»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

COMESTIBLE. **Menjívol.** || **Cosa de menjar, bo per menjar.**

COMIAT. Usat en los sentits d'acte de traure a algú d'una casa, carrech, ofici, etc., o de dexarho ell, o bé de salutació y compliment entre aquell qui se'n va y 'l qui no's mou, es propri y catalá. Encara que pocas vegadas, per sòrt, hem vist usar disbaratadament aquesta expressió per **encarrech, comanda.**

CÓMITRE. **Cómit.**

«Primo lo patro, lo *comit* lo *sota comit*, Algutzir...»

(Capitols del armament d'una galera de la ciutat pera custodia de las mars. Any 1492. Notularum 6é. Arx. Mun.)

COMPANYERO. **Company, companyó.**

«Sgleya novella
hont s'aparella
altar y ara,
taula si para
hon menjarás
mentres viurás,
no'l fruyt vedat
al qu'enganat

[COMPARACIÓ.

fonch l'hom primer
per sa muller
no dir porás
que t'enganás
ta *companyona*,
d'Eva sa dona
com Adam dix.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«Si vos sou Partinobles certament molt me plaura que siam *companyons*, y que aném los dos.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

COMPARACIÓ. **Comparansa**, **parietat**.

COMPARTIMENT. **Partió**.

COMPLET. **Complert**.

COMPLERT (PER). Traducció literal de la frase castellana «por completo». **Del tot**, **de cap a cap**, **de cap a peus**, segons los cassos.

COMPONENDA. **Composta**.

COMPOSTURA. **Adop** de lo qu'es malmès. ‖ **Agensament**.

COMPOTA. Tractantse de confituras. **Composta**.

«Totas confituras se fan de diferentes fruytes en conserva, ò *composta* com son de carabaça, de poncem, taronges, peres, albergines...»

(Tarifa y postura de preus. Estampada en Barcelona 1653.)

En llatí, «composita». En francés antich, «composte».

COMPTE. Per mes que s'haja escrit aixis, fins per espay de alguns segles, la paraula qu'expressa títol de noblesa, no está bé.

[COMTE.

COMPTE vol dir acció y efecte de comptar y no **comte**, títol de noblesa derivat del llatí «comes».

COMTE. Vejas l'article COMPTE.

CONCEJAL. **Conceller**, **regidor**.

CÓNCLAVE. **Conclavi**.

«Stants los molt reverent Arquebisbe e altres ambaxadors del principat de Cathalunya en la vila Dalcaniz, sobre los preparatoris de la Reyal succesio fou deliberat e accordat segons certament hauem sabut, per lo dit senyor Arquebisbe, misser Johan Dez pla, lo bisbe Dosca e altres, qui entreuenien en los dits preparatoris, que en lo *conclaui* de les nou persones hagues un Ciutada de Barchna», etc.

(Arx. Mun. Cartas comunas. 19 de Març de 1412.)

CONCLÒS. No'ns atrevirèm a titllar en absolut de no catalá aquest mot: pero ho resulta móltas vegadas la seva aplicació en lloch de **acabat**, **termenat**, **llest**.

CONCLUIR. Per indicar que una cosa está o estará feta. **Acabar**, **finir**, **enllestir**.

CONCLUIT. Vejas l'article CONCLÒS.

CONCUBINA. **Bagassa**, **amistansada**.

«Qui no té dòna ni *bagassa*
ell mateix s'apedassa.»

(Aforisme popular.)

CONDE. Títol de noblesa. **Comte**.

CONDESTABLE. **Conestable**.

«*Conestable*, dignitat», hi ha en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

CONDUCTO. **Conduyt**.

[CONFETTI.

«Moles disformes
de lleiges formes
e monstruoses,
mes son ventoses
d'odre mig buyt,
d'aygues *condiyt*.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

CONFETTI. ¿Perqué 'ns han surtit ara ab aquest italianisme pera denominar lo paper retallat que 's tira en festas religiosas com la de Còrpus y en las profanas com la de carnestoltas? **Paperets**.

CONFINS (LOS). **Las confinias**.

«Los fills de Sem romangueren en Asia, e los fills de Cham poblaren Africa, e los fills de Japhet poblaren Europa ab *les confinies* de Hispania.»

(Pere Tomic. Historias e conquestas.)

CONRADO. Nom propi d'home. **Conrat**.

CONSERJE. **Porter, portaler**.

CONSERVA. Com a terme de navegació. **Conservatge**.

«Senyor de nau deu fer *conservatge* ab leny poch o gran, sils mercaders de la nau ho volen.»

(Llibre del Consolat de Mar.)

CONSOLAR. **Aconsolar**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.—Lacavalleria.

CONSTANTINOPLA. **Constantinoble**.

«E puys com los turchs foren recullits en les galees, qui eren menys darmes, los mariners lexarense correr sobrells, e mataren ne be la meytat, e los altres meterense de sota; e axi

[CONTAGI.

hagren la major part daquells qui bons eren, e menarelos sen a Genova, els anaven venent per Pola e per Calabria e en Napols e en tot lloch: e daquells qui eren romasos en la part de Galipol non escapá negú, que lemperador hi hach molta gent feyta venir de *Constantinoble*, que tots mataren.»

(Ramon Muntaner. Crónica.)

CONTAGI. **Contagió**.

«*Contagio*, malaltía ques pega», hi ha en lo Vocabularius de Nebrija donat a llum per Fra G. Busa.

CONTELL. 1. Fulla d'acer ab un mànech a cada cap, pera rebaixar raigs de carros y llistons de cadira. 2. Eyna de tall clavada en un banch per l'anella que té a un cap, de manera que puga fèrse voltar en tots sentits, y al altre cap un mánech per governarla, usada especialment pera fer esclops y formas de calsat. **Coltell**.

CONTENTAR. **Acontentar**.

Us. Lacavalleria.

CONTERA. **Virolla, guaspa**.

La paraula *guaspa* 's troba en un document de la confraria de guarnidors d'espasas. (Arx. Mun.) En la mateixa accepció de *virolla* se troba en Labernia.

CONTESTACIÓ. **Contesta, resposta**.

CONTINGUENT. **Contenint**.

CONTINUITAT. En mólts cassos, té mes carácter **seguidesa**.

CONTÍNUO. **Continu, seguit**.

[CONTRABANDO.

«*Continu* per lo durar». llegim en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra. G. Busa.

CONTRABANDO. **Frau**.

CONTRAMESTRE. De nau. **Notxer**. | De fábrica ó altre treball. **Capmestre**. **cap de feyna**.

«Contramaestre» diu al *notxer* Capmany en sa traducció del Llibre del Consolat de Mar.

«... é á cascu dels Fusters *capmaestres* (sian afegits) sinch diners. ultra dos sous quatre diners que acostumen de pendre per jornal.»

(Provisió del Rey Pere 'l Cerimonios apujant salaris dels treballadors de la Dressana.)

CONTRARRESTAR. En l'accepció de malmetre una idea u oposarshi. **Contrastar**.

«... e que algu de aquella obra no ho deia *contrastar*.»

(Privilegis otorgats en 1400 pél rey Martí als mestres d'aixa de Barcelona.)

CONVENI. **Convinensa**. **avinensa**.

«Si alguna *convinença* ó promisió ó obligació sera feta d'uns á altres en golf ó en mar...». diu lo Llibre del Consolat de Mar.

Avinensa, diu. en general. nostre poble.

CONVERSACIÓ. **Conversa**.

COPA dels arbres. **Capsalada**.

COPERO. **Coper**.

«Un bisbe havent gran set demana del vin per boure. e lo *coper* mes tot lo vi qui troba en lo barril per tal con ni hauia poch en la taça quel bisbe deuia boure.»

(Recull de Eximplis.)

COPLA. **Cobla**.

[CORASSA.

CORASSA. **Esberch. ausberch. osberch. cuyrassa.**

«*Ausberch* significa castell e mur contra vicis e faliments: cor en axi con castel et mur es enclos environ per ço que hom noy pusca entrar, en axi *ausberch* es per totes parts enserrats perço que do significança a lo noble coratge de cavayler com no pusca entrar en eyl traycio, ni erguyl, ni desleyaltat, ni nuyl altre vici.»

(Ramon Lull. Libre del orde de cavayleria.)

«E dir t'he que significa la *cuyarassa* que porta lo cavaller que li guarda tot lo cors. Significa la Sglesia que deu esser tota closa e murada de la defensio del caualler, qui deu anar contra totes les gents per defendrela.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CORASSON. Representació en pintura o esculptura del cor humá. **Cor.**

CORDA DE TRIPA. **Corda de viola.**

CORDONER. Quan no's diu del qui fa no mes cordons, sino del qui treballa en altres rams de passamanería. **Passamaner.**

CORDURA. **Seny.**

CORNETA. Com a esturment. **Trompeta.** ‖ Expressant lo qui la sona. **Trompeta, trompet, trompeter.**

CORO. Cert nombre de personas religiosas que's reuneixen en lo temple pera cantar: lo lloch hont estas cantan: lo conjunt d'artistas qu' executan una composició de cant a móltas veus: la composició qu'ellas cantan. **Chor.**

[CORRAL.

«Al torn seu son tots los sants.
Y prop d'ell son los *chors* nou.
Y en un sol *chor* la veu se ou
De sant, sant, sant en fins cants.»

(Doctor Ignasi Ferreras.)

CORRAL. **Cort**.

CORREATGE. **Corretjám**.

CORRENT (LA). Los catalans mes ingenus en lo parlar fan aquesta paraula masculina, a semblansa de lo que succeheix en lo francès. Axís, creyém que ha de dirse: «lo **corrent** de l'aygua», «lo **corrent** eléctrich.»

CORRERIAS. **Corregudas**.

«... lo Comte de Pallars Capita ensemps ab lo vaguer daquesta Ciutat e ab mossen Pere Figueres son a Hostalrich ab gran nombre de gent en manera tal temor alguna no han als dits ffrançessos ans tots jorns lo dit Comte los fa *corregudes*, e ja ne ha presos alguns.»

(Arx. Mun. Carta dels Concellers al Capitá general del exércit de la bandera de Barcelona. 28 Juliol de 1462.)

CORRETATGE. **Correduria**.

CORRIDA. Com a adjectiu. **Confosa**, **avergonyida**. | **Astuta** a causa de tenir mólta experiencia, sobre tot en la murriesca, **que la sap llarga**. | Com a substantiu. **Correguda**. | **Corredissa**. | En sentit d'espectacle de córre, ja sia personas solas o personas y bestias. **Correguda**, **cós**.

«... devant dita casa o posada del conseller, per ordre dels jurats de dita ciutat (Çaragoça) hi hague *cos* de «toros atados a los cuernos» y un

ala quels alcansava que fou cosa de gust y entreteniment.»

(Bruniquer. Dietari d'una embaixada, enclós en lo Diet. Mun., any 1698.)

CORRO. **Rodona de gent.**

CORSARI. **Cossari.**

«Aquest caualler era molt saui y ginyos, per ço com era stat *cossari* gran temps.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

CORSO, no com a natural de la illa de Còrcega, sino com a treball o afer de cossaris. **Cós.**

En la jornada de 26 de Septembre de 1627 del Diet. Mun., se dóna compte de l'arribada d'uns bergantins y fragatas que «venien de *cos* de les parts de Alger».

CORTADOR. Máquina de tallar y encunyar. **Volant.**

CORTAPLUMAS. **Trempaplomas.**

CORTE. **Tall** d'una pessa de roba o d'altre objecte qualsevol. ‖ **Roba** per una pessa de vestir o d'altre us. ‖ **Tall** d'eyna.

«E llur vestit
de fina llana,
seda pisana,
no vell, ans nou,
vendrel les mou
un *tall* novell.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

CORTES DE MANGA (FER). **Fer botifarra** a algú.

COSTAS. **Despesas.**

COSTURA. **Roba que's cus.** ‖ Lloch hont s'

apren de lletra y de cusir. **Custura**. | L'entornat que's fa en un cusit. **Custura**.

«La mare de Déu.
quan era xiqueta
anava á *custura*
á pendre de lletra.»

(Cant popular.)

«E aquella fou la gonella que diu sent Johan que era sens *custura* e sobre aquella gitaren sorts los cavallers gentils lo dia de la sua santa passio: per tal com ells eren .iiii. e les vestedures de Jesu Crist eren .v.. e presne cascun una e romas aquella a partir. e com no havia *custura* dixeren que no la tallasen. mes quey gitasen sorts de qui seria.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

COTURNO. **Coturn**.

«Errant deesa que *cothurn* instable
las mudansas del temps causas tot-hora.
de las glorias del mon distribuidora,
cruel á doctes y á ignorants afable.»

(Lo canonge Joseph Blanch.)

COTXINO. Lo qui no es nèt. **Porch. brut. llort**.

COTZE. **Colze**.

COYUNDA. **Conjugui**.

«... que cobrassen nos qui erem lur senyor natural. que noy hauia pus fiyl de nostre pare de leyal *conjugui*...»

(Jaume primer. Crónica.)

CRAGOL. **Caragol**.

Vejas CARGOL.

CREMALLERA. Terme de mecánica. **Cadell**.

CREMELL de glaç. **Caramell** ne diu lo poble que

[CRIMEN.

parla bè y aixi 's troba en lo Vocabularius de Nebrija editat per Fra G. Busa.

CRIMEN. **Crim**.

«... y lo dit Algutzir puga capturar, no sols en *crim* fragrant...»

(Constitutions de Cathalunya.)

CRIMINAL. **Criminós**.

«En est die lo Sor. governador envia a demanar als Sors. consellers que li traguessen Juhi de promens perque tenia certs *criminosos* que volia li judicassen...»

(Diet. Mun. 16 de Desembre de 1615.)

CRIN (LO). **Crina** hem sentit dir a algú, y «*crines* per cabells» llegim en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

CRISÓSTOMO. Nom de Sant. **Crisóstom**.

«E diu sanct *Crisostom* que en aquesta aytal ciutat es rey lenteniment, e regina la volentat, e thesaurer la consciencia, e cap dels cauallers lo franch arbitre...»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat de regiment de princeps.)

«Perque segons sanct *Crisostom*: la esperança es la anchora de nostra salut: fonament de nostra vida: senyal e guia del cami per lo qual van al cel.»

(Tractat de be morir estampat a Valencia l'any 1497.)

CRISTALL. **Crestall**.

CRISTALLÍ. **Crestallí**.

Vejas l'exemple que hi ha en l'article SAFREIG.

CRISTO. **Crist**.

«Bell fill, dix Blanquerna, tot en axi com

Deu fill exalça la humanitat de *Christ* en la major granea que poch en ço que la feu esser una persona ab si mateix, en axi la humanitat de *Christ* se volch humiliar a la major poquea a la qual se poch humiliar.»

(Ramon Lull. Libre de les maravelles del mon.)

CROIXET. **Travall de ganxet.**

CRUCIFIJO. **Crucifix. Sant Crist.**

«Ipolit, vols que anem a la posada e prengam tota aquella gent darmes, e ab aygua beneyta e vn *crucifix* que tornem a veure aço que es, car no pot esser que aço no sia qualque gran fet com aci en aquest art son venguts?»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CRUELDAT. **Crudelitat, crudeltat.**

«¿Quina es la raho quet mou que tu vulles excercir gracies de pietat en vers aquest nostre publich enemich qui ab tanta *crudelitat* en sola confiança de sa virtud e de les armes ha fet son poder de darme la mort?»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

CRUELTAT. Vejas CRUELDAT.

CRUSAT. **Encreuhat. entravessat.** ‖ Lo qui es condecorat ab alguna creu. **Creuhat.** ‖ Lo qui anava a las creuhadas. **Creuhat.**

CRUSATS (BRASSOS). **Brassos en creu. brassos plegats.**

«E vos aquell que pus prest la vida que la mort honesta elegint, ficas los genolls en la alta popa de la nau dauant mi ab los *braços en creu* reten lesperit de la honor...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

La segona forma es popular.

[CRUSOS.

CRUSOS. Plural del nom cru. **Crus**.

CRUSE. **Travessera. al travessar.... allá hont travessa...**

CUA. **Qua, coa**.

Las duas formas son corrrents avuy dia en diversas localitats.

«Pensi que avans á Lisboa
que á Roma isquera lo sol,
y de peix veure un estol
volant per l'ayre ab la *coa*:
solcar de las naus la proa
lo mes fragòs Pirineu:
y la enganyosa guineu
regalar á las gallinas,
que unas promesas tan finas
deixasen d'estar en peu.»

(Francesch Vicens Garcia.)

CUADERN. **Qüern**.

Cuern. se troba en lo Vocabularius de Nebrija, publicat per Fra G. Busa y en molts documents de diversas centurias.

CUAN. Adverbi de temps. **Quan**.

CUARTETA. Vejas QUARTETA.

CUARTETO. Vejas QUARTETO.

CUARTILLAS. Vejas QUARTILLAS.

CUBETA DE FOTOGRAF. Per l'analogia que té dit objecte ab lo caixonet que, ple de serraduras, feya d'escupidora, lo que serveix a las dònas pél sabó, y altras eynas quadradas y planeras destinadas a tenir alguna cosa en remull, creyem que, com tots los expressats ormeigs, hauria d'anomenarse **pastereta**.

[CUENCA.

CUENCA. Nom geográfich. **Conca**.

«*Conca*, ciutat de Castella», se troba en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

CUENTA (A LA). **A la trassa, segons sembla, per lo vist**.

CUENTAS. **Comptes**.

CUENTAS (EN RESUMIDAS). **Comptat y debatut**.

CUENTO. En lo sentit de narració entretinguda de cosa succehida ó imaginaria.

Racompte, los antichs escrivian; mes haventse convertit ab lo transcurs del temps, lo mateix en lo escrit que parlant, lo verb *racomptar* en *contar*, per tal rahó y a fi de no confondre la idea que aquell expressa ab las de quantitat y de títol nobiliari, qu'enclouhen los vocables «compte» y «comte», apar que fóra del cas dir, com en francès, **conte**. Com a narració de cosa no versemblant, **Rondalla**.

CUESTACIÓ. **Acapte, aplega**. *Acapte* es del genre masculí, encar qu'en nostre temps la majoria 'l fassa femení.

CULATA d'arma de foch. **Culassa**.

«Inmediatament apres de hauer disparat, deixará caurer la **culaça** del arcabus á la part esquerra...»

(Domingo de Moradell, Preludis Militars.)

CULEBRA. **Serp**.

Vejas l'article ENVENENAT, hont se troba la paraula *serp*.

[CULGAT (SANT).

CULGAT (SANT). **Sant Cugat**.

CULTIU. **Conreu**.

CULTIVAR. **Colre**, **conrear**.

«... ne hom ne fembra james portas res daur ne argent ne pedres precioses; ne haguessen res de mètall a lur servey sino olles, armes o arreus de *colre* la terra, e martells, tesores e agulles.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat de regiment de princeps.)

CUMPLIR lo promès. Sens que deixe de ser catalana aquesta expressió, resulta mes castís **atenir** o **tenir**.

CUNETA. **Regarot**.

CUNYA. **Falca**, **tascó**.

CURANDERO. **Metje de secá**.

CURENYA. **Cep** o **encep**.

«Item un *cep* de bombarda grossa.»

(Segle xv. Inventari de la botiga de la Dressana. Notularum 5é., fol. 1 girat. Arx. Mun.)

«Primo nou bombardes de coura entre migenceres e petites ab vuyt mascles de coure *ensepades*.»

(Ib. fol. 2.)

«Primo la bombarda de Sta. Eulalia *encepada* ab son mascle.»

(Inventari de la botiga de la Figuera. En lo mateix Notularum 5é., fol. 2 girat.)

Vejas CAIXA DE FUSELL.

CURIÓS, CURIOSA. En lo sentit d'esser neta una persona. **Curós**, **curosa**, paraulas que tenen mes extesa accepció de la que avuy en general se'ls dóna.

[CURTIDOR,

«Del ayre viu,
vetlant se diu
grua, gall, oca,
curosa lloca
cadella amiga,
sirgant formiga.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

CURTIDOR. **Blanquer**.

CURTIR. **Adobar**.

«Item que tot blanquer | aluder e pergaminer qui comprara | o comprar fara dins la..... Ciutat | o suburbi de aquella | alguna sort de cuyram de lana | de molto | o de ovella | que aquella no gos *adobar* | ne fer *adobar* | ans aquella haia e sia tengut denunciar.....»

(Arx. Mun. Papers referents a la confraria dels assahonadors, any 1442.)

CURTITS. **Pells adobadas**.

CUSTODIAT. **Custodit**.

«En quant al primer cap de la propositio contenint lo posar en bona forma lo arxiu per tenirse *custodits* los Priuilegis, dietaris, mans de deliberaciones y demes papers» etc.

(Arx. Mun. Deliberacions. Concell de Cent del 20 d' Agost de 1644.)

CUTXARON. **Llossa**.

CUTXILLA. Fullas de tall usadas en diferents rams d' industria. **Tallant, coltell, ganiveta** o **tisora**.

CUTXILLO. D'encavallada. **Cavall**.

CUYDADO (TENIR o POSAR). **Tenir compte, tenir** y **posar esment** o **cura**.

«Jovent, hajau bona *cura*
Del amor quan lo tindreu,
Que jo us jur que la ventura
No l'haureu quan la volreu.»

(Pere Serafí.)

[Ç.

Ç

Ç. No es catalá anomenar aquesta lletra per CEDILLA. **Cé trencada**.

CH

CH. Aquesta lletra no's diu CÉ ATXE, sino CÉ HACH y té en catalá la mateixa válua qu'en llatí, ço es la de C forta, com en «charitas», «chorus».

Cometen, donchs, barbrisme los quins la pronuncian com CH castellana.

D

DÁDIVA. **Dó.** | **Present.**

Us de la primera accepció. Ramon Lull, Obras rimadas.

DÁMASSO. Nom de Sant. **Damás.**

DARDO. **Dart.**

«Apres feu vot altre caualler, e vota que si lo Rey exia en terra de acostarse tant a la muralla de la ciutat, que posaria un *dart* dins la ciutat.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DARÍO. Nom d'home. **Darhi** o **Dari.**

«Com..... (Alexandre) degues pendre per medicina un abeuratge a ell aparellat per Phelip metge seu, rebe les letres de Perminio en les quals lamonestaua que Phelip metge, corromput ab molts diners per *Darhi* enemich seu li hauia promes quel faria morir...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DE. Hi ha personas qu'en certas locucions usan

[DEAN.

malament la preposició DE, dient, per exemple: «Dar, o donar, DE punyaladas, bastonadas», etc. Això, qu'en castellá está mólt bé, en catatalá es evident barbrisme, donchs lo DE hi sobra.

DEAN. **Degá**.

Copiem lo següent text, a pesar d'esser mal girbat en una barreja de catalá y castellá, tant per lo que aqui serveix de prova com perque dóna compte de la existencia d'un llibre interessant per la figura de que tracta, llibre que no's troba avuy hont hauria d'esser. Diu aixis la nota:

«En aquest die de parte del Reverendo Padre Hieronymo Sanchez Deleçaraço DEAN de de Taraçona fué dada una carta sua missiva dirigida als magnifichs senyors concellers de Barcelona dada en Taraçona a venytesiete de dezembre propassat ab un libre compost per lo dit *dega* impres ab privilegi Real despaxat en lo supremo concell de Arago juntament ab un memorial apart que tot es en abono y alabansas y justificatio de la doctrina de Ramon Lull que fou segons en dita obra diu fill de aquesta ciutat. Lo titol del libre es desta manera: GENERALIS ET ADMIRABILIS METHODUS AD OMNES SCIENTIAS FACILIUS ET CITUÍS AD DICENDAS.

(Diet. Mun. 8 d'Abril de 1614.)

«Vet lo *degá*:
be pròp sab Deu qu'entorn me va
dels anys ha tres.»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

DEBADAS. Paraula que significa «en va»; pero hi ha escriptors qu'erradament la usan per **devegadas**.

[DEBER.

«... si nostre senyor Deu no edifica la casa o la ciutat quand se edifica, trametent hi la sua gracia e donant li bona prosperitat, *debades* se treballen aquells qui la edifiquen, car tot son be de Deu ha de venir.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

DEBER. **Deute, obligació.**

DÈBIL. **Feble. flach.**

«La mare mig morta | los vostres deixebles
tant sols la deixaren | fogint del perill
la qual de la fe | mirantlos tan *febles*
al mon fou spill
per hon cobran lum | de vos son car fill.»

(Mossen Johan Scrivá.)

DEBILITAR. **Afeblir. afrevolir.**

DECANO. **Degá.**

Vejas l'article DEAN.

DECAPITAR. **Escapsar. llevar lo cap.**

DECAURE. Quan no s'usa en lo ver sentit, qu'es «anar a menys». **Recaure.**

DECEPCIÓ (SUFRIR o EXPERIMENTAR UNA). **Esser decebut.** Del verb *decebre* (enganyar.) Us. Labernia.

«Dins poch temps he coneguda
Senyora la vostra amor,
Puix vos sou desconeguda
Ab engan y desamor:
Ya mes haguera cregut
Lo que jo veig qu'es de veres.
Puix que m'haveu *decebut*
Ab vostres falses maneres.»

(Pere Serafí.)

DEDICATORIA. Se diria millor **endressa**, com se troba en las poesias y llibres dels bons temps.

[DEFINICIÓ.

DEFINICIÓ. **Difiniment**.

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

DELANTERA. **Davantera** o **devantera**.

Ramon Lull en sas Obras rimadas escriu *deventera*.

«... é encontinent quels nobles e los cavallers qui eren en la *devantera* se cuytassen, e que ell los seguiria ab la reguarda.»

(Crónica del Rey Pere 'l Cerimoniós.)

DELEYTAR. **Adelitar**, **delitar**.

«Per los .v. senys corporals es significat que angel bo es cosa que se *adelita* en membrar, conexer e amar Deu, e angel maligne es ço ques turmenta membrar, conexer e desamar Deu.»

(Ramon Lull. Felix de las maravellas del mon.)

«Alguna part e molta es trobada
De gran *delit* en la pensa del trist,
E si les gents ab gran dolor m'han vist
De gran *delit* m'arma fou companyada.
Quan simplement amor ab mi habita
Tal *delit* sent que non cuyt ser al mon,
E com sos fets vull veurer de pregon,
Mescladament ab dolor me *delita*.

(Ausiàs March.)

DELEYTE. **Delit**.

Vejas l'article ARBOLAT, hont hi ha un exemple que fineix ab la paraula *delitós*.

«... altre *delit* amor ab si no porta sino sperança de benaventurada fi.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DELIBERACIÓ. **Desliberaciò**.

DELIBERAR. **Desliberar**.

«... y lo Emperador vehentse molt vell *deslibera* de coronar sa filla, y aixi ajustá Corts.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

[DELICADESA.

DELICADESA. En sentit material. **Delicadura**, **delicament**.

«Deya aquell gran astrolech Missael, que *delicadura* no es sino cadena que te lom pres e ligat que no puxa fer ço que deu, ne vulla ço que deu voler. Car si per lo mati se vol leuar, nou lexa fer lo *delicament*, dient que fa ayre, o fret, o que ha poch dormit, o que vol sentir lo plaer del lit per una gran peça», etc.

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

DEMPRÉS. } **Després**.
DEMPUÉS. }

DEMUDAT. **Tresmudat**, **traspostat**.

«... vn tal Barthomeu Spasa ab la cara *tresmudada* y alterada per la qual se amostraue que aportaue mala intencio...»

(Pere Joan Comes. Llibre de coses asanyalades.)

DENS } **Espès**.
DENSO }

DEPOSAR en judici. **Declarar**. || **Deposar** una actitud. **Deixar**.

DERRAMAMENT. **Escampament**. **devessall**.

«Jo en loch de la alta majestad del senyor Emperador dich a les senyories vostres que a mi no par per via neguna que sia util negu donar treues en aquella mala generacio: e per lo gran *scampament* de sanch que de ells haueu fet ab animo sforçat de cauallers virtuosos demanen la pau o treua de .vj. mesos.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DERRAMAR. **Vessar**. **escampar**.

«... james la mia anima no haura repos fins a tant que la mia ma dreta sangonosa e cruel haya fet morir aquells que malament *scampa-*

ren la sanch de aquell glorios e strenu caualler...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DERRIBAR. Quan se tracta d'edificis. **Enderrocar**. ‖ En general. **Tirar a terra**.

«... que sien *enderrocades* les barracas dels pescados...»

(Diet. Mun. 27 Abril de 1615.)

«... los senyors concellers tenian manat *enderrocar* un forn qui tenia un forner del carrer dels Codols...»

(Diet. Mun. 28 Novembre de 1613.)

La segona accepció es general en lo llenguatge parlat.

DERROTA. **Desfeta**.

DESABROTXAR. **Desembotonar**. **descordar**.

«Gedegulfo dix a sa muller: Metets lo bras en aquella font, e si nous cremats, ladonchs jo creure que vos deyts veritat. E tentost ella se *desembotona* la manega de un bras, e mes lo bras dins la font...»

(Recull de Eximplis.)

DESACREDITAR. **Descreditar**.

DESAFIO. **Desafiament**.

Desafiament se troba en Ramon Muntaner.

DESAHOGO. **Desembrás**. **Desfogament**.

DESAMPARO. **Abandó**.

Us. Joan de Resa.

DESARRAYGAR. **Desraelar**. **desarrelar**.

«Diligentment, donchs, es menester *desraelar* la avaricia dels cors dels homes, pera arrancar de ells tots los pecats, etc.»

(Llibre dels drets y tributs de la Generalitat de Cathalunya.)

[DESARROLLARSE.

Desarrelat es d'us corrent en la llengua parlada.

DESARROLLARSE. **Creixe, pendre ufana, fer-se, extendres**, segons de que's tracta.

DESATINO. **Disbarat, despropòsit**.

DESBASTAR. **Esboscassar, escalabornar**.

Se diu generalment *escalaborn* a tota pessa disposada en gros per donarli la forma definitiva que ha de tenir.

DESCABELLAT. **Esgavellat, Desballestat**.

DESCARNAT. **Desencarnat**.

«Him desperti.
Obrint los ulls viu prop de mi
un hom ferest
molt alt e de terrible gest,
desfigurat,
negre e tot *desencarnat*.»

(Romiatge del Venturós Pelegrí.)

DESCARO. **Descarament**.

En la dietari municipal de Barcelona, jornada de 8 de Janer de 1614, se dóna compte d'una carta del Rey, queixantse de que dias enrera haguessen eixit uns homes prop dels Hostalets a robar «la moneda de sa Magt. («los ciento y ochenta mil ducados») ab tan gran *descarament...*»

DESCIFRAR. **Desxifrar**.

DESDE (DE). Quan enclou idea de punt de partida de temps. **D'ensá**.

DESEMPRÉS. }
DESEMPUÉS. } **Després**.

[DESENEMICH.

DESENEMICH. Lo qui 'ns vol mal. **Desamich, enemich, inimich.** | Bocinet de pell aixecada prop de las unglas de la má. **Desamich, enemich, repeló.**

DESENFRENAT. **Desfrenat**, se llegeix en la Sentencia arbitral de Guadalupe.

DESENGRASSAR. **Desgreixar.**

DESENROTLLO. **Creixensa, ufana, extesa**, segons de lo que's tracta.

DESESPERACIÓ. } **Desesperament, desesper.**
DESESPERO.

DESESTERO. **Traure las estoras, desestoramen**t.

DESETXO. Com a nom. **Rebuig, deixa, deixalla.**

DESGANYITARSE. **Esgargamellarse.**

DESHEREDAR. **Desheretar.**

DESHONESTITAT. **Deshonestat**, diu lo Vocabularius de Nebrija arreglat per Fra G. Busa.

DESINVOLT (HOME o DÒNA). **Desembarassat.**

DESINVOLTURA. **Desembrás.**

DESLEAL. **Deslleyal.**

Vejas DESLEALTAT.

DESLEALTAT. **Desleyaltat** o **deslleyaltat.**

«Defallí caritat, *leyaltat*, justicia e veritat en lo mon: comença enamistat, *desleyaltat*, injuria e falsetat, e per ayço fo error e torbament en

[DESLEHIT.

lo poble de Deu. qui era creat perço que Deus sia amat. conegut, honrat. servit e temut per home.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

DESLEHIT. **Deixatat**.

DESLINDAR. **Desllindar**. Del nom *llinda* y de *llindar*. nom y verb.

DESLÍS (CAURE EN UN). **Caure en una baixesa**.

DESLUMBRADOR. } **Enlluhernador**. ‖ Estil fa-
DESLUMBRANT. } miliar. **Llampant**.

DESLUMBRAR. **Enlluhernar**.

DESMEDIT. **Desmesurat**.

DESMENTEIX. **Desment**.

Vejas l'exemple del article AGÜERO. hont se troba la paraula *desment*.

DESMONT. **Desmunt**.

DESMORONAT. **Esllabissat**.

DESNÚ. **Nu. nuú**.

«Al mon ve en lo temps mes cru,
Y quant lo fret se sent mes:
Ve de nit; y sent com es
Lo mes rich rey, ve tot *nu*.»

(Doctor Ignasi Ferreras.)

DESOLLAR. **Escorxar**.

«Lo fill de Ciro rey de Persia quant fou rey troba e sabe que un jutge hauia jutjat contra dret. e per ço lo feu *scorxar*. e de la dita pell feu fer una cuberta de cadira. en la qual seyla

[DESPARRAMAR.

sigueren los juges que apres vengueren: per tal que veent ells la dita pell los recordas de no jutjar injustament.»

(Recull de Eximpis.)

DESPARRAMAR. **Esbarriar.**

DESPEDIDA. **Comiat.**

«Les dones de honor de la ciutat sabent que lo Comte deuia partir, anaren totes al castell per pendre son *comiat*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DESPEDIR. **Comiar. donar comiat.**

DESPEDIRSE. **Pendre comiat.**

«Ab tant lo comte *pres comiat* de sa muler e de ses gens e recolirense en les naus e feren vela a Hungria be armats e arreats.»

(Historia del Rey d'Hungria.)

«Lom que viu enamorat
mil voltes *pren comiat*.
. . . . . .
Tant vol la sua senyora
que nit y dia la adora
y vn any li pareix vn hora
lo temps que en ella ha passat:
lo qui viu enamorat
mil voltes *pren comiat*.»

(Cancionero llamado Flor de Enamorados.)

DESPEGAR. Dir que alguna cosa 's DESPEGA. **No fa. no diu. no escau. no lliga.**

DESPEJAR lo carrer o un altre lloch. **Desembrassar, desocupar.**

DESPEJARSE 'l cap o las potencias. **Aclarirse. asserenarse.**

DESPEJAT. **Aixerit. | Desembrassat. || Desvergonyit.**

[DESPEJO.

DESPEJO. **Serenitat.** | **Desvergonyiment.**

DESPERDICI. **Rebuig, refús, repusalla** o **refusalla.** || **Desferra.**

DESPIDO. **Comiat.**

DESPIDO (DONAR). **Donar comiat.**

Vejas DESPEDIR y DESPEDIRSE.

DESPRECI. **Menspreu.**

DESPRECIAR. **Menysprear, avilanir, avilir, aviltar.**

DESPRECIO. Com a nom. **Menspreu.** || Com a verb. **Menyspree** o **menyspreo.**

DESPRENDIMENT DE TERRAS. **Solsida, ensolsiada.**

« . . . . . .
lo cel troná
e llampegá
movent grans vents,
tremolaments
feren les terres,
dels monts e serres
roques caygueren,
en si's romperen;
foren perides,
foren *solsides*
moltes montanyes.»

(Jaume Roig. Libre de les Doneş.)

La segona forma, es corrent en nostre poble.

DESPRENSES. **Després.**

DESPROVIST. **Desprovehit.**

DESPUÉS. **Després, aprés.**

DESQUARTISAR. **Esquarterar.**

[DESTAJO (A),

«E lo derrer offici quels mostran es de carnicers, perque sauehen a *esquarterar* la carn, e no hajan temor a menjar la sanch, e ab tal offici tornan cruels, e com son en les armes e poden pendre los chrestians quels *esquarteren*...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DESTAJO (A). **A la escarada, a preu fet.**

«... no gosen ne puxen pendre a *scarada* o *preu fet* res qui toc al offici... de calaffat.» etc.

(Privilegi atorgat al calafats de Barcelona per Felip III. 1599.)

DESTERNILLARSE DE RIURE. **Reventarse, desteixirse o morirse de riure.**

DESTERRO. **Exil, desterrament.**

Desterrament se troba en lo Vocabularius de Nebrija arreglat per Fra G. Busa.

DESTINO. **Destinació.**

DESTORNILLADOR. **Collador, descaragolador.**

DESTORNILLAT. **Descaragolat.**

DESTORNILLAT (CAP). **Cap desballestat, cap de trons. ‖ Cap de pardalets.**

DESTRUCTOR. **Destruhidor.**

«Tu, enganador de nostre sanct profeta Maphomet, *destrohidor* dels nostres tresors, malmetedor de la noble gent pagana.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

DETALL (COMPRAR o VENDRE AL). **A la menuda.**

DETENTOR. **Detenidor.**

«... manant a tots e sengles *detenidors* o deu-

[DETERMINACIÓ.

tors, o altres qualsevol persones que dels dits bens (dels converses e juheus) deutes e censces...»

(Arxiu de la Gobernació del Regne de Mallorca. Any 1392.)

DETERMINACIÓ. **Determini**.

DETERMINAR. **Determenar**.

«Ladonchs mon adversari volgue replicar. E la Verge Maria manantli que no parlas, dix: «La questio que aci s mena sobrel fet del cisma ya es *determenada*. Mas no s pot axi publicar a present.»

(Bernat Metge. Sompni.)

Ramon Lull. Obras Rimadas.

DETRÁS. Encara que's troba en Ramon Lull y altres autors antichs, apar mes catalá **darrera**.

«Tant bo es en Pere
com aquell que li va *darrera*.»

(Aforisme popular.)

«Apres la anima respos—Senyor si aquests diables me van *derrera* pendreme e portarme al infern.»

(Historia del Cavaller Tuglat.)

DETURADERO. **Aturall**, **deturall**, **aturador**, **deturador**.

DEUTA (LA). **Lo deute**.

DEVENGAR. **Reportar**, **aportar**.

DEVOLUCIÓ. **Restitució**.

DIABLURA. **Endiabladura**, **endiastradura**.

DIÁCONO. **Diaca**.

DIA DE TREBALL. **Dia de feyna**, **dia feyner**.

DIA FESTIU. **Dia de festa**.

[DIFERENCIAR.

DIFERENCIAR. **Diferenciejar**.

Us. Ramon Lull, Obras Rimadas.

DIGERIR. **Pahir**.

DILACIÓ. **Allongament**, **allargas**.

DILLUMS. **Dilluns**.

DINAMITRA. **Dinamita**.

DINER COMPTANT (EN). **En comptants**.

DIONISSIO. Nom d'home. **Dionis**.

«Recompta Guillem, famos historial que fonch monge de sanct *Dionis* de Paris.» etc.

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

«. . . . . .
grechs inventors,
mestres de Athenes,
gran Origenes,
ni *Dionis*,
tants de Paris
theolechs grans...»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

DIOSSA. **Deixesa**, **deesa**.

Us de la prmera forma. Ramon Lull, Obras rimadas.

«De set justats
vius batejats
may pus n'haguè,
recorreguè
á la metjesa,
com á *deesa*
cert la tenien
les que hi venien.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

DIPUTACIÓ. **Deputació**.

DISFRASSAR. **Disfressar**.

DISFRUTAR. **Fruhir. johir. gaudir. gaudirse.** y. també. **alegrarse** en accepció de profit.

«Flavio Iosepho en lo prohemi de les antiquitats Iudayques..... diu esser statuhit per Deu omnipotent. que los qui exerceixen los iudicis segons les leys. y aquellas sanctissimament colen y observan. tindran lloch destinat en lo cel. *fruyran* eternament de la benauenturança.»

(Lluis de Peguera. Práctica de celebrar Cortes.)

DISLOCAR. **Desllogar. traure de lloch. Desllorigar.** tractantse dels junts dels òssos.

«... que com ell obrant en la obra de la dita Ciutat ço es en la rambla sia caygut e sage *deslogada* la anqua...»

(Arx. Mun.—Reg. de «Provisions y comissions». anys 1441 á 1446. fol. 146 girat.)

DISOLUCIÓ. **Disolviment.**

«La terra es secha de sa natura. e laygua es freda de sa natura. e sus alt en lo *dissoluiment* de les nus. hont se engendra la pluja». etc.

(Ramon Lull. Felix de las maravelles del mon.)

DISPARAR. **Desparar.**

DISPENDI. **Despès. despesa.**

«Segons lo guany, fes lo *despès*.
Almoyner sies y cortès,
tot ab mesura.»

(Fra Entelm Turmeda.)

«*Despesa* de dines». diu lo Vocabularius publicat per Fra G. Busa.

DISSIMULO. **Dissimulació.**

«Lo fals amich ab fenta *dissimulació* aporta plant en lloch de consell.»

(En Pay. Doctrina Moral.)

[DIT.

DIT. Lo mólt usar aquest particip fent referencia a personas o cosas ja expressadas, sol esser indici d'escriure catalá en castellá. Recordes que podèm dir, per exemple, **eix**, **est**, **aqueix**, **aquest**, **aquell**, **lo tal**, **l'esmentat**, y que fins **lo dit**, precehint l'article, fa millor efecte.

DITXO. **Aforisme**, **máxima**, **dita**, **dit**.

«Senyor, si nous torna en anuig, digui yo, gran plaer hauria que dels *dits* dels juheus haguessem assats a present, e que procehissets al *dits* del Christians, segons quem haveu promes.»

(Bernat Metge, Sompni.)

«Nos, vehent que nostre Senyor havia en tan poca reputació la gloria mundanal, ne saviam de quens parlassem; sino que estants en aquest pensament venchnos entre mans un *dit* dun sant doctor solemne», etc.

(Arenga del Rey Martí, 1400.)

DITXO M'HAN DITXO (PER). **Per sentir dir**.

DIVERSIÓ. **Divertiment**.

DIVINO. **Diví**, **divinal**.

DIVISIÓ. En sentit de falla d'avinensa. **Divís**, **discordia**.

Véjanse 'ls exemples dels articles CENYIDOR y CISANYA hont se troba la paraula DIVÍS.

DOBLADURA. **Doblech**.

DOBLÉS. **Baratería**, **barat**, **falsesa**.

Ús de las primeras formas. Ramon Lull, Obras Rimadas y Libre de Cavayleria.—De la darrera, Popular.

DOLENCIA. **Dolensa**.

[DOLORES.

DOLORES. Una de las advocacions ab que's venera a la Mare de Déu y s'aplica com a nom de fonts. **Dolors**.

DOLSURA. **Dolçor**.

DOMAR. **Dompdar**, **domptar**, **ajovar**.

Dompdar se troba en lo poble de la provincia de Barcelona, *domptar* en Ausias March y *ajovar* per tota Catalunya.

DOMÈSTICH (LLADRE). **Lladre de casa**.

En lo Diet. Mun., jornada de 28 de Maig de ....., se dòna compte d'un juhi de prohomens en que, entre altres, fou condemnat un home «a sinch anys de galera y donats cent assots per *ladre de casa*».

DONYA. Tractament introduhit del castellá y modificat en nostre idioma. **Dòna**.

DORAR. **Daurar**.

DORMILÓN. **Dormilèch**, **dormilega**.

«Peresa fa l'hom *dormilech*, e sa anima molt famejará.»

(Fra Francesch Eximenis.)

DORMITORI. Lloch hont se dorm. **Dormidor**.

«Lo qui presideix al *dormidor* ha de fer senyal pera posarse al llit», etc.

(Llibre de costums de Vall de Hebron. Manuscrit de 1732.)

DORSO. **Dors**, **esquena**.

Us de la primera forma. Ramon Lull, Obras rimadas.—De la segona. Popular.

DÒS. **Donchs**.

DÓS. Usat com a plural femení. **Duas**.

DRAGÓ. Quan no's diu pera expressar l'animaló

[DRAP.

semblant á la sargantana, sino'l monstre faulós de la tradició. **Drach**.

«Com lo *drach* senti la veu del home isque ab molt gran brogit.»

(Martí Joan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

«Per cert, madó Cuca-fera,
que haveu fet un bell jornal,
cartas ne podeu escriure
á vostre parent lo *drach*.»

(Francesch Vicens Garcia.)

DRAP. Es castellanisme lo reduhir aquesta paraula a las solas accepcions de bocins de teixit vell, en general, y de roba nova de cánem o lli, per quant en los bons temps del nostre idioma s'aplicava indistintament a tota sort de teixits, vells o nous, de qualsevol materia fibrosa.

DRET E IGUAL (ESSER). **Esser adret e igual**.

«E la contesa sa mare (del Comte de Provença) ere male done e sens misericordia e respos axi—¿e que farem nos de fembra que sia esmonyonada?—Madona—dix lo conte—major merce farets en aquesta que an altre qui fos *adreta*.»

(Historia del Rey d'Hungria.)

DUELA. Cada una de las costellas que forman la bota: l'escalaborn de roure, castanyer, etc. per fer aquesta pessa. **Doga, dogarela, deuga**.

«Item per un roure que compri per fer *dogues* de bota .viij. sous.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre.)

DUENYO. **Senyor, mestre, proprietari**.

La expressió corrent «passarse *mestre*» d'alguna cosa, vol dir que's considera dret propri per ferla, dirla, dónarla, etc.

[DUGAS.

DUGAS. **Duas**.

DULCES. Adjectiu castellá qu'expressa la qualitat de dolçor y que mólts catalans usan per anomenar los produhits de confiteria. **Dolços**.

DULSAYNA. **Dolçayna**.

DULSURA. **Dolçor**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

«Ave María»
diuli tot dia,
«e de Deu mare»
ab que't repare
com a padrina.
«Salve Regina
dolçor de vida
sovint la crida.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

DURACIÓ. **Durada**.

DURADERO. **Durador. de durada. que durará**. segons los cassos.

En lo llibre de ordinacions y constitucions de la Confraria de Sant Antoni de Padua, fundada en lo convent de Sant Francesch de Barcelona, estampat en 1735, al parlar del qui porta la bandera, se diu que'l tal ofici «sols sia *durador* un any».

E

E com a conjunció.

Vejas l'article Y.

É. Quan per si sola forma la conjunció que per eufonia substituheix algunas vegadas a la «y», sol accentuarse; pero, com en los millors temps no's feya ni hi ha cap motiu, ni hem de seguir la rutina de cap altre idioma, escrivim, sens accentuar la **e**.

ÉBRIO. **Ubriach. Embriach.**

«La taverna es temple glorificat per los *embriachs*, e gola es antecedent de lutxuria.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

ECLIPSE. **Eclipsi.**

«E ha feytes les taules seguents ab les quals facilment e leugera se poden saber e hauer tots los vers mouiments dels corsos celestials e los *eclipsis*...»

(Pere IV d'Aragó. Prolech del Tractat d'Astrologia de Pere Gilbert, Dalmau Planas y Jacob Corsuno.)

[EFERVESCENCIA.

EFERVESCENCIA. **Bullida**.

EGIPCI y EGIPCIO. **Egipciá**.

«Dix Ruben lo germa major qui havia gran pietat de Josep e lo volia desliurar de mort: barons, no ensutzem nostres mans en la sanch de nostron frare. Mas veus *egipcians* qui passen per aquell cami, venamlo a ells.»

(Mossen Guillen Serra. Genesi de Scriptura.)

«Per adalil
pren Moysés,
no't recort res
de les carns cuytes,
cogombres, fruytes,
figues, magranes
egypcianes.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

EIX usat en lloch d'**est**.

Vejas lo que's diu en l'article AQUEST.

EJE. Com a pessa de fusta o de metall que passa pel centre d'un'altre pessa que roda e hi está clavada. **Arbre**. | Quan es petit. **Pern. piu**. | Quan es mólt llarch. **Embarrat**. | De carruatge. **Fusell**. | Com a ratlla imaginaria que parteix pél mig un carrer, camí, etc. **Centre. mig. bell mig**.

EL. En catalá es nom de la lletra L y may ha sigut l'article **lo**.

ELABORAR. **Llavorar**.

ELECTO. **Elet, elegit**.

Ramon Lull. Obras rimadas.

«En est dia los Sors, consellers reberen carta del nou *elet* bisbe de Barcelona.»

Diet Mun Dimars 19 de Juny de 1612.

[ELEFANT.

ELEFANT. **Aurifany**, **orifany**.

«Al *aurifany*, e al senglar, e al boch, e al molto, e a les altres besties que viuhen de erba, aparech bo ço que deya Na Renart...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

«... ordena molt gran carruatge, e molt gran multitud de caualls, e *orifanys* per portar vitualles, tendes e artelleries, e totes coses necesaries per al mester de la guerra.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

«... lo efecte de dits carros era publicar la justa: pasaren per lo carrer Ample . . . .
. . . . . .
los quals hu tiraven dues mules, lo altre dos leons, lo altre dos camells y lo altre dos *orifanys*...»

(Diet. Mun. 24 de Juny de 1699.)

ELEVACIÓ. **Alsaria**, **altesa**.

ELOGIO. **Elogi**, **alabansa**.

ELXE. Nom geográfich. **Elix**.

«Als amats nostres los vells Aliama e poble de la moreria de la vila *Delix*.»

(Arx. Mun. Letres closes de 1449 y 1450, fol. 93 girat.)

EMB. Vejas AMB.

EMBABIECAT. **Embadalit**, **enfavat**.

EMBADURNAR. **Embrutar**, **empastifar** o **empestifar**.

EMBALDOSAT. De pedras. **Enllosat**, **empedrat**. ‖ De rajols. **Enrajolat**.

«... trobas aont se vulla que per alli obren fonaments, un *enlosat* bellissim deu pams devall terra que mostra be que alló era lo sol del temple.»

(Mossen Cristófol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

EMBAUCAR. **Embabaucar**. **entabanar**. **engalipar**.

EMBELIMENT. **Abelliment**.

«... deliberaren los Sors. Concellers que fossen pagades per la anada de cort al Sor. Conceller trescentes liures per *abelliments* y als acompanyadors a quiscu altres trescentes per la primera mesada y per *abelliments*.»

(Diet. Mun. 11 d'Agost de 1617.)

EMBELLIR. **Abellir**.

Vejas l'article EMBELLIMENT.

Se troba *abellir* en las Obras rimadas de Ramon Lull.

EMBOBAT. **Embadalit**. **enfavat**.

EMBOSCADA. En l'accepció de substantiu. **Parany**.

EMBREAR. **Enquitranar**.

EMBRIAGAR. Encara qu'en las Obras rimadas de Lull se troba aquesta forma, sembla que sia mes característich **ubriacar**.

Vejas l'exemple del article ÉBRIO.

EMBUTIR. V. **Embutit**.

EMBUTIT. Botifarra, llangonissa, etc. **Trinxat**, donchs en la denominació catalana no's pren des del punt de vista de cosa ficada dins d'un' altra. || **Encrostat**. **encastat**. **taraix**. **taraixia**. || Tot lo que té relleu, qu'es prominent y fins lo inflat. **Embotit**, de la paraula *bot*. Exemple: la frase usual y corrent «inflat com un *bot*».

EMPAIG DEL VENTRELL. **Ventrellada**.

[EMPALAGAR.

EMPALAGAR. **Embafar**.

EMPALAGÓS. **Embafador**.

EMPALISSADA. **Cleda**. ‖ **Estacada**.

Cleda, usat avuy en terme general, se troba en la cronica de Jaume primer parlant d'una fortificació.

EMPAVESSAR. **Guarnir ab draps y banderas**.

EMPENYUT. Del verb empenye. **Empès**.

Us. Joan de Resa.

EMPERATRIS. **Emperadriu**. **emperatriu**. **emperadora**.

«Senyor, façam gracia la magestad vostra que com siam en lo palau de darme licencia que pugua anar a fer reuerencia a la senyora *Emperadriu* e a sa cara filla la senyora Infanta.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«¡Reyna, del Cel Emperadora,
Reyna del Cel!»

(Cant popular.)

«A tots altres sou afable.
y de mi sempre fugiu,
y amau mes veurel diable,
tan enfastig me teniu:
trist de mi no se perque
guardau Reyna *Emperadora*
no digau gentil senyora
daquest aygua no beure.»

(Cancionero llamado Flor de Enamorados.)

EMPLASTO. **Emplastre**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

«Una malla de mal, cinch sóus de *emplastre*.»

(Dita popular.)

[EMPLEAR,

EMPLEAR a una persona en alguna cosa. **Aplicar. destinar.** En lo sentit de procurarli manera de guanyarse la vida. **Ocupar. donar ocupació** o **feyna.** Quan no's tracta de personas, sino de cosas. **Aplicar. destinar. esmersar.**

«Si cinch talents
ó dos que tens
acomodats
ben *esmersats*
negociant
e ben obrant
redoblarás
e los retrás
multiplicats...»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«Encara es tengut lo senyor del leny al mariner de *smerçar* sos diners, com lo haura pagat, la on conexera lo senyor de la nau que faça afer...»

(Llibre del Consolat de Mar.)

EMPLEAT. Del Govern, de la Deputació, del Municipi, etc. **Oficial.**

EMPLEO. Com a cosa de treball, ja sia intelectual o corporal. **Ofici.** Com a aplicació de diners, talent, etc. **Esmers.**

«Los Srs. Concellers tots sis..... deliberan sien pagades o girades al Dr. en medicina Joseph Company aportant lo libre major de la administració de las carns de la present Ciutat sinch centes lliures pera convertirlas en gasto de menut de dit son *offici*.»

(Arx. Mun. Deliberacions de 1689.)

«A mes del dit tenen per *smersar* en la taula dels comuns deposits de Barcelona dos mil

nou centas sinquanta lliuras sis sous y vuyt que per no trobar *smersos* de conveniencia estan morts en dita taula.»

(Ibídem.)

La segona accepció es corrent en lo poble y alguna vegada també la primera.

EMPOTRAR. **Aparedar**.

EMPRENDEDOR. **Emprenedor**. **home d' empresa**.

EMPRÉSTIT. **Manlleuta**.

«... donant facultat a dits senyors Concellers y vuytena que sens refferiment en cas los aparegue conuenient pugan mudar la forma y modo de dita *manlleuta* segons los aparexera convenir conforme.» etc.

(Arx. Mun. Deliberacions del Concell de Cent del 12 d'Abril de 1644.)

EMPUNYADURA. **Mantí**, **pom**.

Se llegeix la paraula *mantí* en algun document d'espasers o de llancers que's troba en l'Arx. Mun. y altre document del mateix Arxiu. que porta data de 1711. diu esser «prohibit als mestras espasers..... lo pulir..... y netejar las creus de sabre. ni *mantins* eo guarnicions de espasas».

EN. no com a tractament. sinó com a preposició. Caldria que s'estudiàs mólt detingudament en las sevas relacions ab la partícula d'igual genre **a**. ja que **a** y **en**. en lo llenguatge escrit com en lo parlat. semblan confondres alguna vegada. prenent l'una a l'altra lo respectiu ofici. Aixi, en qualsevol escriptura 's llegeix: «En la ciutat de Barcelona. **a** 4 d'Agost»: mentres tot-

hom diu: «Estich **a** Barcelona». Los mariners diuhen: «Vaig **en** terra», «al saltar **en** terra». Potser la pronuncia de l' **a** átona y del **en**, confonentse, hajan portat cassos d'esta naturalesa. Convindria que's determinás bé—si no ab reglas fixas, ab un catálech d'expressions—quan ha d'usarse l'una o l'altra, a fi de no encorre may en castellanisme ni en idiotisme. De totas maneras, expressant ideas de situació escriurèm **en** y no **a** sempre que un us mólt evident no'ns duga a fer lo contrari.

EN usat en lloch d' **ab**. Vejas l'article AB.

ENARBOLAR. **Arborar**, **aixecar**, **enlayrar**.

ENCARCELAT. **Encarcerat**, **empresonat**.

Us de la primera forma. Ramon Lull, Obras rimadas.

Entre'ls mals que atribuheix lo Despertador de Catalunya al govern del Duch d'Anjou, hi enclou: «Lo posar *encarcerats* als qui heroycament defensavan las lleys municipals.»

ENCÍA. **Geniva**.

ENCIAMADA. **Ensahimada**.

Del verb *ensahimar*, cobrir de *sahim*, com diuhen a Mallorca de lo que a Barcelona y en molts endrets s'anomena llart.

ENCLENCH. **Empiocat**, **neulit**.

ENCONTRAR. **Trobar**.

ENCORVAT. Aplicantse a la positura d'una persona. **Acotat**.

«Los dolents en temps passats
mohian gran cagaixa,

[ENCRUCIJADA.

y ara van tots *acotats*
ab la vista baixa.
Veurèu que fan uns ullets
lo mateix que los porquets,
portant, tots arrupidets,
las mans á la faixa.»

(Cant popular realista de la cayguda de la primera Constitució.)

ENCRUCIJADA. **Quatre camins**.

ENCUADERNADOR. **Qüernador**.

«*Cuernador* de libres», diu lo Vocabularius de Nebrija, publicat per Fra G. Busa.

ENCUADERNAR llibres. **Lligar**.

ENFERMER. **Hospitaler. infermer**.

ENFERMETAT. Ramon Lull ha escrit aquesta paraula; pero avuy no la usan sino per gala de castellanisme parlant catalá. **Malaltia, infirmitat**.

«Si..... en la operatio del enteniment esdeve fatigatio e empatxament per *infirmitat* del cors, aço no ve per debilitatio del enteniment; mas de les forces de les quals aquell fretura.....»

(Lo sompni d'en Bernat Metge.)

«Quants hi venien,
tots obtenien
llurs sanitats;
primers pecats
los remetia,
puix los guaria
la corporal
e temporal
infirmitat.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

ENFORMADOR. **Formador**.

[ENFRIAMENT,

En una demanda de restitució d'eynas penyoradas a un mestre d'aixa, se fa esment de «serras, *formadors*, escárparas, ribots, guilleumas y aixas.»

(Arx. Mun. Document de 1701.)

ENFRIAMENT. **Refredament**.

ENGATUSSAR. **Engalipar**.

ENGRASSAR una máquina, un carro, un' eyna. **Untar**.

ENGULLIR. **Engolir**.

ENLUTAT. **Endolat**.

ENMANTLLEVAR. **Manllevar**, **manlleutar**, **amprar**.

ENORGULLIRSE. **Ergullirse**.

«Guardat que dins ton cor not *ergulls* ne faces fora tu gests superbioses.»

(Fra Francesch Eximenis.)

ENQUADERNADOR. **Qüernador**.

Vejas l'article ENCUADERNADOR.

ENQUADERNAR llibres. **Lligar**.

ENREDAT. **Embolicat**.

ENREDO. **Embolich**, **embull**.

ENREDÓN. **Embolicador**. ‖ **Trapella**, en llenguatge famíliar.

ENSAIG. **Assaig**.

Assaig se troba fins en lo Dictionarium de Pere Torra.

ENSALSAR. **Exalsar**.

«Lo Fariseu murmurava
contra 'l Rey celestial

[ENSANXAR.

com Aquell vos demostrava
de amor tan gran senyal.
Mas la bondat increada
corregi decontinent
la pensa de aquell, malvada,
exalçant vos altament.»

(Goigs de Santa Maria Magdalena, trets del Cançoner de Çaragoça, publicats per D. Antoni Bulbena.)

ENSANXAR. **Aixamplar**, **engrandir**.

ENSANXE. D'un lloch tancat o edifici. **Engrandiment**, **aixamplament**. ‖ De població. De cap manera 's pot admetre aquesta denominació que preval avuy pera indicar lo **engrandiment** de Barcelona. Un home de mólt seny, fill d'aquesta provincia, per instint propri y sens cap mena de pretesa, ne deya **la ciutat nova**: a un treballador indocte, fill de Reus, li n'haviam sentit dir **lo aixample**.

ENSIAMADA. Vejas ENCIAMADA.

ENSIMISMAT. **Capficat**.

ENSUCIAR. **Ensutzar**, **çullar**, **embrutar**.

Us de la primera forma. Se troba en las Obras rimadas de Ramon Lull. Vejas l'article EGIPCI, hont se troba la paraula *ensutzèm*.—La segona forma es d'us general y corrent.

ENTERRAR. Apar encara mes catalá **soterrar**.

Entre las ordinacions dels barquers nous de Barcelona, fetas en 1519 (Arx. Mun.), n'hi ha una «sobre lo anar a combregars y *soterrars* de confrares.» En lo regne de Valencia se diu encara *soterrar*.

[ENTOLDAT.

ENTOLDAT. **Envelada. envelat.**

«La *envelada* que acostumen de fer posar los notaris de Barcelona..... aquell any estava posada.»

(Dict. Mun. Vigilia de Corpus de 1612.)

ENTREPUSSAR. Corruptela formada de la paraula catalana *ensopegar* y de la castellana «tropezar». **Ensopegar.** ‖ **Entrebancarse.**

ENTRETELLADURA. **Entretallament.**

Se troba en lo Genesi de Scriptura de Mossen Guillem Serra.

ENTREURE. Lo verb *traure* o *treure* ab la partícula NE, posat en la expressada forma, es un idiotisme. **Tráuren, trèuren.**

ENTREUREN. Lo mateix que's diu del mot ENTREURE pot dirse d'ENTREUREN: ab la sola diferencia de qu'en aquest cas, a demés, hi ha un EN de massa. **Tráuren, trèuren.**

ENTREVISTA ENTRE duas o mes personas. Aixis ho havem vist escrit móltas vegadas, no sols en catalá, sino en castellá y també en francès, y'ns sembla, ideológicament, tant disbarat com dir «una renda de tantas pesetas diarias cada dia». **Entrevista de duas personas, conferencia entre duas personas.** pot dirse, y aixis no's posará una albarda damunt d'altra albarda, com diuhen los castellans.

ENTROPESSAR. Vejas ENTREPUSSAR.

ENTURBIAR. **Enterbolir.**

«Senyor, dix lanyell, jo nous *enterbolesch* laygua, car de vos corre vers mi laygua, e si jo

[ENVÁ.

alguna sutzetat faes en laygua auall iria, que no tornaria aygua amunt vers vos.»

(Recull de Eximplis.)

ENVÁ. Escrit aixis, significa paret prima; pero no **vanament** ni **en va**.

ENVARAT. **Encarcarat**, **enrampat**, **èrtich**.

ENVENENADOR. **Metziner**.

ENVENENAMENT. **Enmetzinament**.

ENVENENAT. **Verinat**, **metzinat**, **enmetzinat**.

«E com ella fugint a aquell fos morduda e *verinada* en lo talo per una serp qui [era] amagada, encontinent mori. e devalla en infern.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ENVERS, que significa «cap a» algun lloch. Hi ha qui, parodiant lo «en vez» del castellá, li vol dar erradament lo sentit de **en lloch de**, **en sortes de**.

ENVIDIA. **Enveja**.

ENXARCAR. **Embassar**. ‖ **Enfangar**.

ENXUFAR UN CANÓ. **Empeltar un canó**.

EPICÚREO. **Epicuri**.

«Recompten les histories gregues, que los *epicuris*, qui posauen benhauyrança en la carn, de tot loch de be foren gitats; car per la gola e per lur luxuria corrompien ells mes en vn any, que altres bons homens no edificaren en deu.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

EPISCOPAL. **Bisbal**.

«Per servir encara tota la cosa publica, promptament ha ordenat la sancta mare Sgleya certa ciutat en que sta lo Papa, e certes ciutats patriarchals, e certes *bisbals*, e certa es la ciu–

[EPISCOPAT.

tat imperial, a les quals puxa lo poble recorrer en temps de lur necessitat.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

«*Bisbal* cosa de bisbe», diu Fra G. Busa.

EPISCOPAT. **Bisbat**.

ERISSO. Com a nom substantiu d'animal. **Erisso**.

ERRADA DE COMPTE. **Bescompte**.

Se troba *bescompte* en lo Cap. CCXCIII del Llibre del Consolat de Mar.

ERROR. **Erro, errada**.

«E aço nou dich a fi per dir paraules quius enujen, sino per la *erra* dels vostres mals en los que perseuerar voleu.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ERUDITA. **Erudida**.

«Ella famosa
e poderosa,
en lo moral
e natural
molt *erudida*.....

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

ES. Vici llastimós es en lo nostre poble l'afegir la partícula ES al davant de paraulas que no la tenen. S'han fet ja usuals: ESTISORAS, ESTENALLAS, ESTOVALLAS, y alguns fins arriban a dir ESMOLLS, ESCORRETJAS, ESTRIPAS de lo que ha de dirse **tisoras**, **tenallas**, **tovallas**, **molls** (los de cuyna o d'agafar lo cigarret), **corretjas** y **tripas**.

ESBARGINIA. **Alberginia**.

ESCALINATA. **Grahonada**.

«... y la caixa de dita Sta. (Santa Madrona) posada dal en lo alt de les *grahonades*.»

(Diet. Munt. 15 de Març de 1627.)

ESCALÓ. **Grahó**.

Vejas ESGLAHÓ.

ESCALOFRIOS. **Caltsfrets**.

Us. Popular.

«... e vergonya deu donar major passio a son coratge que fam, ni set, ni *calt*, ni *fret*, ni altra passio ne trebayl a son cors.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

Caltsfrets hem sentit dir a una dòna de Cerdanya.

ESCANYAR. Quan no s'aplica en son sentit recte, qu'es lo de privar lo respir oprimint o tapant lo coll; sino en lo de afeblir per falta d'aliment. **Acanyar**.

ESCANYO. Com a nom substantiu. **Banch ab espatller**, **escon**.

Escon diu lo poble al banch que sol haverhi prop de la llar en las casas de pagès y corrobora aquest significat D. J. Balari y Jovany en son llibre «Orígenes históricos de Cataluña». En molts endrets del Diet. Mun., se dona 'l nom d'*escon* a tot *banch ab espatller*.

ESCAPE. Tractantse de las escletxas per hont fugen l'aygua o'ls gasos, ¿no fóra millor dirne *fugida*? Aixís hem sentit qu'algú ho deya. «Fuite» diuhen en francès.

ESCARBAR. **Gratar**, **esgratinyar**.

ESCARBAT. **Escarabat**.

[ESCARNI.

«Lo *scaravat* volador mira diverses fruytes e flors e posa tot son delit en abrassar e contorvar sutzura...»

(En Pax Doctrina Moral.)

ESCARNI. **Escarn. escarnot.**

Us. La primera, en Joan de Resa; la segona, en lo poble.

«Daniel prophetant denuncia quel gran princep Michael se levara, e molts de aquells que dormen en la pols de la terra se despertaran. Dels quals los uns iran a vida eternal, e altres a perpetuo *escarn*.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ESCARXOFA. **Carxofa** o **cartxofa.**

«... portaua una gonella de brocat carmesi de fil dor tirat, e hon se mostraua la seda se mostrauen carts de argenteria brodats, los caps de les *carxofes* alt eren dor ab smalts.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ESCENARI. **Escenacle.**

«No res menys a la cavalleria moral donara lum e representara los *scenacles* de bons costums, abolint la textura dels vicis e la ferocitat dels monstruosos actes.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ESCIPIÓN. **Escipió.**

«Lelio, apres que sabe la mort de Publi *Scipio* Africa, cordial amich seu, dix a Scevola: «Si yo negava quem dolgues la mort de *Scipio*, mentiria, car greu mes que sia destituit de tal amich...»

(Bernat Metge. Sompni.)

ESCLOFOLLA. **Clofolla. clofoll.**

«No crech tan saborosos pinyons james fossen vists: aquesta sabor sabia Ipolit que gus-

tada lauia, e en la part de la pinya que staua closa, en cascuna *clofolla* hauia un diama, o vn robi, o maracde, o safir...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ESCLUSA. **Resclosa**.

La paraula *resclosa* 's troba en la obra de Magí Canyelles sobre Manresa y es popular encara avuy.

ESCOCÈS. **Escociá**.

Us. Joan de Resa.

ESCOLTA. Quan no s'usa com a temps del verb escoltar, sinónim d'oir, sino com a temps de verb que's refereixen a la guarda de personas o cosas. **Escorta**.

ESCOLLO. **Escull**.

«... aplegant en les mars del Reyne prop lo port de Aygues Mortes, en la scura nit la nau toca en un *scull* de roca que tota sobri.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Se troba, també, en las Obras rimadas de Ramon Lull.

ESCORIA. **Escuma**, tant en sentit de las impuresas que ixen de la fosa de metalls, com, figuradament, de tot lo pitjor d'entre la gent y las cosas.

ESCORRE 'L BULTO. **Esquitllarse**, **fugir d'estudi** (aquesta en llenguatge familiar y en sentit figurat), **esmunyirse**.

ESCORXA. Quan no es temps de verb, sino nom ab que's vol significar la coberta exterior d'una soca d'arbre. **Escorsa**.

«¡O gran saber y empresa d'alta força
Veure mortals ab vida qu'es divina!
¡O Serafí, qu'es obra Serafina!
Sou dels pintors lo cor y ells vostra *escorça*.»

(Mossen Pere Giberga.)

ESCRITOR. **Escriptor**.

ESCUBERTAS. **Cubertas**.

ESCUDILLERS diuhen malament los rètols de dos carrers antichs de Barcelona, hont hi havian molts **escudellers**.

ESCUDRINYAR. **Escorcollar**. ‖ **Esbrinar**.

ESCULLIR. **Triar**.

«Mossen Jacme sius plats vullats *triar*
Dests dos pertits qual millor vos parria
Lestiu havets que non podets mudar
Forts caloros tal com usa mant dia
O forts ivern quins tendran sa batlia.»

(Lo Veçcomte de Rochaberti.)

«Lo Capita se parti ab tota aquella gent que lo Conestable li hauia *triada*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ESCULLIT. **Triat**.

«Jo viu venir a poch tardar
una casada,
de les belles la mes *triada*
e molt galana.»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

ESCUPIDERA. **Escupidora**.

ESDRÙIXOLS. Encara qu'en lo transcurs d'esta obra s'esmenan alguns mots que's fan esdrùixols sens motiu, no será per demés cridar l'atenció dels que vullan conrear la llengua catalana fentlos present que aquesta, fòra en cer-

tas desinencias femeninas, usa ben poch de semblant forma tant freqüent en los idiomas italiá y castellá.

ESGLAHÓ. **Grahó**.

«... hauia feta fer Tirant una scala ben ampla ab sos *grahons*, per poder pujar e deuallar los qui batejar se volrien.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

ESGRAHÓ. Vejas ESGLAHÓ.

ESLABÓ. De cadena. **Mallas**, **esses**. || De picar foch. **Foguer**.

«... e vna cadena gran e grossa de xxviij *malles* o *esses*.»

(Inventari d'una casa de la Bocaria, any 1484. Notularum 5ª., fol. 11. Arx. Mun.)

«... y se meté al coll una corneta de or y prengue una bossa en la qual tenia un *foguer* y esca ab sos lluquets...»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

ESMERALDA. **Esmeragda**.

ESMOLLS. **Molls**, en lo sentit d'eyna de cuyna.

ESPADIN. **Espasí**.

ESPANOTXA. **Panolla**, **panotxa**.

ESPATLLA. En castellá es «espalda» tot lo darrera del cos humá, desdels muscles fin a la cintura; pero en catalá la part del darrera adjunta als muscles, compresa entre'ls ossos anomenats palas, se diu **espatlla**; l'espay que va des d'allí al prim del cos, rep lo nom d'**esquena**; y **esquena** 's diu també tot lo replá de que parlèm considerat en conjunt.

Tingas açó en compte per no caure en lo bar-

brisme de dir ESPATLLAS a la *esquena*, com fan alguns.

ESPATLLAS (GIRAR LAS). **Girar la esquena.**

ESPAVILAT. **Aixerit, net de clatell.**

ESPECTADOR. **Mirador.**

«Y lo Soldá vehent asso girá lo cavall, y comensa de fugir envers lo catafal, y lo Comte li ana darrera fins que fonch de dins. Y los *miradors* estavan espantats vehent la gran forsa de aquell Cavaller de las armas blancas.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

ESPESSURA. **Espessetat, espessor.**

«Aquells vapors spessexen lo aer, e en aquella *spessetat* grossa es representada al mati la figura del sol...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

ESPIRITISTA. **Esperitista.**

ESPIRITUAL. **Esperital, esperitual.**

Us de la primera forma. Ramon Lull, Obras rimadas.

De la segona:

«Dexau per ara aquexes paraules, dix lo caualler, car cascu coneix en si lo que val, ni pot fer axi en lo temporal con lo *speritual*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... havia entes que les dicentions entre dits monjos (catalans y castellans, de Montserrat) hi havia eran per ocasio que lo general del orde havia fetas certas constitutions que eran periudicials a las visitas passadas fetas per manament de Sa Sanctedat y que la observantia dellas era molt periudicial aixi a las cosas *speritiuals* de la dita casa com al temporal...»

(Diet. Mun. 4 de Septembre de 1612.)

[ESPUELA.

ESPUELA. La pessa de ferre que serveix pera picar al cavall. **Esperó**.

Vejas lo text que's transcriu en l'article MARCIALMENT.

ESPUMA. **Escuma**. || **Brumera**.

«La sperança del hom malvat es axi com la pols que sen porta lo vent e axi com la *escuma* de la aygua davant una gran ona de mar, qui decontinent es esclafada.»

(Fra Francesch Eximenis.)

ESQUADRA. Com a esturment geomètrich. **Escayre**.

Us. General entre manyans, fusters, etc. També's troba en lo Thesaurus d'Onofre Pou.

ESQUADRAT. **Escayrat**.

ESQUÉ. Com a materia de que's valen los pescadors per enlleminir als peixos. **Esquer**.

ESQUIFE. **Esquif**.

«Lauors Tirant ab la sua galera acostas a la nau del Rey ab un *esquif*, e puja alt en la nau, e axiu feren molts altres, e trobaren que lo Rey se armaua e volia hoir missa seca.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Vn *squif* ab sos rems...»

(Segle xv. Notularum 6é., p. 64. Arx. Mun.)

EST usat en lloch d'**eix**.

Vejas lo que's diu en l'article AQUEST.

ESTALLAR. **Esclatar**.

Us. Joan de Resa.

ESTANALLAS. **Tenallas**.

ESTANTE. **Prestatge**, **lleixa**, **tinell**. || En la es-

[ESTAR,

pecialitat de contenir vaixella, també 's diu **escudeller**.

ESTAR. Verb tan catalá com un altre, pero que devegadas se castellanisa usantlo per **ser** o **esser**. Exemple: quan diu algú «ESTAR casat», «ESTAR mort», etc., en lloch d'«**esser** casat», «**esser** mort.»

ESTENALLAS. **Tenallas**.

ESTIGIA. Nom d'una llacuna mitológica. **Estix**.

Vejas l'exemple del article AQUERONTE, hont hi ha 'l nom *Stix*.

ESTISORAS. **Tisoras**.

Vejas lo exemple segòn del article NAVAJA, hont hi ha la paraula *tisora*.

Encara l'usan a Cerdanya.

ESTOBALLAS. **Tovallas**.

«Primo XVII *toualles* bones les demes de Ginesta.» 1486.

(Notularum. vol. 5é., fol. 4.)

ESTÓMACH. **Ventrell**, **estómech**.

«Mes a mon *ventrell* li val
(sens salva de ministrils)
un plat de cosas sutils
que'l pago y faysá real.»

(Francesch Vicens García.)

ESTRAMONI. **Herba taupera**.

ESTRENO. **Estrena**.

ESTRIBILLO. **Tornada**.

ESTRIBO. Refors que's posa en la paret d'algun edifici. **Esperó**. ‖ Pessa de ferre hont descan-

san los peus del qui va a cavall. **Estrep**. Quan es de fusta, en figura semblant a un esclop. **Galotxa**.

«Item per una sella nova e sengles e *streps* pitral e gropera.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre, de 1503 a 1531.)

ESTRICTA. **Estreta**.

ESTRICTO. **Estret**.

«La *estreta* obligació», se llegeix en lo Despertador de Catalunya.

ESTROFA. Com a divisió métrica. **Esparsa**.

La paraula *esparsa*, vol dir «separada». Com a tal apareix, en qualitat d'adjectiu, en lo cap. CCXIX del Llibre del Consolat de Mar y aixis l'ilustre Capmany la interpreta.

ESTROPAJO. **Fregall**. || Sentit figurat. **Fregallot**.

ESTUFA. Com a substantiu. **Estuva**.

«*Estuba* bany sech. Calidarium, ij», diu Fra G. Busa.

ESTUIG. **Estoig**.

«Item per dos parells de ulleres ab los *estogs* per mi e don Antoni iiij° sous. Item per los *estog* 1 sou iiij° ds.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre, de 1503 a 1531.)

ETAGER. **Prestatge**, o, com aplech de prestatges, **tinell**.

ETZAGALLADA. **Atzagayada**.

Creyém que aquesta paraula vol dir, encara qu'en sentit figurat, «*colp de atzagaya*».

EUCALIPTUS. Arbre aixís anomenat péls bota-

[EUNUCH,

nichs. **Febrer** ne diu lo poble en algun endret de Catalunya, sens dupte a causa de la proprietat que té contra las febres.

EUNUCH. **Caponat**.

«Los artificis
ni'ls edificis
dels meus palaus,
ab quantes claus
eren tancades
é ben guardades
per *caponats*.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

EVACUAR un lloch. No será tant llatí, pero es mes catalá **vuydar**.

«*Vuydar* aquesta Vila, si mester sera, e mudar la Staple de la mercaderia en altra part», trobèm en una carta dirigida als Consols de la Mar, de Barcelona, l'any 1405.

EVAPORARSE. No en lo sentit d'haverse volatisat del tot un cos sòlit o líquit, sino d'haver perdut tot o part del sabor u olor que tenia. Será mes concret y mes catalá que's diga **esbravarse**.

EXCEPTE.

EXCEPTO.

EXCEPTUANT y

EXCEPTUAT. **Exceptant**, **exceptat**.

«Los orgullosos son gitats e turmentats en lo pus pregon loch que hi es, entre molt gel e sutzura, quels cobre tots *exceptat* lurs cares, de les quals ixen espesses flames de foch.»

(Bernat Metge. Sompni.)

[EXCREMENTS.

«En est dia juraren los senyors concellers novament extrets *exceptat* lo cap que estava malalt.»

(Dict. Mun. Primer de Desembre de 1614.)

EXCREMENTS. **Fempta**, diu lo poble y's troba en lo Dictionarium de Pere Torra.

EXCUSAT (LO). En l'accepció de nom substantiu. **Comuna, secreta, bassa, privada.**

EXPENSAS (A). **A despesas.**

EXPROFÉS. **Expressament.**

EXTENS. **Extés.**

«Col-loqui..... en lo qual se tracta dels privilegis y llibertats de Tortosa, y del perque li foren donats tan *extesos*.»

(Mossen Cristofol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

EXTENSAMENT. **Extesament.**

«Quant he sofert
lo pensament
extesament
m'ho presentá.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«E pastors certs
essent desperts
vetlant ovelles,
cançons novelles
angels cantants
manifestants
Deu nat oiren
de fet partiren
é 'l visitaren,
é 'u recitaren
be *stesament*:
en lo ponent
tres sols si veren,
tots tres hu 's feren.»

(Ibidem.)

[EXTENSIÓ.

EXTENSIÓ. **Extesa.**

EXTENSIÓ (EN TOTA SA). **A tota extesa.**

EXTRAVIAT. **Esgarriat. perdut.**

EXTREMS. D'un cas o negoci. **Caps.**

«En lo que toca al sitial que la Sra. marquesa ha intentat tenir. no declara sa Magt. son intent en quel puga aportar ni en quin lloch. o en quin no. que ne he fet molt gran maravella per ser hu dels *caps* mes esencials..... tinguen vostras magnificencias y merces per molt cert quels serich en tots los *caps* de aquest negoci...»

(Dict. Mun. jornada 28 de Juliol de 1612.)

F

F. Aquesta lletra no's diu ÉFE, sino **éf**.

FÁBREGA. **Alfábega**.

«*Alfabegua*, erba coneguda», diu en lo Vocabularius de Nebrija fra Gabriel Busa.

FÁBULA. **Faula**.

«Historia es comptar les coses antigues qui son stades; e *faula* es dir coses que no son veres, ne de ver semblant evidencia alguna.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

FABULÓS. **Faulós**.

FACINARÓS. }
FACINERÓS. } **Facinorós**.

«... se feu justicia condemnant a mort un home..... natural de Benicarlo lo qual era mut y sort a nativitate per lo que se era trobat era anat aquadrillat ab *facinorosos*...»

(Diet. Mun. 7 de Febrer de 1613.)

«En aquella cova
hi ha un *facinorós*

[FALDILLAS.

que á la gent que passa
los dona la mort;
un colp de pistola
y un «Dèu te perdó.»

(Cant popular.)

FALDILLAS. **Faldetas**.

Us. Popular en la provincia de Lleyda.

«Item unes *faldetes* de girassol.» 1486.

(Notularum, vol. 5e., fol. 6.)

FALSEDAT. **Falsetat**.

«Lança es donada a cavayler per significar veritat, cor veritat es cosa dreta e nos tors, et veritat va devant a *falsetat*: et lo ferre de la lança significa la força que veritat ha sobre *falsetat*: et lo pano significa que veritat se demostra a tuyt e no ha poder de *falsetat* ni enguan.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

FALSIFICAR. **Falsar**.

«Que null hom, de qualque condició sia, no gos *falsar* neençamerar neguna altra mercaderia...», se troba en unas disposicions del Municipi Barceloní, any 1372.

FALTA. Acció punible. **Mancament**, **falliment**. || **Errada**. || Privació de lo necessari. **Falla**, **fretura**.

«On en axi com los clergues per honesta vida, e per bon eximpli, e per sciencia han orde e offici com enclinen les gents a devoció e a bona vida, en axi los cavallers per noblea de coratge e per forsa darmes mantenent lorda de cavayleria, han lorde en que son per ço que enclinen les gents a temor, per la qual temen a fer lo *falliment* los uns homens contra los altres.»

(Ramon Lull. Libre del orde de cavayleria.)

[FALTAR.

«Si yo negava que m dolgues la mort de Scipio, mentiria, car greu m es que sia destituit de tal amich, lo qual segons que crech, e segons que puch afermar no fo aytal en lo mon. Mas no *fretur* de consolatio: yo mateix m aconsol, e majorment de un remey, que son cert que en mi no es aquella error que en molts es, qui turmenten si matexos per la mort dels amichs, creents que lurs animes sien mortes ab lo cors...»

(Bernat Metge. Sompni.)

«... hauens plenissima fiança en aço que per vostra S. nos es scrit ne per *mancament* de coratge no *fallirem* en res.»

(Arx. Mun. Carta dels Concellers al Rey. 11 de Desembre de 1466.)

«Per *fretura* d'altre.»

(Expressió popular.)

FALTAR. **Fallir**, **fer falla**, **mancar**, **freturar**.

«Nau ó leny que sia noliejada á quinteradas, é si li *fall* exarcia, axi com arbres, ó ancores, ó timons; lo senyor ne deu comprar...»

(Llibre del Consolat de Mar.)

«... no *fretura* tornar a la posada per neguna cosa, vos e yo portam espases en que es lo senyal de la creu.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

FALÚA. Nom d'embarcació xica. **Faluga**.

FANDILLAS. **Faldetas**.

Vejas l'article FALDILLAS.

FANFARRIA. **Vantament**.

Us. En la provincia de Lleyda.

FANFARRÓN. **Vantolari**.

FARDOS. **Faixs**.

Se troba escrit *faixs* en lo cap. CCLVI del Llibre del Consolat de Mar.

[FARMACÉUTICH.

FARMACÉUTICH. **Apotecari.**

FARMACIA. **Apotecaría.**

En un document de 1470 que hi ha en l' Arx. Mun., se dirigeixen als concellers «los consols e administradors della art de *apothecharia*».

En altre document del mateix Arxiu y que porta data de 1717, se fa esment de ias *apothecarías* dels convents d'agustins, dominichs, carmelitas, trinitaris, mercenaris y minims.

FAR. } En lo sentit de gran fanal o torra hont está
FARO. } posat aquest per llumenar als navegants. **Llanterna.** ‖ En sentit figurat. **Llumenar** de ciencia, virtut, etc.

«La *llanterna* nova», la *llanterna* vella», diuhen los barcelonins de las que hi ha en lo séu port, y en molts documents antichs del Arx. Mun. així 's troba.

FAROL. **Fanal.**

FASTIDI. **Fástich.**

FASTIDIAR. **Fastiguejar.** ‖ **Amohinar.**

FATIGA. **Fadiga.**

FAUSTINO. Nom de Sant. **Faustí.**

«En la nit aparech sent *Fausti* a aquell que guardaua la dita sgleya...»

(Recull de Eximplis.)

FAVORESCUT. **Afavorit.**

FAVORITA. **Amigada, amistansada, bagassa.** ‖ Hi corresponen, també, totas las accepcions que's troban en l'article FAVORITO.

[FAVORITO.

FAVORITO. Com a adjectiu. **Predilecte. prefert.** || Si's tracta de menjar. **Ser la seva menja.** || Com a substantiu. **Privat**, en sentit de tenir la *privansa* d'algú. || **Amigat, amistansat.**

FEALDAT. **Lletgesa.**

FEDERICO. Nom de Sant. **Frederich.**

«Un caualler qui hauia nom *Frederich*, apres la sua mort caualcant en un cauall negre aparech á un ciutada...»

(Recull de Eximplis.)

FEL (LA). **Lo fel.**

«Colguant me leu e vestint me despull,
E trop leuger tot fexuch e gran carch,
E quant me bany me pens que nom remull,
E sucre dolç me sembla *fel amarch*...»

(Mossen Jordi de Sant Jordi.)

FELDESPATO. Mineral. **Feldespat.**

Ve del alemany «feldspath».

FÉLIX. Nom propri d'home. **Feliu.**

A Gerona, per exemple, hi ha una iglesia de *Sant Feliu* y moltas poblacions de Catalunya duhen, també, 'l nom d'aquest Sant.

FELPA. Teixit fi que trau pèl en una de sas caras y no es atapahit com lo vellut. **Pelfa.**

FEMENIL. **Fembril.**

FERÓS. **Feréstech, ferotge.**

FERRO. **Ferre.**

«Item una gaueta de fust ab XXXI pilotes de *ferre* e vna balda de *ferre* grossa de bombarda e altres iiij baldes de *ferre* xiques, e ij perns de *ferre* hun gran altra xich e vna sola de *ferre* pera bombarda.»

(Inventari de la Dressana de Barcelona l'any 1484. Notularum 5é., fol. 9. Arx. Mun.)

[FESTIU.

FESTIU. Com a cosa que afalaga o dóna goig. **Festós. alegre.**

FESTIU (DIA). **Dia de festa.**

FETXA. **Calendari. data.**

«Item ordenaren los dits Consellers o Promens. que les fermes dels asseguradors dun mateix contracte hajen força dun mateix contexte. encara que sien fetes sots diverses *kalendaris*...»

(Disposicions municipals de Barcelona. Any 1458.)

«Los Deputats de Cathalunya e concell lur representants del principat de Cathalunya ab intencio e consentiment de aquesta vostra Ciutat molt diffusament escriuen a vostra gran ex^ca. sots *kalendari* del primer die del corrent mes de janer.»

(Arx. Mun. Carta dels Concellers al Rey. 4 de Janer de 1463.)

FEUDO. **Feu.**

Lo Batlle general del Principat de Catalunya era procurador dels *feus* reals. com se troba en molts endrets del Diet. Mun. de Barcelona y en altres documents.

FIEL. **Fael. fidel.**

FIELAT. / FIELATO. **Colecta.**

FIELDAT. **Faeltat. fidelitat.**

«Lo Principat sols te obligació de guardar la *fidelitat* jurada». diu lo Despertador de Catalunya.

FIERO. Animal d'instints crudels. y també. en sentit figurat. la persona que. per sos mals sentiments o per son carácter ayrable o sorrut. s'hi sembla. **Fer. feréstech. ferotge.**

FIL. Aplicat a arma blanca. **Tall**.

FILA. **Filera**. **rengle**. **renglera**. **restellera**. ‖ De soldats. **Filera**.

«... á la primera *filera* poso tres soldats mes de la penultima *filera*,..»

(Domingo de Moradell. Preludis Militars.)

FILFA. **Mentida**. y. en llenguatje festiu, al quin pertany lo barbrisme, **guatlla**. **bòfia**. **garrofa**.

FILIPENSES. **Felipons**.

FILTRAR. Ayguas o altres suchs. **Colar**.

FILLOL. En catalá es lo nom del parentiu esperitual que ab sos padrins lo qui's bateja contreu: mes no es equivalent del «figluolo» italiá. com posa Andreu Febrer en sa traducció de La Comedia, del Dant. **Fillet**, **filletó**.

FINGIT. **Ficte**.

«A beguinotes
fictes devotes,
qui totes festes
se paren prestes
al combregar,
massa privar
causa menyspreu.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

FINS. Com a terme d'una cosa. Quan se diu. per exemple: «A FINS d'any o de mes». **Darrers**. **darrerias**.

FINURA. **Finor**.

FIRMA. **Ferma**.

«Item, ordenaren los dits Consellers e Promens que tots e sengles asseguradors abans que no *fermeran* en les seguretats. hajen a jurar

[FIRMAR.

que la *ferma* que entenen a fer en la seguretat es vertadera e no ficta ne feta per frau o decepcio alguna...»

(Disposicions Municipals de Barcelona. Any 1458.)

«... pera que los negotiants, sperant las consultas, y *ferma* de sa Majestat,...»

(Constitucions de Catalunya. Llib. I, Tit. XIII. De Audientia de Princep:—Capitol de Cort XVIIIJ aprobat en la 1.ª Cort de Monçó celebrada pél Princep D. Felip, any 1547.)

FIRMAR. **Fermar**.

Vejas l'article FIRMA.

FIRMESA. **Fermetat**. **fermesa**.

«Si la celsitut vostra volia admetre la mia demanda, e no permetesseu que fos feta vana, conexeria vostra altesa quanta es la *fermetat* mia, car una matexa sera la fi de la vida mia e de la mia mort.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

FLAQUER. **Flequer**.

FLECO. **Floch**. | **Flocadura**. **serrell**.

FLEMA. **Fleuma**. **fleumeria**, tractantse de calma o de persona calmosa. **Reuma**, referintse a mucositats de las vias respiratorias.

FLEQUER. Lo costum ha fet que s'arribás a confondre lo FLEQUER ab lo **forner**. FLEQUER, per lo que's veu en documents antichs, era'l qui no mes pastava 'l pa y 'l duya a coure al **forner**.

FLET.
FLETES. } **Nòlit**. **nòlits**.

«Barca parada, no guanya *nòlits*.»

(Aforisme popular.)

FLETAMENT. **Noliejament**.

«Quant á aquell *noliejament*...», se llegeix en lo Llibre del Consolat de Mar.

[FLETAR.

FLETAR. **Noliejar**.

«Tirant dona carrech que anas en Genova, en Venecia, en Pisa, en Mallorqua, qui en aquell tems era cap de mercaderia, e que *noliejas* tantes naus, galeres, lenys, e tota manera de fustes que poguessen portar molta gent.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

FLETAT. **Noliejat**.

«Mariner no pot, ne deu *noliejar* les sues portades á mercader, ne á mariner qui sia de la nau tengut ne *nolieiat*.»

(Llibre del Consolat de Mar.)

FLEXIBLE. **Vincladís**.

FLOR Y NATA. **Floret**, en sentit de lo mes superior.

FLORENCIA. Ciutat d'Italia. **Florença**.

«... sen havian aportat..... ab un cotxo Latzer Saudin de Sotomaior lo qual estos dies..... fou capturat y aportat en los..... carcers per serts delictes que tenia fets en lo Regne de Castella, y aquell tenian aportat a las galeras de *Florensa* qui estaven en lo moll...»

(Diet. Mun. 6 de Juliol de 1612.)

FLOREYO. **Floreig**, **adornament**.

FLOTANT (POBLACIÓ). **Població volant**.

FLOTAR damunt de l'aygua. **Surar**.

Surar diu lo poble y així 's troba en lo Llibre del Consolat de Mar.

FOGONER. **Fogayner**, perque no ve de «fogó», sino de *fogayna*.

FOGONISTA. **Fogayner**.

FONDEJAR una nau. **Ormejar**, **surgir**.

[FONDO.

De *ormeiar* tracta 'l Cap. CCII del Llibre del Consolat de Mar.

FONDO. Lo cap d'avall d'alguna cosa vuyda o amagada. **Fons.** ‖ La qualitat de lo vuyt considerada de dalt a baix. **Pregon. enfonzat.** ‖ La qualitat mateixa considerada d'igual manera, relacionantla ab idea de quantitat. **Pregonesa. fondaria.**

«E a pocha dora de la dita illa eixiren pus de .c. demonis qui estauen en la dita illa e aportauen en lurs mans forques de ferre molt terribles e acostauense ues la nau, que la uolien cremar. Mas aytantost uench langel de Deu quils ua ferir e mes los tots a *fons* en axi que la mar torna tota cremada, que noy veya hom sino la terra sequa.»

(Invencio del cors de Sent Anthoni.)

FONTRODONA. La mala pronuncia d'aquest nóm de casa aixís: FON–TRO–DONA: quan déu pronunciarse **Font-ro-dona.**

FORNILLO. Barbrisme bastant usat entre alguns industrials. **Fornet, fornell.**

«Lurs cambres e altres lochs secrets trobaras plens de *fornells*,.... d ampolles, de capses e de altres vaxelles peregrines.»

(Bernat Metge. Sompni.)

FORNITURA. Galicisme molt usat péls rellotgers. **Provisió d'eynas y materials.**

FORRAR. **Folrar.**

FORROS. **Folras.**

FORSAR UN PANY. **Despanyar. espanyar.**

«... penjaren Pau Serra passamaner ciutada

de Barcelona per haver robat molts trentints y *despanyadas* unas archimesas», etc.

(Diet. Mun. 4 d'Abril de 1628.)

FORSIS. Italianisme qu'hem llegit en un escriptor d'Alguer (illa de Sardenya). **Potser, tal vegada.**

FOSSO. **Fossat. vall.** Abduas formas son del genre femení.

«... Tirant ab los seus combatien una torre, e al peu de la torre hauia un gran *fossat*, e Tirant caygue de dins.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Vall se troba en lo poble y en lo Thesaurus d'Onofre Pou. Aquest autor també 'n diu **fos.**

FRÁBICA. **Fábrica.**

FRÁGIL. **Frévol.** ‖ **Trencadís, brévol.**

«Axi apres daquesta vida *frevol* e mesquina nos vejam tots en Paradis. Amen.»

(Historia del Cavaller Tuglat.)

FRAGILITAT. **Frevoltat.**

«Renovella en mi, Pare molt poderos, tot ço que en mi per *frevoltat* de la carn es stat corromput e desitjat, e tot ço que per engan del diable es stat vençut e sobrat.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

FRAGUA. De ferrer, manyá, daguer, etc. **Fornal.** ‖ De produhir ferre. **Farga.**

«... mas a la fi aquell hom fugi ab gran copia de aur que el rey li hauia comanat per tal quel multiplicas, car cuydaues que lo coffit qui ere en les busties hagues virtut per la qual laur se multiplicas en la *fornal*.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

FRANCISCO. Es castellanisme aplicar aquest

nom. propri del Sant que's diu de Paula, al de Assis. **Francesch**.

FRANQUICIAS. **Franquesas**.

FRASCO. **Ampolleta**. **Potet**. **Garrafó**.

En un document del estament del cellers, existint en l'Arx. Mun., que porta la data de de 1679, se llegeix que 'l qui volia possarse mestre, entre altras cosas, havia de «guarnir un *garrafo* de camí.»

FRATERNITAT. Sens voler excluhir esta paraula del nostre vocabulari, farém notar qu'es mes catalá **germanor**.

FRAUDULENT. **Fraudulós**.

«E l'instrument
lo qual descriu
lo rey Daviu
en son psalteri,
ha nom salteri
fet de nou cordes,
fes que recordes
ab armonia
e melodia
tots temps sonar;
e per servar
cordes setena
e la novena
del rompiment
per lo ponent
tant perilloses,
de *fraudulosos*
dones te absenta.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

FRAUDULENTMENT. **Fraudulosament**.

«... é no sien *fraudulosament* dampnificats per los strangers.»

(Segle xv. Notularum V., fol. LXXX. Arxiu Mun. de Bar.)

FRENILLO. **Fre**.

Us. En lo Llibre de coses assanyalades, en un passatge que no devém transcriure.

FRENO. **Fre**.

FRENTE. **Davant, de cara a.... enfront**.

[FRENTE (AL).

FRENTE (AL). **Al davant.**

FRENTE (EN). **Enfront.**

FREQÜENT. **Assiduhit.** ‖ **Sovint.**

FRESCURA. **Frescor.** ‖ En sentit figurat. **Calma, desvergonyiment.**

FRESSA. No com a soroll, sino com a fruyta. **Fraga, maduixa.**

«*Fraga* fruyta de certa erba», diu lo Vocabularius de Nebrija arreglat per Fra G. Busa, y's troba, també, en lo Dictionarium de Pere Torra.

FRIOLERA. Com a cosa poch important. **Futesa.** ‖ Com a persona que sent mólt lo fret. **Fredolica.**

FRÍVOL. **Frèvol.**

FRONTAL. Quan se diu com a parament de davant dels altars. **Pali, davant altar.**

Vejas l'article PALI.

«Molts anys ha que los canonges de aquesta Seu tenien dos cautius en la Pastrim, moros, y com en aquell temps lo Forn que diuhen de la Canonja estava ves la Casa de la hospitalaria estos cautius pera portar lo pa al Palau ahont se acostuma donar la racció als canonges passaven per mitg de la Seu y de la Claustra y perque veien que la gent de aquest Poble veneraba ab gran devoció la Image de nostra Senyora que esta en lo altar major, tambe los cautius prengueren en us de ferli reverencia y aixi poch á poch inspirantlos la Divina gracia prengueren tanta devoció á da aquella Image que de quiscun dia li suplicaren los delliuras del cau-

[FRONTERÍS.

tiveri prometentli que si a llurs cases los tornave ells li embiarien dos *Palis* o *davant altars* de or a honor y gloria sua: seguis que passats 14 anys apres que foren cautius una nit despertantse los dos á una se trobaren sense los ferros que solien portar en les cames, considerant... ells be asso prengueren pa y dos cantes de aigua y ab un esquif que ya ab dos parells de rems trovaren aparellats á la vora del riu, tiraren la volta de la mar y aixis en aquella foren guiats ab bon salvament en Alexandria de ahont eren los dos naturals, los quals despres de arribats tenien memoria de la tan senyalada mercé per medi de la sacratíssima Senyora rebuda, y de la oferta per ells dels dos *Palis* feta: en continent los feren fer com millor pogueren, y perque de asso no fossen per sos vehins descuberts no gozaren acomanarlos a mariner ningú quels portás, mas fabricaren una caixa y posaren dins aquella los dos *davant altars* ab un escrit que en efecte deya ab lletras arábigas, com aquells dos cautius de la Seu de Tortosa envien aquells dos *Palis* pera servey de Ntra. Sra. de la Seu, y puig altra major forma no tenien pera embiarloshi á ella los lliuraven y suplicaven los guiás finalment la caixa molt ben calafatada y empeguntada arribaren á la platja de Tarragona, la qual aportaren al Arquebisbe uns pescadors que ab ella encontraren, y aquella uberta y lo que en ella venia vist y la lletra lleigida remeté lo Arquebisbe lo un dels dos *Palis* aqui á Tortosa, y lo altre se aturá pera la sua Iglesia de Tarragona.»

(Mossen Cristófol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

FRONTERÍS (SER). **Afronterejar**.

«Aquest sent Julia fo fill del Comte Denges,

[FRUCTUÓS.

lo qual comtat es del regne de França, e *affrontereya* ab Bratanya...»

(Vida del glorios martir mossenyer sent Julia. Manuscrit de la Confraria de mercers de Barcelona.)

FRUCTUÓS. Com a nom de Sant, s'usa; pero es mes catalá **Fruytós**, també molt usat.

FULANO. En temps en que's parlava catalá millor que ara, quan s'ocorria no saber un nom o no recordarlo, se suplia dient o escrivint **tal**.

FUNDAMENTAL. **Fonamental**.

FUNDICIÓ. Aplicant aquesta paraula al resultat de l'acció de fondre. **Fósa**.

FUNDIDOR. **Fonedor**, perque no ve de «fundir», sino de *fondre*.

«Dix Aaron: prenets les orelleres dor de vostres mullers e de vostros infants, e aportats ho a mi, e ells faheren ho axi. Pres les Aaron e forma una obra dé un *fonador* e feu de aquell or un vadell fus.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

FUSTE. D'una colona. **Fus**, se troba en Onofre Pou.

FUSTIGAR. **Assotar**, **flagellar**, **fuetejar**, **xurriaquejar**. ‖ En sentit figurat. **Esperonar**.

FÚTIL. **Afrevolit**.

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

G

G. Lo nom **ge** d'aquesta lletra, se pronuncia ab g catalana, igual a la francesa.

GABINET. Com a eyna de tall. **Ganivet.** ‖ Com a junta de govern d'un pais. **Govern, Ministeri.** ‖ Com a part del interior d'un edifici. **Sala d'estudi, de despaig, de lectura**, etc.

«... la hora que yo sere certa de la mort del meu sposat Tirant en aquella hora me dare la mort. E pres un *caniuet* e amagal entre les faldes...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... pres una planxa de suro qui staua ligada ab un ferro, ab un *ganiuet* talla la corda...»

(Ibídem.)

GADITANA. **Calisenca** ne diu Fra Gabriel Busa.

GALARDÒ. **Guasardó.**

GALARDONAR. **Reguardonar, guasardonar.**

«... e lo poble qui ha pasciencia en les ma--

[GALENO.

les costumes del batle. *regordonara* lo rey hon pus lo batle sera contra son poble.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

GALENO. Nom históric. **Galien.**

«*Galiên* dix que la anima era complexio. Altres que era cors.»

(Bernat Metge. Sompni.)

GALEÓ y GALEÓN. **Galió.**

«... anant don Joseph Quintana advocat fiscal del general entre les vuyt y nou hores de la nit a casa de Jaume Pi mercader albaraner del general pera advertirlo de certs fraus de extractio de moneda que ab lo *galio* del capita Montalt se entenie se anava cominant fer quan fou a la devallada de la Preso troba a Antoni Gallart fuster pretes desaner de la unio lo qual li prengue una espasa llarga...»

(Dict. Mun. 11 de Maig de 1613.)

GALETA. **Pa bescuyt. bescuyt.**

«Mala barena, mal sopar
. . . . . .
pa bescuyt a tenor,
e faves ab aylada,
e ciurons ab carnsalada.»

(Libre dels Mariners.)

«Anem tal loch cercar
hon puxam sejornar.
Be menjar e be boure
mes val que *bescuyt* roure.»

(Id.)

GALÍPOLI. Nom geográfich. **Galipol.**

Vejas l'article CONSTANTINOPLA, hont hi ha un exemple que conté la paraula *Galipol.*

GALLARDÒ. **Guasardò.**

[GAMBETO.

GAMBETO. **Gambet**.

Us. Camp de Tarragona.

GAMUSSA. **Camussa**.

«*Camusas* de França, la pell..... 1 lliura.»

(Tarifa y postura de preus. Estampada en Barcelona, 1653,)

GANADER. **Cortaler**.

«... los dits *Cortalers* e molts altres e lurs predecessors fossen e sien de..... Cent anys ença hoc e de molt mes enlla e de tant que no es memoria de gens en lo contrari han possesio de tenir e de pesturar lur bestiar gros augatin e bovin tan de nits com de dies e a tot lur ampriu en los dits prats.»

(Arx. Mun. Reg. de Prouisions y comissions, anys 1441 a 1446. fol. 121.)

GANANCIA. **Guany**.

GANTE. Nom geográfich. **Gant**.

«... totes les ciutats e viles capdals en fer draps deuen esser haudes en gran reputacio, elles e lurs habitadors, axi com diu que son, *Gant*, Exelo, Malinas, Contray, Ipre e semblants.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

GARANTIA. **Fermansa**.

«Si en ta casa hi ha bonansa, no n'hi haurá si fas *fermansa*.»

(Aforisme popular.)

GARBO. **Gracia** o **gentilesa** en forma o maneras.

GARFIO. **Ganxo**.

«... avia aguions e ab *ganxos* enforcats axi com a ham de pascar.»

(Historia del Cavaller Tuglat.)

GARGANTA. **Gargamella**, **gola**.

[GARLITO (CAURE EN LO).

Las duas són populars y la primera 's troba en lo Thesaurus d'Onofre Pou.

GARLITO (CAURE EN LO). **Caure en lo parany, caure a la garjola.**

GARRUTXA. **Corriola.**

«... veu lo gran plant que los mariners tenien, e veu lo comit de la galera qui era lo millor mariner de tots retre lanima a Deu perço com era cayguda una *corriola* e li hauia dat al cap.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

GASPATXO. **Caponada.**

GASTOS. **Gasts. despès. despesas.**

«... se pratica fer alguna collacio de ques segueixen alguns *gasts*,» etc.

(Arx. Mun. Document de la confraria dels barquers novells. 1540.)

«Segons los guanys fes lo *despés*.»

(Fra Entelm Turmeda.)

GATILLO. En l'accepció de desparador d'arma de foch. **Gallet.**

GATUNA. **Gatina.**

«Amor *gatina*, que's menja 'ls gatons.»

(Comparansa popular.)

GAVILLA de blat, ordi, etc. **Gavella, garbera.** ‖ De lladres. **Colla, brivalla.**

GAVINET. **Ganivet.**

Vejas GABINET.

GEFE. Vejas JEFE.

GEGANTESCA. **Gegantina.**

GEMELOS. **Bessons.** ‖ **Ulleras de teatre o de campanya.** ‖ **Botons de doble valona.**

[GÉNERO.

GÉNERO. **Genre, qualitat.** ‖ **Mercaderia.**

GÉNEROS. **Genres, qualitats.** ‖ **Mercaderias.**

GERARDO. Nom de Sant. **Guerau.**

«Un caualler qui hauia nom *Guerau* hauia gran deucio en sent Thomas apostol, e un dia lo diable aparechli en forma de pelegri o de romeu...»

(Recull de Eximplis.)

GERMÁ POLÍTICH. **Germanastre.** ‖ **Cunyat.**

GERMAN. Nom de Sant. **Germá.**

«Sent *Germa* fo comte de Borguonya, e pres muller en loch de germana.»

(Recull de Eximplis.)

GERRO. **Pitxer.**

«E un die mena pobres per menjar e albergar en casa sua; e axi con hauia acustumat pres un *pitxer*, e dona aygua a mans a tots los pobres.»

(Recull de Eximplis.)

«Y aixi ell se comença á senyar, y se alsa molt esforsadament, y aná envers la taula y se assenta en la cadira y tantost veu venir un bací de argent y un bell *pitger* ab una tovallora brodada.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

GESTO. **Moviment.** ‖ Com a manera de posarse y com a expressió de fesomia. **Posat, gest.**

«De tal sort, ánima mia,
Cada dia
Lo meu mal se fa major,
Y vos de mal en pijor
Y jo pijor que solia.
Y ab tal sest
Tot s'acabará molt prest,
Y mes sent

[GIBRELL.

No 'l morir, mas ser absent
De vostre divinal *gest*.»

(Pere Serafí.)

Vejas, també, l'article DESCARNAT. En l'exemple que hi ha, també 's troba aquesta paraula.

GIBRELL. **Librell**.

GIBRELLA. **Librella**.

«Item per dos cantes e *librelles* per la cuyna de la companya.»

(Arx. Mun. Llibre de comptes del monestir de Montalegre de 1503 a 1531.)

GINETE. **Genet, cavaller**.

La paraula *genet*, se troba sovint en la Crónica de Muntaner.

GINOLLS. **Genolls**.

GITANO. **Bohemiá, bomiá**.

«Com sie degut al Princep, purgar la Prouincia de mals homens, e sien trobadas en lo Principat de Cathalunya, e Comtats de Rossello, y Cerdanya algunas personas ques dirian vulgarment *Boemians*, e sots nom de *Boemians* grechs, e Egiptians van coadunats e vagabunts, cometent molts ladronicis, e altres mals, dels quals se ignoran los malfactors, per esser molts en nombre, e coadjuvar, e cobrir los vns als altres lurs malfets, perço volent en aço degudament proveir, statuim, y ordenam ab loatio, y aprobatio de la present Cort, que daqui avant las ditas personas anant axi coadunadas, sien expellidas, e fora gitadas, segons nos ab aquellas expellim, e foragitam dels dits Principat, e Comtats que daqui avant no pugan esser admesos, o acullits en aquells, ans sien haguts totalment per bandejats, y foragitats ipso jure, axi que si dins dos mesos apres de la

[GLÁNDULA.

publicatio de la present Constitutio ab veu de publica crida faedora, las ditas personas seran trobadas en los dits Principat. e Comtats, sien, e hajan esser açotats publicament per aquells a quis pertanga, y altrament proceir contra ells a total expulsió lur. per remeys deguts de justitia: volents, y manants que la present Constitutio dins vn mes primer vinent sie. e haja de ser publicada per los Veguers en quiscun cap de Vegueria dels dits Principat, e Comtats.»

(Constitucions de Catalunya de 1512.)

«Item a uns *bomians* per cambis de la mula guita e roiga per hun rossi e altra mula xviiij°.»

(Llibre de comptes de Montalegre, de 1503 á 1531.)

GLÁNDULA. **Glánola**.

GLATIR. No sabém qui deuria fer d'aquesta paraula,—qu'en bon catalá significa desig gran, sobre tot cosa que's té a la presencia,—un equivalent del castellá «latir». Ab lo desfici del GLATIR, lo cor bat, batega ó esbatega. GLATIR es acte purament psicológich: **batre**, **bategar** o **esbategar** es efecte mecánich.

GLOTÓ. **Glot**, **goliart**, **golafre**.

«... persona qui es *glota* de piment, ab tan gran plaher lo beura ab anab de fust com d argent.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

«Les dones totes
sabs que son *glotes*.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«Un clergue cura de animes era molt luxurios, e molt *goliart* e negligent en regir les animes que li eren acomanades: e quant mori la sua anima ana al infern.»

(Recull de Eximplis.)

[GLOTONERIA,

«... lom *golafre* e carnal tota res lo mensprea el te per no negun...»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

GLOTONERIA. **Glotonia**.

Vejas l'exemple enclòs en l'article TEMPLANSA, hont hi ha 'l mot *glotonia*.

GLORIETA. **Llotjeta**.

GODOS. **Góts**.

«Plora dones Hispanya la excellent gloria de la nacio dels *Gots*, qui hauien estat .C.XL anys en gran pau e tranquilitat.»

(Tomic. Historias e conquestas.)

GOLFA. **Algorfa**.

«*Algorfa* o tarrat», porta 'l Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

GOLFO. **Golf**.

«En la primera guayta la nau feu vela, e ixqueren del port ab molt bon temps, e haguéren lo vent molt prosper que en .iiij. dies passaren lo *golf* de Venecia y foren en vista de Rodes...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

GOLOSINA. **Llaminedura**, **llepolia**, **llepoleria**.

«Si es golosa (la dòna) trameteuli presents de moltes menes de *lepolies* e de fruytes nouelles, e del que ella mes se delita.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

GOLPE Y PORRASO (DE). **De colp y volta**. ‖ **De boig**.

GORDURA. **Greixesa**.

«... los seria salud disminuirlos les rendes que tambe los danya la demasiada *greixesa* que tenen...»

(Mossen Cristòfol Despuig. Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

[GORFA.

GORFA. **Algorfa**. segons lo Vocabularius de Nebrija adaptat per Fra Gabriel Busa.

GORGUERA. **Gorgera**.

«En axi con la *gorgera* environa lo coyl del cavayler perço que sie deffes de nafres e de colps, en axi obediencia fa star lo cavayler dins los manaments de son senyor e major, et dins lorde de cavayleria, perço que traicio ni erguyl ni injuria ni altre vici no corrompen lo sagrament quel cavayler ha fet a son senyor e a cavayleria.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

GOTA (LA). Usat en sentit de malaltia. **Poagre** o **puagre** (lo).

«Tres passions
e il-lusions.
aixi revesses
quant pots disfreces
e les amagues:
be t'embriagues
fort de vinagre;
ple de *puagre*
tens lo cervell.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

GRADA. **Grau**.

GRADERIA. **Grahonada**.

Vejas ESCALINATA.

GRANADA, en lo sentit de progectil de artilleria. **Magrana de foch**.

GRANEL (A). **A raig, en orriu**.

«Item com sobre lo salari del descarregador dels forments qui arriben en la present Ciutat en **orriu** sia en lo passat molt rehonablement e justament ordenat los dits forments desca-

[GRAU.

rregar nos puguen sino ab sachs pochs ço es de tres cortans». etc.

(Arx. Mun. Ordinacions sobre confrarias y ofici de Barquers.)

GRAU. Com a nom de Sant. **Guerau**.

Vejas l'article GERARDO.

GRAVE. **Greu**. | **Formal**. | **De pes**.

«Amor cruel | quils ha units en vida,
Y ab *greu* dolor | lo viurels ha fet perdre.
Apres la mort | los tanqu' en lo sepulcre.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

GRIETA. **Clivella**. **esquerda**.

GRIFO. **Griu**.

«E mes sobre lo cap deles .vj. vergues sia fet un *griu* ab lo timbre e armes de dit senyor» (Anfós V.)

(Deliberacions del Concell de Cent. any 1451. fol. 57.)

GRILLET. En l'accepciò de tanca que's posa en la cama dels presos. **Grilló**.

GRIMA. Sol usarse aquest barbrisme en las accepcions de **fástich**. **enuig**. **molestia** y **esgarrifansa**.

GRINGO (PARLAR o ESCRIURE EN). **Parlar** o **escriure llautò**.

«Hablar ó escribir en GRINGO» diuhen los castellans. estrafent la paraula «griego». y nosaltres las enfilém pèl llatí. fentne *llautò*.

GRIS. **Burell**.

«Apres delles venien totes les dones de la terça regla. no menys vestides de drap de seda *burella* que les monges. e cascuna portava en la ma un stadal. cantant totes lo *Magnificat*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Blanch y negre fa *burell*.»

(Expressió popular.)

[GRUPA.

GRUPA. D'un animal de sella. **Gropa**.

«Estava agenollada
donzella Beatriu.
Mentres oraciò feya
li ve un jove gentil;
cull un pom de violas
pera ferla adormir;
quan la te adormideta,
en *gropa* la pují.»

(Cant popular.)

GRUPO. **Aplech, gavell**.

GUAPAMENT. **Gentilment. galantment**.

«Si n'hi ha una monja
á la Seu d'Urgell,
toca las campanas
plorant y rïent.
¡Alséu lo peu, jovent, ab galant ayre,
alséu lo peu, jovent, *galanotament*!»

(Cant popular.)

Vejas GUAPESA.

GUAPESA. **Gentilesa. galanesa.** ‖ **Bellesa, hermosura, hermosor**.

«Quan viu vostra *gentilesa*
En mi feu presa
Y sa gran perfecciò
Ha pres la possessiò
Dins mon cor restant impresa;
Y ferma allí
M'ánima l'abraça ab si,
Y contemplantla
Delitas y viu mirantla:
Yo muyr perque la mirí.»

(Pere Serafí.)

GUAPO. **Gentil, galant.** ‖ **Hermós**.

Vejas GUAPESA.

[GUARDAPOLVO.

GUARDAPOLVO. **Guardapols**.

«Semblantment es auengut que en la puncta del *guarda pols* del dit Retaula sia pintat lo Senyal Reyal de la Corona darago...»

(Arx. Mun. Contracte dels Concellers ab lo pintor Lluis Dalmau, 1443.)

GUARDIA. **Guarda**.

«... y en lo que toca al si pot portar *guarda*, que no fa mes la Marquesa del que totes les altres Sores. Virreynes...»

(Diet. Mun. 14 Abril de 1612.)

«Anirá en casa del Alferez ab las caxas de guerra li auran demanat a la hora de marxar la companyia, y la acompanyara al entrar y exir de *guarda*...»

(Domingo de Moradell. Preludis militars.)

GUARISME. **Xifra**.

GUARNICIÓ. **Guarniment**.

Vejas l'exemple del article GUARNICIONER.

«E de continent feren sa via ab arnesos molt luents e richs *guarniments*.»

GUARNICIONER. Nom d'ofici. **Guarnimenter**.

«En lo fet del recors interposat per Melcior Vasiá Borraller del penyorament contra ell fet a instancia de Marc Llosas y Josef Sagon *guarnimenters* ab motiu que dit Vasia feya *guarniments* de Cotxa sens esser examinat de *guarnimenter*...»

(Document del Arx. Mun. de 24 Juliol de 1559.)

GUASSA. **Burla**, en paraulas.

GUASSON. **Burleta**.

¡GUAY! Aquesta interjecció, que sol anar seguida de la preposició de, l'hem vista usada per alguns autors catalans moderns y 'ns apar castellanisme. ¡**Ay** de tu!—diem, per exemple, parlant en sò d'amenassa.

[GUIRNALDA.

GUIRNALDA. **Garlanda**.

«Y sots la porta del arch hauia pintada á la vna part vna senyora qui aportaua vna *garlanda* al cap de moltas flors.»

(Libre de la benaventurada vinguda del Emperador y Rey don Carlos. Palma, 1542.)

GUISADO. } **Cuynat**.
GUISAT. }

GULA. **Gola**, en l'accepció d'afany inmoderat en lo menjar.

¿GUSTAN? En sentit de convidar. **¿Són servits?**

GUSTASSO. **Gustás**.

GUSTILLO. **Gustet**.

H

H. No's diu HATXE, sino **hach**.

HÁBIT. En lo sentit de costum. **Habitut**.
Us. Lacavalleria.

HABITACIÓ. **Habitament**.

HADA. **Fada**.

«la de la casa encantada
hont presas ab tirania
eran de l'ánima mia
cada potencia una *fada*;
en una gran nuvolada,
per la regiò franca y pura
la aparent arquitectura
se resolguè y dissipá.
Tot se'm representa ja
en sa natural figura.»

(Francesch Vicens García.)

HADO. **Fat**.

«En les paraules que hac dites lo pastor, entes Felix ço que les paraules significauen de *fat* e de astre...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

[HAIG.

«O Diafebus duch de Macedonia! o Vez-comte de Branxes! de vosaltres me partech e prench doloros comiat stant en preso en poder de infels per amor de mi. car si yo no fos no foreu vosaltres venguts en aquesta terra: e qui sera aquell quius puga traure de preso? los meus trists *fats* e la desauentura mia no han volgut sino lunyarme de vosaltres.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Quant en la roca veuras lo pas de la serpent.
De la dona sabras lo enteniment.
Hom no sab laucell volant hont se posara
Nil *fat* del joue si bo o mal sera.»

(Ibidem.)

«Aquelles mans | que james perdonaren
Han ja romput lo fil | tenint la vida
De vos qui sou | de aquest mon eixida
Segons los *fats* | en secret ordenaren.»

(Ausias March.)

HAIG, com a temps del verb haver o tenir. **He, tinch**.

HALAGAR. **Falegar. afalegar**.

«Ladonchs ell comensa a *falegar* ab la una ma la sua barba...»

(Bernat Metge. Sompni.)

HALAGO. **Afalach, afalech**.

«E lo diable veent que no podia ab ella per *falachs* ni per menasses, en forma de mila volauali demunt lo cap...»

(Recull de Eximplis.)

HÁLIT. **Alé, alenada**.

HASTA. **Fins**, com a preposició.

HAVER. En sentit de tenir, está ben dit. Quan se tracta d'agafar una cosa que's troba alta, tam-

poch es mal dit; pero va millor aplicarhi la paraula **abastar**.

HAZME-REIR (SER L'). **Ser la riota**.

HEMETERI o HEMETERIO. Nom de Sant. **Armenter**.

HENDIDURA. **Fenedura**, **esquerda**, **clivella**.

«... una vegada se sdeuench que .j. philosoph se anaua a deportar per .j. bell pla ab gran res de sos scolans, en lo qual pla hac moltes *fenadures* que la calor del sol hac fetes en la terra...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

HERALDO. **Haraut** o **heraut**.

«... yo he demanat a reys darmes e a *harauts* perque lo Rey no sera fet cavaller en los temps de la guerra que tenia ab los moros.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

HEREDERS. **Hereus**, **hereters**.

«Vos senyor sabets be que no havets *areu* sino aquella file perqueus volem preguar e clamar merce que vos que prengats muler de que romanguen daquel regne e apres vostra mort no venges an poder de gens astranyes e nos no romanguessem menys de senyor natural.»

(Historia del Rey d'Hungria.)

HERMANA. En lo concepte de religiosa en determenadas ordes. Lo regular fóra dir **germana**; mes, com sia que algú hi trobe la dificultat de que aquest nom se puga confondre ab la idea de parentiu carnal (com si no's trobessen en lo mateix cas a França dient «sœur» tant a la religiosa com a la propparenta) ¿no podria dirse

[HERMANITA.

sor, que també es catalá? **Sor** de la Caritat, **sor** dels pobres, etc., no estaria gens malament.

HERMANITA. Com a denominació donada a las dònas que pertanyen a certas ordres religiosas. Vejas l'article HERMANA, qu'es lo mateix cas.

HERMANO. ¿Per que al religiós llech no se li ha de dir **germá**, com avans se li deya?

HERMENEGILDO. Nom de Sant. **Armengol**.

HERMOSAYCH. **Mosaych**.

HETXURA. **Forma**. | En sentit d'home en tot identificat ab altre home, per exemple: «Lo criat era HETXURA del senyor.» «Lo criat era **en tot y per tot del** senyor.»

HETXURAS. Preu del travall de fer una pessa de vestir o de altre objecte, fòra la válua dels materials. Val tant **de mans**, se diu en catalá.

HI. Aquesta paraula, qu'es un adverbi, hi ha qui la posa malament en lloch de primera persona del present d'indicatiu del verb haver, que s' escriu **he**.

HIDROMEL. **Ayguamel**, se troba en lo Dictionarium de Pere Torra.

HIPÓCRITA. **Hipocrit**.

«Un *ipocrit* e gran falsari
e robador.»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

HISTÉRICH. Nom cientifich d'un mal, qu'en catalá 's diu, referintse a la dòna, **mal de mare** y en l'home, **mal de mascló** o **de masclí**.

| HOGAR.

HOGAR. **Llar. foch.** En sentit figurat. **Casa. alberch.**

«... la electio del lloch pera convocarse Corts generals en ell. está en pur arbitre del senyor Rey. com empero lo lloch sia dins la Prouincia de Catalunya. y no sia menor de docents *fochs*...»

(Lluis de Peguera. Práctica de celebrar corts.)

HOLGAT. **Folgat.**

HOMBRERA. **Musclera.** perque no ve de «hombro», sino de *muscle*.

HOMBRIA DE BÈ. La paraula **bonhomia.** que no recordám haver vist may escrita en los bons temps del idioma. pero si haberla sentida fins a n'algú a qui no pensém hagués influhit lo francés «bonhomie». nos sembla que ha d'esser la vera expressiò catalana.

HOMBRO. **Muscle.**

«E lo ciutada li dix: Qes axo que aportats als *muscles* e a les spatles?»

(Recull de Eximplis.)

«Des del front fins al llombrigol
(vehent novedat tant estranya)
y de un *muscle* al altre *muscle*
me fiu creus mes de cinquanta.»

(Francesch Vicens Garcia.)

HOMBRO (AL). **A coll.**

HOMBRO (ARMAS AL). Déu vulla que may s' haja de menester. pero sembla que. si venia 'l cas. no estaria gens malament dir: **¡Armas al coll! ¡armas al muscle!**

«... si va (lo soldat) en lo extrem de la filera

[HOMBRÓN.

ha de aportar la arma en lo *muscle* fora, ó sie de la part dreta ó esquerra.»

(Domingo de Moradell. Preludis Militars.)

HOMBRÓN. **Homenás**.

HOMICIDA. **Homeyer**.

Us. Joan de Resa.

HOMICIDI. **Homey**.

«Si'l temps perdut | lo millor que tenia
Dones amant | oblidant mi mateix
Haguès yo mes | com fa qui Deu serveix.
. . . . . .
. . . . . .
Mes per al pas | lo contrari no sia
Contrari han | mes obres ton servey
Tolme del tot | ma prava fantasia
Ta voluntat | executa la mia
Car altrement | faré de mi *homey*.»

(Romeu Lull.)

HORAS. Són LAS DOTZE, LAS DUAS, LAS SIS, etc. **Són dotze horas, duas horas, sis horas**, etc.

«*Dotz' horas* cauhen en terra,
los ángels cantan al Cel.
Alabat per sempre sia
lo Santíssim Sagrament.»

(Oració popular.)

«Carn-y-peix,
¿quina hora es?
—*Dotz' horas*.»—

(Joch popular d'infants.)

Véjanse també los articles NIT Y QUARTS.

HORNACINA. **Capelleta, represa**.

«E mes faran los dits mestres vna *represa* en que pusque star una ymage de sent Johan en

[HORROR.

lo cap de la dita font (la del carrer del Avellá de Barcelona) deves la Riera de sent Johan.»

(Any 1432. Arx. Mun. Notularum II, fol. 306.)

HORROR. **Esferehiment, esgarrifansa, feresa.** || Com a exclamació, són equivalentas a esta paraula exótica, las següents interjeccions: **¡Ay!, ¡oh!, ¡Deu meu!, ¡Reyna Santíssima!**

HORRORITZÀT. **Esgarrifát.**

HUESCA. Nom geográfich. **Osca.**

«E nos la donchs erem en *Oscha* e la Reyna altre tal.»

(Jaume primer. Crónica.)

HUMILLAR. **Humiliar.**

«En un monestir de monjes una monja se feya folla per amor de Ihesuchrist, e *humiliaues* a totes...»

(Recull de Eximplis.)

HUMILA. Es vulgarisme lo femenisar la paraula **humil.** Aquest adjectiu es igual en abdòs genres.

HÚNGARO. **Hungrés** se troba, encar qu'escrit sens h, en lo Vocabularius publicat per Fra G. Busa.

I

IDA Y VUELTA. Expressió que s'aplica exclusivament als viatges en carruatge de tota mena. **Viatge d'anada y tornada. viatge rodó.**

IDÓLATRA. **Idolatre.**

«... dius que façam sacrifici al diable de qui tu est servidor, que mostres be en ton parlar que no est chrestia sino *ydolatre*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

IGNOCENCI. Com a nom de Sant. **Ignocent.**

«Prolech primer sobre la incepcio de la exposicio de la postilla de Papa *Ignocent* tercer sobre los VII psalms penitencials segons la translació Romana.»

(Titol d'una obra antiga de Frare Johan Romeu, qu'era en la llibreria del convent de St. Francesch de Barcelona.)

ILITERATO. **Iliterat.**

«Lexa aytals interrogations a homens *illiterats*, rudes e no savis.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ILUMINACIÓ. **Alimaria. Ilumenaria.**

[ILUMINAR.

ILUMINAR. **Llumenar**, **fer llum**. | **Aclarir**.

IMÁN. **Azamant**, **caramida**.

«En *laçamant*, dix lo philosoph, ha Deus posada tanta de simplicitat de terra, que lo ferre ha apetit a aquell; e per aço *laçamant* mou a si lo ferre per gran simplicitat de terra, a la qual se mou lo ferre naturalment...»

(Ramon Lull, Felix de les maravelles del mon.)

«Ram, on se posa la coloma blanca
Del esperit que al vostre mes affina
Penyafort son tresor y medicina
Al perseguit malalt y al qui tot manca.
Sou la mes alta cima y alta branca
Del arbre de sciencia y doctrina
La *caramida* sou que á Deu inclina
Y tir á si de aquell sa gracia franca.»

(Ausias March, lo de Cervera.)

IMPAR. **Senar**.

IMPEDIR. En alguns cassos creyèm mes castis lo verb **privar**.

IMPERFECTE. **Imperfet**.

IMPIO. **Impiadós**.

«—Quina es la fossa, Senyor?

—Infern, dix ell.

—E perque, digui yo? Fort me en maravell; car en vostra vida fuy molt familiar a vos, Senyor, segons que sabeu; e james no viu ne pogui conexer que fosseu mal Christia ne *impiados*. Be vehia que ereu inclinat a alguns delits qui nom parien molt deshonests.

—Los delits, dix ell, a que yo era inclinat no eren bastants tots sols a gitarme en infern. Car no eren interes ne damnatge de algu, sino de mi mateix. Yo m delitava molt mes que no

[IMPRENTA.

devía en cassar, e escoltar xandres e ministres, e molt donar e despendre: e cercar avegades, axi com fan comunament los grans Senyors en qual manera poguera saber algunes coses esdevenidores, per ço que les pogues preveure e occorrerhi. Totes aquestes coses eran mal fetes. Mas yo m confessava e combregava sovint e penedia men, pero no tant que no m hi tornas algunes vegades. E per ço nostre Senyor Deu vol que yo ara n port penitencia, car vivent no n porte complidament.»

(Bernat Metge. Sompni.)

IMPRENTA. **Estampa. emprenta.**

IMPRÈS. **Emprentat. estampat.**

Vejas lo primer exemple del article LLAUNA, hont se troba la paraula *emprentat.*

Entre argenters, encara 's diu *estampat* a un objecte fet ab encuny.

IMPUNE. **Impunit. impunida.**

«Ara yot perdone per ço com stich en lo article de la mort, e no se si sere huy o dema, e yo confie en Mafomet que altri pagara, car la tua gran maldat no pot restar *impunida.*»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Impunits, llegim en la Sentencia arbitral de Guadalupe.

INAPETENCIA. **Desmenjament. desgana.**

INCENDI. **Encesa. cremament.**

«La fama e mala noua ana per la ciutat del perdiment que fet hauien, e moltes gents del poble axi homens com dones se ajustaren en la plaça del mercat, los vns plorauen lurs germans, los altres los fills, los altres los amichs e

[INCENDIAR.

parents, los altres la destrucció del Imperi: com tota la major part del Imperi fos perduda, e tota la sperança del Emperador e de tots los seus no era sino en vn sol Deu perço com duptauen de venir en cruel fam e set per lo enemich qui era victorios, e lo *cremament* de la ciutat, recordant la captiuitat e servitut miserable.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

INCENDIAR. **Calar foch** ab lo fi de destruir.

INCLUIDA. / INCLUIT. **Enclòs. enclosa.**

INCRÉDUL. **Descrehent. descregut. menyscreent.**

«... Dèu vena
abundant plena
d'aygues vivents.
Als *descreents*,
diu Hieremies»...

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«Lo segle es carçre del creent e Parays del *menys creent*.»

(Jahuda Bonsenyor.)

INCULT. **No conreat. sens conreu.**

INDEMNISACIÓ. **Esmena**, se troba en escrits de la vellura, fins en documents oficials, y encara en nostres dias hi ha qui diu «*fer esmena*», referintse a pagar danys.

«A 27 de Juliol, y á 6 de Octubre de 1452, los amos de las Casas del carrer del Bordell demanavan *esmena* del dany per quels havian tancat lo Portal exia á la muralla de la Rambla, é fou deliberat que attés que los Obrers ho havian fet per be publich, no sels devia fer *esmena*.»

(Rúbrica de Bruniquer, vol. II, cap. LIII, fol. 357.)

[ÍNDICE.

ÍNDICE. **Index. taula**. dels capítols o materias d'un llibre, per exemple.

INDIO. **Indiá**.

«Los pahons *indians*
desplegan tafetans
pintats de mil maneras.»

(Cansó de Nadal.)

INÉS. Nom de Santa. **Agnés**.

INFANCIA. **Infantesa**.

INFECTE. **Infeccionat**.

Vejas l'exemple de l'article TONEL, hont se parla de «tonells *infeccionats*».

INFIEL. **Infael**.

«Molt se marauellava Felix com Deus no trametia missatgers al *infaels*. quils mostrassen veritat de la santa fe catholica, ne perque los catholichs no hauien a Deu tan gran amor que als *infaels* lo fessen amar e conexer.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

INFINITA. **Infinida**.

«... la major granea que puscha esser en hom es que sia una persona ab Deu qui es *infinida* granea...»

(Ramon Lull. Libre de les maravelles del mon.)

«Nos, donchs, rey per la sua gran é larga pietat (de Dèu) regnant en lo regne de Aragó. qui havem rebudes diverses graties é multiplicades en nostra vida de la bondat *infinida* del nostre Creador...»

(Crónica del Rey en Pere del Punyalet.)

«La segura gloria que tenim de esser stats victoriosos. nos deu molt alegrar. e de aquella deuem retribuir *infinides* gracies a Deu.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

[INFLUJO.

«Yo servint dona cruel
He sufrit pena *infinida*
Y sens mirarli lo feel
Es vers mi desagrahida.
Pus per altri m'ha oblidat
Qu'ell com jo no la volia,
Cridaré com un orat:
Mal hage qui en dones fia.»

(Pere Serafí.)

INFLUJO. En sentit d'influhensa perfidiosa y malévola. **Influhiment**. ‖ **Influhensa**. ‖ **Valensa**.

INFRASCRIT. **Sotascrit**.

INFULAS. **Inflament**, **fums**, en sentit figurat.

INGENI. **Enginy**, **giny**.

«Lexa semblants coses a homens otiosos, vans e illiterats, car lo teu *enginy* nos deu distribuir en amor: pus altres coses li son degudes.»

(Bernat Metge. Sompni.)

«Pinzell, color, *enginy*, saber, ventura,
la ma, ó l'ull qual es mestre en pintar,
é del pintat si pot l'ull judicar
sens que fretur d'altra judicatura:
Cerch un punt prim en la gentil pintura,
si pech per menys no'm trob' envergonnit,
fonch un gran rey primer de mi scarnit
per uns minyons rients de sa baxura.»

(Autor anónim. Demanda feta à Pere Serafí.)

INGENIER. **Enginyer**.

Us. En lo Thesaurus d'Onofre Pou.

INGERIR. **Empeltar**. ‖ **Introduhir**, **ficar**.

INGLATERRA. **Anglaterra**.

«*Anglaterra*, illa occidental. Britania, e.»

INÍCUO. **Inich**.

|INMEDIACIONS.

«Si hi llegireu
coneixereu
ab prou claror
la gran error
tan manifesta,
la deshonesta
é viciosa
tan perillosa
amor *inica*
que hui 's practica.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«Vos Rey del senyors
sentis de la mort | les penes majors
de tots los amichs | no sols en tal pressa
desert vos trobás | mas trayt d'amich
aquell qui besant | ab pensa ravessa
cruel inimich
de vos venda feu | al poble *inich*.»

(Mossen Fenollar.)

INMEDIACIONS. **Voltants, encontorns.**

INMUNDO. **Inmonde.**

«A un hom saui demana .j. hom foll si Deus es en infern. ni en los lochs qui son *inmondes* hon sta putrefaccio e pudor...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

INNOCENCI. }
INNOSCENCI. } Vejas IGNOCENCI.

INQUILINATO. ¿Perque si en francés se diu «location» y en italiá «locazione» no hauria de poder dirse en catalá **llogament**?

INQUILINO. **Llogater, estatger, estadant.**

Estatger se troba en lo Thesaurus d'Onofre Pou. Las altras formas son corrents en lo llenguatge parlat.

[INSOLACIÓ.

INSOLACIÓ. **Soleyada**.

INSTRUMENT. **Esturment** es mes catalá.
Us. Joan de Resa.

ÍNTEGRAMENT. **Entegrament**.

«... no volem que algun regidor n aja per son treball neguna paga; basta que, si negun dells despen res per esguart de la comunitat, que li sia pagat *entegrament*.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

ÍNTEGRO. **Sencer**, **entegre**.

INTERMEDI. **Endemig**, **entremig**.

«Y en aquest *endemitg* los missatgers ja eran partits ab las lletras.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

INTERMEDIAR. **Mitjansar**.

INTERPOSAT. **Entreposar**, diu lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa.

INTERRUMPIR. **Interrompre**.

INTERVENIR. **Entrevenir**.

«E not recorda la questio que diu Petrarcha en los Remeys de cascuna fortuna, que fo antigament entre alguns insignes e savis homens, ço es saber qual manera de morir era millor? En la qual *entrevench* Julius Cesar, qui aquella difini dient que la mort soptosa e inopinada.

—Bem recorda, Senyor. En quant es de mi, d aquexa matexa oppinio som: pus hom visque virtuosament es tenga per dit que res no li puxa venir soptat esperant ab ferm e bon cor tot ço que Deu li volra donar. E puy quen es vijares que sia gran cosa esser quiti de pahor de morir, car a mon juy, la pijor cosa que en lo morir *entreve* es la pahor de la mort.»

(Bernat Metje. Sompni.)

[INTERVENIR ENTRE...

«.,. y tambe per lo contrari ningun Doctor del Reyal Concell criminal se puga entremetre. ni *entrevinga* en las causas civils, ni...» etc.

(Constitutions de Cathalunya.)

INTERVENIR ENTRE DUAS PERSONAS. Es un pleonasme ridicol que havèm llegit mes d'una vegada. **Entrevenir en la discordia**: **ficarse** o **posarse entre mig**. pot dirse.

INUNDACIÓ. **Ayguat**.

INVERNADERO. En abduas accepciòns de substantiu y adjectiu. **Exivernador**.

«Encara: mariner nos deu despullar, si no es encara en port *exivernador*.»

(Llibre del Consolat de Mar.)

INVITACIÓ. **Convit**, **convidada**. ‖ **Paper**. **carta**, **targeta de convit**.

INVITAR. **Convidar**. ‖ **Donar a entendre** a altri la voluntat de que fassa alguna cosa. ‖ **Incitar**.

IRACUNDO. **Irós**.

«Los *irosos* corren amunt e avall, com a rabiosos, e baten cruelment si mateix, e aquells qui entorn los estan.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ISIDORO. **Isidre**.

«Com fem oracio, diu Sant *Isidre*, que ab Deu parlam.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

ISIDRO. Nom de Sant. ¿No sembla que fóra mes acomodat al geni del nostre idioma dir **Isidre**?

En aquesta forma veyem que posa En Pax lo nom castellá ISIDORO. (Vejas l'article corresponent.)

J

J. Aquesta lletra 's diu **jota**, ab j catalana, igual á la francesa.

JAMBA. **Brancal de portalada**. ‖ Muntant de bastiment de porta o altra obertura. ‖ També 's pren en sentit de **marxapeu**.

JAQUETA. **Gech**..

Aquesta opinió, que, avuy per avuy no necesita esser demostrada, per tractarse d'una pessa de vestir que encara está en us, tal vegada puga cobrar mes forsa ab l'exemple que 's trobará en l'article BORDAR, hont hi ha la paraula *jaquet*.

JÀRCIA. **Eixarcia**.

«Si alguna nau o algun leny ira a parts, e sera cas de ventura que aquella o leny a parts ira se encontrara ab lenys armats si aquells lenys armats li tolran o sen portaran vela o veles o gumena o gumenes o ancora o ancores o

[JARRÓ.

alguna altra *exarcia*: aquella *exarcia* deu esser esmenada per tot lo cominal de la nau.»

(Llibre del Consolat dels fets maritims. Edició de Sebastià Comellas. Barcelona, any 1592.)

JARRÓ. JARRÓN. **Pitger.**

JASPE. **Jaspi.**

«Tot me agrada quant haveu dit, mas lo que mes me asegura la cosa es lo que en aqueixa pedra de *jaspi*, y en les medalles de metall se troba esculpit.»

(Mossen Cristófol Despuig. Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

JASPEAT. JASPEJAT. **Jaspiat.**

JAVALÍ. **Porch senglar.**

JAVALINA. **Ascona.**

JAYO. **Jay.**

JEFE. **Capdill, capitost, oficial major**, en l'accepció militar. ‖ **Majordhom, director, cap de feyna**, en lo que toca al treball.

JEFE (EN). ¿Perque ha de dirse «general EN JEFE» ni «redactor en JEFE»? ¿Perque no ha de dirse **general en cap** o **redactor en cap**?

En l'antiga Municipalitat de Barcelona hi havia 'l Conceller *en cap* y prohom *en cap* anomenavan en mólts gremis al president.

JOFAYNA. **Rentamans.**

JONOLLS. **Genolls.**

JOTA. Es viciós dir lo nom d'aquesta lletra ab pronuncia castellana, donchs tothom sap, aquí.

[JOTA (NO ENTÉNDREHI).

que, si bé en las duas llenguas se representa ab igual signe, la vàlua fonètica no es la mateixa en una qu'en l'altra.

JOTA (NO ENTÉNDREHI). **No enténdrehi res, no enténdrehi futila.**

JUDIO. **Juheu.**

«En Siria en la ciutat de Berico un chrestia vench posar en casa de un *juheu* son amich, lo qual chrestia per devocio portaua ab si la ymage de Jhesuchrist crucificat e quant se parti de casa del *juheu*, per oblit lexa li dita ymatge.»

(Recull de Eximplis.)

JUDIT. Nom de dòna. **Judich.**

«La sancta dona *Judich* ab ánimo viril gosa matar Olofernes per deliurar la ciutat de la oppressio de aquell.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

JUÈS. **Jutge.**

JUGUET. **Joguina.**

JULIO. Lo mateix com a nom pagá que com a nom cristiá. **Juli.**

JUNTURA. **Junt.**

JUSGAR. **Judicar.**

JUSGAT. **Jutjat**, en los dos sentits de cosa jutjada y de lloch hont se jutja.

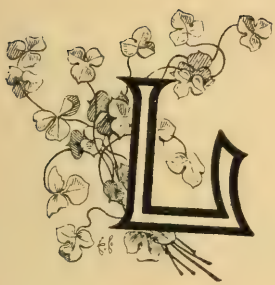

L

L. No's diu ÉLE, sinó **él**.

LABIA. **Parlaría, xarramenta, xerramenta**.

LABORANT. **Llavorant**.

En unas ordinacions sobre confrarias y ofici de barquers de Barcelona se diu que'l qu'entre en ellas, després de prestat lo jurament «sie hagut per confrare *llauorant* y haye a treballar en la ribera tota hora que *llauor* y haura.»

(Arx. Mun.)

LABORS. **Feynas o treballs casolans de dòna**. ‖ Del camp. **Feynas del camp, de la terra o de pagès**.

LABRAT. **Lavorat, llavorat**.

«E lo Rey e la Reyna ab tots los stats a peu entram dins un gran pati, tot en torn emparamentat de draps de raç *lauorats* dor e de seda e de fil dargent, de diuerses histories, les ymatges fetes per art de subtil artifici.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

[LACERAR.

LACERAR. **Maltractar**. **esqueixar**. **esquinsar**. **trossejar**. sempre referintse a lo que un esser té de sensible.

LACTANCIA. **Lletansa**.

«Vos sou esperança
de nostra salut.
remey e *lletança*
del mon ja caygut.
Vos sou ben amada
per qui morir deu:
Regina sagrada
e Mare de Deu.
esta matinada
infantat haveu.»

(Canço de Nadal. De una fulla publicada per D. Antoni Bulbena. Composicions tretas d'un còdex de 1507 que hi ha a Gerona.)

LACTAR. **Alletar**.

LAGO. **Estany**. com a depòsit d'aygua.

«E estant Ihesucrist a Natzaret, se esdevench que linfant un dia se ana deportar ab daltres infants en una plassa dins la vila. E haviey un *estany* plen daygua, per ço com havia plogut: e estant Ihesus a la riba de la aygua. pres del brach quiy era en torn e feune .xij. figures de ocells e dix los: manvos que viscats e que volets. E los aucells quant oyeren lo manament de Ihesucrist foren vius e volaren e anare sen. E dix a la aygua: man te que sies clara. e mantinent fo clara axi com si fos de font viva.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

«Los ulls me tapava la pols
en veritat:
mochse apres gran tempestat
de trons y lamps
ab tantes aygues que los camps
eran *estanys*.»

(Romiatge del Venturós Pelegri.)

[LAGUNA.

LAGUNA. Com a depòsit d'aygua. **Llacuna, estanyol.** ‖ Com a cosa que no existeix en part, ja sia per no havershi posat, ja per haverse perdut, tractantse, per exemple, d'una cronologia, d'una documentació, etc. **Vuyt.**

LAMENTARSE. **Planyes, exclamarse, dòlres.**

LAMENTOS. **Planys.**

LÁMINA. En lo sentit de dibuix estampat. **Estampa.** ‖ En l'accepció de fulla, no solzament de ferre estanyat sinò de qualsevol metall. **Llauna.**

Vejas l'exemple del article LLAUNA.

LÁMPARA. **Llàntia.** ‖ **Llum de mà** o **de sostre.**

LAMPISTA. **Llumenayre.**

Lo nom LAMPISTA, es provinent del francès, mentres que *llumenayres* deyan, á Solsona per exemple, als qui feyan llums de ferre batut.

LÁPIDA. **Llosa, pedra.**

LAPIDARI. Com a anomenar lo qui treballa las pedras preciosas. **Llapidayre.**

LAS y LOS, quan són pronom. Moltas vegadas se cau en castellanisme usant sens excepció locucions com las següents: LOS TRES FEYAM LO NOSTRE CAMÍ, LAS QUATRE ERAM D'UN MATEIX PARER. **Tots tres feyam lo nostre camí, totas quatre eram d'un mateix parer** será, móltas vegadas, mes catalá.

LASCIU. **Lasciviós.**

«Tu pagés vell
lasciviòs,
perfidiòs
aixi 'u farás.»

(Jaume Roig, Libre de les Dones.)

[LASTRAR.

LASTRAR. **Sorrar.**

«Mariners son tenguts de *dessorrar* e de *sorrar* lá on la nau començará lo viatge». etc.

(Llibre del Consolat de Mar.)

LASTRE. **Sorra.**

Vejas l'article LASTRAR.

LATERAL. **Del costat** o **dels costats.**

LATIGASO. **Fuetada. vergassada.**

LÁTIGO. **Fuet. assot.** en general. ‖ **Vit** o **verga de bou.**

«*Açot* de *verga de bou*». diu Fra G. Busa.

LATIT. **Batech. esbatech. batiment.**

«Mes valen los *batiments* daquell qui ama. que los besaments falsaris del laguoter quins ahira.»

(Fra Francesch Eximenis.)

LATROCINI. **Lladronici.**

Vejas LLATROCINI.

LAUDABLE. **Llohable.**

LAVABO. **Ayguera de sala.** ne diu lo Dictionarium de Pere Torra.

LAVATIVA. **Ajuda. servicial. cresteri** o **cristeri.** ‖ **Xeringa** per administrar l'expressat remey.

Totas tres formas de la primera accepciò se troban en Labernia. *Ajuda* es popular també y *crestiri* figura en lo Vocabularius de Nebrija arreglat y publicat per Fra Gabriel Busa.

LEAL. **Lleyal.**

«Fill meu. vullas usar *llealtat*,
e quant porás enten en bondat.

[LECTOR.

Ama la honra de ta ciutat
e de ta terra.»

(Fra Entelm Turmeda.)

Vejas DESLEALTAT.

LECTOR. **Llegidor**.

«... hon tramet al curios *legidor* qui daço voldra hauerne plena noticia.»

(Bernat Boades. Feyts darmes de Catalunya.)

LECHON. **Porcell**.

«Pensar poreu si es cosa convinent
Que'l *porcell* port al coll gran joya d'or,
Podeu pensar si un infant que poch sent
Que port punyal que fará dins son cor.
Qu'un cuquinás port calces de valor,
Y un llort que vol lo savi contrafer,
Un grosserás volent prim lavor fer,
Y á un gran bou presentar un capell:
Donar se deu á quiscu son mester
La joya al hom y la glan al *porcell*.»

(Pere Serafí.)

LEGÍA. **Lleixiu**.

LENTO. **Triganer** o **pausat**, segons de que's tracta.

LEÓN. Nom de Sant. **Lleó**.

LEONOR. **Alionor**, **Alienor**, **Elionor**.

En lo registre de cartas comunas de 1436, del Arxiu Municipal de Barcelona, n' hi ha una fermada per *Alienor* de Cervelló y altra, que, per la materia que tracta, se veu ser de la mateixa dama, diu *Elionor* de Cervelló.

LEONTINA. **Cadena de rellotge**.

LEOPARDO. **Lleopart**.

«Na Renart conech quel ors, e el *leopart*, e

la onça alongauen la eleccio. per ço car quescun hauia sperança de esser rey...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

LEPRA. **Lebrosia, llebrosia, maselleria.**

«Mes vull morir *mesell* que si aquests infants ignocents morien per mi. e jo guaris de la *meselleria*.»

(Recull de Eximplis.)

«Jhesuchrist nos tramet a tu quet donem consell en quina manera guarras la *lebrosia* que tens.»

(Ibidem.)

LEPRÓS. **Lebrós, llebrós. masell.**

«... apres de algun temps esdeuench se que Amich torna *lebros*, e sa muller e los beritans gitarenlo de la terra. E ell axi com a desemparat anassen a casa de Melis son companyo. E Amich quan fo a la porta toca unes tauletes que portaua en la ma, segons usen los *masells*.»

(Recull de Eximplis.)

«Yo som ferida d'un mal
que se 'us encomanaria,
lo meu pare era *llebròs*
y jo tinch la *llebrosia*.»

(Cansó popular.)

LESNA. **Alena.**

«Yo aytal jur que aço de que he reptat naytal es veritat. et el camp ne metre coltell ne misericordia ne *alena* ne agullo ne neguna manera darmes sino quelles qui acostumades son de metre.»

(Lleys de batalla. Constitucionum et Privilegiorum Antiquorum. Arx. Mun.)

LETARGO. **Ensopiment.**

LETXÓN. Vejas LECHÓN.

LETXUGA. **Lletuga, enciam.**

[LEVANTARSE EN ARMAS.

LEVANTARSE EN ARMAS. **Llevarse, aixecarse.**

«... e axi metex per tota la ribera e per les montanyes se son *levats*...»

(Carta sobre sublevació a Milá, 1436. Arx. Mun.)

LEZNA. **Alena.**

Vejas l'article LESNA.

LIBERAL. **Lliberal.**

LIBRAR. **Deslliurar.**

Us. Ramon Lull. Obras rimadas.

LIBRE. En contraposició d'esclau o de prohibit. **Lliure.**

LIBREA. **Llurea, llureya, llorea.**

«Apres del Duch anaven tots los ordes, cascu ab un ciri ences en la ma. Apres venien tots los menestrals, cascun ab sa *lurea* que feta hauien.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«La senyora primavera
de bodas sens dupte está,
que de color de esmeralda
ha donat *llorea* als camps.»

(Francesch Vicens García.)

LIBRES (VERSOS). **Versos estramps.**

Us. Ausias March, entre altres autors.

LIDIOS. **Lidians.**

«Los *lidians* foren los primers qui trobaren navili e comensaren a navegar.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

LIGERO. **Lleu, lleuger.**

LIMOSNA. **Almoyna, caritat.**

«Un abat stant .j. dia assegut a taula ques dinaua, tenia deuant si una lamprea molt ben

[LIMPIAR.

apparellada: e abans que la començas a menjar, vench .j. pobre a la porta e demana que li donas de la lamprea per amor de Deu. Ladonchs labat mana donar tota la lamprea entegra al pobre: e decontinent lo pobre pres la lamprea ab lo tallador, e deuant tots aquells qui en la casa eren pujas sen als cels. Perque es certa cosa que tota *almoyna* que es donada al pobre es pujada als cels.»

(Recull de Eximplis.)

LIMPIAR. **Netejar**, **nedejar**. ‖ Tractantse de traure llustre al calsat. **Enllustrar**.

LIMPIESA. **Neteja**.

LINCE. **Linx**.

«Bramar lo *linx* animal», se veu en lo Vocabularius de Nebrija arreglat per Fra G. Busa.

LINDAR. Com a verb. **Llindar**.

LÍNEA. **Ratlla**, **linya**.

Us. Corrent en lo llenguatge parlat avuy dia la primera forma. La segona, se troba, entre altres llochs, en lo primer llibre del Sompni de Bernat Metge. *Linya* 's diu, també, en lo Tractat d'Astrología, de Pere Gilbert y Dalmau Planas.

«Senyer, lo lamp ¿per qual natura se mou en tort e no deualla sajus per dreta *linya*?»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

LÍNIA. **Linya**.

En los bons temps, sempre veyèm que s'escriu *linya*, y la paraula *linyola*, usada encara avuy dia, conserva, en la forma y en la pronuncia, la antiga radical.

[LISBOA.

LISBOA. Nom geogràfich. **Lisbona**.

«A oyda nostra es pervengut que en Berenguer Artigues, mercader Cathalá, Ciutada de aquesta Ciutat, lo qual tenia casa en la vostra Ciutat de *Lisbona*, ha finit sos derrers dies...»

(Carta de la Ciutat de Barcelona al Rey de Portugal. 1450.)

LÓBREGO. **Llòbrech**.

LOCAL. En sentit d'espay. **Lloch**.

LOCO. **Orat**, **foll**, **boig**.

«De menjar gat rostit

»Lo gat pendras y matar las, so es, degollarlo e quant sia mort leuali lo cap y guarda que nengu non menjas per la vida car per ventura tornaria *orat*...»

(Libre lo qual ha compost lo diligent mestre Robert, coch del Serenissim don Fernando Rey de Napols, estampat en Barcelona lo any 1568.)

«E tu no saps be que amor es la pus tonta cosa del mon, que als sauis fa tornar *folls* e als vells fa tornar jouens, als richs fa tornar pobres, als auars fa tornar liberals, als trists fa tornar alegres, e als alegres fa tornar trists e plens de pensaments?»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

LONGINOS. Nom d'home. **Longí**.

«O quanta dolor; | perque no'us trencassen
les cames e brassos | la mare senti
quant ella pregant | que ja'us perdonassen
apres vostre fi
lo colp vos dona | sens tardar *Longí*...»

(Mossen Johan Scrivá.)

LOPE. Nom de Sant. **Lop** o **Llop**.

«Prohomens, venguts açi los venerable Religios noble magnifichs e ben amats consellers

[LOS.

nostres lo maestre de Muntesa e don *Lop* Ximenes d Urrea visrey de Sicilia...»

(Carta de la Reyna Joana als Concellers de Barcelona. 1461.)

Vejas, també, l'article LUPO.

LOS, quan es pronom.

Vejas l'article LAS y LOS.

LOTERIA. **Rifa**.

LOTERIA (CAURE LA). **Treure la rifa**.

LOTERO. **Bitlletayre**.

LUCANO. Nom d'home. **Lucàn**.

«Diu *Luchan*: que l hom ocios muda sovint diversos pensaments; e ociositat es mestre de molts mals.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

LUEGO. **Abiat, prompte**.

LUJURIA. **Luxuria**.

«San Geronim diu, per ço que la *luxuria* ensutza la anima, aflaqueix lo cors, tol la bona fama, ofen lo prohisme e aporta l anima a dampnacio, que peccat de *luxuria* es de major infamia entre les gens, que negun de ls altres. Richs ornaments son instrument de *luxuria*.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

LUMBRERA. Aplicant lo mot a persona exemplar en virtuts o saber. **Lluminar**.

LUPANAR. **Bordell**.

«E apres que aço ach fet fo fembra publica que donaua son cors publicament a tots quants la volien, e anaua en companyie de altres fembres publiques de *bordell*.»

(Recull de Eximplis.)

«... e vee entre tots passar una fembra vestida de vestedures de fembre de *bordell*, e

[LUPO.

aquelles vestedures eren ten primes que li parien les carns...»

(Ibídem.)

LUPO. Nom de Sant. **Llop**.

«En est dia festa de St. *Llop* tres dels Magchs. consellers foren al monestir de la Mercé ques feya la festa del dit glorios St. *Llop*.»

(Diet. Mun. Primer de Septembre de 1612.)

LUTXA. **Lluyta**, **brega**.

LL

LL. No's diu ÉLLE, sinò **éll**.

LLADRIT. **Lladrament**, **lladruch**.

«Prop la dita riba ha una gran caverna, la porta de la qual guarda Cerberus, qui ha tres caps de ca. E ab grans *ladraments* espanta, turmenta e devora ço que davant li ve.»

(Bernat Metge. Sompni.)

LLAMA. **Flam**, **flama**.

La darrera forma la porta Joan de Resa.

«E axi com anaven veren deuant si una bestia molt negre la qual ere molt semblant a les altres que ja avien vistes. E era feta en esta manera dos peus avia molt grans e dues ales al col molt largues e agudes e per la boque axianli *flames* de foch.»

(Historia del Cavaller Tuglat.)

LLAMAR. **Tirar**, **atraure**.

LLAMAR L'ATENCIÓ. **Cridar l'atenció**.

LLAMARADA. **Flamarada**.

LLAMENTS. **Planys**, **exclamacións**.

[LLANCERO.

LLANCERO. **Llancer**.

LLANGONISSA. **Llonganissa**.

Vejas l'exemple del article PASTEL, hont hi ha la paraula *llonganices*.

LLANILLA. Certa qualitat de teixit de llana. **Llaneta**.

LLANSADERA. **Llansadora**.

LLANSADORA. Esta paraula no constituheix barbrisme: pero, com en cap diccionari catalá ni d'altra llengua l'hem vist prou ben definida, dirèm que llansadora, en sa accepció mes general, es una pessa de fusta, bronze o altra materia, tant variable en quant a formas, que ben segur no hi home que conega totas las estructuras que s'ofereixen en la diversitat de feynas y de civilisacions, y serveix als teixidors per passar la trama entre l'urdit. ‖ Per doblar lo fil, en algunas máquinas de cusir, hi ha, també, **llansadoras**. Los sistemas d'aquestas son, aixi mateix, en bon nombre.

LLANTÍAS. **Llentillas**.

«E Sent Benet ladonchs dira als porters: Obrits li; e si trobats en lo ventre cols, e faues, e *lentilles*, e ciurons, entre ab aquests altres monges...»

(Recull de Eximplis.)

LLANTO. **Llágrimas**, **plor**, **plany**.

LLAPISSÒS. **Llepissòs**.

LLARMES. **Llágrimas**.

LLATROCINI. **Lladronici**, **robarici**, **robaria**, **robatori**.

«Cavayler ladre, major *ladronici* fa a la alta honor de cavaylaria com li embla si mateix e son nom, que no fa con embla diners o altres coses...»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

Aquest mot es també avuy dia d'us corrent.

«... encare ne stam molt aconsolats per los auisos quen hauem del gran e singulal recapte que per vos es donat en metre en orde molts desordes e *robariçis*.»

(Arx. Mun. Carta dels Concellers al Conceller Pere Figueres. 28 de Juliol de 1462.)

«Honorables senyors: vostra letra he rebuda sobre una *robaria* que es estada feta a la Pobla de Clarmunt...»

(Arx. Mun. Cartas comunas, any 1400.)

LLATZERAR. **Maltractar**, **esqueixar**, **esquinsar**, **trossejar**, referintse sempre a lo que un esser té de sensible.

LLAUNA. No ha de concretarse l'us d'aquesta paraula a expressar la fulla de ferre estanyada, donchs *llauna* 's deya a tota fulla de metall.

«E quan Edimión leva los ulls, en lo front del dit infant Jhesucrist veu una *launa* dargent, e en aquella lo titol de la sua creu de obra maravellosa emprentat...»

(Recull de Eximplis.)

LLAURADOR. Quan no's concreta a expressar l'ofici de llaurar, sino qu'extèn lo nom á tots los que treballan del art de la terra. **Pagés**.

LLAVERO. **Claver**.

«Primo un *claver* de plata ab dos (duas) claus.»

(Ressenya bibliografica de Magi Canyelles.)

[LLEGUA.

LLEGUA. **Lleuga**.

«E sent Jacme mes los en la muntanya del Goig ques a mige *leuga* de la ciutat de Compostella.»

(Recull de Eximplis.)

LLEMOSÍ. En son veritable sentit, esta paraula expressa lo pertanyent a Limoges, ciutat de França; pero molts encara l'aplican malament a nostre idioma en general o a alguns dels séus dialectes del Principat o dels reyalmes de Valencia y Mallorca. **Catalá**.

LLENGOT de ferre o altre metall. **Barra**, **pa**y, si es petit, **riell**.

LLENO (UN). En un temple, teatre o altre lloch. **Un ple**.

«Hi havia *un ple* á vessar», se diu a tot hora.

LLENS, en l'accepció de pintura en teixit. **Drap**. ‖ **Teixit de lli**, **tela**, **drap**. ‖ **Llansol**. ‖ **Pany** de paret o de mur.

«Item un *drap* de pinzell en que es pintada la sena de Jesucrist.»

(Inventari del segle XV. Notularum V. fol XIV. Arxiu Mun. de Bar.)

LLETRERO. **Rètol**, **inscripció**.

LLEVADURA. **Llevat**.

LLIBRE. En contraposició de esclau o de prohibit. **Lliure**.

LLIBREA. **Llureya**, **llurea**, **llorea**.

Vejas l'article LIBREA.

LLIGAMENTS dels ossos. **Lligadures** ne diu Onofre Pou en son Thesaurus.

LLIMADURAS. **Llimalla**.

Us. General entre manyans, argenters, etc.

[LLIMOSNA.

LLIMOSNA. **Almoyna**.

LLIMPIESA. **Neteja**.

LLISONJA. **Llausonja**.

LLITERATURA. **Literatura**. Perque no ve del catalá *lletra*, sino del llatí *littera* o *litera*.

LLOCH (TENIR). «Lo dia de Pasqua TINDRÁ LLOCH una festa, una reunió», etc., solèm veure escrit. «Lo dia de Pasqua **'s tindra**, **se celebrará**, **se fará**, creyèm que ha de dirse.

LLÓGICA. **Lógica**.

LLOMBRIGO.
LLOMBRÍGOL. } **Melích**.

Us. Popular.

«Lo fet de aquells
dits nou porcells
cosa es comuna,
setanta una
fills animats,
tots figurats
cos ab *melich*
en un bolich
los abortá
e los comptá
jutge comú
de hu en hu.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Se trobará, també usada la paraula *melich* en lo exemple posat en l'article NANO.

LLORO. **Papagall**, **papagay**.

«Un *papagay* staua en .j. arbre ab .j. corp, e dejus larbre hauia .j. simi qui hauia posada lenya sobre una luerna, car cuydaues que fos foch, e bufaua en aquella lenya per intencio que

[LLOVISNAR.

faes foch en que se scalfas. Lo *papagay* crida al simi e deya li que no era foch, ans era luerna. Lo corp dix al *papagay* que no volgues adoctrinar ni castigar aquell qui no rep concell ni correccio. Moltes vegadas dix lo *papagay* al simi que luerna era e que no era foch ço ques cuydaua que fos foch: e lo corp totes vegades reprenia lo *papagay*, com volia endreçar ço que naturalment es tort. Lo *papagay* deualla del arbre e acostas al simi per ço que li pogues dar mills a entendre ço de quel reprenia, e tant prop se acosta lo *papagall* del simi, que lo simi lo pres e lo aucis.»

(Ramon Lull, Felix de les maravelles del mon.)

«Si n'escoltáu
qualsevol d'elles
diu maravelles
e grans llahòs
del llur bell cos
no's farta may,
com *papagay*
la llengua juga.»

(Jaume Roig, Libre de les Dones.)

«Dos dotzenas de gallinas
sots la protecciò d'un gall
tinch en lloch de *papagall*
y aucells de las Filipinas:
ni des de las platjas xinas
gossos envio á cercar;
que un ne tinch per registrar
á quants á la porta pican,
y es tal que si li replican,
un'anca se'n sol portar.»

(Francesch Vicens Garcia.)

LLOVISNAR. **Ploviscar**, **plovisquejar**.

LLUM. Se diu de tot lo que llumena; pero del efecte de llumenar es mes catalá dirne **claror**.

LLUNETAS. **Ulleras**.

LLUSCO. **Llosch**.

«Ella callava,
ell era *llosch*,
lo retret fosch.»

(Jaume Roig, Libre de les Dones.)

M

M. No's diu ÉME. sino ÉM.

MÁ DE COLOR. **Capa**.

«*Capa* de calç. de guix. de blau». etc. diuhen los pintors y emblanquinadors.

MACERAR. En lo sentit de posar alguna cosa en remull. **Amarar**.

Se troba en lo Thesaurus d'Onofre Pou.

MADERAMEN. **Fustàm**.

«... quantitat de taules, e de *fustam* qui no es en nombre.»

(Colecció diplomática de las Memorias históricas de Capmany. Document de 1331.)

MADRASTRA. **Marastra**.

«Après dinar
reposarás,
contemplarás
sa placent cara
de mare chara.
no de *marastra*
ni germanastra...»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

[MAESTRASGO.

Es avuy dia corrent en pobles de Cerdanya.

MAESTRASGO. **Maestrat**.

«... en Pere Venrell vehi del loch de la Salzadella del *maestrat* de Muntesa...»

(Carta del esmentat Venrell al Rey Martí, inserta en la obra «Don Jaime de Aragon, ultimo Conde de Urgels», de D. Andreu Gimenez.)

MAGULLAR. **Magolar** diu lo poble y aixis se veu en lo Vocabularius arreglat per Fra Gabriel Busa.

MAHOMA. **Mahomet**.

«Ver es, Senyor, e tan com yo puch conexer aquell enganador *Mahomet* axi volia que ho creguessen los seus sequaces.»

(Bernat Metge, Sompni.)

MAJOR (AL PER). **Engròs, al engròs**.

Us. General en lo poble.

«Lo mercat roden,
trobar no hi poden
lloch ni repos,
venen *en gros*.»

(Jaume Roig, Libre de les Dones.)

MAJORDOM. **Majordhom** s'ha d'escriure, donchs sens la lletra h, no hi apareix la qualitat d'*hom*.

«El senyor infant En Pere germá del dit senyor rey servi en aquell dia de ofici de *majordhom* á la taula real», diu lo rey Pere 'l Cerimoniós en sa Crónica.

MAL (ESTAR). Si's diu per **estar**, senzillament, **malalt**, es mal dit, lo mateix que si's diu per **estar malament** una cosa. ESTAR MAL significa que'l malalt o la cosa de que's tracta potser no tingan remey.

[MALDAT.

MALDAT. **Malesa**, **malfet**, **malfeta**.

«E be sab be la senyoria tua que Reyna sens culpa mort no merita: e tant com lo mon duras de ta senyoria e de mi seria manifestada la veritat de la *malesa* que cometriem, en gran dejeccio de nostra honor e fama.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

En l'article GITANO se trobará un exemple de la paraula *malfets*.

MALHAURAT. Significa desgraciat, desventurat; pero avuy veyem que mólts usan malament esta paraula en lloch de **malaguanyat**.

¡MALO! **¡Malament!** es la interjecció catalana.

MALOGRAT. **Malaguanyat**. Se diu de personas o cosas en sò de racansa. ‖ **Malmès**, **fet malbé**.

MAMÁ. Paraula francesa equivalent a **mama**, com diuhen las criaturas a la **mare**. ‖ La beneyteria ridícola y fastigosa de la gent que's creu esser fina disfressant lo parlar arriba fins al punt de que no'n te prou ab anomenar a l'**avia** ab lo diminutiu castellá «abuelita», y, segurament perque 'l nom d'**avia** fa vell, y'l ser vell dèu esser ignominiós, li diu, també, MAMÁ. Aixis, donchs, hi ha personas que tenen, per exemple, la MAMÁ Antonia, la MAMÁ Francisca y la MAMÁ Teresa; total, ab la **mare** y las duas **avias**, tres MAMÁS, y, s'hi afegeixen la sogra, quatre.

Vaja, que aixó fa riure y llástima.

MAMAY. Sembla que allá per l'any quaranta d' esta centuria, alguns dels que havian adoptat

[MANCEBA.

lo nom MAMÁ, tement que'ls prenguessen per criaturas de mamella, afegiren al séu vocable predilecte una *y*. **Mare**.

Vejas lo qu'en l'article MAMÁ diem.

MANCEBA. **Amistansada**, **amigada**, **bagassa**.

«¿De que rius, falsa, traydora,
de que rius, muller malvada?
Per tu en lo palau real
grossa afronta m'han donada,
sè qu'ets amiga del Rey,
amiga y *amistansada*.»

(Cant popular.)

Vejas l'article CONCUBINA, hont hi ha'l mot *bagassa*.

MANCO. Quan no es expressió adverbial, sino que vol indicar aquell qui te falla de mà o de bras. **Manxòl**.

«Per tu no sia menyspreat
contret, *manxol*, ni afollat:
mes lloha a Deu que t'ha guardat
de semblant cosa.»

(Fra Entelm Turmeda.)

MANDATO. **Manament**.

«Un abat del orde de Cistell mana a un monge del seu monestir, qui era malalt, que menjas carn, lo cual monge obey decontinent lo *manament* de son major.»

(Recull de Eximplis.)

«Tornem a parlar de la Emperatriu y de sa germana, que estava en questió perque Urraca no volia obehir lo *manament* de la Emperatriu...»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

MANDO. Com a nom. **Manar**.

«Exemple: «això faria, si fos al meu *manar*.»

[MÁNDOL.

MÁNDOL. **Manar**, com a nom.

MÁNIGA. **Mánega**.

«Com la Princesa veu que Tirant sen anava, crida a Diafebus, e pregual molt digues a Tirant de part sua com fos dinat que vengues tantost, com ella tenia gran desig de parlar ab ell, e apres dançarien. Com Tirant ho sabe prestament pensa lo que era, e feu comprar lo mes bell spill que pogueren trobar, e posalse en la *manegua*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

MANO SOBRE MANO (ESTARSE). **Estarse ab las mans plegadas**.

MANOPLA. **Manyopa, mandret y manesquerra**.

«Apres li deuen levar la *manyopa* de la mandreta, per ço com es offensiua: car si per or ha difraudat lorde de caualleria, ab aquella ma lo pres el toqua.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Primerament que tot mandrater qui obrara en la dita Ciutat hage e sia tengut fer la obra que fora bona e leyal axi que cascun *mandret* e *esquerra* que fara ab launa menuda sia tengut aquell clauar ab tres tatxes cascuna launa. | E aquelles que fera ab launa ample ab vj tatxes cascuna launa axi com se solien fer los bons en temps passat. | E no resmenys que cascun dels *mandrets* e *esquerres* hage esser gornit ab bon canamas nou qui sia doble e de bon cuyro nou. | E que les vies de defora e los dits daquells hagen esser gornits de bon cuyro vermell o daltra color pus que sia nou. E que los guants hagen esser de bons scodats o de cabrit o de bona tela noua.»

(Ordinacions sobre l'ofici de mandreters fetas en 1419. Arx. Mun.)

[MANOSSEJAR.

MANOSSEJAR. **Remenar.** ‖ **Potinejar.**

MANSANA. En l'accepció de aplech d'edificacións que's tocan l'una aḃ l'altra. **Illa.**

MANSO. **Mans.** ‖ En los remats o escamots, animal que va al davant servint al altres de guia. **Mener. manyach. esqueller.**

«Amor baxat del cel en terra un dia
No furiòs ans *mans* en sa presencia,
No va negar un punt de sa potencia
A vos que sou tan bella en demasia.»

(Pere Serafí.)

«Quant lo leo fou garit, staues entre los frares molt *mans* e suau.»

(Recull de Eximplis.)

MANTA. Quan no's diu de la pessa de vestir que duhen, entre altra gent, los pagesos; sino de la que'ns serveix d'abrigall al llit. **Flassada.**

«... lo sol es *flassada* dels pobres.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

Diu D. Joseph Balari, en son llibre Orígenes históricos de Cataluña, qu'en una escriptura de 1205 se parla de la *flazada*.

MANTECA. **Burra, mantega.**

La paraula *burra* la usa en aquest sentit Ramon Muntaner.

MANTELERIA. **Roba de taula.**

Us. En lo poble en general y entre'ls teixidors y fabricants de Catalunya que no han après de parlar malament.

MANTO. **Mantell.**

MANUAL. Com a adjectiu. **Amanós** o **manós.**

[MANUEL.

MANUEL. Nom de fonts. **Manel**.

MANUTENCIÓ. **Manteniment, nodriment**.

Manteniment, posa Fra Gabriel Busa.

MANXA. Quan no s'usa com a nom geogràfich ni vol expressarse l'aparell de fusta y pell que serveix para bufar, sino 'l clap de bruticia. **Taca**.

MANYA. **Aptesa, trassa, enginy**.

«En les guerres mes val *abtesa* que fortalesa.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Val mes *enginy* que forsa.»

(Aforisme popular.

MANYEFLA. **Manefle**.

«Juan Joffre *manefle* dels texidors: affectat, voluntari en parlar en favor de la germania, empero no feya mal a ningú.»

(Informacions judicials sobre 'ls agermanats de Mallorca.)

MAQUINALMENT. **D'esma**.

MARAVILLA. **Maravella**.

MARAVILLAR. **Maravellar**.

MARAVILLARSE. **Maravellarse**.

«Felix demana al hermita e dix: Senyer ¿hon es Deus? cart fort se *marauellaua* com nol veya.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

«¿Mes que culpa tens tu en los mals
quell hage fet
per essser axi tot desfet
e maltractat?
—Non sies *maravellat*,
ja to dire

[MARAVILLÒS.

y mes avant te mostrare
palesament
com prou meresch aquest torment.»

(Romiatge del Venturós Pelegrí.)

MARAVILLÓS. **Maravellós**.

«... entre les sciencies naturals aquesta es al hom de maior utilitat car lo seu enginy ne pren molt gran augment e lo enteniment *marauellos* clarificament e lo seny acabat reposament.»

(Pere Gilbert y Dalmau Planas. Tractat d'Astrologia.)

«Val Deu que cosa tan *maravellosa* es estada de aquest Compte Partinobles, car per esser jove y no esserse vist may en batalla, haja fetas cosas *maravellosas*.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

MARCA. Quant se pren en sentit heràldich. **Senyal**, **escut d'armas**.

«Item tres cobritaules de stam vert ab los *senyals* de la Ciutat bons. Item un tinter de fusta pintat ab son gorniment ab *Senyal* de la Ciutat.»

(Arx. Mun. Notularum 5.e, fol. 11 girat.)

MARCIAL. Nom de Sant. **Marçal**. ‖ Quan es adjectiu. **Marçós**.

Vejas MARCIALMENT.

MARCIALMENT. **Marçosament**.

«Esperons son donats a cavayler a significar diligencia e espertesa e ansia con pusca tenir honrat son orde. Cor en axi con ab los esperons broca lo cavayler son cavayl per ço que cuyt ab que corra con pus *marçosament* pusca, en axi diligencia fa cuytar les coses qui covenen esser...»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

MARCOS. Nom de Sant. **March**.

[MARE POLÍTICA.

«Sant *March*, Santa Creu,
Santa Bárbara, no'm deixèu.»

(Oració popular que's sol dir quan llampega.)

«Per Sant *March*
lo llop ja es nat.»

(Aforisme popular.)

MARE POLÍTICA. **Sogra**. ‖ **Marastra**.

MAREA. **Maror**.

MARESSELVA. **Lligabosch**.

MARFIL. **Bori. evori. ivori**.

«So de absoltas reportori
y home sens dupte han de ferme,
que ab ellas mano lo terme
y tinch fama en Purgatori.
Neta la deix com un *bori*
á l'ánima mes tacada,
si ab mos Requiems la he fregada;
y, volant pura á la gloria,
allá tè de mi memoria
y m'es continua advocada.»

(Francesch Vicens Garcia.)

MARIANO. Nom de Sant. **Marian**. ‖ Usat en qualsevol dels genres masculí o femení per expresar cosa de la Mare de Déu. **Mariá**.

MARICA (SER UN). **Doneta, faldilleta**.

MARIMATXO. La dòna homenívola. **Gallimarsot**.

MARINO. Com a nom substantiu. **Mariner**. ‖ Com a adjectiu. **Mari**.

MARIPOSA. **Papalló, papallona**. ‖ De llantia. **Xinxeta**.

«Axi apren al envejos com als fadrins qui encalsan *papallons*, que dementre que ls seguei-xen cauen en les fosses.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

[MARISMA.

MARISMA. **Maresma.**

MÁRMOL. **Marbre.**

«Debax d'aquest ditxos y molt fret *marbre*
está lo cors recondit de Giberga,
lo qui fou del gran munt del Parnás arbre
y del Olimpi ara es florida verga.»

(Pere Serafí.)

MARRÓ (COLOR). **Color de castanya.**

MARRUECOS. **Marroch.**

«... vench a Nos a Perpinyá Alcayt Abelfacem Ali Aben Comeya missatger del rey Iusaf de Granada, quil trames a Nos en nom seu propi, e aixi com havent poder del rey Bulcacen de *Marrochs*, per haver pau entre nos els dits reys de *Marrochs* e de Granada.»

(*Crónica* del Rey Pere del Punyalet.)

MARTAS (PELLS DE). **Marts.**

«Lo dia de sanct Joan, lo Rey se abilla molt be ab un manto tot brodat de perles molt grosses, forrat de *marts* gibellins.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... podie valer la forradura qui era de ventres de *marts* ab les custures bastantment XXV florins.»

(Segle xv. Notularum 5é., fol. 81 girat. Arx. Mun.)

MARTE. **Març.**

«... seguint les cruels leys de *Març* he offert la mia persona a sangonoses batalles...»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

MARXAMO. **Bolla.**

MARXITAT. **Passat, desmillorat.** ‖ **Mústich.**

MASCULÍ. Si tenim en catalá la paraula *mascle* ¿perque no podria dirse **masclí**?

[MASSAPÁ.

Si 'ls castellans diuhen «masculino» y 'ls francesos «masculin», es perque no las fan derivar de «macho» ni de «mâle», sino del llatí «masculus», del que's forma «masculinus».

La expressió *mal de masclí*, usada en Menorca ¿no confirma la opinió exposada?

MASSAPÁ. **Marsapá**.

«De continent ixque la collatio molt gran e abundosa de *marsapans* e pasta real, e totes altres maneres de confits de sucre e tots foren molt ben servits.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

MASSATGE. Traventho del francés «massage», aixi diuhen al procehiment de que's valen alguns metges per excitar la vidalitat d'un cos decaygut. **Masech** havèm de dirne, com dihèm de tota acció y efecte de *masegar*.

MATADERO. **Escorxador**.

MATALÁS. **Mataláf**.

«Desus en laltre soster ha vn gran porxe e vna gran cambra ab vn lit sens *matalaf*.»

(Carta escrita en 1440 des de Tarragona als Concellers de Barcelona. Arx. Mun.)

MATARIFE. **Escorxador**, **matador**.

«En fferrer *escorxador* de moltons.»

Arx. Mun.—Registre estadístich dels fochs «*Del quarter de la mar*», any 1378, fól. 78 gt.)

MATIAS. Nom de Sant. **Maciá**.

Maciá sol dirse, en los pobles d'hont es patró lo Sant que a Castella s'anomena MATÍAS, a tots los quins han rebut en baptisme lo nom d'aquell: nom que portan com a cognom móltas familias catalanas.

[MATRIS.

MATRÍS. Com a lloch hont la dòna porta 'ls fills ans de que naixcan. **Mare**.

«L'hisop, posa *la mare* á lloch.»

(Aforisme popular.)

Anys enrera encara 's deya mólt «mal de *mare*» al histerisme e hi havia unas pessas de veixella que 's deyan «cassoletas de mal de *mare*.»

MATXO. **Mul**.

«Item vn *mul* ab son bast per traginar per lo dit castell.»

(Inventari del castell de Rosanes en lo segle xv. Notularum 5é., fol. 67 girat. Arx. Mun.)

«Qui es rich e avar es axi com *mul* o ase qui porten aur e manuguen palla e ordi.»

(Jahuda Bonsenyor.)

«Un vol ruch, un altre ruca.
un vol *mul*, l'altre cavall,
un va amunt, altre devall;
per això 'l món no trabuca.»

(Glosa popular mallorquina.)

MATXUCAR. **Rebregar**.

MAULLAR. **Miolar**.

«La primera nit que donaren la nouia al Conestable, Plaerdemavida pres cinch gats petits e posals en la finestra hont dormia la nouia, e tota la nit james feren sino *miular*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«No 't fies d'agua que no corre ni de gat que no *miole*.»

(Aforisme popular.)

«Las fonts que totas s'escolan
de llágrimas s'arrigolan
vostra vinguda esperant,

los gossos están lladrant,
y quants gats hi ha *miolan*.»

(Francesch Vicens Garcia.)

MEDIACIÓ. **Mitg, mitgia**.

«... e continuadament ell e sos servidors porten vitualles en aquesta Ciutat per lo qual Pere Torres nosaltres per *mitgia* del scriva de vostre galea vos auien pregats qual dexassets anar.»

(Arx. Mun. Letres closes de 1443 y 1450, fol. 37.)

MEDIANER. **Mitjançer**.

Us popular.

MEDIAR. **Mitjansar**.

«Dix ser contenta
de Dèu serventa:
e *mitjançant*
lo Esperit Sant,
hach concebut
ab la virtut
de Dèu altissim.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

MEDICAR. **Medecinejar**.

MEDICINA. **Medecina**, axí lo remey com l'art. ‖ Com a art no mes, també 's diu **metgia**.

«.... cascun se deu lunyar de maleses e de vanitats, car axi com la pols que fan les ouvelles es *medecina* als ulls dels llops, axi lo vent de vanagloria es *medecina* als ulls del diable.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

Vejas la paraula *medecina* en l'exemple del article DARÍO.

Metgia 's troba en lo Genesi de Scriptura de messen Guillem Serra.

MEDIS. **Migs, possibles, mitjans**.

[MEDOS.

«En altra manera conuendrie a nosaltres ab *mijans* pertinents e deguts.»

(Arx. Mun.—«*Prouisions y comissions*», anys 1441 a 1446, fol. 88 gt.)

MEDOS. **Medians**.

«E..... se lig de aquella virtuosa Semiramis Reyna dels asirians, qui no solament regia, ans vencia los *medians*, e edifica Babilonia, e com ella stigues en la cambra pentinantse lo cap hoy dir com Babilonia se era rebellada: acaba de pentinar la vna part, e laltra resta per pentinar, e ab los cabells scampats que staua nou pogue comportar, sino que prestament pres les armes e ana a setiar la dita ciutat, e ans que acabas los cabells de pentinar hague cobrada la ciutat, e fou feta vna ymage de dona de coure en Babilonia, qui fou posat en loch alt, ab la vna part ligada e laltra scampada, en recordacio sua.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

MÉDULA. **Moll** del òs.

«*Molls* se diuhen los que estan en los ossos.»

(Onofre Pou. Thesaurus.)

MEMBRILLO. **Codony**. ‖ **Codonyat**.

MENCIÓ (FER). **Fer esment**, **esmentar**.

Us. Joan de Resa.

MENDIGAR. **Captar**, **acaptar**, **mendicar**.

Vejas l'article PORDIOSERO, hont se troba la paraula *acaptar*.

«... dotada me devets haver en ferm ço del meu e que no haia anar *mendicant* axi com he...»

(Carta de la esposa de Jaume d'Urgell a Ferran de Antequera, en la obra de D. Andreu Gimenez Soler.)

MENESTRAL. No té la significansa que se li dòna en castellá.

[MENGUA.

D'ensá que móltas menestralas de la nostra terra 's fan senyoras per forsa, aplican lo calificatiu que 'ls pertany a n'ellas als **treballadors** y **treballadoras**. En los bons temps de Catalunya, quan tothom tenia mes entiment que ara, y cada hu volia passar per lo que realment era, y 's donava a las paraulas lo significat que tenian, se deya **menestrals** als quins se considerava que, sens esser potentats, un treball personol o un establiment per compte propri los donava a bastament son *menester*.

«MENESTRALS QUI ACABAN (*en lo Concell de Cent.*)

»Guillem Pujol fuster bosquer.
Macia Gener argenter.
Joan Maduxer blanquer.
Antoni Roig parayre.
Onofre Xures sabater.
Pere Rovira sastre.
Hieronym Morato mestre de cases.
Antoni Costa celler.
Francesch del Abat rajoler.

. . . . . .

Steve Burgues guanter.»

. . . . . .

(Arx. Mun. Deliberacions de 1641, fol. 5.)

MENGUA. **Minva**.

«O senyor, e com pogues fer al rey tanta *minua* quel tancassen dins aquell cercle dauant tot hom, faent li aytal manament?»

(Fra Francisco Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

MENJAR. Quan ab tal paraula 's vol expressar una de las vegadas en que per regla establerta 's pren aliment. **Ápat**.

[MENOR (AL PER).

A proposit de la paraula *ápat* sabèm d'algú que, per no haverla sentit dir mes que a personas d'humil estament, la té per grollera. Sens comptar en que pot venir d'«agape» (afecte) ni qu'en los primers temps del cristianisme se deyan «ágapes» als convits de caritat en que s' ajuntavan los faels, no sabèm veure que *ápat* tinga menys noblesa que'l francés «repas» ni l'italiá «pasto», qu'expressan la mateixa idea: a menys que per noblesa 's tinga empobrir y acastellanar l'idioma catalá.

MENOR (AL PER). **A la menuda.**

MENOS. **Menys, manco.** | **Fora de, llevat de.**

MENOSPRECI. **Menyspreu, menyspreament.**

«Al comensament con fo en lo mon vengut *menyspreament* de justicia per minvament de caritat, covench que iusticia retornas en son honrament per temor: e per ayso de tot lo poble foren fets milanaris, e de cascun .M. fo elet e triat .j. home pus amable, pus savi, pus leyal e pus fortz, e ab pus noble coratge, ab mes den senyaments e de bons nodriments que tots los altres.»

(Ramon Lull, Libre del orde de Cavalleria.)

«Vanes despeses,
faldes be esteses,
ab forradures,
e trepadures,
draps de gran preu;
ab gran *menyspreu*
tot ho roceguen,
de sanch empeguen
fanne granera.»

(Jaume Roig, Libre de les Dones.)

[MENOSPRECIAR.

MENOSPRECIAR. **Menysprear**.

«Un Rey joue volentse morir, guarda entorn lo palau en que jaye, e dix a altes veus: O senyor Deus, e con es de *menys prear* aquest mon: yo qui son senyor de tants castells e de ten bells alberchs, e nom se a on he anar esta nit. o qui ma de albergar en sa casa.»

(Recull de Eximplis.)

MENSATGE. **Missatge**. ‖ **Missatger**.

«Cinch dies continus dura lu combatre, e com los moros non poguessen comportar per causa de la pudor del cossos morts, trameteren *missatgers* als crestians quels donassen treues.»

(Marti Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

MENSUALITAT. **Mesada**. en l'accepció de salari d'un més.

MÉNSULA. **Permòdol**, **cartó**.

«It. pagam au P. Matheu per iij dotsenes de *permodols* que compram a v sous la xij.ª xv sous.»

(Notes d'un llibre de l'obra del castell de l'Almudayna, de Mallorca. 1309.)

«La subirana cuberta era tota de or e de atzur, e entorn de la cuberta eren les ymatges totes de or de tots los Reys de chrestians. cascu ab sa bella corona al cap, e en la ma lo ceptre. e dejus los peus de cascun Rey hauia un *permodol*. en lo qual hauia un scut en que stauen figurades les armes del Rey, e lo seu nom en letres latines se manifestaua.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Permódol. diuhen encar avuy los mestres de casas.

Cartó com equivalent de MÉNSULA. posa Onofre Pou en son Thesaurus.

[MEQUETREFE.

MEQUETREFE. **Fresseta**. ‖ **Manefla** o **manyefla**.

MERCANTIL. **Mercantívol**.

En las Constitucions de Catalunya, se troban capitols «de causas *mercantívols*.»

«... totes les dites persones de dit stament *mercantiuol* prestaren lo dit jurament...»

(Arx. Mun.—*Delib.* 1445, fol. 124.)

MERCURI. Com a nom de metall. **Argent viu**.

«Es mogut com un *argent viu*», diuhen de las criaturas que no estàn may quietas. Aquesta denominació la trobèm, també, en una llista de farmacopèa del segle XVII y en lo Dictionarium de Pere Torra.

MERIDIANO. **Meridiá**.

«E aço sobre lo *meridia* de Barchenona...»

(Pere Gilbert y Dalmau Planes. Tractat d'Astrologia.)

MERLUSSA. Aquesta paraula qu'hem vist repetidíssima en antichs documents, los qui ara l'usan l'han portada del castellá, puig la general denominació avuy es la de **llus**.

MERMA. **Minva**.

MERMAR. **Minvar**.

MESA. Quan no s'usa com a temps del verb metre, sino com a nom. **Taula**. ‖ **Presidencia**.

MESA REVUELTA. Aixis s'anomena castellanament uns dibuixs representant un aplech de estampas o treballs caligráfichs posats ab cert orde desordenat. Creyèm que no fóra gens impropri dirne **escampall de papers**.

[METRO.

METRO. **Metre**. en las accepcions de nom, ço es, mida, lo mateix de vers que d'extesa material.

«... y havent compost esta obra de diferents..... estils de *metres* en diverses materies pera que los jovens, galants y altres personas que en amors apliquen sos pensaments, vegen diversos succesos y de aquells se aprofiten com desige...»

(Pere Serafí. Dedicatoria de las seuas obras.)

METXA. Quan no's diu del cotó comensat a filar, sino del que serveix pera cremar en un llum. **Ble**.

METXAR carn per rostir. **Entatxonar**.

METXE. **Metge**.

METXERO. **Broch**, **béch**.

Bech deya y diu lo poble al endret dels llums d'oli per hont surt lo ble.

MICALET. Forma popular diminutiva del nom Miquel. **Miquelet**.

MICALÓ. Forma popular diminutiva del nom Miquel. **Miqueló**.

MICO. **Simi**, **ximi**, **bogiot**.

«Senyer, dix Na Renart, en una vall hac .j. juglar posat son alduff que penjaua en .j. un arbre, e lo vent menaua aquell alduff e feya lo ferir en les branques del arbre. Per lo feriment quel alduff feya de si mateix en lo arbre, exia del alduff una gran veu, la qual feya retentir tota aquella vall. Un *simi* hauia en aquella vall qui hoy lo so, e vench a aquell alduff. Aquell *simi* se cuyda que en axi com la veu era gran, que en axi lo alduff fos ple de mantega o de al-

[MIDA,

cuna cosa que fos bona a menjar. Lo *simi* esquinça lo alduff e atrobal tot buyt.»

(Ramon Rull. Felix de les maravelles del mon.)

«*Bugiot*. Simius. ii. simiolus. i». diu Pere Torra.

MIDA. Expresa bé la idea d'extesa o l'eyna que la fixa: pero no prou bé la de cabuda. **Mesura**.

«Senyor Deu just e misericordios, si jo ab aquestes *mesures* injustament *mesure*, guarda e deffen la casa pobre, e ço del meu...»

(Recull de Eximplis.)

MIDAR. Unas vegadas se diu en lloch d'**amidar**. **pendre la mida**. ‖ Encara es mes castellá quan s'usa en lloch de **fer** o **tenir** tant o quant de mida.

MIGUELITO. Forma popular diminutiva de Miquel. nom de Sant. **Miqueló**, **Miquelet**, **Quel**, **Queló**.

MILÁN. Com a nom d'una ciutat d'Italia. **Milá**.

«... que son pare ere estat Virrey de Navarra y son avi de Valencia y que ell ere estat en *Milá* y en Roma...»

(Diet. Mun. Dissapte, 14 de Abril de 1612.)

MILÍMETRO. **Milimetre**

MILLER. **Miler**.

MILLÓ. **Compte**, **milió**.

MILLORIA. **Millora**.

MIMBRE. **Vim**. **vímen**, **vímet**.

MINER. **Minayre**.

MINI. **Atzèrcol** o **exèrcol**.

Atzèrcol deyan anys arrera emblanquinadors, adroguers y tothom.

[MINÚSCUL.

MINÚSCUL. **Mólt menut. menudissim.**

MIRA. Com a esturment per entreguardar las alsarias. **Entreguart.**

«*Entreguart*, scayre,
llivell, compás,
llur font, ni pas,
barranchs, ni valls,
deu escandalls
no hi plegarien
ni trobarien.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

MITAT. **Meytat.**

«E si sera en la *meytat* de la taula septentrional deu se minuar.»

(Pere Gilbert y Dalmau Planas. Tractat d'Astrologia.)

MITJACANYA. Esta paraula, en la que res hi ha que dir en quant a puresa, en forma técnica es **contrabocell** o **copada.**

Aduas formas se troban en Onofre Pou, y *copada* diuhen lo fusters a l'eyna de fer motllura vuyda.

MITJOS. **Migs.**

«Y que mane posar avant la causa dels culpats en lo de les monedes ço es dels scuts trentins y *migs* trentins.»

(Diet. Mun. 1614.)

MITXAS. **Mitjas.**

MIXTO. Com adjectiu. **Mixte.**

Us. Joan de Resa.

MODORRA. **Ensopiment.**

MOLT. Esta paraula precehida de la partícula «no», pot usarse: pero creyèm que dóna mes

[MONA.

color propri al llenguatge substituhirla per altre adverbi, lo **gayre**.

MONA. **Simia. bogia**.

«*Bogia* animal conegut Simia, e.»

(Fra Gabriel Busa.)

«*Bogia, bugia* o MONA. Simia, æ, simiola, æ», diu Pere Torra, posant darrera de lo catalá, y admetent lo com a tal també, lo barbrisme.

MONSTRU'O. **Monstre**.

MONTIPLICAR. Diu Ramon Lull en lo seu Libre del orde de Cavayleria: «Offici de cavayler es mantenir e deffendre la sancta fe catholica, per la qual Deu lo pare trames son Fill pendre carn en la verge gloriosa nostra dona sancta Maria, e per la fe a honrar e a *montiplicar* soferi en est mont molts trebayls e moltes hontes e greu mor.» A pesar d'aquests y altres exemples que poden oferirse y de que avuy hi ha encara molta gent que parlant usa la paraula *montiplicar*, creyém que hauria de desterrarse. **Multiplicar** o **moltiplicar**.

«E viu nostre Senyor que era bon, e beneylos e dixlos: crexets e *moltiplicats* e omplits les aygues de la mar.»

(Mossen Guillem Serra, Genesi de Scriptura.)

MONTÓ. **Munt, pila. pilot**.

MONUMENT. **Moniment**.

«Item; aprés que lo dit arch fó feyt, lo dit Sr. Rey estant en lo monestir veé la dita obra, é acordá é volgué que altre arch fos feyt de la partida primera del dit cor devant lo grau qui

[MONZÓN.

avalla del dormitor hont la dita sepultura fos posada ensemps ab lo *moniment* del Sr. Rey en Jacme.»

(Document del segle XIV. *Revista de la Asociación Artístico-arqueológica Barcelonesa*, 1899, pag. 106.)

MONZÓN. Nom de població aragonesa. **Montçó**.

Montçó 's llegeix en crónicas y documents antichs.

MORDASSAS. Encara que recordèm que Ausias March ha escrit: «com al cavall mordassas» y qu'en catalá hi ha'l verb mordre, creyèm mes convenient usar la paraula **mòs**.

MORENO. **Bru** o **brun**.

A n'aquesta darrera forma, lo senyor Balari y Jovany en sa obra «Orígenes históricos de Cataluña», li dona igual valua que a la paraula francesa aixi escrita, y fa esment, després, del lloch de *Rocabruna*, en la provincia de Gerona, que trau lo nom del color de la penya.

MORENO (PA). **Pa negre** 'n diuhen encara devegadas los mateixs que seguidament usan la paraula MORENO. MORENO es vocable castellá, derivat del baix llati «maurellum», diminutiu de «maurus». Corresponent a la expressada etimologia, en la part d'Olot diuhen al dit pa que no es blanch **pa moresch**.

MORIBUNDO. **Morent**.

MORISCH. **Moresch**.

MORRALLA. **Farfotalla**, **farda**.

MORRATXA. **Almarratxa** o **almorratxa**.

[MORT REPENTINA.

«Item. VI *almarratxes* de ayguarros almescada.»

(Carta de 14 de Septembre de 1428, inserta en lo llibre «Don Jaime de Aragón último Conde de Urgel.»)

MORT REPENTINA. **Mort soptada**.

«Axi com vol en qualque pas fortuna
Pereix algu per ferr' ó mort *soptada*...»

(Pere Serafí. Cantich d'amors.)

MORTANDAT. **Mortaldat**.

«Apres de la gran *mortaldat* que has fet de les gents has apresonat un petit Infant cunyat de nostre sobiran senyor lo gran Solda, germa carnal de sa muller, e molts altres virtuosos cauallers...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

MOSAYCO. **Mosaych**.

MOSCON. En lo sentit figurat d'home perfidiòs que sempre amohina volent conseguir una déria. **Borinot, mosca vironera, burxa, burxeta**.

MÓSSA. En lo sentit de dòna jove. **Minyona** y, si no es casada, **fadrina**. ‖ En lo sentit de serventa o treballadora. **Fadrina**. ‖ També 's diu **fadrina**, expressant la qualitat de **donzella**.

Fadrina 's diu a Valencia a la dòna de servey, com se li deya en lo segle XVII, segons testimoni de Cervantes.

MÓSSA. Molts cambian erradament l'accent d'esta paraula al voler expressar lo peu dret de fusta ab oscas que serveix per aguantar la paella. **Mòssa**.

MOSSO. **Jove, minyó**. ‖ Com a treballador per

[MOSSOS DE LA ESQUADRA.

compte d'altri. **Fadrí**. || Expresant la qualitat de no haver contret matrimoni. **Fadrí**.

En un document de 1691 sobre una presa d'estamenya (Arx. Mun.), se parla mes d'una vegada d' «un *fadrí* del portal».

MOSSOS DE LA ESQUADRA. **Minyons de la Esquadra, minyons d'en Veciana**.

La paraula mosso, es castellana y va aplicarse modernament als que forman part del esmentat cos, nascut a Catalunya. Al adaptarse en altras regions d'Espanya la institució, prengueren, ben segur, també, lo nom dels quins la componian, y, des de llavors lo nom «miñón» figura en la llengua castellana.

MOSTASSA. **Mostalla**.

«E ladonchs la dita veylla liga una sua cadelleta poca que tenia, e no li dona a menjar de tres dies, e al tercer die donali a menjar pan pastat ab grans de *mostaylla*, per lo qual pa la cadelleta ploraua continuament.»

(Recull de Eximplis.)

MOSTO. **Most**.

«Per Juliol y Agost,
ni dòna, ni col, ni *most*.»

(Aforisme popular.)

MOSTRADOR. **Taulell** dels establiments de vendre. || **Aparadors** que hi ha a fòra dels mateixos.

MOTLLO. **Motlle**.

«*Molle* de ymatges», diu Fra Gabriel Busa en son Vocabularius.

MOTOR DE SANCH. **Bògit**.

[MUCETA.

MUCETA. Com a pessa del vestit dels eclesiástichs. **Armussa**.

MUECA. **Ganya**, **ganyota**.

MULATO. **Mulat**.

MULTA. **Ban**.

Us. Colecció de cridas y ordinacions de diversas centurias.

(Arx. Mun. de Barcelona.

«Item rebe don conreer en dit mes den Pujol de Canyet per un *ban* de mal que feren les sues cabres al mas Ram feta la gracia del restant... 1 ll. iiij sous.»

(Llibre de comptes de Montalegre, de 1503 á 1531.)

MULTIPLICACIÓ. **Multiplicament.**

«... donchs per raho dels *multiplicaments* de lugor feta en lo foch, e per la participacio de la essencia dels corses celestials ab los terrenals, es la influencia que demanes.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

MUNDÁ. **Mondá**.

Us. Joan de Resa.

MURMULL. **Mormuri**. ‖ Quan se tracta d'una nova qu'es va escampant. **Corre una veu** o **corre una brama**, segons la intensitat de l'acció.

MURMURAR. **Mormolar**.

MURÓ. En un diccionari 's dòna esta paraula com expressiva d'ADORNAMENT A MANERA DE FLOR, aixi en general com tocant a certas coronas. Aquest vocable no es altra cosa que un diminutiu de *mur* y representa en arquitectura com en heráldica las llencas de *mur* cayradas o bè grahonadas que 's posan dalt de las torras y al-

[MURVIEDRO.

tres cossos de fortificació especialment. En l'article ALMENA 's trobará un exemple que ho prova: se diu allí que a la ciutat de Tortosa li fou donada per empresa o divisa una torra ab quatre *murons*. Vejas l'escut de la dita població y 's veurá que 'ls quatre de que 's tracta no son res de lo que l'esmentat diccionari assegura. **Muró**, **marlet**.

MURVIEDRO. Nom geografich. **Morvedre**.

«La grant Sagont
huin resta 'l mont
antich molt vert
aquell de cert
qui 's feu tal mal
per Anibal,
hui dit *Morvedre*:
no spers que medre.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

MUSCLES. S'anomenavan aixis las extremitats altas del cos humá, d'hont arrencan los brassos; pero no manca qui, fent una confusió espantosa ab la paraula castellana «muslos», fa MUSCLES lo que son **cuixas**.

MÚSICA. **Musica**, sens accent.

N

N. No's diu ÉNE, sino **én**.

N. Com a lletra eufónica posada entre duas paraulas termenant en vocal la primera y comensanthi la segona.

Hi ha qui a posta 'n prescindeix y algú ha dit que deuria desterrarse perque no dóna ni lleva res al sentit ni es part d'oració. A *n'*açò respondrèm que tampoch ho es la «t» de la expressiò francesa «a-t-il», per exemple y que'ls nostres bons escriptors antichs usavan de la **d** en lloch de la **n**, escrivint *adalgú*, *adaquell*, que avuy encara diuhen los habitants de certas regions, com en molts endrets se fa ab la **n**. Sia aquesta o sia la **d**; pero conservém las qualitats musicals del idioma.

NÁCAR. **Mareperla**.

NADA MENOS. **Ni mes ni menys**.

[NANO.

NANO. **Nan**.

«E en mig de aquestes quatre stancies, staua un *nan* molt diforme a natura, e tenia la una ma al cap e laltra al ventre, e exiali per lo melich un raig de vi vermell molt fi e special, e daua en un safareig qui era fet de porfi.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

NANSA. **Ansa**.

«E apres lo dit ermita sabe con lo dit Emparador era mort en aquella hora que la *ança*... del dit calze sera trencada.»

(Recull de Eximplis.)

NARDO. **Nart**.

«En l' entretant
Joseph varò,
decuriò
e noble nat
en la ciutat
de Arimathia,
prop vas tenia
ó fossa nova
semblant á cova
tallat en roca
á pich de broca
fet pera si,
ell provehi
ab diligencia
haver llicencia
de Pons Pilat,
ser soterrat
qual obtenguè;
comprat haguè
net drap de lli,
nart, benjuí,
altres perfums
segons costums
es dels juheus,
tot á grans preus,
lliures ben cent.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

NARIGUT. **Nassut**.

«*Nassut*, home de nas gros», se troba en lo Dictionarium de Pere Torra.

NATA Y FLOR. **Floret**, com a cosa superior.

«Viu moltes dames,
gent de molt ser
en lo carrer
tant frequentat

[NATILLA.

y anomenat
ample per nom
ahont tothom
acut de fet
tot lo *floret*
de Barcelona.»

(D'una relaciô del carnestoltas de Barcelona l'any 1616.)

NATILLA. **Nata. mató de llet.**

NATIU. **Nadiu.**

«... que no sie donada possessio a algun Frare de dita Religio (de Sant Joan de Jerusalem).que no sie *nadiu*, e originari del Principat de Cathalunya. fins» etc.

(Constitutions de Cathalunya.)

NAUFRAGI. **Naufraig.**

«Com per la inmensa pietat de nostre Senyor Deu Plaerdemavida fos liberada de *naufraig*. e fos portada en la ciutat de Tuniç en casa de la filla del pexcador.....»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

NAVAJA. **Rahor, rasor**, eyna d'afaytar. ‖ **Ganivet de butxaca.**

«Al just fem tort
e no fem compte de la mort
que es ab nos,
perço cuydam haver repos:
mas cautament
ve ella e soptosament
ligans estret
tant que ab *rahor* ni *ganivet*
nos pot tallar.»

(Romiatge del Venturós Pelegrí.)

«Siauli vos banyadora
y ella vostre banyador,

[NAVIO.

y en los pels de tal penyora
noy vullau altra tisora
sino l vostre bell *rahor*.»

(Andreu Martí Pineda.)

La paraula *rahor* es d'us corrent a Mallorca.

«E aquel die enuia per lo barber que li raes la barba, al qual barber los enemichs del dit joue hauhien donat e promes gran tresor que com li raes la barba quel degollas ab lo *raor*.»

(Recull de Eximplis.)

«N'han vengudes novelles
de França á l'Aragó
que'l mal patge don Blasco
n'ha mort lo seu senyor.
No l'ha mort ab espasa,
ab llansa ni espuntó
sino ab un tallant d'armas
de tall com un *rasó*.»

(Cant popular.)

NAVIO. **Navili**.

Navili se troba escrit en molts documents, no sols de la bona época, sino, també de quan lo llenguatge ja estava bon xich corromput.

NECEDAT. **Neciesa**. ‖ **Bestiesa**, **animalada**. ‖ En lo sentit de dita o acciò mancada de seny, **bajania**.

«Dixeren a .I. saui:—¿Qui t'ha castiguat?—Dix: non castigua negun, sino que viu que la *neciesa* era auol, e axi auorrilla.»

(Jahuda Bonsenyor. Llibre de paraules e dits de sauis e filosofs.)

NECIO. **Nesci**, **nici**, **pech**.

«Lo saui coneix al *nesci* per so com ha estat *nesci*: e el *nesci* no conex lo saui per so com no ha estat saui.»

(Jahuda Bonsenyor. Llibre de paraules e dits de sauis e filosofs.)

«E ladonchs la rabosa demana a la serp si

[NERON.

estaua axi com lom la desliga? e la serp li dix que och. Donchs dix la rabosa, jo don sentencia que axi te stigues: E tu, *nici* e *pech*, desligala altra vegada si vols hauer mal per be.»

(Recull de Eximplis.)

També 's troba en Joan de Resa.

NERON. **Nero.**

«Lemperador *Nero* fou ten gran degastador que entenia que no era altre be sino consumar e destrouir e malmetre riqueses...»

(Recull de Eximplis.)

NERVI. **Nirvi.**

Vejas l'article PROFUNDITAT, que du un exemple hont se troba la paraula *nirvis*.

També 's llegeix en lo Thesaurus d'Onofre Pou y ho diu encara 'l poble.

NINYERIAS **Futesas.** ‖ **Criaturadas, atloterias.**

Aquesta darrera forma que ve d'*atlot*, se'ns ha dit que's troba en documents antichs. La paraula *atlot* no es, com mólts se creuhen, exclusivament balear; lo valenciá del segle xv mossen Jaume Roig, diu en son Libre de les Dones.

«Sant Agosti
aquell fadri
riba la mar,
volent buydar
l'aygua en un clot;
li dix:—«*Atlot*,
¿que penses fer?»
Ab alt saber
lo xich respos,
ab alt repos

[NINYO,

ell escoltant
l'infant parlant
perdè de vista,
ab cara trista
restá pensant.»

NINYO. **Infant Jesús. Jesuset.**

NIT. No es catalá, parlant de las set, las vuyt, o qualsevol de las primeras horas després d'haverse fet fosch, dir que són de la nit. **Del vespre.** ‖ Del conjunt de las expressadas horas se'n diu **vespre. vesprada. vetlla, vetllada.**

NIT (PER LA). Expressió castellana a tot serho. **A la nit, de part de nit.**

NIVELL. **Llivell.**

Vejas l'exemple del article MIRA, hont se troba la paraula *llivell.*

També 's troba en Fra G. Bussa y en lo Thesaurus d'Onofre Pou.

NOCIU. **Nohible**, del verb noure.

«Per tal pecat
o com Deu vol,
formarse sol
del qu'es posible
lo menys *nohible.*»

Jaume Roig. Libre de les Dones.)

NOLASCO. Nom de Sant. **Nolasch.**

NOMBRADIA. **Anomenada, nom, crit.**

NOMBRAMENT. **Nominació.**

Vejas l'article NOMBRAR.

NOMBRAR. Dir lo nom. **Anomenar.** ‖ Com a sinonim d'elegir. **Nomenar.**

NOMS DE FONTS.

«... tots vingueren a concordar y a *nomenar* dos ço es lo Sr. don Xptophol de Queral..... y a don Ramon Ivorra...»

(Diet. Mun. 6 de Juliol de 1612.)

NOMS DE FONTS. Lo qui sia catalá y ho tinga per gloria, no's moteje a si mateix castellanisantse 'l nom ni ho consente de sos parents, amichs y compatricis. Figuras tenim en la nostra historia que'ns omplan d'ergull tot dientse Pere y Jaume, noms que mouhen a fer escarafalls a molts infelissos per qui ben segur no sonará may la trompeta de la fama, ab tot y anomenarse «Pedro», «Antonio», «Juan», etc.

NOM DE PILA. **Nom de fonts**.

NORIA. **Cìnia, Cènia**.

«Aquell hom hauia .j. ort, en que .j. bou trahia aygua de una *sinia*, e .j. ase aportaua los fems de que hom femaua aquell ort.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

NOSTRAMO. **Notxer**.

NOTICIA. Per mes que algunas vegadas trobém esta paraula en escrits de bona época, hi sovinteja mes y creyém mes nostre 'l vocable **nova**.

«Porta-*novas*», diu lo poble a la persona que te afany de contar fets d'altri.

«... y que ell tenia *nova* de Cort que alli ja se acursaven los dols.»

(Diet. Mun. de Barcelona, 2 de Febrer de 1612.)

NOU. En sentit contraposat a lo vell.

No es que la paraula en ella mateixa no sia catalana; pero en moltas locucions, com per

[NOVEDATS.

exemple, aplicantla al vi, es castellanisme evident. **Novell** deyan y diuhen mólt encara a la nostra terra.

«E apres que lo cavayler spiritual e lo cavayler terrenal han complit lur offici en fer cavayler *noveyl*, lo cavayler *noveyl* deu cavalcar e deu se mostrar á la gent...»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

NOVEDATS. **Novelletats**, **novitats**, **novetats**.

«Item que null hom no gos pesar ne fer pesar seda ne saffra ne altres coses, si no axi com acustumat es, ne demanar quart dunça ala liura ne fer neguna altra *nouelletat*...»

(Arx. Mun. *Deliberacions*, anys 1321 y 22, fól. 20 girat.)

«Per les *novitats* ques son començades fer en lo regne darago en pendre e furtar castells... es sobiranament necessari que totes les forces de aquexa comarqua sien ben guardades.»

(Carta del Rey Marti, 20 de Maig de 1413.)

«E enten que sots viu; mas la gent ho diu per tal com ho volria, car tostemps se alegra de *novitats* e de novella senyoria...»

(Bernat Metge. Sompni.)

«L hom ocios desitje oyr *novitats*.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

NOVIA. Diu Bernat Metge (Istoria de Valter e Griselda): «Ab tant vench lo dia assignat, e com algu no sabes noves de la *novia*, tothom estech maravellat...»

La paraula *novia*, l'us secular l'ha convertida en **nuvia**, y la forma que dóna motiu a est article ara 'ns ve del castellá. ‖ Es castellanisme, també, aplicar la paraula *novia* o **nuvia** a

[NOVILLO.

la dòna que no's va a casar al moment o es casada de poch, sols perque ha dat paraula de casament, donch llavors se li diu **promesa**.

NOVILLO. **Vedell brau**.

Hi ha endrets hont se diu no mes **brau**.

NUMERACIÓ. **Nombra**.

NUMERAR. **Nombrar**.

NÚMERO. **Nombre**. ‖ **Xifra aritmética, nombre**.

«Tirant torna a demanar al embaxador que *nombre* de gents podien esser los enemichs.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Veureu en poca de hora tendes anar per terra, e homens morts nafrats en gran *nombre*.»

(Ibídem.)

«... han pensat dits Magchs. Regidors concertar y conduhir vna Compañia de Comediants ques trobe en Cataluña y costas de España, ab animo de venir a representar el *nombre* de representacions que han acustumat altres compañias...»

(El Teatro de Palma en el siglo XVII. Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana. Enero de 1899, pág. 12, col. primera.)

S' usa encara pera designar la quantitat de fils en los teixits.

NUNCA. Encara que ho havem vist en escrits vells, es mes nostre y avuy mes generalisat **may**.

NUPCIAL. **Nuvial**.

NUS o

NUSOS de la fusta. **Grops**.

«Cada fusta té son *grop*.»

(Aforisme.)

[NUSOS.

NUSOS. Plural del adjectiu nu. **Nus**. ‖ Com a plural del substantiu nu. **Nus**.

«Diu Josephus que *nuus* ich entram en aquet mon e *nuus* ich exim.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

Vejas l'article CRUSOS, donchs lo cas qu' en ell se tracta es de naturalesa igual al present.

«Vehem que natura ha ordenat los homens exir *nuus* dels ventres de lurs mares, e los altres animals ixen ab naturals vestits, e de les vestidures de aquells cobrim les nostres carns *nues* e miserables.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

NUTRIR. **Nodrir**.

«E dix nostre Senyor en lo sise dia: *nodrescha* la terra besties e coses viuents, animalies e reptilies, cascunes de sa figura: e fou fet axi.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

NY

NY. No's diu ENYE, sinó **ény**.

Es castellanisme usarla en la forma Ñ.

NYINYOL. **Llinyol**.

NYINYOLA. En los sentits de nom de certa població de Catalunya y de cordill pera tirar rattllas. **Linyola**.

«E que ultra aço lo patro que haie e deie dar *linyoles* almanguera barrines e altres coses que son acostumades de dar.»

(Privilegi atorgat en 1400 pel rey Martí als mestres d'aixa de Barcelona.)

O

OBCECAT. **Obcegat**.

«La saviesa no es donada als homens inmutablement ne ferma. E per tal los homens saben quant per divinal illuminatio usen be. E dessaben o ignoren, quant per tenebres de crims o delictes son *obcegats*.»

(Bernat Metge. Sompni.)

OBSCUR. Ausias March ha dit:

«Qui no es trist de mos dictats no cur
O en algun temps que sia trist estat
E lo qui es de mals apassionat
Per ferse trist no cerce lloch *escur*.»

Ab tot, será mes catalá dir **fosch**.

OBSCURITAT. **Foscor**, **foscuria**.

OBSERVANCIA. **Observansa**.

«... a instantia de fra Pere Sancho... sa santedat havia un bulleto ab lo cual se muda tot lo estat y modo de viurer de dit monestir posant en ell una noua obseruansa y reforma...»

(Diet. Mun. 29 de Janer de 1628.)

[OCELL.

OCELL. Vejas AUCELL.

OCTAVA. **Vuytena**. ‖ Expressant idea de temps. **Vuytada**. ‖ Lo darrer dia de la *vuytada*. **Capvuytada**.

OCURRENCIA. Com a cosa ocorreguda. **Succès**. Com a cosa ben trobada per lo prudent o graciosa, que acut al pensament. **Pensada. acudit**.

ODIAR. **Ahirar**.

En l'exemple del article LATIT se troba la paraula *ahira*.

ODÓN. Nom de Sant. **Ot**.

OFERIR. Sens que rebujèm aquesta paraula, notém que hi ha 'ls mots **preferir** y **perferir**, usats pel poble.

Copièm d'una concordia ajustada entre 'l Rey y la Ciutat de Barcelona:

«E encara vos *prefer* y atorga (la Ciutat) de fer vos la ajuda davall escrita en cobrir la dita Daraçana...»

OFICIAL, entenentse com a persona que practica un ofici mecánich. **Oficier**.

Oficials se deya al quins se diu ara castellanament «empleats»: pero 's veu qu'entre 'ls treballadors corporals y 'ls intelectuals hi havia diferenta denominació. Aixi ho dóna a entendre una representació feta 'l segle XV pels ballesters als concellers de Barcelona, en quant diu: «Per tant los prohomens de la confraria dels ferres de dit offici suppliquen a vostras magnificencies que lis placia haver cura dells

[OFRENDA.

com a caps de la cosa publica no menys que dels altres officis e *officiers* de aquells.»

(Arx. Mun. Gremis.)

OFRENDA. **Oferta, ofrena.**

OHEIX. Temps del verb ohir. **Ou.**

OHEIXO. Temps del verb ohir. **Oych.**

OHIDAS (A). **A orellas.**

«Com *a orelles* del dit Arnau Porta sia preuengut que en los pactes del retiment de Castellvi de Rosanes», etc.

(Arx. Mun. Cartas comunas. Any 1412.)

OHIDAS (DE). **Per sentir dir.**

OHIDO (DIR AL). **Dir a l'aurella** u **orella, a cau d'orella.**

OJALÁ. **Tant de bo, valdament.**

OJIVA. **Volta o arch de punta d'ametlla.**

Us. Popular.

¡OJO! Aquesta interjeciò castellana, que alguns usan indegudament en catalá, se traduheix, segons los casos, per **¡atenciò! ¡tenir compte! ¡fer lo cap viu! ¡ep! ¡eu!**

OLEGARI. Nom de Sant. **Olaguer.**

OLIMPO. **Olimp.**

«Tens herbas pera tots mals,
mes que lo Parnás y *Olimp*;
no hi ha terra tan viciosa
que raele y grille axí.»

(Francesch Vicens García.)

OLVIDAR. **Oblidar.**

OMBLIGO. **Llombrígol, melìch.**

Lombrigol se troba en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra Gabriel Busa, y adduas formas se conservan en lo llenguatge del poble.

OMBRÁCUL. **Sol-y-ombra** es com los jardiners l'anomenan.

ONDULAR. **Onejar.**

ONSA. Expressant idea de pes. **Unça.**

Per mes que ja de mòlt antich veyém escrit ONSA y que ho sentim dir a catalans, sobre tot de Tortosa y de Lleyda, lo gran nombre de personas de diversas encontradas que fan la u, y no la o, com també la circunstancia de qu' en llatí sia «uncia», nos portan a creure que ha de ser **unça.**

En l'article NOVEDAT hi ha un exemple de qu'en lo segle XIV ja s'escrivia *unça.*

ONSO. Encara que la hem vista en autors antichs, aquesta paraula no'ns apar la mes castissa per' expressar la idea qu'en algunas localitats encara se li fa expressar avuy. **Ors, ós.**

«Un rey molt poderos de thesaur e de gents cassaua volenter, e sdeuench se .j. jorn que ell encalça tan .j. *ors*, que es parti de sos companyons.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

OPACO. }
OPACH. } **Aubach, ubach.**

OPOST. **Oposat.**

OPRIMIT. **Opremut, oprès.**

[ÒPTICH.

«... per guardia de aquest Regne (Mallorca)... *oppremut* de gran pauperitat...»

(Arx. Mun. «Cartas comunas originals. 1435.)

«... mentre som enclosos en los corsos, a necessaria servitut som donats, per ço com la anima es celestial, e axi com la ha gitada de cel en terra, es molt *oppremuda* mentre es ab lo cors.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ÒPTICH. **Ullerer** y **Ullerayre** diu lo poble, y aixi ho trobém escrit en una reclamaciò d'un del ofici, feta en 1716.

(Arx. Mun.)

ORÁCUL. } **Oracle**.
ORÁCULO. }

ORDENANSA. **Ordinació**.

ORDRE. **Orde**. Perqu'en la paraula *ordenar* no hi ha pas cap R entre la *d* y la *e*.

ORFEO. Nom mitològich. **Orfeu**.

«Baix en l'infern, ab só de dolça lira
Orfeu trobá pietat en sa tristura.»

(Pere Serafí.)

«E un poch estat, *Orfeu*, fort gratiosament, ab bon gest e alegra cara començа dir ço ques segueix.»

(Bernat Metge. Sompni.)

ORGA (LA). **Lo orgue**.

ORGIA. **Disbauxa**.

ORGULL. **Ergull**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

ORÍFICE. **Orfebre**.

ORIHUELA. Nom de població. **Oriola**.

«Mossenyors yo so estat per cercar e horde-
[ORNATO.

nar les defenses queus tramet en Guardamar e la Daya e *Oriola* e Alacant, viiij. jorns.»

(Arx. Mun. Carta als Concellers. 1429.)

ORNATO. **Ornament, adornament, adorn.**

Us. La darrera la posa com antiqüada Labernia.

OROPEL. **Oripell, or berberí.**

«Vinga, puig ja estich en mal,
per ceptre algun aspi vell,
la corona de *oripell*
que fou del rey de Nadal;
per supremo tribunal,
un banch ab un para-sol;
y als peus, ma grandesa vol
un mon de paper d'estrassa,
y ab esta postura y trassa,
manaré de pol á pol.»

(Francesch Vicens García.)

Diu Jaume Roig que las dònas «són *oripell* e brut estany.»

Totas las duas formas són d'us corrent.

ORQUESTA. **Cobla de musica, musica.**

OSADÍA. **Ardiment.**

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

OSAT. **Ausat.**

OSCUR. **Escur, fosch.**

OSCURAS (A). **A foscas, a las foscas.**

«Criá la ma poderosa
la fábrica universal
invenusta y desigual,
mes al fi maravellosa;
y es molt assentada cosa

que *á les fosques* se estiguera
si per cas llum no hi haguera
que la descòbre y abona,
lo que la llum Barcelona
fa en les obres de Peguera.»

(Poesía anónima posada al davant de l'obra de D. Lluis de Peguera sobre celebrar Corts á Catalunya.)

OSSAMENTA. **Ossada** y també **ossera**, en lo sentit del conjunt d'ossos del animal.

OSTRA. **Òstia**.

OTORGAR. **Atorgar**.

Us. Joan de Resa.

«E per aquell peccat (lo d'avaricia) perde (Adam) ab gran dret totes les coses *atorgades*.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

«Tots mals *atorguen*
perque les porguen.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

OUS ESTRELLATS. **Ous ferrats**.

OUS PASSATS PER AYGUA. **Ous per' beure**.

OVILLO. **Capdell**.

«Dues fembres se barallauen sobre un *capdell* de fil; e quan vengueren deuant lo jutge, quescuna dix que era seu. E lo dit jutge les demana sobre que hauien debanat lo *capdell* de fil. La una dix sobre un troç de carbo, e laltra dix sobre un troç de drap. E lo jutge mana que fessen desplegar lo dit *capdell* y quel donassen a aquella qui diria la veritat.»

(Recull de Eximplis.)

OYENTS. **Oints**.

Us. Joan de Resa.

«¡O doloroses lagrimes, qui la destruccio e miseria mia representeu, transportau los *hoints*

entristits en la presencia de la mia gran perdua!»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... hy hague musica y algunas vegadas can»tors qui sonaven y cantaven letras ab molt »gran gust y aplauso dels *oynts*.»

(*Bruniquer*. Dietari d'una embaxada á la cort en 1608. Arxiu Municipal.)

P

PABELLÓ. **Papalló**. ‖ **Cobricel**.

«Com lo rey fou fet nouell caualler, entrassen dins de un petit *papallo* e despullas totes les robes que portaua de gentilom...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PACOTILLA. **Portada**.

«Encara es tengut lo senyor de la nau al mariner: que si lo mariner met ses *portades*, que les pot metre en loch qualsevulla, sol que no sie stibat, é que les *portades* dels mariners, ço es á entendre, no meten en git.»

(Llibre del Consulat de Mar.)

PADRASTRE. **Parastre**.

«Prest me'n partí,
yo m'apartí,
per ma honor,
no pas per por
de mon *parastre*.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

PADRÍ. Aquest nom, ben aplicat en la nostra terra en actes com lo baptisme, la confirmació, l'exá-

[PADRÍS,

men de mestria en algun ofici o l'acte de rebre algun grau universitari, alguns atacats de la mania de las cosas forasteras lo donan als TESTIMONIS DE BODAS.

PADRÍS. **Pedrís**.

PAGANO. **Idolatre**, **pagá**. ‖ En sentit figurat y en llenguatge ironich. **Ser de ca'n Paguera**.

«Felix, dix Blanquerna, deuant .j. *paga* se desputauen .j. christia e .j. juheu e .j. serrahi de la encarnacio del fill de Deu.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

PAGAR LO PATO. En sentit figurat. **Pagar la festa**. ‖ Com a pagar lo mal que ha fet altri **Pagar los plats trencats**.

PAGO. **Paga**, **pagament**. ‖ **Pahó**.

PAJARERA. **Gabial**.

PAL, PALO. De nau. **Arbre**.

«Com lo Rey hague mirada la nau, elegi li fos feta una cambra prop lo *arbre*: per ço com alli va la nau mes segura com corre fortuna.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PALACIÁ. **Palauher**.

PALACIO. **Palau**.

PALADI y
PALADIO. Nom de Sant. **Pallari** o **Patllari**.

PALANCA. En lo sentit d'eyna per fer alsaprem. **Escarpra llarga**, y, quan es d'un tamany gros, **parpal**.

Porta abduas formas lo Thesaurus d'Onofre Pou.

PALANCA (FER).

PALANCA (FER). **Fer alsaprem.**

PALANGANA. **Rentamans, bacina.**

PALANQUETA. **Escarpra llarga.**

«A vos deman qu'en poesia ceptre
Portau, senyor Giberga, en versos únich,
Que'm declareu aquest secret y dubte;
Puis vostre enginy sobretraspassa 'ls nuvols:
Donchs que pot ser la qu'es mes fort qu'*escarpre,*
Y en mollitut es mes que'l moll de sipia,
Y está en lloch fort y es molt suvint mes debil
Que'l prim paper, y may está sens aygua.
Y responent fareu qu'en res no sèmble
Ab les finals del so d'aquest meu simbol.»

(Pere Serafí. Demanda a mossen Pere Giberga.)

PALANQUÍ. Com a certa mena de corda de la nau. **Peranquil.**

«Item dues talles de *peranquil.*»

(Segle xv. Inventari de la Dressana. Notularum 5.é, fol. Arx. Mun.)

PALERMO. Nom de ciutat. **Palerm.**

PALI. En l'accepció de dosser llevadis. **Tàlem.**

En lo Tirant lo Blanch, hem llegit lo mot PALI usat en lo sentit del expressat dosser, pero des de mólt antich llegim *tàlem*, y *tàlem* se diu avuy dia. Per aquesta rahó y perque per PALI s'enten en catalá la part devantera del altar, nos afermèm en que ha de dirse *tàlem.*

«En est die festa de la gloriosa santa Eularia los Magchs. consellers foren ab promens a la seu per oir lo offici y pera aportar despres lo *talam* a la proffesso.»

(Diet. Mun. 17 Febrer de 1613.)

«En est die festa del glorios St. Sebastia los Sors. Concellers ab la professo de la Seu anaren a la Isglesia de St. Sebastia y aportaren lo *talem* com es de costum.»

(Diet. Mun. 20 de Janer de 1618.)

[PALILLOS.

Lo mateix esmentat Martorell ve a darnos la rahó quan diu:

«E lo *talem* del Emperador era molt rich e poxant, tot al entorn de draps de brocat.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PALILLOS. **Escura-dents.** ‖ De fer puntas al coixí. **Boixets.** ‖ Eynas de fusta, òs o metall, que 'ls escultors usan pera treballar lo fanch. Apar qu'en lloch de tal castellanisme, bé podria dirsen, també, **boixets**, ja que aixi hem sentit que algú 'ls anomenava, ben segur per esser, comunament, de boix y per l'analogia que tenen ab los de fer puntas.

PÁLIT (DE CARA). **Groch, esgroguehit, trencat de color.**

«E axi con lo Rey anaua per aytal manera per la ciutat, encontra dos hermitans *grochs* en les cares e pobrement vestits.

(Recull de Eximplis.)

PALOMA. **Colom** o **coloma.**

PALOS. **Bastons.** ‖ **Bastonadas.**

«... e apres per moltes *bastonades* que donaren al dit aze, laze nos volch moure de la forca...»

(Recull de Eximplis.)

Vejas l'article BASTOS.

PALPABLEMENT. **Palesament.**

Us. Popular a Cerdanya.

PAN Y CUTXILLO (A). **A boca, que vols? cor, que desitjas?**

PANA. **Vellut de cotó.**

PANADER. **Flequer, forner, pasticer.**

[PANDERO.

PANDERO. **Alduf.**

Vejas l'exemple posat en l'article MICO, hont hi ha la paraula **alduf**.

«*Alduf* tabal o pandero». «Tympanum, i», diu Fra Gabriel Busa.

PANS d'or o argent per la pintura. **Panys.**

«Per los *panys* de or e per una unsa de vert aram per don Àntoni .iij. sous.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre.)

«*Panys de or y de argent*» trobém en una representació feta en lo segle XVI péls batifullas o batifullers al concell municipal de Barcelona.

PANTALLA DE LLUM. **Pámpol de llum.**

PANTANO. **Llacuna. estany, aygamoll.** ‖ **Depósit d'ayguas** fet a posta per guardarlas.

PANTOFLA. **Plantofa.**

Avuy, en l'us vulgar se coneix ab lo nom de *plantofa* no mes un calsat groller que serveix a las donas d'estament humil estantse a casa; pero, en rigor, té 'l sentit mes extès, ja qu'en un document del concell general dels tapiners de Barcelona (any 1613, Arx. Mun.) se parla de «tapins y *plantofas* de or y pell.»

PANTOMINA. **Pantomima.**

PANTORRILLA. **Ventrell de la cama.**

PANTUFLA. Véjas PANTOFLA.

PANYERO **Draper.**

Draper se troba, entre altres mólts documents, en un que n'hi ha del 1452 en l'Arx. Mun.

[PAPÁ.

PAPÁ. **Pare**.

Tot lo que diem en l'article MAMÁ es aplicable al present.

PAPARINA. **Paperina**.

PAPARRUTXA. **Falornia. galindayna**.

PAPAY. **Pare.**

Vejas lo que's diu en l'article MAMÁ, galicisme germá bessó d'aquest.

PAPELETA. **Paperet, albará**.

PAR (SIN). **Sens par, sens parell**.

PAR EN PAR (DE). **De bat a bat**.

Popular y corrent en tota Catalunya.

PARABIEN. **Enhorabona.**

PARAHÍS. Lloch de la benhauransa celestial. **Paradís**.

Fa riure 'l sentir a certa gent com, imitant lo llenguatge de Madrit, anomena parahís lo pis mes alt dels teatres. Aquí 's diu **públich** o **galliner**.

PARAR. Significa rebre alguna cosa damunt o disposar lo que l'ha de rebre, com també posar a la vista y en orde mercaderias per vendre, lo mateix que guarnir, per exemple, una sala; pero no **aturar** o **deturar**.

PARARRAYOS. **Parallamps**.

Us. Provincia de Gerona.

PARA-SOL. **Gira-sol**.

«*Girasol*. Umbella, æ», diu lo Dictionarium de Pere Torra.

PARCO. **Aixut de paraulas, que no gasta ra-**

hons. ‖ **Moderat** en menjar, beure, donar, riure, etc.

PARDO. Barreja de blanch y negre. **Burell**. ‖ De color fosch. **Brúfol**.

PARE POLÍTICH. **Sogre**. ‖ **Parastre**.

PAREADOS (VERSOS). **Apariats**.

PAREJA. **Parella**, **paría**.

«Cada ovella, ab sa *parella*.»

(Aforisme popular.)

PARENTESCO,

PARENTESCH. Per mes que havèm trobat aquest mot en la crònica de Jaume primer, creyèm esser mes catalá **parentiu**.

PARENTS POLÍTICHS. **Parents sobrevinguts**.

PARNÒSTICH. **Pronòstich**.

PÁRPADO. **Parpella**, **palpebre**.

PARQUE. **Parch**.

«... en aquell ort hauia una porta que entraua en un gran *parch*, on hi hauia diverses natures de animals selvatges.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PARTESSANA. **Partisana**.

En concordia celebrada l'any 1711 entre ferrers del Portal Nou y 'ls de Sant Antoni, d'una part, y'ls ferrers manyans del Regomir, d'altra, s'estatuheix que 'ls darrers poden fer, entre altras cosas, *partisanas*, alabardas, picas, ferros de venables, llansons d'estandarts, y regatons.»

(Arx. Mun.)

PARTICIÓ. **Partió**.

[PARTIDA.

PARTIDA de qualsevol mercaderia. **Partit**.

PARXE. **Pegat**.

PASMAR. **Esbalahir**.

PASSACALLE. **Passada**.

PASSAR A MAJORS. **Anar** o **arribar mes enlla**.

PASSAS. En l'accepció de fruyta seca. **Atzebib**, **pansas**.

«E si (lo senyor) troba *atzebib* o encara figues, ell ne deu fer vi; e si no troba *atzebib* ne figues», etc.

La paraula *atzebib* d'aquest passatge del Llibre del Consolat de Mar, Capmany la traduheix per PASAS.

PASSATGE. En lo sentit de via de comunicació entre dos llochs edificats poch distants. **Pas**.

PASSILLO. **Passadís**.

PÁSSIO. Parts dels Sants Evangelis hont se descriu la passió de Nostre Senyor. **Passi**.

Vejas un dels exemples del article ARCEDIÁ.

PAST. **Pastura**.

PASTEL. **Pastiç**, **pastell**.

«En un *pastis*
capolat trist,
d'hom cap de dit
hi fonch trobat.
. . . . . .
Dels que venien
alli bevien,
alguns mataven
e capolaven,
feyen *pastells*,

e dels budells
feyen salcices
e llonganices.»

(Jaume Roig. Libre de les dones.)

PASTELER. **Pasticer**.

Us. Popular y general.

«La *pasticera*
ab dos aydans
filles prou grans,
era fornera
e tabernera.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

PASTELERIA. **Pasticeria**.

Us. Popular corrent.

«Alli teniam
de tots potátges,
de carns salvatges,
volateria,
pasticeria.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

PASTELILLOS. **Pasticets**.

«*Pastissets* de pasta real
farcits ab llustra, la lliura. . . 9 sous.»

(Tarifa y postura de preus. Estampada en Barcelona, 1653.)

PASTOS. **Pastura. pasturas.**

«Ab Josuè
seguint lo bè,
passa de llá
lo flum Jordá,
e no t'atures
per les *pastures*
de Galahat.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

En una carta escrita lo 25 de Febrer de 1436

[PASTURAR.

als Concellers de Barcelona, se parla dels «emprius e llibertats de les *pastures* dels bestiars».

(Arx. Mun. Cartas comunas.)

PASTURAR. Entre gent ciutadana de la nostra terra es molt comú aplicar malament aquest vocable, atribuhint l'acció que representa al pastor. Sols lo bestiar **pastura**: mes lo pastor se redueix a **guardar** o **fer pasturar** als moltons, cabras, bous, etc.

PATA. **Pota**.

PATRANYA. **Falornia**, **boboya**.

PATRONASGO. **Patronat**.

PAVIMENT. **Pahiment**.

«Passaren tots en una gran sala molt marauellosa, tota obrada de maçoneria per art e de molt subtil artifici: totes les parets de jaspis de porfis de diuerses colors lavorades, ymatges que fahien admirar als miradors, les finestres e les colones eren de pur crestaill, e lo *payment*, lo qual era fet tot a centells, qui lançaua molt gran resplandor.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Lo *pahiment* de aquella volta era de marbres e les parets cubertes de carmesins brocats: sols la tomba staua descuberta.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

PAVO. **Indiot**, **gall-d'indi**.

PAVO REAL. **Pahó**.

«. . . . . .
e en lo gran pagell o 'n lissa
ells hi dispensen,
ab bons faysans e *pahons* vencen
llurs apetits.

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

PAVOR.

«Avegades occien hom per son hauer axi com fan ab lo *paho* per ses belles plomes.»

(Jahuda Bonsenyor.)

PAVOR. **Pahor, por.**

«*Pahor* no sent que sobres laus me vença
Llohant aquell qui totas llenguas llohen,
Guardant honor aquéll eternal esser
Hont tota res en ell es pus perfeta.
Que si no es obrant quant pot natura
Ans he *pahor* que mon parlar no cumpla
En publicar part de sa justa fama
Tal com requer y 'ls merits sèus la atrauen.»

(Ausias March.)

PEBETER. **Perfumador.**

En un inventari dels mobles del Rey Martí consta un «*Perfumador* de lauto morisch fet a manera de torre ab son sembori e vuyt peus.»

PEDIDO. **Demanda.** || **Albará de demanda.**

PEGAR. Quan s'usa en la següent frase: Això no PEGA. **Això no diu, això no fa, això no lliga, això no está bé, això no va.**

PEGARLA y PEGARLO. Vulgarisme extès en algunas localitats expressant que 's vol o 's pot pegar a alguna persona o bèstia. **Pegarli.**

PEGARSE FOCH. **Calarse foch.**

PEGATS. Com a nom adjectiu. **Enganxats. encastats.**

PEIXAR. **Peixe.**

«Lo moixò vell *peix* als moixonets petits.»

«... a la sua vianda no si gosaua acostar neguna persona sino ab culleres dor en la ma, ab les quals culleres la *pexien* e li metien la vianda en la bocha...»

(Recull de Eximplis.)

[PEIXOS.

PEIXOS. **Peixs** o **peys**.

«En lo primer dia (Dèu) feu temporalitat del dia, ço es, lo sol e la luna e les steles, e posales en lo sobira element que es lo foch. E en lo segon dia feu los *pexs* e los aucells, e posa los *peys* en laygua e los aucells en laer.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

També hem sentit dirho així móltas vegadas a un home que no podia haverho après en llibres.

PEL. Vejas PELO.

PELICANO. **Pelicá**.

«O ver *pellicá* | puix tal ben volença
nafrant vostres pits | mostrás senyor just
en gran pecat l'hom | clavat per fallença
d'aquell vedat gust
vos sols desclavás | clavat en lo fust.»

(Mossen Johan Scrivá.)

PELÍCULA. **Tel**.

«Prim com un *tel* de ceba.»

(Comparansa popular.)

PELO (ANAR O VENIR AL). **Anar o venir bé, anar o venir com l'anell al dit.** ‖ **Venir a tom**.

PELOTON. **Pilot** de soldats, de noys o altras personas.

PELTRER. **Estanyer**.

Estanyers se diuhen als qui fan obra d'estany y aixi se troba en un document, que sembla del segle xv, existint en l'Arx. Mun.

PELLEJO. **Pell**. ‖ **Bot de vi** o **d'oli**.

PENDENT. Que penja. **Penjant**. Que no s'ha

[PENDUL.

acabat de fer o de determenar. **En l'ayre**. || En forma inclinada. **Penjant. atalussat**.

PÈNDUL. Com a pessa que tenen certs rellotges. **Péndula**. || Com a nom de cert rellotge que tè la pessa esmentada. **Rellotge de pèndula**.

PENITENCIARI. **Penitencier**.

PENYA. Com a conjunt de personas que solen ajuntarse a part en un cafè. societat o teatre. **Aplech, colla, quatreta**.

PEÓ. **Bergant** o **vergant** se deyan antigament los que no tenian ofici y 's dedicavan a treballs de forsa. com son lo de manobre. camálich, etc. **Home de pena** haviam sentit dir en los nostres primers anys, com se diu a França.

PEÓ CAMINER. **Terralló**.

PEPE. Diminutiu del nom Joseph. **Pep**.

PEPINO. **Cogombre**.

Vejas lo segon exemple del article EGIPCI, hont se troba la paraula *cogombre*.

«Qui s'ha fet lo *cogombre*
que se'l trega a l'ombra.»

(Aforisme popular.)

«Un frare hague desig de menjar *cogombres*, e feu comprar .j. *cogombre*. e ab una corda prima ell lo penja deuant los seus huylls. E per tal que no fos vençut per lo desig de menjar nol gosava tocar. ans se turmentaua per tal con lo hauia desijat de menjarlo.»

(Recull de Eximplis.)

PEPITO. Diminutiu del nom Joseph. **Pepet**.

PER. Dir. per exemple: «Això es guanyat PÉL pare». «la casa es feta PER un bon mestre», vo-

[PERCALINA.

lent expressar que un bon mestre ha fet la casa y qu'el pare va guanyar allò, es castellanisme. «Això es guanyat **del** pare». «la casa es feta **d'** un bon mestre», s'ha de dir.

PERCALINA. **Llustrina**.

PERESÓS. **Pererós**.

«... diu Salamo: que desig mate lo *pereros*. y hom qui es *pereros* no fa gran son viatge.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

Es, també, corrent en lo poble.

PERFECTE. **Perfet**.

«Los antichs philosofs recusaren possehir bens de fortuna per que lurs pensaments fossen en plena e *perfeta* libertat...»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

«Te gran força lo voler
Y es sa casa dins lo cor
Que la vista no pot fer
Mudança en *perfet* amor.
Ni fará may vacillar
Ninguna sencera fe;
Mas lo cor no pot amar
Sino cosa que vol be.»

(Pere Serafí.)

PERFIDIA. Mòlts donan erradament a esta paraula la significació qu'en castellá té de desllealtat, traició y mancament a la fe deguda; quan, en catalá, **perfidia** es la obstinació en fer, procurar, mantenir, ostentar, combatre, etc., una cosa, o sia lo mateix qu'en castellá 's diu «porfía».

PERICIA. **Expertesa**.

[PERÍODO.

Vejas l'article MARCIALMENT en son exemple, hont se troba esta paraula.

PERÍODO. En l'accepció de temps concret. **Terme.**

PÈRIT. **Expert.**

PERMANEIXE. **Restar, romandre, romanir.**

La segona forma, la porta Joan de Resa.

«Ennius, poeta fort antich e dignament famos dix que molts savis homens antichs los quals appellavan Castors, deyen que quan lo cors del home moria la anima *romania*.»

(Bernat Metge. Sompni.)

—«Anauvosen la mia amor,
Anauvosen,
Que la gent se va despertant
Et que lo gal dix en cantant:
Anauvosen.
—¿Com men ire sense lo cor
Qui de vos nos vol depertir?
Son poder fa de *romanir*
Lexant lo seu cos quis mor.
—Anauvosen, mon bel senyor,
Anauvosen,
E no dupteu daci avant
Que vostra son, si be us dich tant:
Anauvosen.»—

(Albada d'autor anònim, de lletra del segle XV. Arx. Mun.)

«... los Sors. concellers apportaren les vares del talem y los promens que *romanien* anaren darrera entre la custhodia y gremial,» etc.

(Diet. Mun. 6 de Novembre de 1628.)

PERNICIÓS. **Danyós, perjudicial.**

PERRUQUER. Si la paraula «peluquero» té rahó de ser en castellá com a derivada de «pelo»,

[PERTENEIXE,

no's pot dir aixi del mot PERRUQUER, que'ns vindrá del francés «perruque» o del italiá «parruca». ¿No podria dirse ab mes proprietat **cabellerayre**?

En las claustras de la Seu de Barcelona, se llegeix lo següent epitafi:

«Vas de Pere Calsapev
cabellerayre y dels sevs
1725.»

PERTENEIXE.
PERTENEIXER. } **Pertanye**.

PERTENENCIA. **Pertanyensa**.

«... que degudament e breu sobre tot se provechesquen segons se *pertanyera*.»

(Privilegi concedit per Felip III en 1593 al gremi de calafats de Barcelona.)

PESADILLA. **Somni pesat**.

PESQUISSAS (FER). **Anar a la cassa** d'algú o d'alguna cosa.

PESSUNYA. **Unglot**. La dels bous, moltons y crestats també's diu **potarró**.

PETARDO. **Petart**.

La paraula *petart* se troba en los Preludis Militars de Domingo de Moradell.

PETRONILA y
PETRONILLA. Nom de Santa. **Peronella**.

Diu Bernat Boades que Ramon Berenguer fou marit «de la princesa *Peronella*».

PETXUGA. De gallina o altra au. **Pit**.

PICARDIA. **Malifeta**. ‖ **Acudit** maliciós. ‖ **Murriada**. ‖ **Murrialla**, **murriesca**.

PICARESCH.

PICARESCH. **Murriesch**.

PÍCARO. **Murri, bergant**.

PICARSE. En lo sentit d'enfadarse d'alguna paraula o fet. **Ressentirse, fumarse, empiparse**.

PICOTA. **Costell**.

PIÉLAGO. **Pèlach** o **pèlech**.

«... qui molt viu pert sos amichs e navega per lo gran *pelech* de fortuna ades prospera, ades adversa, segons orde de mutabilitat.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

«La lebra se mes primera, e lo leo la segui; e la lebra vench a .j. gran *pelech* de aygua, lo qual era en una bassa que era environada de totes parts de .j. gran mur.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

PÍFANO. **Pifre**.

PILA. Quan no vol dir munt o munió. **Pica**.

PILA BAPTISMAL. **Pica baptismal**.

«Item apres aço los prohomens de la Selva feren una *picha* al sol de la vila ques ara dita *picha* en la qual los prohomens abeuren lurs besties la qual *picha* era de la pera de Salou...»

(Document de la vila de la Selva. Revista de l'Associació artístich arqueológica. 1899.

«... e axi con lo dit Emperador estaua en la *pica* on rebia lo baptisme, vench del cel demunt ell una molt gran claredat...»

(Recull de Eximplis.)

PILANS. **Pilars**.

Vejas l'exemple del article BÓVEDA, hont se troba 'l mot *pilars*.

PÍLDORA. **Píndola**.

[PILTRAFA.

«*Píndola* per purgar», diu Fra Gabriel Busa.

«... declarant que si en dites *pindoles* reformades hauran ayustats alguns laxatius...»

(Manual de la tarifa reformada per lo colegy del appothecaris. 1589. Arx. Mun.)

PILTRAFA. **Pellaringa**.

PIMPARAT. **Primparat**.

PINTA de teixir. **Pinte**.

«Item, ordonaren los Conçellers e Promens, que tot *pinte* de drap verbi tretzé haje haver d'ampla dotze palms é un quart...»

(Colecció diplomática de las Memorias históricas de Barcelona, per Capmany. Any 1448.)

PIPA. Quan no's diu de l'eyna de fumar. **Bóta**.

PIPÍ (FER). Aixi diuhen las criaturas castellanas expressant l'acció d'orinar. En Catalunya, los infants als qui sos pares ensenyan en l'idioma de la terra diuhen: **fer pix-pix**.

PIROPO. **Floreta**, **amoreta**. ‖ **Llausonja**. ‖ En sentit ironich, equivalent a insult, s'usan las formas de la primera accepció.

PIRUETA. **Saltiro**.

PIS. Constituheix barbrisme dir **pis primer**, **pis segon**, **pis terç**, etc. Ha de dirse: **primer pis**, **segon pis**, **terç pis**, etc.

PISCA. **Gens**, **mica**.

PISCA (NO ENTENDRE). **No entendre futitla**.

PISTA. **Rastre**, **petjada** dels animals. ‖ Lloch planejat pera fer corregudas de cavalls, bous, etc. **Plassa**.

PISTO. En l'accepciò de barreja de cosas diferentas. **Potipoti**.

PISTO (DONARSE). **Donarse to**, **llustre** o **xarol**.

PITA. **Atzavara**.

PITJELL. } **Pitger**.
PITXER. }

PLACERA. **Dóna de plassa** y devegadas en la especialitat de **marmanyera**.

PLAN. **Trassa**.

PLANETA. Apar qu'en l'accepció astronómica hauria de dirse **lo planet** y en la de destinació influida pél astre **la planeta**, com s'observa en los dos exemples que segueixen, trets de Tirant lo Blanch.

«... los molt insignes actes de cavalleria de aquell tant famos caualler. que com lo sol resplandeix entre *los* altres *planets*, axi resplandeix aquest en singularitat de caualleria entrels altres cauallers del mon appellat Tirant lo Blanch.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... per be que la fortuna m'haja consentit em sia stada amigable e prospera ab *la planeta* de Març, en la qual jo naixqui, me ha volgut dar victoria, honor e estat, no coue a mi presomir mes que la fortuna ma donat.»

(Ibid.)

«¿Per qual natura les steles qui son en lo firmament e *les planetes* son influents en los .iiij. elements?»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

De totas maneras, en catalá se veu que *planeta* sempre 's considera femení.

[PLANTEJAR.

PLANTEJAR un problema. No'ns apar prou bé. «**Plantar** una regla d'aritmètica», deyan en los estudis, tant los deixebles com los mestres.

PLASSO. **Terme, termini.**

PLASSO (EN BREU). En catalá 's diu: **d'aquí a poch temps, en curt terme, abiat.**

PLASSOLETA. **Plasseta.**

PLAT. Quan no expressa la pessa de vaixella de la que'ns servim pera posar lo menjar, sino 'l menjar mateix. **Posada, passada.**

PLATA. Quan no's diu d'una pessa de vaixella mes grossa que un plat, sino d'un metall. **Argent.**

«Era molt avar y molt rich
y envejós,
tant que may tingue repós
son apetit,
replegant de dia y de nit
or y *argent*;
perço Dèu Omnipotent
l'ha condempnat.»

(Peregrinació del venturòs Peregrí.)

PLÁTANO: Nom masculí d'arbre. **La platána,** ne diuhen en lo Rosselló.

PLATERIA. **Argenteria.**

PLA TERRENO. **Peu pla.**

PLATÓN. **Plató.**

«*Plato* vench en Italia hon florien ladonchs los dexebles de Pittagoras per tal quels vaes e aprengues dells.»

(Bernat Metge. Sompni.)

PLEGAT. Quan no espressa l'idea d'una cosa que

's contrau doblegantse, sino la d'ajuntarse un esser o una cosa ab altra. **Aplegat**.

PLEYT. **Plet**.

PLEYTEJANT. **Pledejant**.

En las Constitucions de Catalunya se troban capitols «de pobres *pledejants*».

PLEYTEJAR. **Pledejar**.

PLUMA. Quan lo dolç, enginyós y meritissim poeta del segle XVI Pere Serafí, escrivia:

«La ma flaca y temerosa
A penes gosa
Ni pot ja tenir la PLUMA
Per darvos una breu suma
De ma vida tan penosa»;

ben segur devia deixarse dur per la forsa del consonant en «uma». **Ploma** diuhen encara avuy dia tots los que no fan barreja de catalá y castellá.

PLUMERO. **Plomall**.

PLUTÓN. **Plutó**.

«Baix en l'infern, ab só de dolça lira,
Orfeu trobá pietat en sa tristura,
Del gran *Plutó* cantant aplacá la ira
Avent d'aquell un'anima segura.»

(Pere Serafí.)

POETISSA. **Poetessa** diu, en lo Vocabularius de Nebrija, Fra G. Busa.

POLEA. **Politja**, **curria**, **corriola**.

«*Polija* de bronço», llegim en un document de 1331, insert en la colecció diplomática de las Memorias históricas publicadas per Capmany,

y *politja*, lo mateix que *curria* y *curriola*, están en us en lo llenguatge parlat.

Corriola 's troba en lo Thesaurus d'en Pou.

POLILLA. **Arna**. ‖ **Corch**.

POLVO. **Polvóra**, **pols**.

Vejas l'article PULVERISAR, hont hi ha 'l mot *polvora*.

«Item per 84 ll de encens en *pols* per la esglesia .vij sous vj.»

(Llibre de comptes del monestir de Montalegre.)

PÓLVORA. **Polvóra**.

POLVOS. **Polvóra**, **pols**.

Pols pertany al genre masculí.

«Un *pols* de sal», se diu encara.

POMPEYO. **Pompeu**.

«*Pompeu*, gran e solenne ciutadá de Roma», se llegeix en Tirant lo Blanch.

PONTET. **Pontarró**.

Magi Canyelles, en sa obra sobre Manresa, posa una relació de tots los ponts y *pontarrons* de la cèquia d'aquella ciutat.

PONTON. En l'accepció marítima. **Pontó**.

PORCELANA. **Porcellana**.

PORDIOSSERO. **Captador**, **acaptador**.

«Lo *captador* vesat de petitesa
A demanar james se pot estar;
Nol poden fer lexar sens *acaptar*
En son jovent nincaran sa vellesa.»

(Mossen Lluis de Requesens.)

PORFIAR. **Perfidiejar**.

«Quant vingué lo endemá á hora de tercia ohiren repicar las campanas, en continent lo

[PÓRFIDO,

Compte se llevá del llit, cridant que li donassen las armas, y lo Rey li digué que no hisqués defora perque no fos pres del Rey Sornaguer, y lo Compte li digué quel deixás anar á veurer si eran contraris, y aixi estigueren los dos *perfidiejant* una gran estona...»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

PÒRFIDO. **Porfi**.

Vejas l'us d'esta paraula en l'exemple posat en l'article NANO.

PORO. **Poru**.

«E lo fill del rey respos e dix que en stiu son oberts los *porus* de la terra, per hon ix la calor que el foch e el sol atrau a ensus...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

PORTASGO. **Portalatge**, **dret de portals**.

PORTÁTIL. **Llevadís**.

PÒRTICH. **Porge** o **porxe**.

PORVENIR. **Pervenir**, **pervindre**, **esdevenidor**, **esdevenir**.

«Senyors hoyats totes les forts aventures que aquela mesquina de anima *esdevingueren* en aquells III dies que estech fora del cos.»

(Historia del Cavaller Tuglat.)

POSICIÓ. **Positura**. ‖ **Lloch**, **situació de lloch**. ‖ **Estament**, **passament**, **bras**.

POSSESSOR. **Possehidor**.

POSTE. **Peu dret**, comunament de fusta. ‖ Per penjarhi 'l llum, com en altre temps se veya mólt. **Pagès**.

«Item un *pages* e una pollera.»

(Inventari de 1486. Notularum, vol. 5.é, fol. 5. Arx. Mun.)

POSTÍS. **Llevadís**. ‖ **Sobreposat**.

[POSTOR.

«Menjau,
no febrejau,
no será res,
de fredor es,
sobreposada
cuyta en cendrada,
madeixa crua
lo vent desnua.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Vejas lo cas especial de BARBA POSTISSA.

POSTOR. En venda o encant públich. **Dient, donant**.

«.. é passats los deu dies, es feta venda d' aquells bens al mes *donant* publicament.»

POSTOR (MILLOR). **Mes dient, mes donant**.

POSTRES. **Llevant de taula**.

«... despres aportaren diversas viandas molt ben aparelladas, y quant hague menjat de cada una de aquellas á son plaher, vingueren de moltas fruytas y altras confituras per *llevant de taula*.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

Encara 's diu *llevant de taula* á la passada que's fa per las festas majors dels pobles a las darrerías del dinar, en las que s'acapta pél Sant patró.

POSTRIMERIAS. **Darrerias**.

POSTURA. **Positura**. ‖ Posar preu a lo que s'encanta. **Dita**.

POTPOURRÍ. **Potipoti**.

PRECIAR. **Preuhar**.

PREFECTE. **Prefet**.

PREFERENCIA. **Preferta**.

PREGÓ. **Crida.**

Lo nom PREGÓ, no'l trobém sino en temps moderns, y, ben segur, es importat de la llengua castellana. **Cridas** ne diu encara 'l poble en general. Vèjanse, entre mólts altres testimonis, lo Dietari y altres aplechs del Arxiu Municipal de Barcelona.

PREGONER. **Trompeta**'s deya antigament en documents oficials, com en los mateixs se pot veure. **Nunci** 'n diu avuy tothom qui no parla en llenguatge afectat y no castís.

PREMI DE RIFA. **Sòrt.**

PREMPSA-ESTOPAS. Aparell posat al cilindre de las máquinas de vapor. **Apreta-estopas.**

PRENDA. **Penyora.**

« . . . . . .
cart tots romanian | catius en penyora
de aquell primer jorn | que Adam pres lancech
mas des que lo mon | en creu vos adora
del seu ensopech
romanen tots ara | en gran assocech.»

(Mossen Johan Scrivá.)

PRENDA DE ROBA O DE VESTIR. **Pessa de roba.**

PRENDER.
PRENDERA. } **Robavellayre.**

PREPARATIUS. **Preparatori.**

«Molt magnifichs Sors. e de gran providencia. No ignoren vostres prestancies ales quals e a tot lo poble e conçell general es notori com en lo temps ques feu la galera per la present Ciutat en defensio del present principat e au-

[PRESBÍTERO.

xili del S. rey fou elegit per lo consell general dela dita Ciutat en Capita e patro de dita galera lo magnifich mossen Benet Miquel Ribera lavores conseller dela dita ciutat donantli dit offici de Capita e patro de aquella tostemps que per la Ciutat se metes en mar per servey de dit S. rey de on lo dit mossen Corbera ha fet e feu son *preparatori* e despeses...»

(Suplicació del capità Corbera. Segle XV. Notularum 5.s. fol. 108. Arx. Mun.)

PRESBÍTERO. **Prebere** o **prevere**.

PRESSUPOST y

PRESSUPUESTO. En la accepció de particip. **Pressuposat**. ‖ En lo sentit que se li dóna com a nom ¿no podria dirse **pressupòsit**?

PRÉSTAMO. **Manlleuta**, **empra**, **préstech**.

Vejas EMPRÉSTIT.

«—Dèu vos guart, oncle Roldá,
jo vinch á fervos un'*empra*
que no me l'heu de negar;
vinch á demanarvos armes,
armes y també cavall.»

(Cant popular.)

«Per tenor de la present donam licencia e ple poder, a vosaltres en Galceranet Marquet, e en Jacme Cellerer ciutadans de Barchna... que en nom nostre e de la dita Ciutat puxa manleuar procurar hauer e reebre, per via de cambi *prestech* e en altra manera...»

(Arx. Mun.—Letres closes, 1383 á 1393, 14 de Mars 1390.)

En l'Arx. Mun. se troban uns «Capitols del *prestech* fet a alguns carnicers per hauer abundancia de carns». (1463).

«Perço Sor. molt excellent humilment supplicam vostra gran senyoria li sia plasent vista

[PRESTAT.

la veritat del dit *prestech* menar la dita quantitat esser restituida al dit Pere Clusa.»

(Arx. Mun. Carta del Concellers al Rey. 2 de Desembre de 1462.)

PRESTAT. **Manllevat**, **manlleuat**, **amprat** o **emprat**.

«Vert es lo qui per gastar
mes que basta á son cabal
ampra diners á censal
y 'ls que fa no pot pagar.»

(Francesch Vicens Garcia.)

PRESUMEIXE. **Presumir**.

PRETENSIÓ. **Pretesa**.

PRETINA. **Trinxa** d'una pessa de roba, **cint**.

PRETINGUT. **Pretès** se troba en lo Despertador de Catalunya.

PREVALEIXER. **Prevaler**, **prevaldre**.

«E lo dit Magch. conseller en Cap reporta en scrits lo sobredit vot lo consell als brassos que estaven aiuntats, lo qual llegit aquell en dits brassos fou lo vot que en aquell va *prevaler* en lo qual apenes ningu de dit bras se va apartar.»

(Diet. Mun. 6 de Juliol de 1612.)

PREVALEIXERÁ. **Prevaldrá**. Vejas PREVALEIXER.

PRIMERÍS. **Primerench**, **novensá**.

PRINCIPI. Volent significar una posada de menjar que's serveix després de l'olla. **Entrant**. ‖ **Comens**, **comensament**.

Us de la primera forma de la darrera accepció. Ramon Lull, Obras rimadas.—La darrera forma es corrent en lo poble.

PRO. Quan no expressa lo nom oposat al contra, sino idea adversativa. **Però**, **emperò**.

[PROBITAT.

PROBITAT. **Prohomenia**, com a qualitat.

PROCEDIR. **Procehir**.

PRODUCTO. **Producta**, **produhit**.

PROFETISA. Com a substantiu femení. **Profeta**, igual qu'en masculí.

«... e los dit romans diqueren al dit Octouia que demanas a Sibilla *proffeta* si apres dell nexeria altre major quell.»

(Recull de Eximplis.)

PRÓFUGO. **Fugitiu**.

PROFUNDITAT. **Pregonea** o **pregonesa**, **fondaria**.

«... ingratitut sol corrompre los nirvis e força del regne, per tal car cascu ha perea de seruir als qui obliden los serueys e omplir la *pregonea* sens fons del ingrat coratge de dons que pereixen.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PROFUNDO. **Pregon**.

PROFUSAMENT. **A dojo**, **abundosament**.

PROLONGAT. **Perllongat**, **allargat**, **allongat**.

«Diu Aristotil: que ira *perllongada*, es manera de corregir molt fort, e ira que poch dura es manera de infant.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

La forma segona es corrent y usual avuy dia.

PROMESA. Quan no vol dir la dòna que ha donat paraula de casament ni la cosa que s'ha promès sino l'acció de prometre. **Prometensa**.

«... nos renovellants e ratificants de nou totes les *prometences* e obligations que fetes vos havem...»

(Carta del Rey Martí al Comte d'Urgell. 22 d'Abril de 1406.)

[PRONUNCIACIÓ.

PRONUNCIACIÓ. **Pronuncia**.

PRONÙNCIAN. Temps del verb pronunciar. **Pronuncìan**.

PROPI. **Propri**.

«La (carta) que va pera los Sors. conselles sols conte una mostra de sentiment per haver volgut de *propria* auctoritat dits magchs. conselles llevar lo sital de la Sora. marquesa de Almaçan en la Seu de Barcelona...»

(Diet. Mun. Jornada de 28 de Juliol de 1612.)

PROPINA. **Estrenas**.

«Com ve Nadal, yo he *estrenes*
de qui-m ve gana.
Tapins e gants, calces de grana,
tinc-ne una caxa.
Despuys en una cambra baxa
no-m cap lo lli.»

(Coloqui e rahonament entre dues dames.)

PROPONENT. Lo mateix com a nom que com a verb. **Proposant**.

PRÓSPERO. **Prosper**, igual com a adjectiu que com a nom propri.

«... partint de la sua ciutat de Varoych recullis en una nau, e nauegant ab *prosper* vent, per son discurs de temps, ell arriba a Alexandria ab bon saluament.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PROVIST. **Provehit**.

PRÒXIM. Nostres semblants, los homes. **Prohisme**. ‖ Lo que no es lluny. **Prop**, **proper**, **prohisme**.

Us de la primera accepció. Joan de Resa.

«Que ton pare sia dampnat
gran rahò es,

[PRÓXIM PASSAT.

puig tan lleig pecat ha comés
contra 'l *prohisme*,
car no pertany a qui té crisme
fer actes tals.
Mes ¿que culpa tens tu en los mals
qu'ell haja fet,
per'esser aixi tot desfet
y maltractat?

L'ÁNIMA.

No sies maravellat,
jo t'ho dirè
y mes avant te mostrarè
evidentment
com jo meresch aquest torment...»

(Peregrinació del venturós Peregri.)

PRÒXIM PASSAT O VINENT. **Proppassat**, o **propvinent**.

PRURITO. **Pruhitja**, **gratitja**.

«Qui's grata hont li *pru*,
no fa mal a ningú.»

(Aforisme popular.)

«E menys sens fam e grat me sens *pruhir*...»

(Mossen Jordi de Sant Jordi.)

PUDOR, usat no en femení y com a olor dolenta; sino en masculí y com a sentiment contrari a fer, veure u ohir alguna cosa no ajustada al bé. **Vergonya**.

PUES. **Donchs**.

PUESTO. **Lloch**.

PULGADA, **Polsada**.

PULMONS. **Lleus**, **alas del cor**.

«Si uols fer frexures ages frexures de molto o de porch y mit les a coure y com auran bullit

[PÚLPIT.

.j^a^. pesa que sera be saonat treles de la ola y tala los *leus* y els cors.»

(D'un qüern de receptas per cuynar. Manuscrit del segle xv sens títol.)

PÚLPIT. **Trona**.

«Martyr secreta,
verge pus neta,
mes confessora
que preycadora,
alt en tribuna
trona comuna
mentres vixque
Deu no volguè
ella preycás.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Vejas l'exemple del article SERMONER, hont hi ha lo nom *trona*.

PULVERISAR. **Polvorisar**, **polvoritzar**.

«Mes fou cordial e memorable lamor que Artemisa Reyna hague a Mausoleo marit seu, lo qual apres que ell fon mort, e li hague celebrades solemnes obsequies lo feu *poluorisar*, e begues la *poluora* mostrant que ella volia esser sepultura dell.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

PUNTIAGUT. **Punxegut**.

PUNTILLA. En lo sentit de teixit de lli, cotó, seda u or. **Punteta**, **puntetas**.

«Las ninetas quan van a custura,
fan *puntetas* en un coixinet.
—Coixinet, si tu sabias
las penas que'm fas passar,
be dirias a la mestra
que'ns deixés aná a jugar» etc.

(Cansó popular de noyas.)

[PUNYO,

PUNYO. D'arma blanca. **Pom**, **mantí**. ‖ De bastó. **Capsadura**.

«... lo Compte li doná un tal colp sobre lo elm, que la espasa se trencá y no li restá sino lo *pom* en la má.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

«... los spases guarnidos despassas son estats moltas voltas devant les magnifissencies vostras clamantse de la gran nessessitat que tenen de fullas despasas e de *poms* e croeras...»

(Arx. Mun. Document del segle xv.)

«*Mantí* de coltell», diu Fra G. Busa.

PUPA (FER, FERSE o TENIR). Expressiò usada en los pobles de llengua castellana ab las criaturas y adoptada aqui per alguns, pera indicar que fan, se fan o tenen mal. **Fer**, **ferse** o **tenir ayay** o **yayay** es lo catalá.

PUPILO. **Despeser**. ‖ **Pubill**.

La paraula *pubill*, que avuy en lo llenguatge usual representa 'l marit de la pubilla, en los bons temps expressava, també, l'orfe qui per sa menor etat necessita tudor.

PÚRPURA. **Porpra**.

«Dins son palau | entrí cella jornada
Ab pas secret | per una falsa porta
E de color | fuy pus vermell que *porpra*.»

(Francesch de la Via.)

«Despullau a mi daurades robes, y dels palaus leueu les riques *porpres*, cobriume prest de vn aspre scilici.»

(Johan Martí de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

PUS. Quan vol expressar humor produhit per inflamació. **Materia**.

PUTXINETLIS. **Titellas**.

Q

QUADERN. **Qüern**.

Vejas l'article CUADERN.

QUADRATS. En l'accepciò de pessas de fusta per envigats. **Cayrats**.

«4 *cayrats* de pi e una post de melis grossa.»
(Inventari del castell de la Selva. 1533.)

QUANT. Com abverbi de quantitat, s'escriu així; pero quan ho es de temps, s'ha d'escriure **quan**, sens t.

QUARTEL. Cada una de las parts en que solian dividirse las grans poblacions. **Quarter**. ‖ Cada una de las partions del escut. **Quarter**.

QUARTETA. Vejas QUARTETO.

QUARTETO. **Quatreta** deurian anomenarse las esparsas de quatre versos, las composicions musicals de quatre esturments y tot lo derivat de quatre. En documents municipals de Bar–

[QUARTILLAS.

celona del segle XVII. per exemple, se parla de «la *quatreta* de fortificacions».

QUARTILLAS escritas o per escriure. **Fullas, fulletas.**

QUARTO. **Estada, cambra** o bé **dormitori.** ‖ Quarta part de la gallina o altre animal. **Quarter.** ‖ Divisió de població. **Quarter.**

«Tirant per voler anar a sa posada deualla per una scala, e fon en una *cambra* hon troba lo gran Conestable, e Stephania, e Plaerdemauida a grans rahons.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Per lo matí
de totes tres
feren *quartés*,
e llur posada
fon derrocada,
e l'aplanaren,
sal hi sembraren.»

(Jaume Roig. Llibre de les dones.)

En divers documents del Arx. Mun. se troba la ciutat de Barcelona dividida en *quarters*.

QUARTS D'HORA. Son viciosas las locucions següents, referintse als quarts d'hora:

SÓN LAS DOTZE (o qualsevol altra hora) MENOS QUART. **Són tres quarts de dotze**, s'ha de dir, conforme ab la expressió popular «tenir lo cap a *tres quarts* de quinze».

LA UNA (o qualsevol hora) Y QUART. **Un quart de duas**, se dirá.

LAS DUAS (o qualsevol altra hora) Y MITJA. **Dos quarts de tres**, ha de dirse.

QUEBRANTAT. Del cos. **Capolat**. ‖ De salut. Tenir la **salut trencada**.

QUEBRAR. En l'accepció comercial. **Abatres, fallir, rompre**.

Abatres se troba en Bruniquer y l'hem sentit en boca de gent del comens de la centuria poch ha finida. *Fallir* y *rompre*'s llegeixen en divers llochs del Dietari Municipal de Barcelona.

«Dilluns a 20 de novembre 1628 vot fet per desensicular de las bossas de casa la ciutat a dos personas que se *avateren* (*abateren*) per deutes.»

(Diet. Mun.)

QUEBRAT. En l'accepció mercantívola. **Fallit, abatut**. ‖ Part o parts de la unitat. **Trencat**. ‖ En la fabricació de paper y de nayps, la feyna defectuosa. **Tarat**.

Us. 1.ª accepció: vejas QUEBRAR.—2.ª: en tractats d'aritmética del segles XVI, XVII y XVIII.

QUEFE. Vejas l'article JEFE.

QÜENTO. Vejas CUENTO.

QUICI (TRAURE DE). **Traure de polleguera** alguna cosa. ‖ **Traure de seny** a alguna persona.

«Lo peresos axis gira al lit com la porta sobre sa *polleguera*.»

(Fra Francesch Eximenis.)

QUILAT. **Quirat**.

«... que la ymatge representant la dita glo»riosa sancta Eulalia fos daur de xxij *quirats* e »de pes de xxxv. en xxxx. marchs...»

(Deliberacions del Concell de Cent, any 1451, fol. 57.)

[QUILLA.

QUILLA. **Carena**.

En lo Llibre del Consolat de Mar se prevé que'l senyor de la nau «deu dir e fer entendre als personers», entre altras cosas, «quant haura de sentina, e quant obrirá, e quant haura per *carena*».

QUINCALLA. **Quinquilleria**.

«De chaperies
quinquilleries
qui les consent
sa part ne sent.
Gran Ninivè
perçò cayguè.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Quinquilleria llegim en una representació feta al Municipi de Barcelona en lo segle XVIII per la confraria de carders y escardacers.

QUINT. **Cinquè**.

«Lo senyor rey Nanfòs pare nostre fou fill del rey en Jaume e de la reyna dona Blancha..... Aquests rey e reyna avis nostres hagueren en llur vida deu fills..... Lo primer dels mascles qui fo lo primogenit, hac nom En Jaume; e lo segon Alfonso, qui fo pare nostre; e lo terç En Joan e fo patriarcha de Alexandria e archabisbe de Tarragona; e lo quart En Pere e fou comte de Rippagorça e Dempuries; e lo *cinqué* En Ramon Berenguer, e fo compte de les muntanyes de Prades.»

(*Crónica* del Rey Pere del Punyalet.)

«E dix nostre Senyor en lo *sinque* dia: sien creades les aygues e los peys e coses viuents en si, e atresi aucells.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

Cinqué 's diu al Emperador Carles d'Austria

[QUINTA.

en la relaciò de la rebuda que se li feu a Mallorca quan hi passá anant a la conquesta d' Alger.

QUINTA. En l'accepció de casa de camp per anar a solaçarse, á Barcelona 's diu **Torra**. ‖ **Sorteig**, per determinar quins serán los homes que vajan al servey de las armas.

QUÍRICH. Nom de Sant. **Quirze**.

A Catalunya hi ha diferents pobles que duhen lo nom de Sant *Quirze*.

QUITA Y PON (DE). **Que's treu y 's posa, llevadís**.

Us. Popular en general.

QUITAR. **Robar**, **pendre**, **usurpar**, **traure**, **prohibir**, **llevar**, segons los casos.

Lo día 15 de Janer de 1628, los Concellers de Barcelona demanaren al Virrey, per causa de pregarias en demanda de pluja, que «fes *llevar* los balls y masqueras».

(Diet. Mun.)

R

R. No's diu ÈRRE, sinó **er**.

RADERA. **Darrera**.

RADICAL. **D'arrel**, **de soca y arrel**.

RADICAR. **Arrelar**. ‖ **Basarse**, **fonamentarse**.

RADIO. En sentit geomètrich. **Raig**.

Raigs diuhen los manyans als de las rodas de máquina y 'ls carreters als de las de carro.

RÁILS. **Guias** de camì de ferre. **Carrils**.

RAMA (EN). Tractantse de cotó o llana. **En floca**. ‖ En termes generals. **En brut**.

RAMAS (ANARSEN PER LAS). **Embrancarse**.

RAMILLETE. **Ramell**, **ramellet**, **pom**, **pomell**.

En lo Diet. Mun., jornada de 15 de Març de 1627, parlant de la festa de Santa Madrona, se diu que la caixa de las reliquias de la santa estava «molt ben enramada de toyes y *ramellets*».

[RAMPLÓ.

RAMPLÒ. } **Groller, barruer, de mal gust.**
RAMPLÒN. }

RAPAPOLVO. **Fregada d'orellas**, en sentit figurat, **arrambatge**.

RAPAR. Lo cabell o la barba. **Arranar**.

RAPAT. **Arranat** o **tallat a ran**.

RAPE (AL). **Arran**.

RARO. **Estrany**. ‖ **Rebech**.

RASCARSE. **Gratarse**.

RASTRILLO. **Cleda**.

«E en tant meseren j. poch de foch a les *clades*, que no si podien be aturar, car nos ab los de la ost a peu los ueniem acorrer, e anam tro al feneuol.»

(Jaume primer. Crónica.)

RATO. **Estona**.

«Lo riure va a *estonas*.»

(Dita popular.)

RAY. En l'accepció de nom qu'expressa aplech de vigas lligadas de manera que formen pont pera durlas en avall d'un riu. **Raig**.

Se troba esta paraula en lo capítol CCLVIII del Llibre del Consolat de Mar.

RAYADILLO. Com a teixit ratllat. **Vions**.

Vions, diu la gent que no está contaminada per l'us de cap altre idioma.

RAYO. **Llamp**. ‖ De claror. **Raig, doll**.

REALÇ. En sentit de que una cosa aumente en grandesa o en bellor. **Abelliment, embelliment, aument de riquesa, de bellor**.

REANUDAR una conversa, un treball, un discurs, etc. **Rependre**.

REBECO. **Rebech**.

REBELDE. } **Rebel, rebetle**.
REBELT. }

«... hom no pot prouar trinitat a enteniment *rebel* qui sia en coratge de hom ergullos.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

REBLANDIMENT. **Ablaniment**.

Us. Lacavalleria.

REBOSSAR. **Sobreeixir, vessar, brollar**.

REBUTJAR y REFUSAR. Alguns escriptors han fet una confusiò d'estas paraulas que's poden considerar en certa manera sinónimas. **Refusar** es no voler admetre una cosa, per qualsevol causa; mentres que **rebutjar** implica desconcepte, menyspreu. Se pot *refusar* sens *rebutjar*; pero la idea de *rebuig* sempre enclou, en mes o en menys, la de *refús*.

RECADER. **Missatge, missatger**.

RECADO. **Avís, missatge**.

RECAUDACIÓ. **Aplega, cullita, recapte**.

RECAUDAR. **Recaptar, recullir**.

Recaptar se troba en lo Llibre del Consolat de Mar.

RECENTMENT. **De poch, de poch ensá, de fresch, d'ara, suara**.

RECEPCIÓ. **Rebuda**.

RECIBÍ. Indicant qu'es pagat un compte o que's reb una cosa. **Rebut**.

[RECIBIDOR.

RECIBIDOR. **Rebedor**.

«... la porta del *rebedor* del estudi s'obrí.»

RECIBIMENT. Acció y efecte de rebre. **Rebuda**. ‖ Lloch destinat a rebre. **Rebedor**.

RECIBIRSE. En ofici, facultat o carrera. **Passar-se** fadrí, mestre, batxiller, llicenciat o doctor.

RECIBO. **Albará de rebuda**, ne diu Pere Torra.

RECIBO (COSA DE). **Rebedor, cosa rebedora**.

RECIBO (FER). **Fer rebuda**.

RECIEN CASAT. **Nuvi, casat de poch**.

Us corrent y general.

RECIEN FET. **Fet de poch, fet de poch ensá, fet d'ara mateix, fet suara**.

RECIENT (COSA). Cosa feta, nada, surtida, etc., **de poch, de poch ensá, de fresch**.

RECLUTAR. **Acordar, assoldar**.

«E mes que sien *acordats* mil homens de peu vltra los ja *acordats* qui sien tramesos aqui e gent a cauall a compliment de D. homens compresos los ja *assoldejats*.»

(Arx. Mun. Carta dels Concellers al Capitá general de la bandera de Barcelona. 12 Juliol de 1462.)

RECODO. **Colzada**, quan la forma un objecte, com una canonada, una pessa de fusta, vidre o metall, o una branca d'arbre. ‖ D'un camí, d'un edifici. **Colzada, reclau**.

Us. Popular.

RECOLETO. Nom d'una institució de religiosos. **Recolet**.

«... los Consellers..... resolgueren comanar dita casa (la de Santa Madrona) y fer electio

[RECOMPONDRE.

pera la guarda della y del cos sant de la gloriosa santa Madrona dels pares *recolets* franciscos...»

(Diet. Munt. 25 d'Agost de 1618.)

RECOMPONDRE. **Adobar**.

RECOMPOSICIÓ. **Adob**.

RECONEIXE. **Regoneixe**.

«*Regonegueren* tot lo castell, e trobaren lo fornit de moltes vitualles...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Lo..... cartell originalment vist y *regonegut* per los dits Maghs. Concellers manaren a mi Joan Soler Ferran notari y scriva racional que continuas en lo present dietari la dita scriptura.»

(Diet. Mun. 15 de Desembre de 1617.)

«... los dits Sors. consellers ab los promens vingueren a la present casa pera veurer y *regonexer* las cartas que tenia aportadas..... Benet Mercet.»

(Idem. 7 de Janer de 1623.)

RECORTES. **Retalls**. || **Retallaments**.

RECREO. **Delit**, **plaher**, **deport**.

«Lo meu *deport* es podervos mirar,
E vos fugiu; nom se perqueus ho feu:
Sius he fallit ni probarmo podeu,
Mataume tost é nom façau penar.»
«Mas cert nom cuyt queus hage en res fallit,
E sabme greu queu mostreu á la gent,
Car may cerqui sino vostre *delit*,
Ans cuyt morir com so de vos absent.»

(Mossen Leandre Sors.)

RECTE. **Dret**. || **Dreturer**.

RECTITUT. **Dretura**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

[RECUADRO]

RECUADRO. En termes de pintura, esculptura y arquitectura. **Encasament**.

«E primerament jo dit mestre Jacme Fabrer promet de fer lo dit retaula segons la compositio de la mostra, e en lo banchal set *encasaments* per los set goigs com en la mostra no ni hage sino sinch, e en cascun *encasament* una tuba en sos pilars reuestits.»

(Document de 1499, referent al antich retaule de la parroquia de Manacor.)

REDEDOR. **Voltant**, **entorn**.

REDONDEL. **Rotlle**.

REFECTORI. **Refetor**.

«En un monestir de homens de orde faeren una gran festa, e tots los frares menjaren aquell die ensemps a un *refetor*.»

(Recull de Eximplis.)

REFRESCO. **Refresch**, **refrescament**.

La primera forma es corrent avuy dia.

«E la feu venir als dits cavalers la abadesa. E els dixerenli quel comte de Proensa la pregava que li uenes *refrescament*. («Pa vi e fruyta per *refrescament*», diu mes amunt.)»

(Historia del Rey d'Hungria.)

REFUSAR y REBUTJAR. Vejas l'article REBUTJAR Y REFUSAR.

REGALAR. **Estrenar**, **donar estrenas**.

«E per lo gran plaher e alegria quen havem volguereu vos *strenar* de algunes coses molt milor que al present no podem...»

(Carta de la Reyna dona Maria a la filla gran del Comte d'Urgell, 14 de Septembre de 1428, inserta en la obra Don Jaime de Aragón último Conde de Urgel.)

REGANYADENTS (FER O VENIR A). **Fer o venir** alguna cosa a **repel**.

[RÉGIMEN.

RÉGIMEN. **Regiment**.

«No pens que mal sia esdevengut a Scipcio car virtuosament ha viscut. A mi es vengut, si esdevengut es. Esser greument torbat per son propri dampnatge no es d amich, mas del amant si mateix.»

»En les quals paraules pots conexer que sentia de la inmortalitat de les animes.

»Aquesta mateixa oppinio havia haguda lo dit Scipio qui tres jorns, abans que moris, disputa molt sobre l bon *regiment* de la cosa publica...» .

(Bernat Metge. Sompni.)

«Lo *Regiment* politich Administració y govern de la Ciutat de Manresa corre á compte y carrech de quatre Illustres Concellers...»

(Magí Canyelles.)

REGISTRE. En l'accepció de cercar alguna cosa o de cerciorarse de lo que hi ha en algun lloch. **Escorcoll**.

«De continent lo Sr. Peborde mana a Bernat de Vilassa batlle de la Selva fer l *scorcoyl* requerit...», llegim en un document de 1333 referent a la Selva del Camp.

REGRESSAR. **Tornar**, **retornar**.

REGULARITAT. Sens que vullàm rebutjar aquest vocable, en l'accepció referent a cosa llarga en extesa o en quantitat, que no té alts ni baixos ni es desigual en cap concepte, com, per suposat, un camí, una encontrada de terra, una troca de fil, un partit de blat, diguèm: **seguidesa**, com diu lo poble.

REHENS. **Resenas**, **penyora**, **penyoras**.

[REHUSAR,

«... el sarrahi lin dix, queu faria axi com ell volia, e trametlin *resenes*...»

(Bernat Boades. Feyts darmes de Catalunya.)

REHUSAR. **Refusar**.

«Ipolit, no *refuses* james res que ta enamorada te done, car regla comuna es qui es major en dignitat, la primera vegada que preten amistat deu donar a laltre qui nou deu refusar.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

REINTEGRAR. **Entegrar**.

Entegrar se diu en lo Llibre del Consolat de Mar.

REJILLA (CADIRAS DE). **Cadiras reixadas** ne diu lo poble quan s'expressa degudament en català.

RELAMPAGUEAR. **Llampegar**.

«Dementre que Felix anaua per .j. gran boscatge, *lampaguaua*, e tronaua e pluuia...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

RELATO. Com a nom substantiu. **Relació**.

RELENTE. L'ayre humit de la nit. **Rellentor**, **mullena**.

Rellentor diuhen en alguns pobles de la costa de Llevant y en tot Catalunya a lo qu'es lleugerament mullat se diu *rellent* y també *mullena*.

RELICARI. **Reliquiari**.

«... per major seguretat sua pres un *reliquiari* que ab si portava, en lo que hauia del lignum crucis hon lo Fill de la casta donzella hauia posades les sues precioses spatles...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Lo mateix dia se feu desliberatio y conclusio en dit consell se fes un *relliquiari* per po-

sar en ell las reliquies de sant Sebastia y sant Fabia y sia fet de argent y gastat a coneguda del magnifichs Concellers.»

(Diet. Mun. 1.er de Septembre de 1588.)

RELINXAR LO CAVALL. **Renillar**, **anillar**, **reguinar**, **eguinar**.

«*Anillar* lo cauall. Binnio, is», diu lo Vocabularius de Nebrija adaptat y publicat per Fra Gabriel Busa.

«Mentres diu estas paraulas
un cavall *renilla* fort.»

(Cant popular.)

RELINCHO. **Anillament**. Binnitus, us», diu lo mateix Fra G. Busa.

RELLENO. **Farcit**. || **Farciment**.

«Costará mes lo *farciment* que'l gall.»

(Expressió popular.)

RELLIGAT. Hem vist escrita modernament esta paraula com a sinónim de cusit y folrat de llibres, lo qual es un galicisme imitació de la paraula «relié». **Lligat**, se troba escrit en los temps millors.

REMACHE. Com a substantiu. **Reble**, **rebló**.

REMANENT. Indicant lo que no se n'ha anat, lo qu'encara resta, verbigracia, en diners. **Romanent**.

Vejas los exemples del article PERMANEIX.

«... vull que de present se començ la dita obra, e ques prosseguescha segons que entre tots sabreu enginyar: e vull que totes les despeses que si faran se paguen dels vostres bens propris mentres basten, e lo *romanent* soplir ho ha la comunitat.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

[REMEDIAR.

REMEDIAR. **Remeyar**.

Us. Joan de Resa.

«Sera 'l present
mon ensenyar
sols *remeyar*
error publica...»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

REMENDAR. **Adobar**, **aparellar**. **apariar**.

REMENDO. **Adop**.

Vejas l'article REPARACIÓ.

REMIGI. Nom de Sant. **Remí**.

REMITIT. Com a particip. **Remès**. ‖ Com a carta o article de fòra redacció o colaboració, que's fa posar en un periódich. **Comunicat**.

REMOLATJA. **Bleda-rave**.

Vejas l'article REMOLATXA.

REMOLATXA. **Bleda-rave** 'n deya un autor en 1845, y aixis es coneguda en l'Empurdá.

La planta qu'en castellá 's diu «remolacha», en francés «betterave», se sembla, per la fulla, a la bleda y al rave per la rel. Las paraulas llatinas «beta» (bleda) y «ravus» (determenat to del color roig) corresponen bè a las denominacions catalana y francesa. Del esmentat color dèu venir lo nom al rave.

REMOLCAR. **Tirar**.

Lo Cap. CCLVIII del Llibre del Consolat de Mar, tracta de patró que *tirará* raig trobat, sens voluntad de mercaders».

REMOLCH (A). Quan se tracta d'alguna nau. **Tirada per...** ‖ Quan, en sentit figurat, se diu

[RENDICIÓ.

d'una persona o d'un poble que segueix a ulls cluchs la voluntad o la doctrina d'altri. **A rossegons de...**

RENDICIÓ. De comptes. **Retiment**.

«*Retiment de comptes*», trobèm en unas proposicions de la confraria del barquers novells de Barcelona, fetas en 1540. (Arx. Mun.)

RENYIR. En catalá se sol admetre esta paraula expressant que no's vol tractar mes ab algú; pero no com a **barallarse**, **rixar** o **desafiarse**.

REPANTINGAT. **Repapat**.

REPARACIÓ, sobre tot tractantse d'objectes materials. **Adop**. ‖ **Esmena** de danys.

En lo Llibre del Consolat de Mar hi ha un capítol «De *adob* de nau».

REPENT (DE). **De sopte**, **soptadament**, **soptosament**.

«Jatsia..... que algun fael Christia no dega, e si savi es, ne puxa morir *soptat*, (per ço com tostemps, pensant que la mort li es prop, deu esperar aquella, no solament cascuna hora, mas cascun moment), empero pus entens que la mia sia estada soptosa, diret a la raho per que es estada aytal.»

(Bernat Metge. Sompni.)

Vejas, també, l'article MORT.

REPOSTER. **Reboster**.

«... si que nos hoim dir depuys a son *reboster* qui hauia nom Gil, e foy puys frare del espital...»

(Jaume primer. Crònica.)

RÉPROBO. **Reprobat**.

«La ciutat del diable, qui es tot lo cors dels

[REPROTXE.

reprouats, en la qual es rey lo diable». llegim en lo Tractat de regiment dels princeps, de Fra Francesch Eximenis.

REPROTXE. **Reny**.

REQUADRO. Vejas RECUADRO.

REQUEREIX. **Requer**.

«Ans he pahor que mon parlar no cumpla
En publicar part de sa justa fama
Tal com *requer* y 'ls merits sèus la atracen.»

(Ausias March.)

REQUIEBRO. **Floreta**, **amoreta**.

RESBALADÍS. **Lliscós**, **relliscós**, **llenegós**.

RESBALAR. **Lliscar**, **relliscar**, **llenegar**.

RESBALÓN. **Relliscada**.

RESCOLDO. **Caliu**.

RESÍDUOS. **Romanallas**, **deixas**, **deixallas**.

«Na Renart mes vol e ama que lo leo sia rey, per ço com viu de les *romanalles* que *romanen* al leo com ha menjat en la cassa que ha presa, que no fa per la noblesa del leo.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

RESINA. **Rehina**.

RESMA de paper. **Rayma**.

«Item per una *rayma* de paper, xij. sous.»

(Arx. Mun. Llibre de comptes del monestir de Montalegre, de 1503 á 1531.)

«Item que la confraria haya de donar los samps missas y bassarolas a raho vint y sinc sous per *rayma* als confrares y confraressas de dita confraria.»

(Disposicions de la confraria dels llibreters, any 1623. Arx. Mun.)

Rayma 's diu encara entre paperayres.

[RESPALDO.

RESPALDO. **Espatller, respatller.**

RESPIRACIÓ. **Respir.**

RESPIRO. Usat com a nom. **Respir.**

RESSABI. **Regust.** ‖ **Deix.** ‖ **Resquicias.**

RESSONANCIA. **Ressò, sonada, crit.**

RESTANYAR. **Estanyar, estroncar.**

Estanyar se troba en lo Llibre del Consolat de Mar, y, tant aquesta expressió com la d'*estroncar*, las usa 'l poble d'avuy dia.

RESTO. Com a substantiu. **Restant.**

RESTOS. Referintse a essers humans. **Despullas.** ‖ Tractantse d'irracionals o de cosas inanimadas. **Despullas, desferras.**

RESTRINGIR. **Estrenye, restrenye.**

RET. En lo sentit de teixit clar d'un sol ordre de fil. **Filat.** ‖ Aparell de cassar. **Telas.** ‖ Aparell de pesca. **Eixarcia.** ‖ Cobertura que homes y dònas duyan abans en lo cap, penjant per darrera. **Gandalla.**

«Pescaue ab *filats* d'aur: les taules dels palaus seus en que menjaua eren totes de vori: tenie torres e cambres molt belles e riques, e fetes e grans marauelles.»

(Recull de Eximplis.)

«Si vesseu los ingenis, y los aparells que los pescadors de assi tenen pera pendre lo peix, y de quantes maneres lo prenen, y que varietats de nom de *eixarcies* tenen, espantarvoshiheu: tenen primerament una *eixarcia* á qui dien ells la broxina, que es la reina de totes les *exarcies* la qual te mil y doscentes brases de

[RETAGUARDIA.

llargaria, es tan caudalosa esta *exarcia* que en nostres dies abrassá, y trague de un vol pasades mil paneres de peix, y te cada panere fins á sis robes de peix poch mes ó menys: tenen bolichs, cintes, tirones, rebordes, soltes, carasons, tirs sabogals pera l'estany: tirs sabogals pera 'l riu, tonaires, palangres pera reig, palangres pera anguiles, boleches, arsinals, ralls, reixagues, pontenes, bertols, anguileres, nanses, camallochs, morbells, cepieres, ventoles, zalabres, manegues esterionals, ab tots aquestos..... se pren en la mar, en los estanys y en lo riu.»

(Mossen Cristofol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

RETAGUARDIA. **Reguarda, reraguarda, rerassaga, retraguarda.**

«Al capita general
que totes mes forces guarda
mostrau vos li parcial,
y posali *reraguarda*....»

(Cancionero llamado Flor de Enamorados.)

«La filera que va junt al Capitá se diu vanguarda, y la ultima se diu *retraguarda*.»

(Domingo de Moradell. Preludis Militars.)

RETAHILA. **Carrandella, tirallonga.**

RETAR. **Reptar.**

RETRATO. **Imatge, efigie.**

RETRETE. Com a lloch o estada d'una casa. **Retret.** ‖ Com a apartament hont se van a expelir los inmundicias del cos. **Bassa, comuna, privada, secreta.**

Per la primera accepciò, vejas l'exemple del article LLUSCO.

[RETROCEDIR.

«Emprestaume aquelles (armes) qui stan en lo petit *retret* de la vostra cambra.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

RETROCEDIR. **Recular**.

RETXASSAR. **Rebotre**. ‖ **Esquivar**. ‖ **Rebujar, rebutjar**. ‖ **Refusar**.

RETXASO (DE). **De rebot**.

REVISTA. En l'accepció militar. **Mostra**.

«Que los ballesters dels mantellets degen fer *mostra* en poder den Johan Genestar lur capitá.»

(Pregons de l'antiga Curia de la governació de Mallorca. 1386.)

REYNE. **Regne, realme**.

RIBETEJAR. **Enribetar**.

RICARDO. Nom propri d'home. **Ricart**.

RIEGO. **Regadiu, rech**.

L'us de la primera forma es popular.

Jaume Roig, en lo Llibre de les Dones, diu de Valencia:

«Terra ameníssima,
tota de *rech*.»

RIENDAS. **Regnas**.

«A cavayl es donat fre, e a les mans del cavayler son donades *regnes* a significança que cavayler per lo fre reffren la boca de parlar letges paraules e falses: e reffren les mans que no do tant que haie a guerrer, ni sia tant ardit que de son ardiment git seny | e per les *regnes* entena que eyl se leix menar vers qual part lorde de cavayleria lo vuyla aemprar ni trametre.»

(Ramon Lull. Libre del orde de cavayleria.)

«Respos lo Duc: A mi no plau aleujar me prop de vos, ans men ire en altre loch aleujar.

[RÍGIT.

Ferho poreu, dix Tirant, pero lo que vous dehia ho fehia per gentilesa conexent queu merexeu. Lo duch nol volgue escoltar, sino que gira les *regnes* al cauall sens dir res a negu dels altres.»

(Johanot Martorell, Tirant lo Blanch.)

RÍGIT. **Tes, értich.**

RINXO. } Abduas formas semblan esser corrup-
RÍNXOL } telas del nom castellá «rizo». **Caragol** o **rull** de cabells.

RINYA. En lo sentit de termenar las relacions ab algú a causa d'estarne ofès. **Renyina.** ‖ En l'accepció de maltractarse de paraula u obra. **Baralla, rixa.**

«*Renyinas* d'enamorats, són finesas del amor.»

(Popular.)

«Del diner naixen los pleyts injusts, las controversias, las *rixas*, los enganys, y las calumnias.»

(Llibre de drets y tributs de la Generalitat de Catalunya.)

En lo parer que donaren als Consellers uns advocats respecte a certas cridas manadas publicar pèl llochtinent, se diu «que la causa impulsiva de ferlas es stada haverse succehit en la present ciutat molt grans bregas y *rixas* entre los ciutedans y los soldats».

(Diet. Mun. 3 de Septembre de 1632.)

RISSA (LA). **Lo riurer.**

RISSAT. **Rullat, crespat.**

«Cabell *rullat*», diu Pere Torra.

RISSOTADA. **Riallada.**

RISSUENYO. **Rialler.**

[ROBO.

ROBO. **Furt, robatori, roberia.**

Us. La darrera d'aquestas formas la du Joan de Resa.

En lo Vocabularius de Nebrija, publicat per Fra Gabriel Busa, se troban las següents expressions:

»*Roberia* de armats.

»*Roberia* del sagrat.

»*Roberia* de la cosa publica.

»*Roberia* de enemichs.

«... aquesta almoyna que aci se fa, de *roberia* e de mal just son los diners de ques fa.»

(Recull de Eximplis.)

ROCÍO. **Rosada, ros.**

«Un compte tenia muller molt delicada, la qual desdenyaua de lauarse les mans en totes aygues, ans enuiava quescun die sos homens a cullir laygue *ros* del mati ab ques lauas les mans e la cara...»

(Recull de Eximplis.)

RODATGE. Conjunt de rodas. **Rodàm.**

RODEJAR. **Bogir, voltar.**

Bogir se diu encara de serrar fusta, metall, etc., en linyas corvas. Lo *bógit volta*.

RODELA. **Rodella.**

«A de tenir son patge de *rodella* lo qual li ha de anar devant per sinch a sis passos, y li ha de aportar morrio, *rodella* y gineta...»

(Domingo Moradell. Preludis militars.)

RODILLA. **Genoll.**

«Labat Arseni, quescun dissabte als vespres meties en oracio ab los *genols* en terra, tro que en altre die seguent li dona lo sol en los hulls; e totes les altres nits vetlaua tro ques feya lalba,

[RODILLERAS.

e ladonchs deya a la son: Vine, servidor maluat, e asseyes, e dormia un poch, e tentost se leuaua.»

(Recull de Eximplis.)

RODILLERAS. **Genolleras**.

RODILLO. **Roleu**.

RODIOS. Naturals de Rodas. **Rodians**.

«Aquesta ciutat edifica Citrops rey de Athenes, e deuallaren ne los *Rodians* de Jafeth, terç fill de Noe, segons que diu Papies.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

RODRIGO. Nom de Sant. **Roderich**.

«Mas com nostro Senyor permet aquella vinguda dalarbs e sarrains per punir greument a Spanya per los grans peccats dels spanyols, e dels goths, e de lur rey *Roderich*, e del rey Vitisa, axi vol queu succehis...»

(Bernat Boades. Feyts darmes de Catalunya.)

«El rey *Roderich* sen fusque, que pus no sen va veure.»

(Ibídem.)

ROGATIVA. **Preguera, pregaria**.

«Ara poriam dir ¿com se poria fer, que ço no sentis lo senyor rey, puix axi manifestament aquella setmana se faes *preguera* daquest feyt en manas hom dejunar?»

(Muntaner. Cronica, cap. V.)

«En est dia los Magchs. concellers foren a la professo de *pregaries*.»

(Diet. Munt. 8 Janer de 1613.)

ROMERIA. **Romiatge, peregrinació**. ‖ Quan se diu de la festa anyal d'un santuari. **Aplech**.

RON. **Rom**.

ROSSAR. **Fregar**. ‖ Quan se planxa roba. **Socarrar, socarrimar**.

[ROSSARSE.

ROSSARSE. Vejas COLZEJARSE.

ROTACIÓ. **Rodament**.

En lo Tractat d'Astrologia de Pere Gilbert y Dalmau Planes, se parla «del *rodament* de la spera (esfera).

ROTLLO. **Rotlle, rodona**.

«E stant en aquestes rahons entra lo Emperador per la cambra, e veulos que stauhen en un *rotle* fet.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

La segona de las duas formas es corrent en lo llenguatge usual.

RÒTUL. **Rètol**.

ROTUNDAMENT. **Rodonament, en rodó**.

Sol usarse ab verbs com dir, assegurar.

RÚBRICA. Sens voler dir que aquesta paraula no sia catalana en l'accepció del ratllat distintiu que cada hu posa sota la seva ferma, hi ha'l nom **sotssignatura**, mes caracteristich.

«... de la qual cloenda e *sotssignatura* sur la cautela per la qual lo clauari a les personas qui venen y aporten forments per la dita Ciutat.»

(Del document que s'esmenta en l'article vinent.)

RUBRICAR. **Sotssignar**.

«Item te carrech lo dit scriva de cloure y *sotssignar* tots los comptes de compres de forments se fan a obs y per provissio dels poblats en la present ciutat.»

(Arx. Mun. Diversorum primus, fol. 1 girat. Any. 1531.)

RUDO. **Rude**.

«Lexa aitals interrogations a homens illiterats, *rudes* e no savis.»

(Bernat Metge. Sompni.)

[RUEDO.

RUEDO. Com a nom substantiu. **Volt**, no com acció, sino com a superficie, **voltant**, **entorn**. || **Tamany** d'una cosa rodona.

RÚFOL. Tractantse d'un dia mólt núvol. **Brúfol**.

RUIBARBO. **Ruibarbre**, **riubarber**.

«Senyor, dix Felix, ¿per qual virtud lo *ruibarbre*, qui es calt e sech, es bo a la calor e a la sequetat del fetge?»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

Riubarber, diu Fra G. Busa.

«*Riubarber*, val la lliura...»

(Tarifa dels preus de les teles y etc. que entran en lo Principat de Catalunya. 1671.)

RUIDO. **Remor**, **soroll**, **brugit**, **fressa**.

«Lo Duch e la Duquesa qui sabien en aquest fet, com sentiren lo *remor* tan gran pensaren que Tirant era stat sentit.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... jo ab mi mateix tinch probat..... que sense fer tant *brugit* se pot saber lo que convè per' al fer negocis.....»

(Mossen Cristófol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

RUMIAR. Quan no's diu del meditar mólt una cosa: sino del mastegar segona vegada 'l menjar. **Remugar**.

RUMOR. **Ramor** o **remor**, **brugit**. || **Corre 'l remor**. **Corre la veu**.

«Com los qui stauen en la muralla de la ciutat hoiren lo gran *remor* de bombardes, e de trompetes, e de crits devers lo port, e veren tantes lums, stigueren ne molt admirats, car paria que tot lo poder del mon fos alli.»

(Marti Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

[RUPTURA.

«Com mes xica es la nou,
mes *ramor* mou.»

(Aforisme popular.)

RUPTURA. **Rompiment, trencament.**

En lo dietari municipal de Barcelona, se parla moltas vegadas de «*rompiment* de constitucions.»

RÚSTICH. **Rústech.**

S

S. No's diu ésse, sino **és**.

¿SABES? Pregunta que se sent mólt en la costa de Llevant. ¿**Saps**?

SABI. **Savi**.

«Aquest maestre era molt *saui* en la sciencia de philosophia...»

(Ramon Lull. Libre de les maravelles del mon.)

SABIDURIA. **Saviesa**.

«En nom de Deu tens comensar
totes las cosas que vols far.
Entre les gents lo poch parlar
es saviesa.»

(Fra Entelm Turmeda.)

«... per sa *sauiesa* vol Deus que aquells homens sien pus sauis qui mes amen e conexen Deu.»

(Ramon Lull. Libre de les maravelles del mon.)

«*Sauiesa* se pot aconseguir per cinch coses: la primera per special oracio: la segona per propi studi: la terça per magistral informacio:

[SABOREJAR.

la quarta per liberal declaracio: la cinquena per continua negacio.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SABOREJAR. **Assaborir.**

SABOYÁ. } **Savoyench.**
SABOYART. }

«Per ço provehim statuim é ordenam: que algun dels Alamanys, *Savoyenchs*, é altres», etc.

(Provisiò Real de Anfós V d'Aragó.)

SABRÓS. **Saborós, gustós.**

«Lo Emperador nos podia detenir de riure de les rahons *saboroses* que hohia dir a Plaerdemauida.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SACATAPOS. **Barrina** de treure taps.

SACIAT. **Assaciat, sadoll.**

SACIETAT. **Assaciament, assadollament.**

«Aqui no temem enemichs, ne miseries, ne perills, ne angusties, ne neguns afanys: aqui som en lum inestimable ab companya reuerent, ab plen *sadollament*, ab entegra consciencia ab pures amors, ab festa recreant, ab seguretat reposant e ab compliment de tots bens.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

SACUDIDA. **Batzegada.** ‖ **Sotragada.** ‖ **Estiragassada.** ‖ **Espolsada.** ‖ **Sachsada.**

SACUDIR. **Sachsejar.** ‖ **Espolsar.** ‖ **Assarronar.**

SAETA. **Sageta** o **satgeta.**

«Lo gran Deu vos ha retreta
de tota perdicio,
ferintvos ab la *sageta*
de vera contricció.

[SAFARRANXO.

E con vos hagué nafrada,
conegués molt clarament
quant estaveu apartada
de Jesus omnipotent.

(Goigs de Santa Maria Magdalena, trets del Cançoner de Çaragoça, publicats per D. Antoni Bulbena.)

SAFARRANXO. **Donar armas en coberta.**

Us. Diccionari de Labernia.

SAFREIG. **Safareig.**

«... e de alli exia vin blanch molt fi e especial, e aquell vi daue en un *safareig* de vidre crestalli.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SAGÁS. **Astut**, y, en to familiar e irónich, **aixerit.**

SAGRANTANA. **Sargantana.**

SALIDA. **Eixida, surtida.**

SALITRE. **Salpetra, salnitre.**

«La polvora per dit concell fou delliberat fossen CC quintars pero no sen troba en tota la terra sino materials fins en C.XXXV quintars o entorn e foren tremesos los materials ço es *sal petra* e soffre qui foren dits C.XXXV quintars.»

(Diet. Mun. 2 de Septembre de 1487.)

SALÓ. En castellá «salón» vol dir gran sāla, al revés de SALÓ catalá. **Sala xica.**

SALOMÓ. Com a nom propri. **Salamó.**

«E quant la regina Sibila, qui fon appellada Nichola Sibila, vench de orient en Iherusalem per hoyr la saviesa de *Salamo* e entra en lo temple a orar, offeri aquells .xxx. diners.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

SALOMÓNICA (COLUMNA). **Colona entorxada.**

[SALPICAT.

Entorxada 'n diu Onofre Pou en son Thesaurus.

SALPICAT. **Esquitxat.**

SALUDO (LO). **La salut.**

«Felix e la fembra saludaren Blanquerna, e Blanquerna agradablement los rete lurs *saluts*.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

«Com la Infanta fou prop del Rey, feuli una petita reverencia de genoll: e lo Rey abaxa lo cap, retentli les *saluts*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«... entra (lo Duch de Saboya) ab la carrossa del virrey y en companyia de aquell estant los senyors consellers en la dita llotja de la mar ab ses gramalles mirant com entrava y des de la carrossa tingue lo cap fora y feu una gran *salut* als senyors consellers.»

(Dict. Mun. Dimars 4 de Juny de 1613.)

SALVA D'APLAUSOS. **Esclat de picaments de mans o de aplaudiments.**

SALVA (FER) **Fer gala, galejar.**

«Si tira per *gala* apuntará en alt, perque dexa manera no danyará als qui estan deuant...»

(Domingo de Moradell. Preludis Militars.)

SALVADERA. **Polsera, sorrera.**

Magi Canyelles, en la seva obra sobre la ciutat de Manresa, diu qu'en l'aula del Consistori hi havia, entre altras cosas, «dos tinters, *polsera*, ostiera..... y campaneta.»

SALVAGUARDIA. **Salvaguarda.**

«... e revocam qualsevulla *salvaguardas*, sobreceiments, o altres qualsevulla guiatges...»

(Sentencia arbitral de Guadalupe.)

[SALVOCONDUCTO.

SALVOCONDUCTO. **Salconduyt**, **guiatge**.

«Partiren dos grans cauallers moros del castell Dalimburch: los quals trametia lo rey de Canaria a la ciutat de Varoych per embaxadas del rey de Anglaterra. E ans de lur partida trameteren un trompeta a la ciutat per demanar *salconduyt*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SAN. **Sant**.

Moltas personas hi ha que pensantse parlar polit pronuncian: «SAN Andreu, SAN Antoni», esent aixis qu'en aquests y altres noms que comensan en vocal la t de *Sant* hi ha de sonar clarament com formanthi sílaba.

SANÁS. Vejas SENÁS.

SÁNDALO. Nom d'arbre. **Sandál**.

Hem sentit aplicar esta paraula a serraduras del esmentat vegetal que havian de servir pera dar color a un'altra fusta.

SANGRADOR. **Sagnador**, diu lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra Gabriel Busa.

SANGRAR. **Sangnar**.

SANGRENT. **Sangnant**, **sanguinós**, **sangonós**.

«E james fou feta en Grecia batalla tan *sangonosa* com aquesta.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SANGRIA. **Sagnia**.

«... que tenia unflat lo bras de una *sagnia* que se li era feta al us de Castella ab ballestilla.»

(Diet. Mun., dia 19 de Maig de 1612.)

SANGUINOLENT. **Sangós**, **sangonós**.

«Quant Jacob viu les vestedures de Joseph axi

[SANJA.

sangonoses, feu sobre elles gran dol e dix: les besties males han menjat lo meu fill Joseph.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de scriptura.)

SANJA. **Vall** en l'accepció masculina y, també, **fossat**.

SANJAR una dificultat. **Resoldre**.

SANTIAGO. Lo Sant. **Sant Jaume**. ‖ L'home qui porta 'l nom d'ell. **Jaume**.

En lo Dietari Municipal de Barcelona, jornada de 16 d'Octubre de 1615, descrivintse l' enterro del virrey Marqués d'Almazan, se diu que «lo cos aportaven alt al coll molts comanadors del habit de *St. Jaume*».

SANTIAMENT (EN UN). **En un tancar y obrir d'ulls, en un badall de grill**.

SANT Y SENYA. Com a expressió militar. **Nom**.

En lo Diet. Mun., jornada de dilluns 8 d' Abril se troba un incident hont se parla de donar y pendre 'l *nom* en aquest sentit.

SAPO. **Calápat, galipau**.

«... en lo vespre descubriren la sepultura per pendre e furtar la dita boça e veeren dos grans ÇAPOS o *calapets*...»

(Recull de Eximplis.)

Per mes qu'en lo transcrit exemple se troban las paraulas ÇAPOS y *calapets* com a sinònimas, creyem que la primera no es catalana.

SARAMPIÓ. **Xarrampió**.

SARDO. **Sart, sardesch**.

«Item dos matalafs de canamas sotils la hu blanch e laltre blau de lana comuna *sardesca*.»

(Any 1496. Notularum 5.é, fol. 6 girat. Arx. Mun.)

[SARGENTO.

SARGENTO. **Sarjant.**

SARRACENO. **Sarrahí.**

«Encara resta quet diga... que creen los *sarahins* sobre la dita inmortalitat, e los dits e auctoritats que han.»

(Bernat Metge. Sompni.)

SARRACINA. **Bullanga, daltabaix, xarimaxarama.**

SASTRINYOLI. **Sartrinyol, sastrinyol.**

«... sera vna magnifica festa segons laparell que hom ne veu fer que nonch ha sartre ne *sartrinyol* que la sua casa no sia plena de draps de brocats e de sedes...»

(Miguel Dez Pla, Missatger de Barcelona en Napols. Arx. Mun. Cartas coms. origs. 1452, fól. 40.)

SATURAT. **Sadoll.**

SATURNO. Nom mitològich. **Saturn.**

«Segonament, hauia aqui (á Tesalia) ymatge de *Saturn* rey de Italia per tal quant ell troba primerament de anar per mar ab vela e primer mes aqui sement de forment. E per tal quant aquest fugi a son fill, quis apellaua Jupiter», etc.

(Fra Francesch Eximenis. Tractat de regiment de princeps.)

SAYÓ. **Saig.**

SECUESTRAR. **Segrestar.**

Us. Popular.

«E mes avant lo dit governador *secresta* e empara tots e sengles bens axi mobles com inmobles, axi deutes com censes e altres qualsevol que los dits converses e juheus haien dins la ciutat e ylla...»

(Arxiu de la Gobernaciò del Regne de Mallorca. Any 1392.)

SECH (VI). **Vi aixut.**

[SEDE (SANTA).

SEDE (SANTA). **Santa Seu** hem vist que deyan los Concellers de Barcelona en un acte de jurament al Inquisidor.

SEDENT. **Assedegat**.

SEGORBE. Nom geográfich. **Segorb**.

SEGURO marítim, sobre la vida, per foch, etc. **Seguretat**, **assegurança**.

«Ordenaren los honorables Concellers e Promens de la..... ciutat, que com en temps passats sien stades fetes Ordinacions sobre les *seguretats* maritimes e mercantivols quis fan sobre rischs e prills de navilis, robes, cambis, mercaderies e havers...»

(Ordinacions Municipals de Barcelona. Any 1458.)

SELLAR. **Segellar**.

SELLER. Quan no's vol expressar lo qui fa sellas, sinó 'l lloch hont se guarda 'l vi. **Celler**.

SELLO. Lo motllo de segellar. **Segell**. ‖ Lo de correus. **Franch**, **franqueig**. ‖ Temps de verb. **Segello**.

SEMMANA. }
SENMANA. } **Setmana**, perque deriva de **set**.

«Que alguna persona del terme de Munchada no gos regar de la aygua del Rech Comdal sino lo dijous de cascuna *setmana*.»

(Arx. Mun.— Reg. de «Provissions y comissions», anys 1441 á 1446, fól. 54 girat.)

SENÀS. **Senàr**.

Senar cosa no doblada. Simplex, icis, diu Fra G. Busa.

SENASSOS. **Senars**.

[SENDAS.

«... pendras ço que trobaras en son endret de la equacio *sanar* e guardarlas a part.»

Pere Gilbert y Dalmau Planes. Tractat d' Astrologia.)

SENDAS. En sentit de cada una de las duas, tres, quatre o mes. **Sengles**.

«... y arribats que foren (los Concellers) en casa del... Ex.m senyor lochtinent trobaren que aquell estave malalt en lo llit y en esser arribats alli mana que dits Sors. Concellers se assentasen ab (en) *sengles* cadires que estauen alli aparellades...»

(Dict. Mun. 28 de Janer de 1614.)

SENDER. **Viarany**.

SENDOS. Vejas SENDAS.

SENO. Lo dins del pit. **Si**. || La part de fòra del mateix. **Si**, **sina**, **pitrera**. || Lo d'Abraham. **Si**.

«No comportéu donchs, infinit, piedòs, algun sperit inmunde a la mia anima vostre se acoste, lo qual a las vostres sagrades mans que l'han feta tornarla comano e humilment la vostra magestat suplique als vostres sancts angels que al repós del *si* de Abraham la guien é portaré alegre embaxada als sants patriarchas.»

(Mossen Joan Roiç de Corella. Vida de Sancta Anna.)

«Labat Arceni continuament tota la sua vida treballaua de la sua persona per no estar ocios e portaua un drap en lo *si* per exugarse les lagremes que dels uyls li exien, car continuament ploraua per gran contriccio e devocio...»

(Recull de Eximplis.)

SENSAT. **Assenat**, de **seny**, **entenimentat**.

Us. de la primera forma. Ramon Lull. Obras rimadas.

[SENSATÉS.

«Dels articles, oh tu, fill meu,
creurás lo que la Iglesia creu,
y si no basta lo *seny* teu,
la fe hi baste.»

(Fra Entelm Turmeda.)

«Qui mólt abrassa y poch estreny
es home de poch *seny*.»

(Máxima popular.)

SENSATÉS. **Seny**.

SENSE. A n'aquesta preposició hi sobra la e darrera. **Sens**.

SENTARSE. **Asseures**, **assentarse**, **seures**, **siure**.

Populars totas las quatre formas en divers endrets de Catalunya.

«E com lo senyor rey e tuyt hagren menjat en lo palau reyal, fo fet un seti molt rich e honrrat al senyor rey e als arquebisbes, axi ab ell com sigueren a la taula. E lo senyor rey, ab la corona en la testa, axi com avia segut a la taula, e ab lo pom a la ma dreta e ab la verga a la ma sinistre, llevas de la taula e vench *siure* al dit seti el dit palau: e als seus peus entorn dell *segren* nobles e cavallers e nosaltres ciutadans.»

(Ramon Muntaner. Cronica.)

«*Asseures* a taula», diu lo Vocabularius arreglat per fra G. Busa.

SENTIR, en l'accepció de planyes de que succehesca o haja de succehir alguna cosa. Móltas vegadas estará millor **dolre** o **saber greu**.

SENTIT (BON). En l'accepció d'entegretat y bonesa en lo judicar. **Seny**, **bon seny**.

Aixi enten la paraula *seny* lo poble y aixi figura en lo Dictionarium de Pere Torra.

[SENYALAR.

SENYALAR. **Assenyalar.** ‖ **Signar.**

SENYOR.
SENYORA. } MI SENYOR, MI SENYORA.

Expressions introduhidas del castellá, des del segle XVII, com a tractament de respecte. **Mon senyor, ma senyora.**

Véjanse las Cobles de la Ballesta, de las que hi ha mostra en l'article BLANCH, BLANCO. Alli 's troba la expressió *ma senyora*.

SENYORIO. Com a qualitat. **Senyoria.** ‖ Com a colectivitat. **Senyoralla.**

«Lemperador mana que los presoners fossen servits ab gran honor y molt reuerits: per be que fossen infels eren homens de gran dignitat e *senyoria*.»

(Marti Joan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

«Senyora, certament ell no te *Senyoria*, sino un castell que se anomena Bles.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.

SÈPTIM. **Setè.**

SEPULTURER. **Fosser, enterra-morts.**

SEQUEDAT. **Sequetat, secor.**

Vejas l'article ASTRÓNOMO, hont se troba la paraula *seccor*.

SEQÜESTRAR. **Secrestar, segrestar.**

«Semblantment procuraran saber si alguna o algunas persones hauran tret... forments y altres grans sens orde y si continuan rebent informatio de tot lo qual originalment aportarán en dit nostre offici y *secrestara* los que trobara se embarcan sens licentia.»

(Arx. Mun. Document insert en lo vol. del Dietari, corresponent al 16) de Desembre de 1622.)

[SEQUIA.

SEQUIA. **Seca**, **aixut**, **secor**.

SEQUILLOS. Ja que anomenar aixi unas pastas un xich aixutas diferentas dels secalls es castellanisme ¿no podria dirsen **secallons**?

SÉRIE. **Sort**, **flota**.

«Item una *flota* de darts tots podrits.»

(Any 1486. Notularum 5.e, fol. 2 girat. Arx. Mun.)

SERIO. **Seriós**, **formal**. ‖ **Important**. ‖ **Serè**. ‖ **Sencer** de carácter. ‖ **De valiment**. ‖ **Home que no riu**.

«... axi com aquestes coses e altres en la dita vostra letra responsiua son vistes affermar e contenir *seriosament*.»

(Arx. Mun. Cartas comunas. 31 de Maig de 1404.)

SERMONER. **Sermonador**, **predicador**.

«Com hagueren dit lo euangeli lo *sermonador* puja a la trona. e feu un solemne sermo preycant de vicis e de virtuts.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SERRIN. **Serraduras**.

SERVICI. Aquesta paraula, qu'hem vist usada en escrits ben antichs y que no deixèm de creure ben catalana, nos apar que avuy s'ha tornat a posar en us per la semblansa que té ab la castellana «servicio». Creyèm preferible dir **servey**.

SESGO. **Viaix**. ‖ Sentit figurat. **Jahent**, **jayent**.

«Respos lo fill del rey e dix que una vegada sdeuench que .j. maestre gita per una finestra una neula, la qual en *biax* se moch tota hora tro a la terra.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

[SÉSSAMO.

SÉSSAMO. Llavor de la que se'n trau oli. **Sisàm.**

SESSIÓ. **Sentada.**

SESSUT. **Assenat, assentat, aciençat.**

«L'orat per la pena es *assenat.*»

(Aforisme.)

SEXT. **Sisè.**

«Lo *sisé*, no fornicarás», diu la Doctrina Cristiana.

SIESTA (FER O DORMIR LA). **Fer migdiada.**

SIGAN. Temps del verb esser. **Sian.**

SIGLE. **Segle.**

SIGNIFICACIÓ. **Significansa, significat.**

Us. Popular en totas duas formas.

«E en en *significança* de caritat (lo cavayler) deu besar lescuder e donarli quexada, perço que sia membrat de so que promet e del gran carrech a que sobliga, et de la gran honor que pren per lorde de cavayleria.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

«E com foren tuyts asseguts, En Romaset jutglar canta altes veus un serventesch davant lo senyor rey novell, quel senyor infant En Pere hach feyt a honor del dit senyor rey: e la sentencia del dit serventesch era aytal, quel dit senyor infant li dix en aquell, que significava la corona, lo pom e la verga, e segons la *significança*, lo senyor rey que havia de fer.»

(Ramon untaner. Crónica.)

SIGNO. **Signe.**

«... pendras ço que trobaras en son endret dels graus eguals d aquell *signe*...»

(Pere Gilbert y Dalmau Planes. Tractat d'Astrologia.)

SIGUIN. Temps del verb esser. **Sian.**

[SILA.

SILA. Forma popular del nom Cecilia. **Cila**.

SILABARI. **Abecerolas**.

Vejas l'article ABECÉ.

SILENCI. **Callament**.

SILVESTRE. Quan no expressa nom de Sant. **Boscá**, **selvatge**.

SILLA. Com a arreu de cavall. **Sella**.

«... si donchs no sabra fer una *sella* de cauall e altra de mula de banya negra», se llegeix en un document del segle XV del Arx. Mun.

SILLER. **Seller**. Perquè ve de *sella*.

En l'Arx. Mun. se troban documents en que 's parla del ofici de *sellers* y arnesers.

SILLERIA. **Joch de cadiras**.

Us. Popular a Barcelona.

SILLÓ. **Cadira de brassos**. ‖ **Selló** dels cavalls de carro.

SÍMIL. **Semblansa**.

«Aquesta *semblança* dix Felix a Blanquerna per ço que Blanquerna li prouas encarnacio, e que Felix daqui auant no pogues caher en temptacio de fe, car molt es temptacio greu e perillosa. Apres esta *semblança*, Felix dix una altra *semblança*...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

SIMON. Nom de Sant. **Simó**. ‖ **Cotxe de lloguer**.

SIMPLE. **Senzill**.

SIMPLICITAT. **Senzillesa**.

SIMULACRO. **Simulacre**.

«Aqueix hermós *simulacre*,
ídol de bellesa rich,

[SINAPISME.

deixa que mon cor lo adore,
sens amparars dels sentits.»

(Francesch Vicens Garcia.)

SINAPISME. **Manxiula, mostalla.**

SINCERO. **Sencer.**

SINIESTRO. **Sinistre.**

SINNÚMERO. **Sensnombre, sensfi.**

«... e soptosament vengueren moltes rates *sens nombre...*»

(Recull de Eximplis.)

SIRENA. **Serena.**

«Fugir, fugir
de tals *serenes*
encantadores;
falses cantores
á tots encanten
qui no s'espanten
del llur moral,
perque 'l coral
llur amoròs
mal dereòs
si 'l posseix
sovint guareix.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

«Aquest joue que ha cantat
ab sa veu tan alta y plena
nos pot dir veu de *serena*
perque a tots ha despertat,
y lo to que ia postat
es molt grosser
pareix martell de ferrer.»

(Cancionero llamado Flor de Enamorados.)

SIRVE. **Serveix.**

SIRVENT. **Servent, servidor, servicial.**

[SISSEAR.

«Oració al gloriós sant Miquel, defensor de les ánimes nostres:

Princep gran, sant Miquel gloriós,
de paradis llochtinent general,
puig en lo cel regnau victoriós
vencent aquell Satan superbiós,
vos me gordeu de la mort eternal!
O benevt sant, archangel resplendent!
en lo Juhí, vullaume defensar
del enemich, que ell nom do torment.
Hajau recort de mi, vostre *servent*,
per qu'en los cels jo puga Deu llohar;
y en aquest mon, jo us prech me conforteu,
fentme servar los manaments de Deu.»

(Del Cançoner de Çaragoça. Publicada per D. A. Bulbena.)

«E si lo... *servicial* morrá ans del temps que ell haura emprés de *servir*...»

(Llibre del Consolat de Mar.)

SISSEAR. **Xiuxiuar**.

SISSEO. Com a nom substantiu. **Xiuxiu**.

SITI. **Seti** per seure. ‖ Combatre una població o fortalesa pera pèndrela. **Setge**.

SITIAR. **Assetjar**.

SIXTO. Nom de Sant. **Sist**.

«... un altre hom, qui hauia nom Valenti, en la ciutat de Mila feu se soterrar en la sgleya de sent *Sist*...»

(Recull de Eximplis.)

SO. Mala forma d'escriure'l demostratiu ço, perque no es la tradicional y, a demés, pot confondres ab altras paraulas de sentit mólt diferent. Així, donchs, ha d'escriures: «En *ço* del meu, en *ço* del séu». ‖ Fundantse en las expressions corrents transcritas, en cert diccionari s'aferma

[SOBORNO.

qu'esta paraula té l'accepció d'HAVERS, quan no'n té d'altra que la prenominal d'*açò*. «En *ço* del séu o del meu», vol dir: «En *açò* qu'es séu o meu». Y no cal donarhi voltas.

SOBERÁ.
SOBERANO. } **Sobirá.**

SOBERBIA. Com a substantiu. **Superbia.** || Com a adjectiu. **Soberga, superba, superbiosa.**

«E lo diable qui fo gitat de paradis per la sua *superbia*, entes que la ymatge del hom devia pujar en aquella sancta gloria don ell fonch gitat per sa colpa...»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

SOBERGARIA. Un diccionari dona a esta paraula la valua de «SOBRA, EXCÉS, ABUNDANCIA», quan no significa sino la qualitat del soberch.

Exemple: «Attes ab dita dispositio y paraulas expressas della (de la crida) se prohibeix absolutament que los provincials provocats per los soldats no pugan posar ma a les spases no solament en los casos que convidan, o, invitan a venjansa ponderades les paraules de ditas cridas ibi posar ma a les spases volent pendrer venjansa, pero ni encara en los casos que obligan a prompta satisfactio per propulsar una *sobergaria*, o, evitar un desonor, o, maiors danys que mes propriament se diu deffensa com se trau de las paraulas, o, los es stat *soberch*», etc.

(Diet. Mun. Primer de Septembre de 1632.)

SOBORNO. **Sobornació.**

«Un jutge de la ciutat de Roma qui hauia nom Steue, per *sobornacions* e presents que li dauen corrompia moltes sentencies e juys...»

(Recull de Eximplis.)

[SOBRENADAR.

SOBRENADAR. **Surar**.

Vejas l'article FLOTAR.

SOBRESSALT. **Esglay**.

SOCORRO. **Socors**.

«Lo *socors* los vench axi com a la salut de medecina...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«Los nobles ciutadans e la popular gent sentint veus de tanta alegria corrian a la muralla per veure en lo port entrar lo tant desijat *socors*, qui entraue ab les banderes altes de la magestat Imperial e del valeros capita Tirant.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

SÓCH. Temps del verb esser. **Só**.

SOGUILLA. **Cadena de rellotge**.

SOLAPAT. Que du **segona intenció**, que'**n té una al sach y altra al pap**.

SOLAR. Con a nom substantiu. **Còs** o **còssos** de casa, **casal**.

Còs de casa 's diu en Barcelona, La Garriga, etc. *Casal* hem sentit dir en Tarrassa y est significat dóna a la paraula D. Joseph Balari en son llibre Orígenes históricos de Cataluña.

SOLEDAT. **Solitut, soletat**.

«... qui studiar vol ligent, deu hauer informador prop de si, la qual cosa no pot hom hauer tan be en la *solitut* con en la comunitat...»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat de regiment dels princeps.)

SOLIDÈS. **Fermetat, fermesa, forsa**.

SÓLIDO. } Com a adjectiu que denota consistencia.
SÒLIT. } **Fort, ferm, macís**.

SOLTAR. **Deixar anar, aviar, etjegar**, segons

[SOLTERÓN.

los cassos. L'us d'aquestas expressions es general en lo poble.

SOLTERÓN. **Conco, fadrí vell.**

SOMATÉN. **Sometent.** De **metre sò.**

SOMBRA. **Ombra.**

Us. Joan de Resa.

«Allá en lo camp de Tarragona
si n'hi ha un arbre que brotona,
y a sota l'arbre una pastora
y un frare blanch que la sermona.
Quan l'arbre es vert,
quan l'arbre es vert, l'*ombreta* es bona,
quan l'arbre es vert.

(Cant popular.)

SOMBRERER. **Barreter, capeller.**

En un lligall de papers del Arx. Mun. que du la data de 1497 hi ha un document llatí que comensa «In facto dels *capellers*».

En altre document d'igual origen, fet en 1658, s'anomena «lo Sindich dels *barreters* de la present ciutat».

Sembla que la denominació de «sombrero» y «sombrerer» devia comensar ja entrat lo segle XVII; pero moltíssims anys després encara 's parlava de «*barreters* d'agulla».

SOMBRERO. **Capell, barret.**

«Item per un *capell* de palma per Andreu. I sou.»

(Arx. Mun. Llibre de comptes del monestir de Montalegre, de 1503 a 1531.)

SOMBRILLA. **Gira-sol.**

SOMNIAR AB ALGUNA PERSONA. **Somniar a alguna persona.**

[SONDA.

SONDA. **Escandall**.

SONETO. **Sonet**.

SONIDO. **Sò**.

«Musich pagat, no fa bon sò.»

(Aforisme popular.)

SONOR.
SONORO. } **Sonant**.

«Senyer, dix Felix, ¿per qual natura es lo argent mes *sonant* que el ferre?»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

SONRIS.
SONRISSA. } **Mitja rialla, rialleta**.

SONSACAR. En l'accepció de traure ab afalachs un servidor o una feyna de qui ja'ls té. **Sostraure**.

«... que ningun altre no gos *sostraure* aquella obra ni metres per mestre maior en aquella...»

(Privilegi atorgat pél rey Marti als mestres d'aixa de Barcelona. 1400. Arx. Mun.)

SOPORTAR. **Comportar**.

En lo Llibre del Consulat de Mar, se troba un capitol «De mariner: com deu *comportar* son senyor.»

SORBO. **Glop**.

SORPRENDENT. **Sorprenent**.

SORRILLA. **Sorretas**.

SOSPETXA. **Sospita**.

SOSPETXÓS. **Sospitós**.

«... que nunca de alguna persona layca sie licit publicament, o privada disputar de la Fe Catholica; e qui contrafara, quant apparra a

son propri Bisbe sie excomunicat, e sino sen purgara, axi com a *suspitos* de heretgia sie haut.»

(Constitutions de Cathalunya.)

SOSSEGO. **Assossegament, assossech.**

Vejas l'article PRENDA, hont se troba la paraula *assossech*.

SOSSO. **Dessaborit, disgustat, fat.** ‖ Aplicat a personas. **Poca-substancia.**

SUAVISAR. **Assuaujar, amorosir.**

Usa la paraula *assuaujar* Fra Francesch Eximenis.

SUBASTA. **Encant**, en lo sentit de venda pública, es mes característich, encara qu'en los bons temps del idioma 's troben, alguna que altra vegada, SUBASTA y SUBASTAR.

SUBASTADOR. **Corredor d'encant, corredor de coll.**

SUBASTAR. **Encantar.**

«En est die se tingue concell de cent en lo qual se proposa si se compraria la baronia de Corbera que se anava *encantant* per executio dels Sors. diputats...»

(Diet. Mun. 15 de Juliol de 1616.)

SUBDIÁCONO. **Sotsdiaca.**

SÚBDIT. **Sotsmès.**

SUBRATLLAT. D'altres mots que tenen la mateixa arrel, apar deduhirse que fóra mes castís dir **sotsratllat.**

SUBSANAR. **Esmenar.**

[SUBSOL.

SUBSOL. } ¿No podria dirse **sots-sol**, o **sota-**
SUBSUELO. } **sol**, o, millor, potser, **sota terra**?

Exemples d'us semblants: *sots-veguer*, *sots-mès*, *sota-copa*.

SUBTERRANEU. } En sa doble accepció de subs-
SUBTERRANI. } tantiu y adjectiu. **Soterrani**.

SUBTILISAR. **Assubtilar**.

SUBURBIO. **Suburbi**, **suburbia**, **voltants**.

«Primo | que si alguns o algun assahonanador compraran | o comprar faran | o comprara | o comprar fara | dins la Ciutat de Barchinona o *suburbi* de aquella...»

(Arx. Mun. Papers referents a la confraria dels assahonadors, any 1442.)

«... que los sastres qui no starian en los termens sino en uila de Sanç porien fer qual sevol vestidures per no esser en lo terma o *suburbia*, e sens pena...»

(Notularum 5.é Document del segle xv, fol. 65. Arx. Mun.)

SUCESSIÓ. **Successió**.

En las Constitucions de Catalunya, hi han capitols que tractan «de *successió* abintestat».

SUCCESSOR. } Apar millor **succehidor**, com lle-
SUCESSOR. } gim en la cort de Barcelona de l'any 1299.

«Semblant letra fon feta al honrat lhereu o *succehidor* den Arnau Coch quondam ciuteda de Barchinona e al honrat Micer Johan de Vallsecca tudor del dit hereu.»

(Arx. Mun. Letres closes. 24 d'abril de 1393.)

SUCESSOS. **Esdeveniments**, **successos**.

«E per aquesta sciencia segons la part de

questions pot saber l om los seus *sdeueniments* temporals e ab la part de les elections pot aconseguir fortunes e fugir a infortunis etc.»

(Pere IV d'Aragó. Prolech del tractat d'Astrologia de Pere Gilbert, y Dalmau Planas.)

SUCIETAT. **Sutzetat**. **sutzura**, **brutesa**. **bruticia**.

«... no li era semblant que Deus qui es tan alt en santetat e en noblea, pogues esser en los lochs hon es viltat e *sutzetat*.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

SUCIO. **Sutze**, **brut**, **llort**.

«Erguylos escuder, mal ensenyant, *sutze* en ses paraules e en los vestiments, ab cruel cor, avar, mentider, deslleyal, pereros, iros, e luxurios, embriach, glot, perjur, ni qui haja daltres vicis semblants a aquest nos cove ab lorde de cavayleria.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

SUDARI. **Suari**.

«Lome vell li dix: O hom de Deu, no pogueres tu saluar aquesta ciutat que no fos destroida? E tentost estes un *suari* que tenia en la ma per demunt la meytat de la ciutat.»

(Recull de Eximplis.)

SUECO. **Suech**.

SUECO (FER LO). **Fer l'orni**, **fer l'andorrá**.

SUELO. **Sól**.

Vejas l'exemple enclós en l'article EMBALDOSAT, hont se troba la paraula *sol*.

SUELTO. Tractantse de moneda. **Menuts**.

Us. Popular.

SUERO. Aixi anomenan generalment al líquit des-

près de la sanch presa; pero creyèm que ha de dirse, com al que's trau de la llet, **xerigot**.

A un y altre en castellá diuhen SUERO. ¿Perqu'hem de fer, donchs, nosaltres diferencia acceptant una paraula que no es nostra?

SULTÁN. **Soldá**.

«Que algú no gos portar o fer portar en les terres de *Solda* de Babilonia robes o mercaderies algunes.»

(Pregons de la antiga Cort de la gobernació de Mallorca. 1385.)

«Com les naus tornaren passa lo *Solda* ab .xxxiij. milia moros.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

SUMIDERO. D'ayguas, orins, etc. **Albolló**.

En un document que hi ha en l'Arx. Mun. de Palma de Mallorca (del any 1771 probablement) se parla d' «un *aubelló* (*albollò*) o SUMIDERO, per hont se DERRAMAN las ayguas e inmundicias.

SUPERBO. **Soberch**.

SUPERXERIA. **Engany, falsesa, embolich, mentida**.

SÚPLICA. **Suplicació**.

«Deixau rahons;
nous valdran *suplications*
ni apellar.
E dit aço vam abraçar
estretament,
que jo perdi mon sentiment.»

(Romiatge del Venturós Pelegrí.)

SUPOSICIÓ. **Supòsit, suposansa**.

SUPUESTO. Aquest barbrisme sol usarse precehit de la preposició per. **Suposat**.

[SURGIT.

«Per no hauer de estar sempre tots los del exercit ab las armas en las mans, *suposat* de que en la guerra noy ha hora segura...»

(Domingo de Moradell. Preludis Militars.)

SURGIT. Quan no's diu del efecte de cusir tant cuydadosament dos extrems de roba que no's conega la unió, ni d'estar fondejat un vaixell. **Aparegut, eixit, reeixit.**

SURO. Per mes que aquesta paraula no'ns pot venir del castellá, sino del llatí «suber, suberis», hi trobèm la o final que no fa gayre pél geni de nostre idioma y que, tal vegada, abans seria una e.

SURRADOR. Com a nom d'ofici. **Assahonador.**

SURTA. Una embarcació. **Surgida.**

«... y aixi anant perdut com a persona desesperada, troba una nau *surgida*.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

«... y fos servit liurar dits galeots a las galeras de Hespanya que estan *surgidas* en aquest port.»

(Diet. Mun., jornada de 29 de Juny de 1607.)

SURTIDOR. **Brollador.**

Diu Jaume Roig que són las dònas, entre altras cosas:

«e *brolladòs*
de voladòs
vidres, ampolles,
grosses bambolles
de mal çabó,
fum de carbó.»

SURTIT, per exemple, de robas, de calsat, etc. **Assortiment.**

[SUSTENTO.

SUSTENTO. **Manteniment. nodriment. sustentació.**

SUSTO. **Sust. surt. esglay. espant.**

Us. Popular en totas las formas.

«Lo meu cor dols que solia
dar á un disfavor mil *surts*,
crech se m'es tornat inmovil
ó alla dintre se m'es fus.»

(Francesch Vicens Garcia.)

SUTÌL. **Subtil.**

Sobtil cosa, se llegeix en Fra Gabriel Busa.

T

TABACO. **Tabach**, en lo sentit de planta que serveix per ensumar, fumar y mastegar.

Us. Corrent encara a Mallorca.

TABERNA. **Taverna** se troba escrit en lo Recull d'Eximplis, en la Doctrina Moral, d'en Pax, en lo Vocabularius publicat per Fra G. Busa, etc.

TABICH. **Envà, tempanell**.

Envà es molt usat en la provincia de Barcelona y *tempanell* en la de Girona.

TABLADO. **Empostissat**. ‖ **Cadafalch**.

TABLERO. **Taulell**. ‖ Del joch d'escachs. **Taulell, escaquer**.

«Lo *taulell* dels esquachs representa la ciutat de Babilonia...»

(Cessulis, Libre de bones costumes.)

També 's troba «*Taulell de scachs*» en Fra Gabriel Busa.

[TABLILLA.

TABLILLA. En cosas de confiteria y farmacia. **Tauleta**, v. g.: «tauleta de torrons». || **Posteta**.

TACO d'arma de foch. **Tap**.

Domingo de Moradell, en sos Preludis Militars, parlant de la cárrega del arcabús, diu que, després de pitjar la polvora hi «posará son *tap* yl picará, y aprés la pilota, y *tap*, yl tornará á pitjar, y desta manera tindrá gran potencia la bala eixirá del arcabus».

TACÓ. Quan no vol dir tip de menjar, de riure o de pegar, sino que vol expressar una part del calsat o del peu. **Taló**.

TACTO. **Toch**.

TAHUL. **Tafurer**.

TALANTE (ESTAR DE MAL). **Estar de mala lluna**.

TALENT (LO). Quan no's tracta d'inteligencia ni de la moneda anomenada aixi, sino de gana de menjar, o de coratge, gran desig, afany d'alguna cosa. **La talent**.

«De sa noblesa pagat
está lo senyor don Luna,
y te saliva dejuna
quan ja las dos han tocat;
y esta urgent necessitat
la supleix mirantse atent
una espasa relluhent
que sos avis li deixaren,
ab que mil moros mataren
y ell no mata *la talent*.»

(Francesch Vicens Garcia.)

[TALER.

TALER. **Teler**.

TALLER. **Obrador**. ‖ En alguns cassos, com, per exemple, tractantse de pintura, també se'n pot dir **estudi**.

Al arribar a Barcelona la nova de la presa de Granada, los Concellers disposaren exhortar al poble a «retre gracies a Nostro Senyor Déu» y a que «no s'obrissen *obradors*».

(Diet. Mun. 18 de Janer de 1592.)

TAMANYO. **Tamany**.

TAMBORELLA. **Tombarella**, perque ve de tombar.

TAMBORINO. **Tambori**, **tabalet**.

«La gent que balla
á vela y rem
molt en extrem
com es costum
ab gran tum, tum
de *tamborins*.
Vells y fadrins
en dies tals
tothom fa festa.»

(D'una relació del carnestoltes de Barcelona l'any 1616.)

TANCAR. TANCAR, una cosa, mólt interès o mòlta importancia, es un castellanisme que no pot passar de cap manera. Se TANCA la porta, se TANCA 'l calaix, se TANCA materialment tot. Un cervell **contè**, **enclou** ideas; un argument **tè**, **enclou** interés.

TANCAR. Los llibres de comerç. **Cloure**.

«... cascun collidor en la fi de la terça *cloura* lo llibre de dita terça...»

(Cap. de Corts de 1481.)

[TAPETE.

TAPETE. **Cobritaula. cobricalaixera**, segons lo moble pera que serveix.

Vejas l'article MARCA, hont se transcriu un text que du 'l mot *cobritaules*.

TAPÍS. **Tapit** o **tepit**.

«Lo sol es *tepit* dels pobres.»

(Jahuda Bonsenyor.)

TAPISSAT. Tractantse de cadira o altre setial. **Cobert. vanovat. encoixinat**.

«Los consellers stigueren alt al altar maior a la part del Euangeli assentats ab (en) los banchs tenen *vanouats* de vellut carmesi sens hauerhi cadira alguna en tota la iglesia.»

(Diet. Mun. 13 de Desembre de 1626.)

TAPÓN. **Tap**.

TAPONERA (INDUSTRIA). Com que no ve de «tapón», sinó de *tap*, s'ha de dir: **industria tapera**.

TARDANSA. **Triga**.

«... mes val dir de no a son germa que dir hoc, e tardar: car *triga* denigra lo do e minva lo merit.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

«... jo complire les coses en vostra letra contengudes en tal forma que coneixera vostra gran sauiesa que per ma *triga* no si perdra res.»

(Carta de Dalmau Çagrera al Concellers. Cartas Comunas, vol de 1400 à 1405.)

«... que donen presta conclusio en enviar nos la.. .. missatgeria com sia gran dan nostre la gran *triga* daquella.»

(Carta del Rey Martí. 25 de Març de 1410.)

[TARDAR.

TARDAR. **Trigar** es mes catalá.

«... e aquel scola respos e dix que ço que lo foch qui es poch *triga* a cremar una hora, poria cremar un altre foch en .j. moment, en tan gran quantitat poria esser.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

TAREA. **Tasca**. ‖ **Dèria**. **fatlera**.

TARGETERO. **Targeter**.

TARIMA. **Banqueta**. ‖ **Empostissat**.

TARRO. **Pot**, **potet**, de terra o de vidre.

TÁRTARO. Natural de Tartaria. **Tartre**. ‖ Materia terrosa que produheix la fermentació del vi. **Tartrá**.

TASSA. En sentit de límit. **Mida**. ‖ Com a límit de preu en general. **Tatxa**. ‖ Preu posat per'encantar alguna cosa. **Dita**.

«A la casa hont no hi ha *mida*, ella mateixa s'hi posa.»

(Máxima popular.)

«Item altre cota de drap burell la qual prenguí del obrador den Moragues per una cota e un capero II canes e miga de bristo a° de LV sous la cana aprop per *dita* de taula = 6 lliures 17 sous 6.»

(Segle xv. Notularum 5.é, fol. 81 girat. (Arx. Mun.)

TASSAR. **Tatxar**.

«En est die los Sors. Consellers ordenaren ab la forma acostumada que se *tatxasen* los preus dels cambis per la fira proxima de Pasqua.»

(Dict. Mun. 26 de Janer de 1618.)

TATXA. No com a clau d'adornament o de sabata ni com a part tocant de contribució, sino com a defecte físich o moral. **Tara**.

[TEDIO.

La expressió popular «té mes *taras* que un cotxe *tatxas*» determina bé la diferencia entre un y altre mot.

TEDIO. **Tedi**, **fastich**, **avorriment**.

«De que ses seguit que moltes persones contrahents... han supportats grans *tedis* dans e perills.»

(Document de 1465, referent a notaris. Arx. Mun.)

TELA. Aixi anomenám los teixits de lli a la plana que tenen certa finor; pero no tots los teixits en general. **Drap**, **roba**.

TELA METÁLICA. **Filat** de filferre, fil de llautó o d'altre metall.

TELÉGRAFO. Atès lo geni de la llengua catalana, poch amiga d'esdrùixols, y, per lo que s'observa en paraulas consemblants en quant a la manera de termenar, creyèm que ha de dirse **telegràf**.

TEMPESTUÓS. **Tempestós** se troba en lo Vocabularius publicat per Fra G. Busa.

TEMPLANSA. **Trempansa**, **temperansa**, **tempransa**.

«E l hom glot ab ventra ple, sospira e penetse e nos castiga; e com glotonia plora, *trempança* riu.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

Temprança 's troba en l'adaptació de Fra G. Busa.

TEMPLAR. **Temprar**, **trempar**, **temperar**.

«Alt en la creu, les claus del cel,
mig començades a Pere fel
e sols forjades promesas dar,

[TEMPLARI.

volch acabar com bon armer
subtil manyá *temprá* l'acer
ell les *temprá*, ab aygua y sanch.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

La forma *temperar* es usualíssima.

«Moltes vegades lo diable se lexa de fer mal per pahor de Deu: e lo mal christia iros no sen lexa per pahor, ni per amor ha inclinarse a pietat; e paciencia *trempa* la ira.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

TEMPLARI. **Templer**.

«E deuets saber, com en temps daquest Rey fo la destroccio dels *Templers*, cobejada per lo rey Phelip de França quils tenia gran rancor e enueja de lurs bens; mas Deu nostro senyor lon va punir en aquesta vida, e poch temps varen apres viure lo papa Clement sinquen, el dessus dit Rey de França.»

(Bernat Boades. Libre dels feyts darmes de Catalunya.)

TENDA. Com a estada a peu pla d'una casa. **Botiga**.

TENDENCIA. **Jahent**.

TENEDOR DE LLIBRES. **Portant**, o **regint llibres**.

Se troba en lo Diet. Mun. de Barcelona y en altres escrits antichs referintse a comptes.

TENERIA. **Adobaria**, **blanqueria**.

TENIR LLOCH. Una funció, una festa, un acte, una sentada, etc. **Fer**, **celebrar**, **tenir**, **executar**, segons de lo que's tracte.

TENSIÓ. **Tivantor**.

TÈNUO. **Tenu**.

«E com aquelles vapors son pujades a ensus,

[TERCER.

e lo foch e laer les han digestes, adonchs se ajusten la aygua e la terra, e fan cors ample e *tenu*, e son en figura de nuvol...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

TERCER. **Terç**.

«... es vingut personalment a vesitar los Sors. consellers, lo qual fonch ben rebut y assentat entre los Sors. conselles *terç* y cap...»

(Diet. Mun., dia 2 de Maig de 1612.)

TERCERA. **Terça**.

Us. Corrrent encara en lo poble quan anomena cada una de las tres parts de que's compon la lliura carnicera.

TERCIANA. **Terçana**.

«Sempre varien,
jamay se rien
sense ficciò,
per traiciò
rien e ploren
criden que's moren
quan son pus sanes,
si han *terçanes*
llur mal no colen
e fingir solen
tenir dolor
per dar color
a ses empreses.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Terçana febre, diu Fra Gabriel Busa.

TERCIARI. **Tercerol**.

«Tots estos foren *tercerols* de la tercera regla de St. Francesch», se llegeix en lo Diet. Mun., jornada de 7 de Febrer de 1628, y *tercerol* diu lo poble.

TERCIOS. Com a denominació militar. **Terços**.

[TERCO.

TERCO. **Enterch**.

TERMINACIÓ. ¿No estaria mes bé **termini** o **acabament**?

TERMINAR. **Termenar**, **acabar**. || En móltas locucions catalanas, si bé la paraula *termenar* expressa la idea que's vol, no hi es tan castissa com **acabar**.

TERNERA. **Vedella**.

TERNO (LLANSAR UN). **Deixar anar** o **etjegar un patern**.

TERREMOTO. **Terratrèmol**, **terratremól**.

«E quan se sdeue que aquell mouiment ha negun empatxament per alguna grossa vapor quis met entre lo percussiment que lo firmament fa a la terra, adonchs se fa *terratremol* en aquelles partides hon es fet aquell empatxament.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

TERRENO. **Terreny**. || Quan s'usa en locucions com: «Sostenir una afermació en tots los TERRENOS, considerar una qüestió en tots los TERRENOS. En aquest sentit cal valerse de las expressions, **lloch**, **endret**, **tot arreu**.

Us. Vejas l'article ARENAL, hont se troba la paraula *terreny*.

TERUEL. Nom de població. **Terol**.

TESORER. **Tresorer**. Perque deriva de *tresor*.

TESORERIA. **Tresoreria**.

«... hem sabut que en la casa de nostra molt cara muller la Reyna..... no ha recapte algu ne al menjar de les dones donzelles e altre com-

panya ne a les altres necessitats quey son e ja menys hi ha alcun de la sua *tresoreria* que hi proveesque.»

(Carta del Rey Martí a Berenguer Martí. 29 de Desembre de 1407.)

TESTÍCULS. **Genitius**, **botons**.

L'us de la primera forma pot veures en lo nombre CCCXXVI del Recull de Eximplis e miracles; lo de la segona, que's troba en lo Libre de les Dones de Jaume Roig, es popular avuy dia.

TETILLA. **Pit** o **mamella** del home.

TETXO. **Sostre**.

TIBURÓ. }
TIBURÓN. } **Tauró**.

TIENTAS (A). **A las palpentas**.

TIESSO. **Ert**, **èrtich**, **test**.

La primera forma se troba en lo Thesaurus de Pou. La segona la usàn, entre altres, los tortosins.

«Dix un Senyor
test com un rave.»

(Carta escrita per en Pere Graciot, estampada en 1619.)

TILDE. En l'accepció de senyal petit en la escriptura. **Titllèt**, **titlla**. ‖ Com a defecte en alguna persona ó cosa. **Tara**, **taca**, **titlla**.

Tilla en la scriptura, diu Fra Gabriel Busa.

TILO diuhen alguns en castellá al arbre qu'en Catalunya 's diu **tey**.

TIMO. **Engany** en materia d'interessos, **estafa**.

TINO. Correspon, segons los casos, a **seny**, **enteniment**, **judici**, **esma**, **pols segur** (aquesta

tant en sentit natural com figurat), **acert** o **anar ab peus de plom**.

TINTORERIA. **Tint**.

TINTURA. **Tint**.

TIO. **Oncle**.

TIRA. En l'accepció que té com a nom substantiu. **Llenca**.

TIRABUIXÓ. **Rull** de cabells. || **Barrina** de treure taps.

TIRANISAR. **Tiranitzar** diu lo poble y's troba en lo Vocabularius publicat per Fra G. Busa.

TIRAR. Es castellanisme usar esta paraula tota sola en lo sentit de traures de prop lo que fa nosa o no serveix. **Llansar**.

TIRAR EN CARA UNA COSA A ALGÚ. **Tirarli per la cara**. Es sentit figurat.

TIRO D'ARMA. **Tret**, **tir**. || D'una pessa de fil, corda o teixit. **Tir**.

«Eixir lo *tret* per la culata.»

(Aforisme popular.)

«... lo compte de la Bastida... venint ab alguns criats quant fonch entre la vila de Molins de Rey y la vila de Sanct Feliu... li isqueren quatre mals homens fills de perdicio tenint poch temor a Deu y a la justicia temporal ab pedrenyals y volentlo robar... li tiraren dos o tres *tirs* de pedrenyals dels quals... mori promptament.»

(Diet. Mun., 11 de Juliol de 1613.

«Y lo mateix farán en les mercaderies [de] que no sabrán lo *tir* cert de cada pessa, o tros,

[TÍTERES.

sent iguals de *tir*, com es de costum, que cada pessa de tela diu ja lo *tir* cert en alnas ó braces.»

(Tarifa dels prevs de les teles y altres sorts de robes, y mercaderies que entran en lo Principat de Catalunya, etc. Any 1617.)

TÍTERES. **Titellas.**

Us. Popular.

TITO. Nom propri d'home. **Titus.**

«... posa *Titus* Liuius que lom en special deuia ensenyar a son infant de hauer temor e vergonya, car aqui començaua son be.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del Regiment de princeps.)

TITUBEJAR. **No acabar de decidirse** o **de determinarse, estar en roda.**

TOALLA. **Tovallola.**

«Tirant demana la sua roba, e feuse ab moltes *touallolcs* ligar la cama, e armas lo mills queu pogue, e puja a cauall, e molts ab ell, e ab gran valor anaue que quasi tot lo mal li passa e troba molt gran remey.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TOBILLO. La part que surt mes abaix en lo prim de la cama, corresponent al òs de la canella o al de la clavilla. **Tornell del peu.**

TOCAR LOS ESTURMENTS. Quan no's refereix al sentit material de posarhi la mà. **Sonar l' esturment** o **esturments, la cobla** o **la musica.** No obstant, apar que pot ben dirse **tocar**, sempre que s'aplique a esturments com lo tabal, lo tamborí, las timbalas y altres d'un sol to sech, com, verbigracia, també, las castanyolas. Nos aferma en aquesta opinió lo següent exemple: «... manant se posassen a punt moltas atxas perque si era la entrada de nit esti-

guessen prestas y las trompetas, manastrils de la ciutat y attambors de cavall estiguessen *tocant* y *sonant* aquells en lo portal de mar..... y manant provehir tot lo demes..... fos necesari pera dita entrada.»

(Diet. Mun. Día 4 de Juliol de 1613.)

«... sen torna dins la cambra y se assentá en lo estrado devant lo llit, y tantost sentí dins la cambra una gentil musica de cantar y *sonar* com ja may hagués ohida.»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

TOCARRASSÓ. **Torcarrasó**.

TOCINOS. **Porchs**.

«E molts *porchs*, sutzes e fort pudents, estantlós entorn lepant boques e cuxes.»

(Bernat Metge. Sompni.)

TOCHS DE TROMPETA o DE TIMBAL. **Sons de trompeta** o **de timbal**.

«A de saber tocar los *sons* se usan en la guerra...»

(Domingo de Moradell. Preludis Militars.)

TOILETTE, en escrits y TUALET en la pronuncia. Aquest galicisme solen usarlo catalans en las accepcions d'**agensament** y d'**aconduhiment** personal exterior.

TOLDO. **Vela**, **envelat**.

TOLERAR. **Comportar**, **sofrir**, **aguantar**, la darrera en sentit figurat.

TOM. En bon catalá significa volt, volta, del verb voltar, tombar: pero de cap manera **volum** o **llibre**.

TOMA. **Presa**, aixi's tracte de *pendre* una población, un fort, brou, medecina o altra beguda.

[TOMACA.

TOMACA. } **Tomàtech**.
TOMÀCAT. }

TONEL o TONELL y BÓTA. Com hi ha qui confón en una las duas cosas, dirèm que **bóta** es lo vas de fusta encercolat mes groixut del mig que dels caps y **tonel** o **tonell** lo qu'es ample de la basa y va afuhantse.

TONTERIA. En parlar u obrar. **Bajania**, **bajaneria**.

«En acompanyant les [a la reyna y sa filla] Phelip pres del braç a la Infanta per starli prop: e Tirant nos partia prop de Pheliph per dupte que no fes o que no digues alguna *bajania* que vingues en desgrat de la infanta...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

Bajaneria es avuy d'us popular.

TONTO. **Beneyt**.

TONTO (FER LO). **Fer l'orni**, **lo Toni** o **l'andorrá**.

TÒRCUL. Alguns diuhen aquest nom á la **prempsa** d'estampar. Entre aquesta y aquell hi ha una diferencia notable: la *prempsa* es l'aparell qu'estampa apretant directament per mig d'un caragol, mentres que'l *tòrcul* ho fa ab un mecanisme mes complicat, en lo qual entrevenen un volant y corrons.

TORMENTA. **Tempesta**, **temporal**.

TORNAVÍS. **Collador**, **descaragolador**.

TORNILLO. **Caragol**, eyna de manyá y altres oficis y tota cosa roscada.

«Per refer un *caragol* per la ferreria xij d.»

(Llibre de comptes del Monestir de Montalegre. De 1503 á 1513.)

[TORNILLO DE MA.

TORNILLO DE MA. **Los entenalls.**

TORO. Com a nom de motllura. **Bocell.** | Com á nom d'animal. **Taur.**

Bocell se troba en Onofre Pou.

«Si com lo *taur* se'n va fuyt per desert
Quant es sobrat per son semblant que'l força
No vol tornar fins ha cobrada força
Per destruir aquell qui l'ha desert...»

(Ausias March. Cants morals.)

TORPESA. En l'accepció de falla d'honestat o de vergonya. **Turpitut.**

«Legim de les sodomites que preycauen e louauen lur viltat es gloriejauen de lurs abhominables *turpituts*, no contrastant que lurs peccats fossen les majors malvestats del mon.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

TORRE. **Torra.**

«Y estant un dia lo Compte en una *torra* molt alta, mirant la mar y las verduras del camp, ell se recordá de França y de son oncle y de sa mare...»

(Historia del esforçat cavaller Partinobles.)

TORREÓ. **Torricó, torrió.**

«A estes montanyes que están junt de la ciutat á la part de Llevant á que dien les bestides y á una muntanyeta que está davant lo *torrió* de la Vilanova...»

(Mossen Cristofol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

TORSIÓ. Acció y efecte de torce. **Torta.**

«Va donar una *torta* de peu» y «mereixeria que li donessen una *torta* de coll» són expressions mólt comunas en lo llenguatge parlat.

[TRAGADERAS (TENIR BONAS).

TRAGADERAS (TENIR BONAS). **Tenir bon devallant.**

TRAGAR. **Engolir.**

TRAGARSE. **Enviarse, engolirse.**

«Senyal es com tu calles que ja tas *enuiat* lo pinyol, mal profit te faça si no ti tornes.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TRAGE. **Vestit, vestidura.**

TRAGO. **Tirada** de beure. ‖ ¡QUIN TRAGO! Volent expressar en sentit figurat un gran disgust. **¡Quina beguda!**

TRAGÓN. **Golafre, fart.**

TRAHILLA de cans. **Canilla.**

TRAJE. }
TRAJO. } **Vestit, vestidura.**

TRANZEUNT. **Passavolant.**

TRASERO. Com a substantiu que's refereix a una part del cos humá. **Cul, darrera.** ‖ Com a adjectiu. **D'arrera, d'enrera, de la part d'enrera.**

TRASLLAT. **Trellat.**

«... hem rebuda de present una letra de nostra molt cara muller la Reyna ensemps ab un *trellat* dalgunes requestes e protests...»

(Carta del Rey Martí a Ramon Dezpla, 27 d'Agost de 1406.)

TRASLLUM. **Contra claror.**

TRASNOTXAR. **Trenuytar** o **tresnuytar.**

«E ell *trenuytava* e sofferia frets e calors e fam e desayre sobre los sarrahins.»

(Ramon Muntaner. Crónica.)

[TRASNOTXAT.

«Van lo segle cercant,
e ab greus *tranuytades*
e males jornades.»

(Llibre dels Mariners.)

«Quant han despenen,
moren e penen,
e *tresnuytant*
van aguaytant
una tal caça.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

TRASNOTXAT. **Rescalfat, estantis**, en lo sentit figurat de **cosa passada**, ja **fora de lloch**.

TRASPAPELAR. **Esgarriar** papers.

TRASPONTI. **Estarpontí**.

«... no gos fer ne fer fer en la dita plaça... algun matalaf, travesser o *estarponti*.»

(Arx. Mun. Ordinacions de 1414 a 1427, fol. 51.)

TRASTO. En lo sentit recte de la paraula. **Moble**. ‖ En sentit figurat, aplicant lo vocable a una dona de mala vida. **Drapot**. ‖ Aplicantho a una criatura que vol fer cosas com de persona gran. **Esquig**.

TRAVALLAR. **Treballar**.

Segons etimologistas, ve del gótich «dreiban», que significa donar impuls, exercitar.

TRAVESSANYO. **Travesser**.

TRAVESSER D'ESPASA. **Creuhera**.

«Ipolit tira la espasa, e posas la *cruera* devant...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TREGUA. **Treva**.

«Primerament: que sia *treua* ajustada en-

trel Senyor Rey d'Aragó é el dit Rey de Bugia...»

(Capitols de las trevas per cinch anys entre'l Rey Jaume II d'Aragó y 'l Rey de Bugia.)

«Com les *treues* foren passades, la guerra comença cruel e braua sabent los turchs la malaltia de Tirant...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TRELUSENT. **Molt lluhent, relluhent.**

TREMECÉN. Nom de realme. **Tirimicé.**

Tirimiçè s'anomena al regne d'Abu Taxfim, en la embaxada dirigida a est sobirá pél nostre rey Jaume II.

TRENZILLA. Paraula que ve del castellá «trenza». ¿No podria dirsen **galó** o **galonet**?

TREURES LA ROBA. Mes català es dir **llevarse la roba** y millor encara **despullarse.**

TREURES LO BARRET o LA GORRA. No es que sia malt dit; pero resulta mes catalá **llevarse'l barret** o **la gorra.**

TREYATO. **Teatre.**

TRIACA. **Triaga.**

Triaga 's troba en Fra Gabriel Busa.

TRIBU. **Trib.**

Vejas l'article COMERCIANT, hont se troba la paraula *tribs.*

«*Trib* part de gent», diu Fra Gabriel Busa.

TRICORNI. Axí anomenan alguns lo **barret de gresol**, que's dugué bona part del segle XVIII, y altres, mes impropiament encara, **lo barret de cresta**, usat a las darrerias de la mateixa centuria.

[TRIDENT.

TRIDENT. **Fitora**.

TRINAR. Los aucells. **Refilar**. || De ira. **Despitar, dampnarse**.

TRÍPODE. **Trespeus**.

TRÍPOLI. Com a nom de ciutat, lo mateix que com a pedra, anomenada així perque ve d'aquell lloch, la qual serveix per polir los metalls. **Tripol**.

«... les fustes ben avituallades de tot lo que mester hauien, sens tocar en Cicilia ni en altra part, aplegaren alba de mati dauant la gran ciutat de *Tripol* de Suria...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TRISTESA. Sens que rebujèm aquesta paraula, sembla qu'en millors temps del idioma han sigut mes usadas **tristor**, **tristicia** y **tristura**.

«Desert damichs de bens e de senyor
En strany loch y en stranya encontrada
Luny de tot be fart d enuig e *tristor*
Ma voluntat e pença cativada
Me trop del tot en tal poder sotmes
No vull algu que de me saga cura
E soy guardats en dos ferrats e pres
De quen fan grat a ma trista ventura
Heu ai vist temps que nom plasia res
Arem content daço quem fa *tristura*
E los grillons leuger ara pren mes
Quen lo passat la bella brodadura.»

(Mossen Jordi.)

«Molt era la regina ab gran *tristicia* com no podia hauer infants...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

«Las ninetas ploran,
ploran de *tristor*

[TRITURAR.

perqu' en Serrallonga
es a la presó.»

(Cant popular.)

TRITURAR. **Trinxar, esmicolar, fer a micas, picolar.**

TRONO. **Tron.**

«Es revérida
per tots los angels
virtuts, anchangels
e potestats,
los principats
e dominants
Dèu adorants
e cherubins,
trons, seraphins,
tots obeeixen
e la serveixen.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

TROPÉS. **Ensopech, entrebanch.**

Vejas l'exemple de l'article PRENDA, hont se troba la paraula *ensopech*.

TROPESSAR. **Ensopegar, entrebancarse.**

TRUCA. Com a nom substantiu. **Cambi.** ‖ Quan, per desigualtat entre 'ls obgectes que 's cambian, alguna de las parts afegeix diners o altras especies o bé quan se calcula la compensació al engròs. **Capmàs.**

«... declarám los dits Pagesos esser obligats, e tenguts dar e pagar per cascun *capmas* sexanta sous Barcelonesos, a raho de vint milia per mil...»

(Sentencia arbitral de Guadalupe.)

TRUCO (A TRUCO DE). **A cambi de, a fi de, a fi y efecte de.**

[TRUFA.

TRUFA. **Tòfona**.

TÚ. Aquest pronom no s'ha d'accentuar may, perque no's pot confondre ab cap altre, a diferencia de lo que succeheix en lo castellà. **Tu**.

TUALET. Vejas TOILETTE.

TUBERIA **Canonada**.

TUBO. **Canó**.

TUMBA. **Tomba, vas, sepultura**.

«Lo Rey e la Reyna ab tots los stats, qui ja eren en la sglesia, acostarense tots a la *tomba* o *vas* hon los .iiij. cauallers stauen, cascu en sa caxa...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«A la part dreta de la *tomba* se mostrauen dos angels, e altres dos a la part sinistra, los quals tenien dos grans escuts, lo hu de les armes de Tirant, e laltre de les armes de la Princesa.»

(Marti Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

TUMULTO. **Tumult**.

«Enujada laduersa e iniqua fortuna del vostre be e delit apres la vostra partida ab multiplicades veus foren los crits e *tumult* en lo palau, que fonch forçat al vell Emperador leuarse del lit, e ab furor inestimable ab lespasa a la ma volgue cercar totes les cambres...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TUNDA. **Fart de llenya, tonyina, sarró**.

TUNDIDOR. **Abaixador, baixador**.

«En una ciutat hauia un *baixador*, hom molt sabent e apte en saber son offici, e *baxaua* la cana del drap per tres diners...»

(Recull de Eximplis.)

TUNECÍ. Fill de Tuniç. **Tunicench**.

[TÚNEL.

TÙNEL. **Foradada.**

Us. Popular.

Sens altres, los habitants de la Garriga diuhen *foradada* del barbrement anomenat TÙNEL que hi ha en la via de Sant Joan de las Abadessas, entre dit poble de la Garriga y 'l Figaró.

Lo senyor Balari y Jovany en la seva obra «Orígenes históricos de Cataluña» fa esment del lloch de la provincia de Lleyda anomenat la *Foradada*, hont hi ha una roca que naturalment ho es.

En lo camí de ferre de Monistrol a Montserrat, poch abans d'arribar a dalt, hi ha un tros que passa per sota terra, del quin tothom ne diu «la *foradada*»

TÙNEZ. **Tùnic.**

«Com lo Rey hague presa la ciutat de *Tunis* e barrejada, Ricart no volgue anar en la nau del Rey sino en la galera de Tirant.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

TUNO. **Murri, brètol.**

TÚPIT. **Atapahit, espès**, particularment dels teixits.

TURMELL. L'òs que sobreix al costat del prim de la cama 's diu **tornell.**

TUTIPLÊN (A). **A dojo, a manta.**

TUTOR. **Tudor.**

En las Constitucions de Catalunya, se troban capitols referents a «*tudors* y curadors».

«*Tudor* de menor edat», diu Fra Gabriel Busa.

[TUTORA.

TUTORA. **Tudriu**.

«... donets e liurets a la honrada dona Marquesina, muller del honorable Johan Vmbert, ciutada de Mallorques. q.° mare e *tudriu* de sos fills, o per ella an Francesch Vmbert fill seu, quatre liures a ell degudes...»

(Extraordinari dels Jurats de Mallorça de 1431 a 1453, fol. 129.)

U

UGIER. **Uixer**.

ULLSDEFRUYT. **Us de fruyt, usufruyt**.

UMBRÁCUL. **Sol-y-ombra**, diuhen los jardiners.

UMBRAL. **Marxapeu**.

UNA A UNA. **D'una a una, una per una**.

UNGÜENT. **Engüent**.

Us. Ramon Lull, Obras rimadas.

«Lo mal se riu del *engüent*.»

(Expressió irónica popular.)

«Diners son *enguents* per les nafres del temps; pero qui d aquest segle vol mes de aço que li pot bastar donchs no li basta.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

«E *lengüent* era compost de tals materials, que neguna natura de metall quen sia tocat torna ferrigible, sol quey stiga per spay de .iij. hores que al desparar que la bombarda o ballesta fa per força sa de rompre.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

[UNGIR.

UNGIR. **Untar**, se troba en lo Genesi de Scriptura de mossen Guillem Serra.

UNICORNI. **Alicorn**, **unicorn**.

«Un hom anant per una montanya encontra un *unicorn*, e fugent del *unicorn* caygue en una cima...»

(Recull de Eximplis.)

UNTO. **Untura**, **untet**.

«Tots variaven
e lo enganaven,
d'ells ser lligada
enfitillada
li feyen creure,
fèrenli beure
mil beurajades
prou mal forjades
en bany, *untures*
é faixadures.»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

URDIR UNA TRAMA. Com feu notar bé D. Joseph Ferrer y Vidal (1), aquesta expressió, tant en català com en castellà, es un disbarat. Quan se teixeix, l'urdit es lo que's trama. Així, donchs, en llenguatge figurat pot dirse **tramar una conspiració**, **una comedia**, **una faula**, etc.: pero may URDIR.

UTILISAR. **Utilar**.

(1) Conferencias sobre el arte de hilar y tejer.

V

VACACIONS. **Vacansas**.

D'us corrent en lo Seminari de Solsona.

VACANT. **Vagant**.

VACAR. Algun lloch o carrech. **Vagar**.

Es molt comú dir d'una persona o lloch qu' *está en vaga*.

«Los Sors. conselles reberen carta del nou elet bisbe de la present ciutat y diocessi de Barcelona que es lo Rim. Sr. don Luis Sans bisbe de Solsona ab lo qual donava avis con sa Magt. li tenia feta merce del bisbat de esta Ciutat que venia a *vagar* per promocio del Rim. Sr. don Joan de Moncada al archebistat de Tarragona.»

(Diet. Mun. Dimars 19 de Juny de 1612.)

VACIAT. **Vuydat**.

Vejas l'exemple del article BÓVEDA, hont hi ha la paraula *buydades*.

«Item lo qui se haura y voldra examinarse de courer haje de fer per son examen vna caxa de tatxas de vaqueta y un feristol per vn misal

[VADELL.

y una campana de pes de tretze lliures ab set anses y una olla de courer de pes tambe de tretze lliures tot *buydat* y acabat tot a son punt les quals peses de dit examen haia de fer en casa del examinador del dit offisi.»

(Ordinatio de la confraria de St. Esteue dels Freners, any 1631. Arx. Mun.)

VADELL. **Vedell**.

VAGABUNDO. } **Gandul**. ‖ **Roda-socas**, **vaga-**
VAGAMUNDO. } **bunt**.

Aquesta darrera forma 's troba en Joan de Resa.

«... si la vostra molta virtut nom vol perdonar, ire per lo mon *vagabunt* cridant tostemps merce...»

(Martí Joan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

VAJILLA. **Vaixella** o **veixella**.

Se llegeix en llibres y documents de diversas centurias. En nostres dias, l'hem sentit de boca d'un terrissayre del poble de Sans.

«En la ylla de Sanio se comença a fer *vaxella*.»

(En Pax. Doctrina Moral.)

VALENT sols pot dirse en masculí: pero no, com fan alguns, en femení, que llavors es **valenta**.

VALERIÁ. Nom de Sant. **Valeri**.

Us. Popular.

VALIMENT. **Valensa**.

VALOR. **Vàlua**. ‖ **Cor**, **coratge**. ‖ **Tenir**, **gosar**.

«... tu est tal e de tanta *valua* que yo no merite esser ta seruenta, e tu est merexedor de esser senyor de tot lo mon.»

(Martí Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

[VALORACIÓ.

VALORACIÒ. **Estima**.

«Item de la *estima* la qual faeren dotze prohomens elegits per lo Conçell de Tarraga **estimant** migençant sagrament los troços de terra en lo terme del dit Castell del Tayadell com en les dites *estimes* sera tengut.»

(Arx. Mun. Llibre de «Comissions y prouisions» dels anys 1413 a 1436.)

VAMOS A VEURE. **Vaja, aném.** || **Aném a veure**.

VANAGLORIARSE. **Gloriarse, vantarse**.

Us. D'aquesta darrera forma, popular en la provincia de Lleyda.

«Plena de seny, molts homens son qui's *vanten*
que han be vist amor e conegut
portant d'aquell escrits en llur escut
no l'han sentit e de sos fets s'espanten.»

(Ausias March.)

VÁNDALOS. **Vandalichs**.

«En temps que Barcelona fonch de gentils, e apres quand fonch de Gots, e puys de *Vandalichs*, e puys de Serrahins, tots temps estigue mils nodrida que altra ciutat de Spanya.»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat de regiment dels princeps.)

VANGUARDIA. **Avantguarda, devantguarda** o **vanguarda**.

«Estant lo Rey en la plaça, vench lo duch de Lencastre tot armat en blanch ab xv. milia combatents e lo Rey apres li hague feta reuerencia, mana li que isques primer de tots e que portas *lavant guarda*.»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

«La batalla comença prenent lo Rey Scariano la *deuant guarda*, e feri com a virtuos caualler, no hauent pietat de negu dauant li vingues...»

(Marti Johan de Galba. Quarta part de Tirant lo Blanch.)

[VANO,

Vejas, també, l'article RETAGUARDIA, segón exemple.

VANO. En l'accepció d'objecte per'ventarse. **Ventall**.

VARILLA. **Barreta**. ‖ **Balena** que's posava abans en los parayguas y encara's posa avuy en las cotillas.

VARONIL. **Homenil**, **homenìvol**.

VAS. En lo sentit general, esta paraula no es corrùptela, pero quasi ho resulta quan s'aplica a l'eyna que mes usualment serveix pera beure. **Got**.

Us. Comú avuy dia en lo poble.

«Item en ffre *gots* e empolles entorn vuyt.»

(Inventari de 1487. Notularum V, fol. XII girat. Arxiu Mun.)

VAYNA. **Veyna**.

«Que algun farrer, daguer, o coltaller no gos tenir en casa o botiga sua *beynes* [*veynas*] de punyals, coltells, ganivets, ne altres *beynes*...»

(Representació dels veyners de Barcelona al Municipi. Arx. Mun.)

VAYNERS. **Veyners**.

Vejas l'article BAYNERS.

VECINAL. **Vehinal**.

VEJARES (SER). Trobém en un modern diccionari esta locució interpretada com a CONVENIR, VENIR BE. Nosaltres considerèm que's tracta d'una forma del mot **vijares**, que no vol dir aixó ni tampoch, com se preté en la mateixa obra, CONTINUÉM, SEGUIM, sino **cosa vista**.

Vejas l'article VIJARES.

VELA. Quan no vol expressar la pessa de drap que

[VELÁMEN.

serveix pera que la nau corre, ni la que's fa servir de cobricel pera guardarse del sol o de la serena. **Candela.** ‖ **Vetlla.**

«Una vegada se sdevench, dementre que jo studiaua en theologia e en philosophia, que lo lum de una *candela* encesa deuallaua per lo fum de una *candela* apagada, lo qual fum cremant la humiditat e la fredor e secor del fum qui de costa ell se mouia, deualla e ences la *candela*.»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

VELÁMEN. **Velám.**

En l'Arx. Mun. hem vist un document del segle XVI, que comensa aixís: «Per redreçar y y posar en bon estament lo exerçiçi del *velam* ques fa en la present ciutat de Barcelona...»

VELAT. Un vidre, un dibuix, un color, etc. **Entelat.**

VELOCITAT. **Fùria.**

VELÒS. **Furient, rebent, brunzent.**

VENABLO. **Venable.**

Vejas l'exemple del article PARTESSANA, hont se troba la paraula *venable*.

VENCIMENT. **Vençó.**

VENDABAL. **Ventada.**

VENDATGE. **Vena** de drap. ‖ Acció o efecte d' envenar. **Envenadura.**

VENENO. **Matzina, matzinas, verí.**

«Lemparador Alexandre quant vench a Babilonia, reebudes que ach les *metzines* perde la paraula; pero per scrit ordena e stabli dotze de

[VENGUÉS.

sos criats e servidors per reys, car no volgue que fos en les croniques trobat que en lo mon hagues haut un sol rey e senyor sino ell.»

(Recull de Eximplis.)

VENGUÉS. Temps del verb vendre. **Venés** es forma mes clásica y 's troba encara en us.

«... que ans que Tirant vingues no trobaueu en tota la ciutat quius *venes* pa ni vi ni altres vitualles...»

(Johanot Martorell. Tirant lo Blanch.)

VENIDER. **Vinent**, **esdevenidor**.

VENTA. **Venda**. ‖ **Hostal** prop de cami o carretera.

VENTANAL. **Finestral**.

VENTANILLA. De carruatge. **Finestra**. ‖ **Portella** posada en alt.

VENTATGE. }
VENTATJA. } **Avantatge**.

VENTILAR. **Ventejar**. ‖ **Orejar**. ‖ En sentit figurat. **Aclarir**, **esbrinar** un cas.

VERBOSITAT. **Parlaria**. ‖ **Xarramenta**, **xerramenta**, **xarrameca**, **xerrameca**.

VERDADER. **Veritable**, **ver**, **vertader**.

«Apenes hagui desamparat lo meu cors, ne podia hom encar be presumir que fos mort, yo fuy posat en lo juy de nostre Senyor Deu. E lo princep dels mals esperits, acompanyat de terrible companyia, comparech aqui, allegant que yo pertanyia de dret a ell, per tal com era estat un dels principals nodridors del scisma que es en la esgleya de Deu. Per mi li fo respost, que no dehia veritat, car yo m era declarat e havia tots temps tengut ab lo *vertader* vicari de Jesu Crist.»

(Bernat Metge. Sompni.)

[VERDUGO.

VERDUGO. **Botxí.**

«... jo mossenyors per retra lo deuta de justicia he trames a Perpenya per hauer un *botxi.*»

(Carta del procurador del comptat d'Ampurias. 1440. Arx. Mun.)

VERDULERA. **Hortolana.** ‖ **Marmanyera.**

VERGÉ (PAPER). **Paper verjurat.**

VERÌDICH. **Veritable.**

VERJA. **Reixat.**

VERJO. Hem sentit dir a algú esta paraula, aplicantla a persona o cosa del genre masculí; pero en catalá, lo mateix qu'en castellá, per abdós genres hi ha la forma **verge.**

«Noy *verge*, dòna *verge*, vi *verge*, mel *verge* y oli *verge*», diu tothom, fòra alguns que parlan malament.

VEROSSIMIL. **Versemblant.**

«Res de sutzura
en cos sprit
haver sentit
sols un instant,
nos *versemblant.*»

(Jaume Roig. Libre de les Dones.)

Vejas l'exemple del article FÁBULA, hont se troba 'l mot *versemblant.*

VEROSSIMILITUT. **Versemblant.**

«... de manera que per totes estes rahons y *ver sembtants* jo tinch per mi que Tortosa es la primera poblacio de Espanya.»

(Mossen Cristofol Despuig. Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa.)

VEROSSIMILMENT. **Versemblantment.**

VERTENTS (LAS). **Los vessants.**

«... judicas que no es millor lo siti que lo

[VESTÌBUL.

desta ciutat, ans be esta per *los vessants* tant grans te, desde Coll blanch fins als Caputxins, per raho de la salut es millor que molts altres.»

(Arx. Mun. Discurs sobre portar una siquia d'aygua a Barcelona. 1627.)

VESTÌBUL. **Entrada**.

VETERANO. **Soldat vell**. ‖ Sentit figurat. **Gargall**.

VETERINARI. **Manescal**.

VETO. **Vet**.

«Un abat de un monestir de sent Gregori dix a sent Gregori qui ladonchs era viu, que .j. monge de aquell monestir tenia .iij. florins, per la qual cosa labat mes en pena de *vet* lo monge qui tenia los .iij. florins, e aço per castigar los altres monges.»

(Recull de Eximplis.)

VEU D'AYGUA. **Deu d'aygua**.

VIA LÁCTEA. **Camí de Sant Jaume** ne diu lo poble y axí's troba en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra Gabriel Busa.

VIBRACIÓ. **Brunziment**.

VIBRAR. **Brunzir**. ‖ **Brandar**. ‖ **Fimbrar**.

VICEALMIRANT. **Visalmirall**, se troba, entre altres llochs, en lo privilegi atorgat en 1599 als calafats de Barcelona per Felip III.

VIDRIER. **Vidrer**.

En una transcripció d'ordinacions gremials fetas en 1460, se troban móltas vegadas las paraulas *vidrer* y *vidrers* a proposit d'estar los d'aquest ofici units en confraria ablos esparters.

(Arx. Mun.)

[VIDRIERA.

VIDRIERA. **Vidrera.** || **Ventalla** ab vidres.

VIGIA. **Guayta.**

VIJARÉS. En las edicions segona y terça d'un diccionari dels mes coneguts s'atribuheix disbaratadament a esta paraula 'l sentit de CONTINUÈM, SEGUIM.

Un may prou alabat mestre en poesia y en llenguatge catalá, tampoch troba 'l sentit just de la paraula *vijares* quan en lo glosari d'unas obras antigas la fa sinònima de REGULAR, FÁCIL, afermantse en lo següent exemple: «So que era *vijarés* que 's faes en dampnatge de la host.»

Los etimologistas la fan derivar de «visa res» (**cosa vista**) y en tal accepció, com en las semblants de **ben vist**, **mon veure** o **son veure** y **crech veure**, la considerèm ben encaixada ab l'exemple esmentat y ab tots los qu'hem vist fins ara, com los següents:

«Fo provevit per lo dit senyor Governador que algun dels dits clergues o escolans del dit castell nos pusquen absentar viij. jorns sens licencia del Governador, e si ultra los dits viij. jorns se absenta queu haja a fer ab licencia e volentat del senyor Governador, e en aquell cars lo senyor Governador hi proveescha segons que *viyares* li sera.»

(Document del segle XIV. Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana, any 1900, pag. 376.)

«Estant axi, a mi aparech, a mon *vijares* un hom de mitja estatura, ab reverent cara, vestit de vellut pellos carmesi, sembrat de corones dobles d aur ab un barret vermell en lo cap.»

(Bernat Metge. Sompni.)

[VILLANIA.

«Suplich vos, Senyor, quem parléu clar: *vijares* mes que no vullau que us entena.»

(Ibidem.)

«Valerius Maximus dix en diversos lochs que cregue en la dita inmortalitat: pero be ho saps tu qui l has assats familiar.

—Ver es, Senyor, que dit ho ha. Mas no m dona *vijares* què axiu cregues ell.»

(Ibidem.)

VILLANIA. **Vilania**.

«Lo capita haveu perdut
de vostra capitania,
lo qual teniu conegut
per la sua *vilania*.
Ja veeu la fi que ha feta,
ja veeu a que es vengut,
uua mort letja, dejecta:
tot lo mon nes somogut.»

(Cobles sobre la justicia y mort d'Antoni Roca. Segle XVI.)

VILLANO. **Vilá**.

«Ni muyler de cavayler qui ha fiyl de *vila* no honra cavayler, e destruu la antiquitat de linatge de cavayler. Ni cavayler qui per desonestat haia fiyl de vil fembra, no honra paratge ni cavayleria.»

(Ramon Lull. Libre del orde de Cavayleria.)

VÍMET. **Vim**, **vímen**.

«... aportant quiscu en les mans... *vimens*...»

(Diet. Mun. 21 Juny de 1627.)

Vimens se sent dir a gent de la provincia de Lleyda.

VINAGRERAS. **Cetrills**. ‖ **Canadellas**. ‖ **Cetrilleras**.

VINICULTOR. **Vinater**.

VINYEDO. **Vinya**, **vinyet**.

[VIOLETA.

«La por guarda la *vinya*.»

(Aforisme popular.)

«Pus dissets mal dayso quis deu lausar
Forcem raso queu lo be el mal dia
Ben del estiu quins dona lo menyar
E mal divern qui tol e no darie
E si pels tronchs flors ne fruit no nexia
Ne per los camps lestiu no fes granar
El bon *vinyet* vos donas lo vin clar
Eu cresi ben que res nat no viuria
E sens lestiu res no profitaria.»

(Mossen Jacme March.)

Prop de Sitges al endret de Ponent hi ha la Mare de Deu del **Vinyet**.

VIOLETA. Dels bons temps del idioma, no recordám haver llegit esta paraula sino en los versos de Francesch de la Via:

«E quan jo viu a la gentil senyora
mes odorant que ambre ne VIOLETA.»

y en Pere Serafí, que diu:

«... per cullir la VIOLETA.»

Com a diminutiu del nom de la flor, está bè; altrament, es castellanisme. Los nostres pagesos diuhen sempre **viola**.

VÍRGULA. **Titlla**, **titllet**.

VIS. **Clau de rosca** o **caragol**.

VISLUMBRAR. **Semblar veure**. || **Afiturar**.

VISTA (A SIMPLE). **A ull**, **al ull**, **a colp d'ull**, **a bell ull**.

VISTASSO. **Vista**, **colp de vista**, **colp d'ull**.

VITAL. **Vidal**.

«No es ver que en una manera muyren, dix

[VITALICI.

ell; car de tres maneres de esperits *vidals* ha creat nostre Senyor Deu.»

(Bernat Metge. Sompni.)

VITALICI. **Violari**.

«... supliquen lo senyor Rey que per spay de tres anys continuament seguents no sien tenguts pagar negunes pensions de censals *violaris* deutes de juheus ni altres...»

(Capitulació d'Agramunt, 1413, en la obra D. Jaime de Aragón último Conde de Urgel.)

VITICULTOR. **Vinyater**.

VITUALLAS. **Queviures**.

VIU. En l'accepció de terça persona del verb viure, no es ben bé un barbrisme: mes, parlant catalá de debò, mes abiat sol dirse no que viu un home o una dóna, sino que tal home **es viu** o que tal dòna **es viva**.

VIUDEDAT. **Viduitat**.

«... que causas menors de tres centes liures no pugan en la primera instantia ab qualsevol qualitat de Pupillaritat, Pobresa, Religio, o *Viduitat*...»

(Constitutions de Catalunya.)

VIURES. **Queviures**.

VIVARATXO. } **Vivot**.
VIVATXO. }

VIVESA. **Vivor**.

VIVÒRA. **Vibre, escorsó**.

«E los fills de la primera muller foren de natura de *vibre*, car lo primer, Pere Ramon, feu morir sa madrastra...»

(Pere Tomic. Historias e Conquestes.)

«Pich de noya o d'*escorsó*,
tot seguit l'extrema-unció.»

(Aforisme popular.)

[VOLÀTIL.

VOLÀTIL. **Volador, voladìs.**

VOLS. Significa l'acció de volar y també 'ls aplechs d'aus que volan; pero no las ideas de cosa próxima ni de voltar. **Volts, voltants.**

VOLÚMEN. **Volùm.**

«... propose que a la gloria del sobiran rey nostre senyor Deu, e apres à seruey vostre, e puys a profit de la cosa publica que us es comanada, e per guanyar alcun fruyt e merit a la mia anima, vos ordenas e us trametes e a la vostra prouidencia singularment endreças lo present *volum*, qui es regiment de princeps e de comunitats...»

(Fra Francesch Eximenis. Tractat del regiment de princeps.)

VOLUNTARIÓS. **Volenterós.**

«... dona a conexer en ses hobres que molt espaventat e castigat vench del altre segle de les penes que sofertes e vistes avia e era fort *volenteros* e cobejos de ganyar les benauranses que vistes avia.»

(Historia del Cavaller Tuglat.)

VOLUNTAT. **Volentat.**

«E car lo pare de tota la bontat, infinitat, eternitat, poder, saviesa e *volentat* engenra lo fill, es en lo fill tota la bontat, infinitat, eternitat, poder, sauiesa e *volentat* del pare, e aço mateix se segueix del sant spirit...»

(Ramon Lull. Felix de les maravelles del mon.)

VORE. **Veure.**

VOSSAMASTÉ. Corrupció d'un tractament antich. **Vostra mercè.**

VOSSARRÓN. **Veuharra, veuhassa.**

VRI. **Verí.**

VUECENCIA. Síncopa del tractament castellá «vuestra excelencia». **Vostra excelencia.**

X

X. No's diu ÈQUIS, sinó **xeix**. ‖ Substituhir la *x* per *cz*, com feya un dels que mes s'han dedicat al estudi del idioma escrivint ECZERCIT, semblava al ilustre D. Manel Milá adoptar una forma exótica. Lo mateix opinèm nosaltres.

XAMPINYONS. **Bolets**.

XAMUSCAR. **Socarrar**, **socarrimar**.

XAMUSQUINA. **Socarrim**.

XAPA. **Fulla**; y, si es de metall, també **llauna**, encar que no sia ferre estanyat.

XAPARRÓN. **Xàfech**.

XAPAT A L'ANTIGA. **Tallat**, **arrimat** o fet **a l' antiga**.

XAPEAT. **Cubert** o bé **adornat**, ja sia ab fullolas de ivori, mareperla, fusta, etc., o ab fullas o llaunas d'or, argent, coure, ferre, etc.

XARCO. **Bassal**, **clot** o **sot** d'aygua o altre liquit.

XARLAR. **Xerrar, garlar.**

«Laltro Senyor
del seu costat
es vn lletrat
que sab sa llengua
perquel entenga
lo qui ab ell parla,
laltro que *garla*
com sach de nous.»

(Carta escrita per en Pere Graciot, estampada en 1619.)

XARXA. **Eixarcia.**

Vejas l'article RET.

XATO (NAS). **Nas camùs.**

Se troba en lo Thesaurus d'Onofre Pòu.

XAUXA. Així sol dirse a un pais imaginari hont se suposa que regnan lo benestar y'l plaher. Es mólt possible que tal denominació sia un apariament del castellà «Jauja», y l'autor recorda qu'en sa infantesa una dòna de Valls li recomptava las excelencias d'una ideal ciutat consemblant, anomenada **Gandofia**.

XERINGASSO. **Xeringada** en termes generals. ‖ Aplicat com a remey. **Ajuda, crestiri** o **cristeri, servicial.**

XIFLADURA. **Bogeria, beneyteria.**

XIFLAT (ESTAR). **Haverse begut l'enteniment.**

XIMENEA. **Xemeneya.**

Xemeneya 'n diu Fra Gabriel Busa.

XINESCO. **Xinesch.**

XINO. **Xinesch.**

[XISME.

XISME. **Fòtil.** || **Embolich, trapaceria.**

XISPA. **Purna, espurna, espira, guspira.**

«Be es orada la donzella
la quen jovens posa amòs
ven que son disfamados.
. . . . . .
Nols deurie dar orelles
perque oyntse ensen lo foch
y del [tal] foch poch a poch
yxen *purnes* y centelles
facen les muralles belles
de virtuts contrals traydors
vent que son disfamadors.»

(Cancionero llamado Flor de Enamorados.)

XISPA (ARMAS DE). **Armas de foch ab pedra.**

XISPA (TENIR). **Tenir acudits** enginyosos o graciosos.

XISPORROTEJAR. **Espeternegar.**

XISTAR (NO). **No badar boca.**

«Ja del bronze tronant la forsa altiva
rompé de Bellaguarda l'alta roca;
y rendida al foch viu que la sofoca
la guarnició se entrega y 's fa cautiva.
Lo gall francés abat sa cresta altiva
de son orgull que á tot lo mon provoca,
y devant lo Lleó *no bada boca*,
si que fuig aturdit quan ell arriba.
Vallespir, Rosselló, la Fransa entera
del valor espanyol lo excés admira,
ja espera resistir, ja desespera;
ja brama contra 'l cel, pero delira;
que lo cel avuy vol que torne á Espanya
lo Rosselló, Navarra y la Cerdanya.»

(Sonet á la presa de Bellaguarda. Segle XVIII.)

XISTE. **Acudit, graciositat, plagasitat.**

[XOCAR.

XOCAR. En sentit material. **Topar**. ‖ Com a efecte moral. **Fer gracia**, y, també, **causar extranyesa**.

XUBASCO. **Xàfech**.

XUSMA. **Xurma**.

Xurma 's troba, per exemple, referintse a la de gent de mar en una carta del Rey Marti d' Aragó a Mossen Pere de Queralt, any 1397.

Y

Y. No's diu I GRIEGA, sinó **i grega**. ‖ No pot substituir a la i llatina. ‖ Per mes qu'en temps antich la usavan per expressar la forma adverbial que aixi sona, al cambiarse en *y* la conjunció *e*, se posá l'adverbi en esta forma: *hi*. Ab lo qual, qu'es d'us ja secular, se fa la distinció deguda entre la conjunció y l'adverbi.

Y. Com a conjunció.

Veyèm ab extranyesa com de cert temps a n'aquesta part alguns se donan a escriure la *y* conjunció encara que sia davant d'altra *i*. En tal cas, la eufonia demana que's pose **e**, sobre tot considerant qu'esta forma copulativa era la general en son ofici antigament *e* hi ha encara avuy algun zelosísim escriptor que voldria restablirla en tota sa entegretat y atenent a que llavors, quan s'oferia 'l cas de venir la conjunció

[YA SE VE.

e davant d'igual lletra se substituhia ab la *y*, com ho diu lo següent exemple:

«E jatsia que aquest orde haian fins aci seruat, *e* res que haie sguart al seruey *y* stat de vra. gran excia. nons hauem oblidat...»

(Arx. Mun. *Letres closes*, anys 1485 a 1487, fól. 76 girat.)

YA SE VE. **Ja's veu, ja se sap, ja's comprèn.**

YAYA. **Avia.**

YAYO. **Avi.**

Aquest idiotisme, provè d'un altre qu'es molt corrent, ço es, de JAYO (*jay*), usat com a sinònim del adjectiu vell.

YEMAS. **Rovells** o **vermells d'ou.** ‖ Dels dits. **Caps dels dits.**

«Si uols fer lesques de formatges be grasses fes lesques de formatges be grosses apres ages de la pasta levada axi com damunt es dit mesclada ab *vermels dous* molt batude ab .j. culera puys hunta la lesqua de formatge dessus y dejus y mitla en la paela ab del grex dit ab poc foc girala ades ades y com sera cuyta treulan y gitas sucre dessus y dejus.»

(D'un qüern sens titol, de lletra del segle XV, contenint diversas fórmulas per cuynar.)

Z

Z. No's diu CEDA ni CETA, sinó **zeta** o **idzeta**.

ZANJA. **Vall** en l'accepció masculina y, també **fossat**. **Rasa** 's diu quan es estreta y serveix per conduyts d'aygua, gas, etc.

ZANJAR una dificultat, una qüestió. **Resoldre**.

APÈNDIX

A

ABACO de colona. **Dau** ne diu Onofre Pou.

ABANTARSE. **Vantarse**, fer manifestacions de vanitat.

ABARRAGANAT. Com a persona que ha perdut la vergonya. **Abandonat**. || Home que viu ilícitament ab dòna. **Amigat**, **amistansat**.

«D'avol fembra no fassas *amistansa*», diu Fra Entelm Turmeda.

ABOBAT. **Entorpit de seny**. || **Embadaladit**.

ABOLENGO. **Avior**.

ABRILLANTAR. **Enlluhentir**.

ABRUPTE. Terrer, mont, penyal. **Trencat**, **espadat**.

ACALLAR. **Fer callar**.

ACAPTE. Aquesta paraula no's concreta solzament a la idea de procurarse diners o altras cosas per ferne caritat, sino que s'exten generalment a tota aplega per qualsevol fi que's fassa.

«Sobre los *acaptes* dels bacins a obs de obrar la torra de les Medes», se troba en un llibre de «Provisions y comissions» dels anys 1441-46, del Arx. Mun.

ACAREJAR. **Acarar, encarar.**

ACÁS. **Casualitat, atzar.**

ACÍ Y AQUÍ. Vejas l'article AQUÍ Y ACÍ.

ACOMODAT. En l'accepció de persona qu'esta bé de diners o cabals. **Benestant.**

ACONTEIXEMENT. **Fet, succés, esdeveniment.**

Esdeveniment se troba en lo Vocabularius arreglat per Fra Gabriel Busa.

ACORDE. Com a substantiu, en musica. **Acordansa.**

«*Acordances* en musica. Consonantia, harmonia», diu Fra G. Busa.

ACORDEONAR. Neologisme que usan algunas cusidoras en lloch de la expressió catalana **atavellar.**

ACRE. **Agre, aspre**, tant al peu de la lletra com en sentit figurat.

ACRIMONIA. **Agror, aspror.**

ACUEDUCTO. **Ayguaduyt.**

ADARME. **Argens.**

ADELANTO. **Avens.**

ADOLEIXE algú o alguna cosa d'un mal. **Patir** o **pecar.**

AFECTAR en lo sentit de fer veure lo que no es en aquell moment o lo contrari a la veritat. **Fenye.**

AFEMINAT. **Afemellat, donívol.**

En lo doble sentit de semblant a dòna y de

donat a dònas, la paraula *donívol* se troba en lo Vocabularius arreglat per Fra Gabriel Busa.

AFIXE. **Afix**.

Vejas l'article AFIJO.

AFORO. **Aforament**.

«Del *afforament* de las carns saladas» se tracta en una ordinació feta 'l 29 de Març de 1431. (Arx. Mun.)

AFRANIO. Nom d'home. **Afrani**.

«*Afrani* capita de Pompeyo» [Pompeu], se llegeix en lo Vocabularius arreglat per Fra Gabriel Busa.

AFRENTÓS. **Afrontós**.

«*Afrontosa* cosa» du'l Vocabularius arreglat per Fra Gabriel Busa.

AGALLA. Com a escreixensa que's fa en los roures y altres arbres. **Gala**, **cassanella**, **ballaruga**. ‖ Com a obertura que té 'l peix en l' arrencada del cap. **Ganya**.

AGARENO. **Agarench**.

«... no ignoren com per la diligent custodia de la Torra de les Medes hedificada en .j. illa de la mar deuant la vila de Torroella de Muntgri eren descubertes moltes insidies e aguayts e casos sinistres e de perill inminents per galees galiotes bargantins e altres fustes armades açi per la infel nacio *agarencha* de moros...»

(Arx. Mun.—«Provisions y comissions», anys 1441 a 46, fól. 44.)

AJOVARSE hem vist que havia escrit algú, en en lloch d'**acotxarse**, **aclofarse** o **ajocarse** la gallina, essent així que AJOVARSE es cosa de posars, sotsmetres al jou o amansirse.

[ALAMBRERA.

ALAMBRERA. **Filat** de filferre, de fil de llautò, etc., formant gávia.

ALAMERA. **Albareda**.

ALBEYTAR. **Manescal**.

«*Manescal* metge de besties», se troba en Fra G. Busa.

ALCOY. Nom geográfich. **Alcoll**.

ALFIL. Pessa del joch d'escachs. **Orfil**.

«... perçò fo necessari al regne dels scachs que fossen dos jutges, ço es que fossen dos *orfils* al regne del rey blanch e altres dos *orfils* al regne del rey negre...»

(Cessulis. Libre de les bones costumes.)

ALGECIRAS. **Algecira**.

«*Algecira* en la Andalosia», diu Fra G. Busa.

ALGIBE. **Aljub**.

«*Aljub* o cisterna de aygua» se troba en la obra publicada per Fra Gabriel Busa.

ALHAJA (BONA). Quan s'aplica a persona atribuhintli ironicament qualitats dolentas. **Bona pessa**.

ALMAGRE. **Almanguena**, **almánguera**.

«*Almanguena*. Rubrica, e.»
«*Almanguena* cremada. Ocra, e.»

(Fra G. Busa.)

ALUMNE. **Escolá**, **deixeble**, **estudiant**

AMONÍACH. **Armoniách** hem sentit que deya la gent del poble y en lo Vocabularius de Nebrija publicat per Fra G. Busa trobèm l'article «Sal *armoniaca*»

ANIVERSARI. **Cap d'any**.

[ANOTACIÓ.

ANOTACIÓ. **Notament** se troba en lo Redrés y ordinacions pel regiment de la Taula de comuns Depòsits de Barcelona, estampat en 1703.

ANTE. En l'accepció de pell adobada. **Anta**.

ANTICIPAR diners. **Bestraure** o **bestreure**.

«Foren donats al correu per sos treballs los quals *bestrague* en Johan de Maella xj sous.»

(Diet. Mun. 8 de Novembre de 1460.)

ANTÍDOTO. **Antidot**, **contraverí**, segons Fra G. Busa.

ANTIQUAT. En l'estat en que's troban encara avuy dia 'ls estudis referents a la llengua catalana, s'ha d'anar ab mólt compte en donar semblant calificatiu a una expressió. Figuran en diccionaris com antiquadas móltas paraulas y frases, que, essent vivas, són, també, mes castissas que aquellas ab que se las preté substituir. Tíngas present que no hem de fer catalá de Barcelona o d'altra localitat exclusivament, sino bon catalá de tota y per tota Catalunya.

ANUALITAT. **Anyada**.

ANXOA **Anxova**.

«*Anxoua* pex ric», diu F. G. Busa.

APOCAMENT. **Apoquiment**, diu Fra G. Busa.

APTITUT. **Aptesa**.

AQÜEDÚCTO. **Ayguaduyt**.

AQUEIX y AQUEST. No seguim confonentlos com se sol fer. **Aqueix** se refereix a la persona a qui's parla o a lo qu'es prop d'ella y **aquest** a la persona o cosa prop de qui parla, com se veu en l'exemple següent:

[AQUEST Y AQUEIX,

«Al Dr. Joan Batista Olginat cavaller que es lo mes antich dels advocats *desta* ciutat (Valencia) tramatem a *exa* (Barcelona) per tractar ab los Regents del Supremo Consell de Arago...»

(Carta dels Jurats de Valencia als Consellers de Barcelona (13 de Febrer de 1629), inserta en lo Diet. Mun.)

AQUEST Y AQUEIX. Vejas l'article AQUEIX y AQUEST.

AQUÍ y ACÍ. Alguns gramátichs están en que abduas formas adverbials tenen la mateixa válua, y la major part dels escriptors las usan sens fer distinció: mes lo que s'observa avuy encara en lo dir del poble d'alguns endrets de Catalunya prova que **aquí**'s refereix al lloch hont es la persona ab qui's parla y **ací** al endret hont se troba 'l qui está parlant. Exemple:

«Molt honorables senyors, sapia la vostra venerable sauiesa que laltre jorn en Bernat Isern ciutada de Barchinona fo *assi* a nos en la vila de Castello ab alcuna letra dels consols de la mar de Barchinona e ab alguns capitols ordinats sobre alcuna prouisio faedora del fet dels moros.

. . . . . .

Item sapiats, senyors, que vuy que es dimenge hora dalba en les mars de cap de Creus han ferit j galea e j galiota de moros, e son intrats dins lo port apellat de la Leua, e han discorreguda tota la val de la Selua, e han empresonada molta gent que sen menen. . . . . .

. . . . . .

E com segons nos hajam entes, *aqui* en Barchinona haia alcunes galeres armades, per ço, senyors, affectuosament vos pregam queus pla-

[ARIETE.

cia prouehir en manera que les dites galea e galiota no isquen axi daquestes mars, car leugerament migansant la gracia de Deu les galeres que *aqui* son poran pendre e hauer les dites galera e galiota», etc.

(Carta dels Cónsols de la vila de Castelló d'Ampurias. 4 de Juliol de 1395. Arx. Mun.)

ARIETE. Maquina de guerra. **Moltò**'n diu Fra Eximenis en son Tractat de Regiment de Prínceps.

ARIETE ve del llatí «aries», en catalá *moltò*.

ARISCH. **Esquerp**.

ASMA. «**Astma** malaltia de alendar», diu Fra Gabriel Busa.

ASNAL. **Asiní**, **asenal** y en femení **asinina**.

«Item ne son exceptats tots caualls rocins mulls e mules e besties *asinines*», etc.

(Llibre del Consolat dels fets maritims.)

«*Asenal*, cosa de ase», diu Fra Gabriel Busa.

ASSABATX. **Atzabeja**, **atzabella**, **gayeta**.

«*Adzabella*, pedra negra» se troba en Fra G. Busa.»

ASSESTAR un tir, un raig d'aygua, de cóssas, etc. **Etzibar**.

ASSIRIO. **Assiriá**.

«Ne que Semiramis, reyna dels *Assirians*, la qual no solament regna per molt temps ans vencent los Indians e Ethiops, cresque e dilata son regnes...»

(Bernat Metge. Sompni.)

ASSUNTE. } Vejas l'article ASSUMPTO.
ASSUNTO. }

ASTROLÒGICH. **Astrologal**, ne diu, entre altres, Fra G. Busa, y creyèm que mes catalá fóra dir **astrelogal**, ja qu'es un derivat d'*astre*.

[ASTRONOMÍA.

ASTRONOMÍA. **Astrenomia** es mes lógich que's diga, derivantho d'*astre*, y veyém esta forma en Labernia, si bé aquest autor califica 'l vocable d'antiquat.

ATILDAT. **Purificat, tocat y posat.**

ATZARAT. **Esverat, esparverat.**

B

BABILÒNICA. **Babilonesa**, diu, referintse a lo de Babilonia, Fra G. Busa.

BADELL. En l'accepció de bou jove. **Vedell.**

BAIX. Es barbrisme dir, per exemple, que la temperatura está a QUATRE GRAUS BAIX ZERO. **A quatre graus sota zero.**

BARRENDERO. **Escombrador.**

BARROS. En l'accepció de grans que ixen en la cara. **Bars**, tant en singular com en plural.

«*Bars* que nex en la cara», diu Fra. G. Busa.

BASILISCO. «**Basilís**, serpent en Africa», se llegeix en Fra G. Busa.

BEDELL. No com a home qu'en las universitats té l'ofici de vigilar y avisar, sino com a bou novell. **Vedell.**

BENEDICTO. Nom de Sant. **Benet.**

Vejas l'article BENITO.

BIFURCACIÓ. **Entreforch.**

«... e en aquel camin que els tenen ha .i. *entre forc* de camins.»

(Breviari d'Amor.)

[BIFURCAT.

BIFURCAT. **Forcat**.

BISEL. **Enxafrá**, **toix**.

BISELAT. **Toix**, **cayre mort**, **cayre enxafranat**, **cayre refós**.

BRISA. No en sa vera accepció de lo que dels rahims resta quan s'han premut per ferne vi, sino com a ayre lleu. **Oreig**, **ventijol**.

BUCLE. **Rull** de cabells.

BULLICI. **Bullicia**.

«Y es de notar que los tres dies de Carnestoltes del present any per ferse pregaries per aygua y per pesta noy ague en la present Ciutat ninguna manera de *bullicia* en ningun dels tres dies ni de balls ni masqueres sino sols a les tardes enceses les graelles de la Ciutat y diputacio que quiscun any se solen posar per semblants diades.»

(Dict. Mun. 22 de Febrer de 1632.)

«Panxa plena fa *bullicia*», diu lo poble.

BUSCA. Com a nom qu'expressa l'acció de procurar trobar alguna cosa. **Cerca**, del verb cercar.

«Lo rey nostre de Arago... parti ab son estol de galeras... en *cerca* de son enemich», llegim en un document del Arx. Mun.

C

CÁMBIA. Accentuar així la terça persona del present d'indicatiu del verb cambiar, es barbrisme. **Cambía**.

[CAMP.

CAMP. En l'accepció d'espay llis en los teixits mostrejats y en los dibuixs y pinturas, com en la de pla hont s'assentan los relleus. **Camper**.

«Item es auengut que tot lo *camper* del dit Retaule exceptuats los lochs on seran pintades les dites Imatges e altres, pintures propries a les dites Imatges sie tot daurat de bona e bella dauradura de or fi de flori de Florença.»

(Arx. Mun. Contracte del Concellers ab lo pintor Dalmau. 1443.)

CANDEAL (BLAT). **Xeixa.** ‖ Lo pa del mateix blat. **Pa de xeixa**.

CANTURIA. **Cantòria**.

«... y al atre cataffal mes petit stave la *cantoria* de la seu.»

(Dict. Mun. 2 de Maig de 1628.)

També diu lo poble de certs endrets: «fer grans *cantòrias*».

CARENCIA. **Manca**, **falla** d'alguna cosa.

CARINYENA. Nom geográfich. **Caranyena**.

Se troba *Caranyena* en la crònica del Rey en Pere del Punyalet.

CASILLA. En l'accepció de compartiment d'un retaule, d'un estat de comptes, etc. **Encasament**, **casa**.

«Lo taullel dels scachs representa la ciutat de Babilonia qui es en la regio de Caldea, e no aquella qui es en Egipte: car en lo dit taullel ha LXIIII *cases* quadrades.»

(Jaume Cessulis. Llibre de bones costumes dels homens e dels oficis dels nobles.)

CEBA SICOTRÍ. **Cèber** o **acèber sucotrí**.

CÉLULAS. En sentit zoológich. **Casetas**.

[CLIVILLA.

«Les *casetes* del cor y ceruell», diu Onofre Pou.

CLIVILLA. Com a nom d'un òs de la cama. **Clavilla**. ‖ Com a tallets menuts que l'ayre produheix en la cara, llabis y mans. **Clivella**. ‖ Com a esquerdetas que's fan en la fusta, en la pedra, etc. **Clivella**. ‖ Com a pessa que serveix per unir o fer ferms dos obgectes. **Clavilla**. ‖ La que regula la tivantor de las cordas en esturments de musica. **Clavilla**.

CLIVILLARSE la cara, los llabis, las mans. **Clivellarse**, **tallarse**. ‖ La fusta, la pedra, lo vori, etc. **Clivellarse** quan las oberturas que's produheix son xicas; pero quan son grossas, se diu **xaparse**, **esquerdarse**.

COLUMNATA. **Colonada**.

CONFIANSA. Quan no's vol dir ab esta paraula esperansa o seguretat ferma, sino **franquesa** que's té ab algú, llavors se parla castellá en catalá.

CONSUMACIÒ. **Consumament** se troba en lo Llibre de Consolat dels fets marítims.

CONTRAVENENO. **Contraverí**, **antidot**.

«*Antidot contra veri*» diu Fra G. Busa.

CORONEL. Nom d'ofici militar, paraula mal adaptada al idioma castellá e introduida l'adaptació en lo nostre. «Colonello» en italiá ve de «colona» y 'l «colonel» francés de «colonne». En catalá lo nom originari del quin se dóna al esmentat grau es, com en italiá, *colona*; pero,

atenent al jayent usual en los noms d'oficis de la llenga nostra, creyèm que al qui mana un regiment o una *colona* de soldats hauriam de dirli **coloner**.

COSTURERO. **Vetllador** de sastre, sabater, cusidora, etc. **Tauleta de cusir** en termes generals.

CRESPOS (CABELLS). **Cabells crespats, rulls** o **rullats**.

«Crespos o *rulls*», posa Onofre Pou, admetent també 'l barbrisme.

CURACIÓ. **Cura, guarisó, guarió, guariment**.

La paraula *cura* es avuy corrent en lo poble.

«... e ell (lo Rey Anfòs V d'Aragò) fos quiti de febre en tal forma que foren fetes per sa *gorio* generals alimares.»

(Arx. Mun. Cartas comunas originals. 1253, fól. 102 girat.)

Ç

Ç. Es impropri usarla carregant sobre vocals que no sian *a*, *o*, *u*, perque, carregant sobre la *e* y la *i*, la *c* senzilla fa prou bé son ofici.

D

DEMASIAT. **Assats, massa** son las formas adverbials proprias del catalá.

DESBARAJUSTE. **Desgavell**.

[DESBARRAR.

DESBARRAR. **Desguiterrar**.

DESMENUSAR. **Esmicolar**, **esmenuçar**.

DIA SEGÜENT. No constituheix barbrisme aquesta expressió; pero l'usarne continuament ho resulta, ja que tenim **endemá** y **sentdemá**, paraulas que diu tothom a tot'hora.

«... e donam obra que lo *sentdema* que fou dimecres lo dit Mossenyor lo vaguer per tant que posques entrar per baronias isque a somatent per anar als dits Santmenats.»

(Arx. Mun. Letres closes del 1449 y 1450, fol. 35.)

DIADEMAR hem vist qu'escrivia un autor dels que avuy están en predicament, y, com lo mal podria comanarse als mólts que de tota llenya fan feix, dirèm que l'acció de posar diadema pot expressarse ab las paraulas **coronar** y **engarlandar** y que no es lícit inventar paraulas a cada moment y vinga com vinga.

DILLUMS. Vulgarisme molt corrent en alguns llochs es lo denominar aixi 'l primer dia de la setmana. **Dilluns** ha de dirse, expressant la idea de dia de la lluna, aixi com se diu «lunes» en castellá y «lundi» en francés.

DOVELA. Pedra en forma de falca per fer archs. **Tardossa**. La del mig del arch s'anomena **clau**. Las que comensan l'arch assentantse a llivell damunt del brancal se diuhen **arrancadas**.

Totas estas paraulas están en us entre 'ls mestres de casas.

DURESA. **Duricia** apar mes catalá.

[¡DURO!

¡DURO! Com a interjecció ab la que s'excita a pegar fort a personas o cosas **¡fort! ¡dali!**

¡Dali! es crit ab que'ls caps de forja indican als malladors a que piquen al ferre que s'está forjant.

E

EIX y EST. Vejas l'article AQUEIX y AQUEST.

EMPAREDAR. **Aparedar**.

EMPRÒ. **Emperò**.

ENCASILLAT. Com a nom substantiu. Apar que be's podria dir **encasament**.

Vejas a propòsit l'exemple del article RECUADRO.

ENCRUCIJADA. (Rectificació d'aquest article). Conjunció de quatre camins. **Cruillada**.

«E quant ell fon en una *cruylada* de camins ell vee passar molts cavallers e peons, homens e fembres, los uns anaven trists, los altres alegres.»

(Recull de eximplis e miracles.)

EROSSIÓ. **Rascada**, **pelada**.

ESCARCELA. **Escarcella**.

Vejas lo primer exemple del article CINTURÓN, hont se troba la paraula *escarcella*.

ESCORBUT. } Així anomenan mólts una malal-
ESCORBUTO. } tía de la boca qu'en catalá 's diu **Escorbutí**.

ESCRECENCIA. **Escreixensa**.

[ESPASME.

ESPASME. **Esbalahiment.**

ESPAVILAR. **Deixondir**, **aixerivir** y, en sentit figurat, **traure la sòn de las orellas**, **traure la llana del clatell.**

EST y EIX. Vejas l'article AQUEIX y AQUEST.

ESTUCH. Com a nom substantiu. **Estuca.**

ESVENTARSE. Hem vist que algun escriptor usava impropriament aquest mot, no en los sentits d'esbravarse una substancia o de desunirse las deugas d'una bóta, bujola, etc.; sino en lo d' alabansa propria. **Vantarse**, diuhen en la provincia de Lleyda, a semblansa del francès «se vanter», que poden derivar del llatí «vanitas».

ETÍOPES. **Etiops.**

Vejas l'exemple del article ASSIRI.

EXCRESCENCIA. **Excreixensa.**

F

FAROLA. **Fanal** gros, **llanterna.**

FIBRA. De materias filosas. **Bri.**

FILTRARSE. Tractantse de líquits que's passan d'intent en algun colador. **Colarse.** ‖ D'un ayre acanalat. **Colarse.** ‖ D'un liquit, ayre, gas, etc. que se'n va del lloch hont es contingut. **Fugir**, **trespuar**, **esquitllarse.**

FLOREIXE. **Florir.**

FLUIX de sanch, d'humors, de ventre, com a nom

[FRANCISCA.

substantiu. **Corrensa**. Quan es de sanch, també's diu **sanchfluix**.

«Vench una fembra, qui hauia nom Veronica, e dix: jo hagui .xiiij, anys *corrensa* de sanch, e acostem a ell (a Jesús) entre les gents e toques les faldes de les sues vestedures, e mantinent fuy sanada.»

(Mossen Guillem Serra. Genesi de Scriptura.)

FRANCISCA. Quan s'anomena aixi a una dòna que té per patró al seráfich Pare Sant Francesch, se comet al plegat una inconseqüencia y un castellanisme. **Francesca** es lògich que's diga, y en un compte de rebudes e dates del clavari de la ciutat de Barcelona (1400) se troba una partida referent «a *Ffrancescha* muller de Johan de Casals».

G

GEÒMETRA. **Geometre**.

«*Geometre* es dit aquell qui es instruyt en sciencia de geometria.»

(Vocabulari d'una copia del Regiment de Prínceps, de Eximenis, feta en 1411.)

GLÁNDULA. (Adició a est article). **Vèrtola**, **glánola**, **minova**.

«*Vertoles*, o *glanoletes*», se llegeix en Onofre Pou.

Vejas l'article INGLE en l'exemple que du, hont se troba la paraula *vèrtola*.

GRANUCA. Corrupció del vocable popular castellá «granuja». **Murri**, **murriet**, **lladret**.

I

INGLE. **Angonal**.

«... trobaren tenir una vertola en lo *angonal* y algunes pustules.»

(Arx. Mun. Cartas comunas originals, any 1592, pag. 55.)

INQUISIDOR. «**Inquiridor** dels heretges», se diu a Mestre Nicolau Eymerich en lo Registre de Deliberations del Arx. Mun., anys 1390 a 1392, fol. 34 girat.

J

JARRETIERA. **Garrotera**, diu Johanot Martorell en son Tirant lo Blanch a la orde anglesa de cavalleria d'aquest nom y a la lligacama que serveix d'insignia als qui la professan.

L

LA com a pronom.

D'alguns anys a n'aquesta part s'ha fet bastant general entre alguns escriptors usar est pronom abans del nom a que's refereix. Dir, per exemple: «Jo LA estimo a ma filla» sens que de tal filla s'hagués parlat anteriorment, es un disbarat ideològich, com es una cansoneria de mal gust lo repetir una y altra vegada

[LASSARILLO.

semblant forma quan ja es conegut lo nom representat pél LA.

LASSARILLO. } Nom qu'en castellá's dóna al noy
LAZARILLO. } que acompanya a un cech, derivat de la famosa novela d'Hurtado de Mendoza «El Lazarillo de Tormes». **Missatge** 's deya en antigas ordinacions y bé podria dirse **acompanyador**. ‖ Quan se vol expressar la persona que va sempre prop d'un'altra complaventla ab afany servil. **Regatxo**.

LEANDRO. Nom de Sant. **Leandre**.

LECHUGUILLA o LETXUGUILLA (COLL DE). **Coll escarolat**.

«... anant ab sa gramalla de dol de raixa negre ab son verguer devant tambe ab sa gramalla de dol acompanyat de personas honrrades de tots staments deutes sens aportant lo «cuello» *escarolat* a manera de dol anant fins a la Isglesia ab sos cotxes.»

(Diet. Mun. Dimecres 26 Maig de 1626.)

LL

LLUR. } Hi ha mólts catalans, sobre tot en la pro-
LLURS. } vincia de Barcelona, qu'enamorats de la forma pronominal ben catalana **llur**, **llurs**, la usan malament. **Llur**, vol dir cosa **d'ells** y **llurs**, cosas **d'ells**; es a dir lo possessiu *llur* may enclou la idea d'un sino de divers possessors y 's posa en singular si la cosa possehida es no mes que una o en plural essent duas o mes.

[MANGRE.

Equival a «leur», francés y a «loro», italiá, y deixar d'usar semblant forma en los llochs qu'está indicada, es traure carácter al idioma.

M

MANGRE. **Almánguera**.

Vejas esta paraula en l'exemple que hi ha en l'article NYINYOLA.

MOLLERA. Expressant en llenguatge festiu lo cervell. **Cervellera**.

«E no contrastant fins aci los dos manastrals no haien fet res, pero ell los te a noves quels fara resposta presumiu mossenyors vosaltres aqui perque ho fa car açi la mia *ceruellera* no abaste a compendre aquest misteri.»

(Arx. Mun. Cartas comunas. 23 d'Octubre de 1451.)

N

NUPCIALLAS. No manca qui escriu açò fent, sents dupte, una barreja de la paraula exòtica «nupcias» y de la catalana **esposallas**, que també's diu **nuviatge**.

O

ÒRGANOS. **Òrguens**.

«*Orgue* o instrument. Aquest vocable no es posat açi per insturment de musica, mas orgue

[PEDAGOGO.

o insturment es alguna arma ordonada a deffensio del hom o algun artifici o algun membre corporal ordonat a alguna necessitat del hom.»

(Vocabulari posat en una copia del Libre de Regiment dels Princeps, d'Eximenis, feta en 1411.)

P

PEDAGOGO. **Pedagoch**.

«*Pedagoch* es appellat aquell mestre qui mena e nudrex linfant en estudi.»

(Vocabulari d'una copia del Regiment dels Princeps, d'Eximenis, feta en 1411.)

PEGARSE una cosa. **Adherirse**, **agafarse**, **enganxarse** una cosa. ‖ **Empeltarse**, **comanarse** un costum, un vici o un mal.

PERONÉ. **Clavilla**, òs adjunt al de la canella de la cama.

La paraula *clauilles* en sentit zoològich se troba en Onofre Pou.

PICAT DE VEROLA. **Gravat**.

PIQUETA. En sentit d'eyna per enderrocar. **Picot**.

POLVILLO. **Polsim**. **polsina**.

R

RÈGIM. Com a substantiu. **Regiment**. cosa per regirse.

Vejas l'article RÈGIMEN.

[ROBUSTO.

ROBUSTO. **Robust.**
RONQUERA. **Rugall.**

S

SOMBRARILLA. **Gira-sol.**
SONRIURE. **Fer la rialleta, fer la mitja rialla.**
SUBARRENDADOR. **Rearrendador.**
Rearrendadors se troba en un document insert en l'aplech de Cartas comunas del Arx. Mun. 25 de Maig de 1336.)
SUBARRENDAMENT. **Rearrendament.**
«... segons forma dels capitols fets del dit *rearrendament*», se llegeix en un paper dels Deputats del General de Catalunya que porta la data de 25 de Maig de 1306, insert en l'aplech de Cartas comunas del Arx. Mun.
SUSTENTAR. **Mantenir** a algú donantli menjar y beure. També 's diu **fer la vida** y, en mals termes, tractantse d'algú que no n'es mereixedor, **afartar.**

V

VETERINARIA. **Manescalia.**
Axí 'l tal art s'anomena en tractats antichs.

ERRADAS

Planas.	Ratllas.	Diu.	Ha de dir.
43—	2—	los corsors celestials. . . .	Los corsos celestials.
74—	7—	«Ay, de la negra samarra.	«Ay, de la negra samarrada
92—	8—	**Colzejarse** .	COLZEJARSE.
140—	3—	EMBELIMENT. . .	EMBELLIMENT.
» —	22—	**Embutit**. . .	EMBUTIT.
148—	9—	ENTRETELLADURA .	ENTRETALLADURA.
150—	6—	**Erisso**. . . .	**Erissó**.
» —	10—	**Erro**.	**Erra**.
171—	13—	«figluolo». .	«figliolo»
193—	18—	*galanotament*!». . .	*galanetament*!»
202—	15—	travall. . . .	treball
235—	18—	tonta.	forta
265—	5—	entiment. . .	enteniment
320—	23-24—	**pis primer, pis segon, pis terç,**	PIS PRIMER, PIS SEGON, PIS TERÇ,
329—	4—	**manlleuat**, .	**manlleutat**,
349—	31—	(Mossen Leandre Sors.)	(Mossen Llenoart de Sors.)
361—	33—	dona.	donaua
384—	19—	**Xiuxiuar** . .	**Xiuxinar**.
431—	7—	lo qual fum.	lo qual lum

Aquest
Diccionari de Barbrismes,
compost per Antoni Careta y Vidal
y publicat a despesas d'Isidre Torres, de Barcelona,
fou acabat d'estampar per Joan Oliva y Milá
a Vilanova y Geltrú lo día 12 de Juny
del any del Senyor
1901

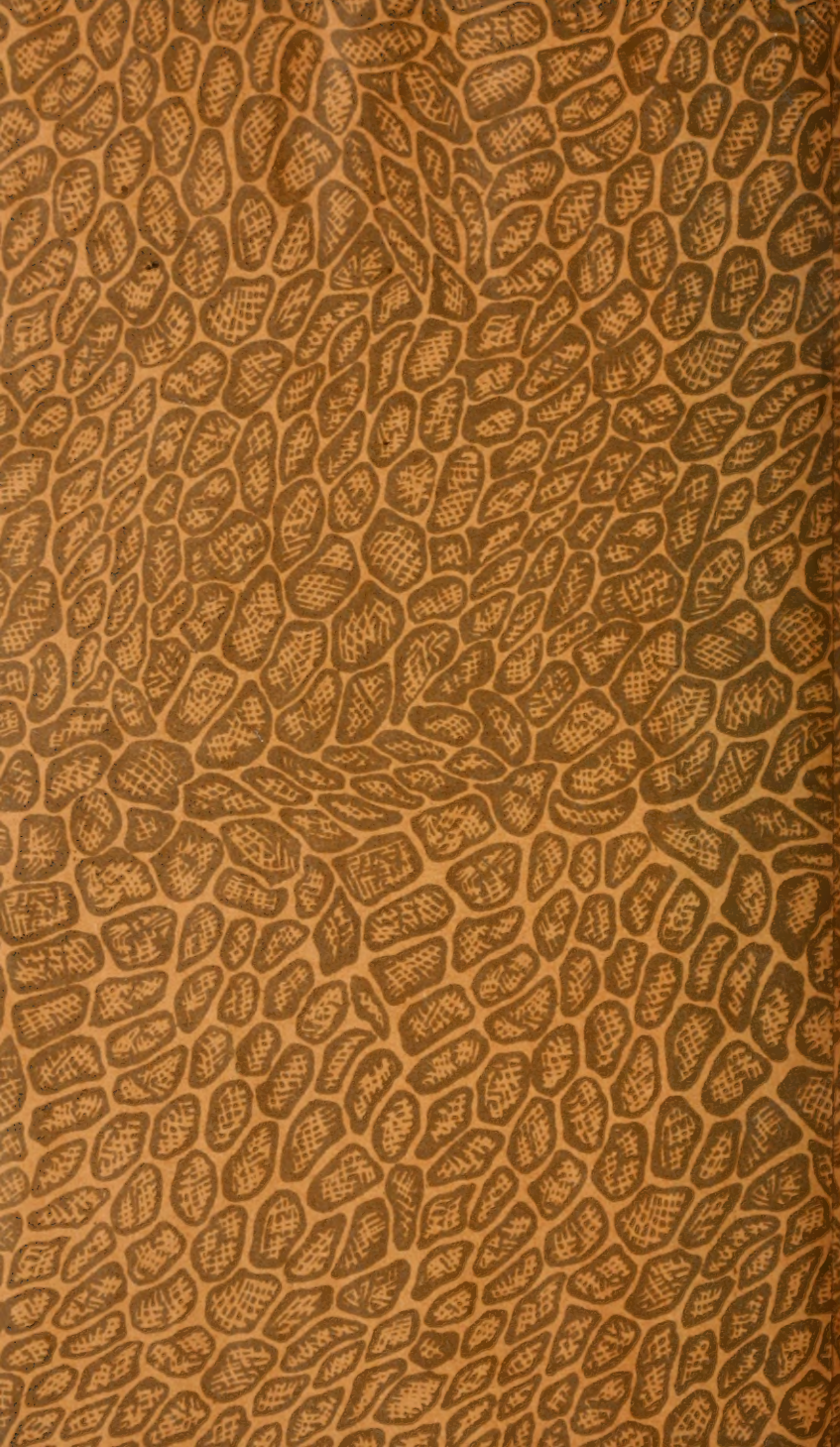

LIBRERIA PASSIM, S. A.
Bailén, 134 - Teléf. 257 47 57
BARCELONA-9

PC
3879
C3

Careta y Vidal, Antonio
Diccionari de barbrismes introduhits en la llengua catalana

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY